ARIS ALEXANDROU

O capodoperă a literaturii grecești moderne.

MISIUNEA

Traducere de
Claudiu Sfirschi-Lăudat

Table of Contents

Misiunea

ARIS ALEXANDROU (1922–1978) a fost poet, prozator și traducător. Născut la Leningrad, sub numele de Aristotelis Vasiliadis, din tată grec și mamă originară din Estonia, s-a stabilit în Grecia, împreună cu părinții, în 1928, locuind mai întâi la Salonic, apoi la Atena. În timpul Ocupației germane din Grecia, a luat parte la mișcarea de rezistență, devenind membru al Partidului Comunist (pentru scurtă vreme). După eliberarea Greciei, a fost arestat și închis în repetate rânduri în diverse lagăre de concentrare. În 1967, se mută la Paris împreună cu soția sa, Kaiti Drosou, pentru a evita o nouă arestare. Se stinge din viață la Paris.

CLAUDIU SFIRSCHI-LĂUDAT este absolvent al Facultății de Filosofie din București, iar din 2009 este directorul Fundației Culturale Grecești. În paralel, desfășoară o activitate de traducător, care este completată de aceea de dramaturg. Este corealizator al podcastului Față/Verso, iar în 2022 a publicat *Osmé. O antologie pentru nasul oricui.*

ARIS ALEXANDROU

MISIUNEA

Traducere din greacă și note de

CLAUDIU SFIRSCHI-LĂUDAT

Postfață de

VICTOR IVANOVICI

CURTEA VECHE

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

ALEXANDROU, ARIS

Misiunea / Aris Alexandrou ;

trad. din greacă și note de Claudiu Sfirschi-Lăudat ; postf. de Victor Ivanovici. -

București : Curtea Veche Publishing, 2023

ISBN 978-606-44-1453-3

I. Sfirschi-Lăudat, Claudiu (trad., note)

II. Ivanovici, Victor (postf.)

821.14

ISBN epub: 978-606-44-1491-5

Carte publicată și în ediție digitală

Redactori: Margareta Sfirschi-Lăudat, Maria Petricu

Corector: Silvia Năstasie

Tehnoredactor: Irinel Niculae

Copertă: Gabi Toma

Colecție coordonată de Luana Schidu

CURTEA VECHE PUBLISHING

str. Aurel Vlaicu nr. 35, București, 020091

redacție: 0744 55 47 63

distribuție: 021 260 22 87, 021 222 25 36, 0744 36 97 21

fax: 021 223 16 88

redactie@curteaveche.ro

comenzi@curteaveche.ro

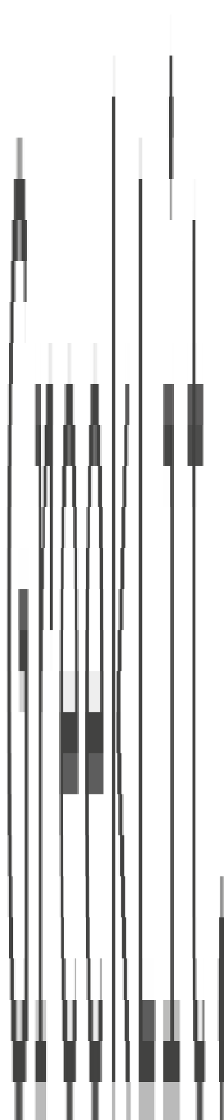
curteaveche.ro

ΑΡΗΣ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ

Το κιβώτιο

Cartea a fost publicată cu sprijinul Ministerului Culturii și Sporturilor din Grecia

și al Fundației Culturale Grecești, în cadrul programului GreekLit.

24 noiembrie 1922 — Aristotelis Vasiliadis (cunoscut mai apoi sub pseudonimul Aris Alexandrou) se naște la Sankt-Petersburg (Petrograd, pe atunci). Tatăl lui, Vasilis Vasiliadis, originar din Trapezunt (Trebizonda), a fost profesor de limba greacă și s-a refugiat în Rusia pentru a evita înrolarea în armata otomană. După o ședere de câțiva ani la Odessa, unde predă limba rusă, acesta se mută la Sankt-Petersburg, lucrând la o bancă franceză. Aici se căsătorește cu Polina Andovna Vilgelmson (sau Wilhelmson), originară din Estonia, care își câștigă traiul fiind corsetieră în Sankt-Petersburg.

1928 — Familia Vasiliadis se mută în Grecia, locuind timp de doi ani la Salonic.

1930 — Familia Vasiliadis se mută la Atena, unde locuiește într-un bloc pentru refugiați. Aici, Aris Alexandrou începe să învețe limba greacă. Tatăl lucrează la Reprezentanța Comercială Sovietică, iar mama deschide un atelier de corsete.

1933 — Este înscris la Liceul Varvakio, unde îl cunoaște pe viitorul scriitor Andreas Franghias. Cei doi prieteni, împreună cu Gherasimos Stavros, Hristos Theodoropoulos și Leonidas Tzefronis, creează o grupare secretă de orientare marxistă în timpul dictaturii lui Metaxas, continuându-și activitatea și în timpul Ocupației germane. Elev încă, vine în contact cu studenți și se înscrie în Organizația Studențească Comunistă.

1940 — La dorința tatălui său, Aris Alexandrou, deși visează să devină marinar, dă examen la Politehnică, însă nu-l trece.

1942 — Dă examen la Facultatea de Arte, unde nu este admis. Intră însă la Facultatea de Științe Economice, dar nu își termină studiile.

Începe să lucreze pentru Editura Govostis ca traducător, la recomandarea poetului Yannis Ritsos. Întrucât autorii ruși sunt interziși în această perioadă, Aris, în semn de rezistență, începe traducerea lui Dostoievski. Tot acum adoptă pseudonimul Aris Alexandrou.

1944 — Este arestat de forțele armate engleze în timpul evenimentelor din decembrie 1944–ianuarie 1945, când forțele EAM-ELAS se confruntă cu forțele engleze și guvernamentale. Este deportat în lagărul de concentrare din El Dabaa din nordul Africii, de unde este eliberat în 1945.

aprilie 1946 — Apare culegerea de versuri *Iarăși această primăvară* la Editura Govostis, în 300 de exemplare.

1948–1949 — Este trimis în lagărul din Moudros, localitate de pe insula Lemnos, apoi în lagărul de concentrare de pe insula Makronisos.

1950–1951 — Este închis în lagărul de concentrare din Agios Efstratios.

1952 — I se publică volumul de poeme *Linie non-profit*, inspirate de experiența lagărului din Moudros, de pe insula Lemnos.

2 noiembrie 1953 — Este judecat la Tribunalul Militar din Atena, sub acuzația de a fi comunist.

aprilie 1959 — Apare culegerea de poezii *Străzi drepte*, în 200 de exemplare.

1959 — Se căsătorește cu poeta Kaiti Drosou.

1964 — Scrie scenariul filmului *Trădarea*, care este prezentat în același an la Festivalul de Film de la Salonic.

27 iulie 1967 — Părăsește Grecia, refugiindu-se la Paris, unde este nevoit să facă tot felul de munci brute pentru a supraviețui. Colaborează ca redactor la dicționarul Robert până în 1974, când

începe să primească propuneri de traducere de la editori greci.

1975 — I se publică, la Editura Kedros, romanul *Misiunea*, început încă din 1966.

1975 — Scrie povestea *Picioare de lemn*, în limba greacă în transliterare fonetică.

1977 — Este publicat volumul *Răspicat*, care cuprinde articole, o tragedie și un scenariu scrise în perioada 1937–1975.

2 iulie 1978 — Moare la Paris.

Lui Kaiti Drosou

Vineri, 27 septembrie 1949

Tovarășe anchetator, înainte de toate mă grăbesc să-mi exprim recunoștința pentru hârtia, cerneala și tocul pe care mi le-ați trimis prin gardian. Sunt absolut de acord cu modalitatea aleasă, pentru că astfel voi putea să notez evenimentele în liniște, fără să-mi fie teamă că mă veți întrerupe, că o să-mi puneți întrebări, adică fără să am senzația că mă aflu în detenție și dau socoteală pentru faptele mele. Fiindcă, desigur, e limpede ca lumina zilei că e vorba de o neînțelegere.

Din ziua în care am fost reținut atât de neașteptat, pe nepusă masă, dacă-mi permiteți să zic așa, tocmai când eram ferm convins că o să primesc și cea de-a treia decorație, din clipa în care m-am trezit în celula asta, singura mea speranță a fost că mi se va oferi prilejul să mă explic, sau chiar să mă apăr, asta, firește, dacă s-ar fi găsit careva să-mi aducă o acuzație anume.

De fiecare dată când am fost prins (trebuie să știți, desigur, că am fost arestat de două ori, o dată în timpul Ocupației, când am și evadat, și altă dată în '47, când am fost surghiunit pe insula Ikaria), primul lucru la care mă gândeam atunci era ce să le răspund turnătorilor și încercam să-mi închipui toate întrebările pe care ar fi putut să mi le pună și aveam gata răspunsurile înainte de a ajunge la secție sau la Securitate. Acum însă, problema mea nu e ce aș putea răspunde la eventualele întrebări (fiindcă am conștiința curată și nu mă sperie niciun interogatoriu, în sensul că pot răspunde fără să ascund ceva), problema mea e – sau, mai degrabă, era până astăzi, cât nu aveam încă ustensilele de scris – era, așadar, cum voi putea să vorbesc, să mă fac ascultat, să găsesc înțelegere.

Așa că, văzând azi hârtia, cerneala și tocul, lăsate, toate, lângă tinetă, am simțit că mi se ia o greutate de pe suflet, deși acum mă aflu în fața unei alte probleme, destul de dificilă, chiar dacă una de natură pur tehnică. Să mă explic: m-am gândit dacă e nevoie să continui din punctul în care ne-am oprit în timpul scurtului interogatoriu preliminar, adică dacă e nevoie să încep oarecum cu sfârșitul sau să încep pur și simplu cu începutul, să încep, vreau să zic, prin a prezenta evenimentele așa cum le știu și cum mi le amintesc (pentru că, atunci când m-ați întrebat „Cum“, „Când“ și „Cine“ la interogatoriul preliminar, eu v-am răspuns „Nu știu“, iar dumneavoastră mi-ați zis „Nu știi sau nu-ți aduci aminte?“). Drept urmare, ce vă interesează în mod special este să-mi amintesc, așa că, în momentul în care am văzut hârtia (în ciuda unei întârzieri chinuitoare, ce a durat o săptămână întreagă), m-am bucurat că ați hotărât în cele din urmă să-mi cereți o depoziție scrisă.

În tot acest răstimp (și să nu credeți că sunt nemulțumit, știu că aveți numeroase și însemnate îndatoriri, știu că, fără vigilență, Partidul s-ar fi prăbușit demult, vă asigur că nu mă plâng), ce voiam să zic e că în tot acest răstimp, când fie ședeam, fie făceam pași, și mai ales când mă puneam să mă culc, iar somnul nu se lipea de mine, îmi înșiram în gând depoziția, iar cuvintele își ocupau locul singure și formau fraze clare, concise, cuprinzătoare, fără discrepanțe logice. Îmi este foarte ușor, deci, să povestesc evenimentele, le-am trăit ca martor ocular și le-am retrăit în gând zilele astea. Am ajuns la propriile concluzii și știu prea bine cine este vinovat de eșuarea misiunii la care am luat parte, știu – și o voi dovedi – că responsabili sunt cei care au organizat și au coordonat facțiunea antipartinică a dogmaticilor (fiindcă, desigur, locotenent-colonelul Velisarios și Maiorul n-au fost altceva decât niște simpli executanți). În plus, voi dovedi că întotdeauna, în orice condiții, chiar și în cele mai dificile,

am rămas – și continui să rămân – fidel Partidului nostru și mai cu seamă legitimei, eroicei și neclintitei sale conduceri leniniste, antifracționiste.

Și iată faptele: misiunea noastră a pornit din orașul N, în noaptea dinspre 14 iulie 1949. Eu am ajuns în orașul N cu o foaie de drum obișnuită, semnată de generalul de brigadă Odysseas, care conducea sectorul central de la poalele Muntelui Grammos[1]. De la un prieten de la comunicații am aflat că decizia de a fi transferat venise de la Cartierul General și că era strict confidențială și personală, adică mă privea pe mine exclusiv și numai eu trebuia să plec, fapt care m-a uimit din două motive: întâi, pentru că fusese trimis de la Cartierul General un mesaj care mă privea (de ce să mă aleagă pe mine în mod special?) și, în al doilea rând, fiindcă în zilele acelea nimeni nu părăsea brigada, ba dimpotrivă, primeam încontinuu întăriri și totul arăta că aveam să trecem în orice moment la atac. Nu că aș fi fost de neînlocuit acolo unde serveam, adică în regimentul administrativ, totuși, dintr-un anumit punct de vedere, se putea spune că eram necesar. Dovadă stătea faptul că, deși mă avansaseră sergent-major, sarcinile mele erau executate de un sergent, iar pe mine mă repartizaseră la instructajul politic al Batalionului II, și mă pot lăuda că mă descurcam foarte bine sau, ca să fiu absolut obiectiv, nu reușeau să găsească altul mai bun decât mine, pentru că nu exista un alt sergent-major care să fi terminat anul II la Drept. Am bănuit imediat că transferul acela era rezultatul mașinațiunilor lui Pelopidas, îndrumătorul politic al brigăzii, care încă din prima clipă nu m-a înghițit și îi întreba mereu pe soldați dacă le transmit corect linia partidului și murea de ciudă că nu mă poate prinde pe picior greșit, și m-am îngrijorat, recunosc, pentru că mi-a trecut prin minte că transferul acela era un semn de ostilitate.

Din fericire, m-am convins nu după mult timp că temerile mele erau nefondate. Și când zic că m-am convins, am în vedere următorul lucru: părăsisem deja brigada, ca să mă duc în orașul N, când am fost prins din urmă de un soldat, care mi-a zis că mă caută generalul de brigadă Odysseas. M-a primit în adăpostul lui și acolo (eram doar noi doi) mi-a înmânat un pliculeț și mi-a zis:

– Să-l păzești mai atent chiar și decât foaia de drum, mai atent chiar și decât carnetul de partid. Trebuie să-l predai celui care-ți va cere cartea de vizită.

I-am răspuns că înțeleg, am salutat și am plecat. Faptul că generalul de brigadă Odysseas îmi încredințase acel plic închis a fost pentru mine dovada foarte clară că avea totală încredere în mine. Prin urmare, transferul meu nu avea cum să fie un semn de dușmănie. Dimpotrivă, însemna că generalul de brigadă Odysseas mă considera omul lui și, așa cum firește că știți, generalul de brigadă Odysseas a fost arestat ceva mai târziu de către dogmatici, care au răsturnat, printr-o lovitură de stat, conducerea legitimă. A fost arestat, însă nu l-au executat, din fericire, a scăpat, așa cum a scăpat și întregul nostru Partid, însă n-are rost, desigur, să mă lungesc vorbind despre lucruri cunoscute de toată lumea, pe care le știți și dumneavoastră, și oricine a citit rezoluțiile istorice ale Plenarei din 29 august 1949.

De la brigada lui Odysseas până la orașul N sunt șase zile de mers pe jos și trebuia să mă prezint până în seara zilei de 3 iulie, cel târziu. Eu am ajuns cu treizeci și șase de ore mai devreme, adică pe 2 ale lunii, dimineața devreme. Am ajuns, așadar, și, ca să n-o mai lungesc, m-am aflat în curând la sediul Comandamentului militar, adică la fostul liceu, pe care îl transformaserăm în cazarmă. (Totuși, oricât m-aș strădui să fiu pe cât se poate de concis și să amintesc doar esențialul, sunt nevoit să notez un amănunt, pentru că, așa cum veți vedea,

acest amănunt de care zic a căpătat dimensiuni și a jucat un rol foarte important în confruntarea de partid. E vorba de următorul fapt: în timp ce mă deplasam pe strada pustie ce ducea la biserică, mergând pe mijlocul carosabilului, mi-am fixat privirea asupra orologiului din clopotniță. Distingeam limbile de la o distanță de trei sute de pași, posibil să fi fost și mai mulți – pentru că am ochi de vultur și mereu eram chemat să văd în depărtare când nu aveau binoclu –, totuși, în prima clipă, am crezut că nu văd bine. Orologiul arăta ora unsprezece fără douăzeci de minute. Am constatat în curând că văzusem bine, orologiul stătuse, deci. Tocmai acest orologiu care stătuse a jucat un rol extrem de important în confruntarea de partid și puțin a lipsit să aibă consecințe fatale chiar și în ceea ce mă privește, așa cum o să explic mai jos.) Când am ajuns la fostul liceu, eram foarte obosit, îmi era somn, însă mă simțeam destul de mândru că reușisem să ajung în orașul N cu treizeci și șase de ore mai devreme, și mărturisesc că mă așteptam la o laudă, nu una oficială, desigur, dar în fine, locotenent-colonelul Velisarios ar fi putut să mă răsplătească cu un zâmbet prietenos pentru zelul de care dădusem dovadă. Așteptându-mă, așadar, la o bună primire, am coborât în grabă scările și am ajuns la subsol. Biroul guvernatorului militar se afla într-o fostă magazie, iar în spatele mesei mari se aflau și acum îngrămădite aparatele de gimnastică. Lumina celor două lumânări era slabă, dar, în ciuda semiîntunericului, locotenent-colonelul purta ochelari de soare. Am luat poziție de drepți, am salutat regulamentar și mi-am spus scurt și clar rangul, numele și motivul pentru care m-am prezentat. El a rămas așezat, inexpresiv. Avea vestonul încheiat până la ultimul nasture, cu toate că și la subsol era cald. Am avut impresia că mă privește insistent, deși, firește, nu-i vedeam ochii îndărătul ochelarilor negri. A întins mâna fără să scoată o vorbă și a ținut-o spânzurată la două-trei palme deasupra mesei, până să pricep că aștepta să-i dau foaia de drum. După ce i-am înmânat-o, s-a ridicat de pe locul lui și s-a îndreptat spre grămada de aparate de gimnastică. Urmărindu-l cu privirea, am zărit pentru prima oară o ușă în stânga mea, înfundată în peretele gros, astfel încât în față se forma un fel de arcadă boltită. Locotenent-colonelul a dispărut pe sub arcadă și în scurt timp l-am auzit deschizând ușa – după scârțâit, mi-am dat seama că e din lemn, groasă, cu balamale ruginite. Ușa s-a închis la loc.

După ce am rămas singur acolo și mi s-au obișnuit ochii cu semiîntunericul, m-am uitat mai atent în jur. Masa era lungă și îngustă, iar lumânările nu fuseseră fixate în sfeșnice, cum mi se păruse la început, ci în niște țevi de gaz – deci, masa fusese adusă, probabil, din laboratorul de chimie.

Am continuat să stau în poziție de drepți și să privesc în jur, întorcând ușor capul, până ce am prins un pic de curaj, am luat poziție de repaus, fiindcă mă apăsau ranița din spate și pușca de pe umăr, după care m-am aplecat în față ca să văd mai bine ușa din peretele cel gros, pentru că îmi trecuse prin minte că locotenent-colonelul doar o deschisese și o închisese la loc, ca să cred că mă lăsase singur, când, de fapt, se ascunsese în întunericul intrândului și mă urmărea de acolo.

Firește, aș putea susține că toate aceste gânduri erau rezultatul oboselii, al somnolenței și al enervării, și aș fi credibil de vreme ce veneam de pe drum. Și era normal să fiu enervat, fiindcă, deși nu mă uitasem la ceas, aveam impresia că viceguvernatorul întârzie mult. Exagerat de mult.

Dar v-am promis că spun tot adevărul, așa că mărturisesc că nu erau doar oboseala și

enervarea, ci se întâmpla și altceva mult mai important. Chiar dacă mi-ar fi zis viceguvernatorul să mă așez (exista un scaun în fața bancului de chimie), chiar dacă aș fi putut fuma, tot m-ar fi preocupat sau, mai curând, m-ar fi chinuit o chestiune și mai serioasă, o chestiune de viață și de moarte, poate – n-avea legătură cu viața mea, normal, și nici cu moartea mea, ci cu viața Partidului. Vă atrag cu deosebire atenția asupra acestui punct și vă rog să verificați adevărul spuselor mele (pentru că, din fericire, ceea ce urmează să raportez poate fi adeverit, generalul de brigadă Odysseas e încă în viață și fac apel la mărturia lui), și anume ca să vă convingeți că într-adevăr mi-a dat pliculețul sigilat.

Când generalul de brigadă Odysseas mi-a dat „cartea de vizită", m-am gândit că e vorba de un ordin secret, care trebuia să ajungă în mâinile cuiva prevenit dinainte. Desigur că n-am exclus eventualitatea să-mi fie cerută „cartea de vizită" chiar înainte de a ajunge în orașul N, mai logic însă era să presupun că ordinul se adresează guvernatorului orașului N, colonelul Nikodimos, în fața căruia, de altfel, trebuia să mă prezint. Acum, că lipsea guvernatorul, trebuia, firește, să mi-l ceară locțiitorul lui. Mi-era imposibil să-mi imaginez că guvernatorul ar fi plecat fără să-i lase locțiitorului său un ordin în această privință. Cu toate astea, locotenent-colonelul Velisarios nu doar că nu-mi ceruse „cartea de vizită", ci îmi luase și foaia de drum și dispăruse – intrase în cine știe ce magazie alăturată sau mă spiona din intrândul întunecos. Nu-mi place să fac pe deșteptul, însă cred că nu era nevoie de o mare inteligență ca să te gândești că acel pliculeț nu conținea ordine militare, ci un mesaj de partid sau, mai degrabă, ca să spunem lucrurilor pe nume, antifracționist. În orice caz, de vreme ce nimeni nu-mi ceruse „cartea de vizită" înainte să ajung în orașul N (deși nu lipsiseră ocaziile, pentru că trecusem de puncte de control și, pe alocuri, de garnizoane), eram absolut convins că urma să-mi fie cerută la sediul Comandamentului militar al orașului N, iar rezultatul era că acum (atunci, vreau să zic, când ședeam în poziție de semirepaus dinaintea celor două lumânări) mă simțeam de parcă aș fi bătut degeaba tot acel drum sau că nu ajunsesem încă la capăt, ca și cum încă n-aș fi ajuns în orașul N, deși mă aflam deja în biroul guvernatorului lui militar sau, ca să fiu și mai exact, al locțiitorului acestuia. De unde și iritarea și neîncrederea mea.

Timpul trecea, nu se auzea nimic, nici măcar instrucțiunile – căci am uitat să menționez că, atunci când am intrat în curte, am văzut vreo zece bărbați antrenându-se la paralele, sub șopron, și erau cu toții îmbrăcați în echipament de fotbal și desculți, și doar instructorul era caporal (purta gradele, vreau să zic), cu toate astea nici măcar el nu se auzea jos, în subsol, deși avea o voce atât de pătrunzătoare, încât o auzisem când mă apropiam de fostul liceu, de la o distanță de cel puțin o sută de pași. Și, pe măsură ce mă apropiam, vocea i se auzea tot mai tare, încât mi-a fost greu să mă înțeleg cu gardianul de la intrarea în curte. Santinela stătea cu spatele sprijinit de gard, însă, de cum m-a văzut, a făcut un pas în față și și-a ținut regulamentar pușca. Mi-a cerut foaia de drum, a examinat-o cu atenție și mi-a zis să urc pe la coloane și, imediat în dreapta, o să văd biroul aghiotantului. Și chiar așa am făcut, am traversat curtea tocmai în momentul în care bărbații în echipament de fotbal au sărit de la paralele și au luat poziție de drepți. Am urcat scara lată de marmură care ducea spre portic, am trecut printre coloanele dorice și am intrat în holul imens. Am văzut în dreapta o ușă cu o plăcuță din bronz pe ea („Direcțiune") și, deasupra, scris cu creta pe ușa de lemn, de un verde închis, cuvântul „Aghiotantură". Am ciocănit și am intrat. Aghiotantul și-a aruncat o privire peste foaia de drum, a chemat un soldat și i-a zis să mă conducă la biroul viceguvernatorului.

(Cât privește echipamentul sportiv al celor care se antrenau, am aflat mai târziu că, din rațiuni de securitate, toți cei care ajungeam în orașul N la ordinul Cartierului General eram cunoscuți, în mod oficial, sub numele de „fotbaliști“. Această măsură foarte înțeleaptă fusese luată de colonelul Nikodimos, care dăduse ordin să facem gimnastică suedeză – așa se explică echipamentul de fotbal și exercițiile la paralele. Eu n-am apucat să-mi pun echipamentul de fotbalist, pentru că fix în ziua aia viceguvernatorul Velisarios a ordonat să ne antrenăm la haltere, pugilism, scrimă și tir, îmbrăcați în uniformă. Această poziție a locotenent-colonelului Velisarios este elocventă: la nici douăzeci și patru de ore de la plecarea colonelului, n-a ezitat să răstoarne complet situația, ceea ce a dus la zvonuri potrivit cărora noi, ăștia, „ai Cartierului“, cum ne ziceau, nu veniserăm în orașul N ca să formăm o echipă sportivă, ci pentru un alt scop, mult mai important. Și ca să nu aveți vreun dubiu, o spun răspicat: îl condamn pe locotenent-colonelul Velisarios de încălcarea regulilor de securitate.) Dar să revin la aghiotant. Soldatul m-a condus într-adevăr la subsol. El înainte și eu în urmă, am traversat coridoarele boltite, cotind la stânga, la dreapta și iar la dreapta, până ce ne-am oprit dinaintea unei uși.

– Aici e, a zis soldatul și s-a dat deoparte.

Am bătut la ușă, am așteptat, n-am auzit „intră“, am bătut din nou și am intrat. Când am închis ușa, l-am zărit pe soldat stând încă afară.

Când urcasem scara lată de marmură care duce din curte spre primul etaj și coborâsem (împreună cu soldatul) cealaltă scară, ca să ajung la subsol, rămăsesem cu impresia că mă aflu mult sub nivelul pământului și mi se păruse firesc să nu existe fereastră în biroul viceguvernatorului. Acum însă, distingeam pe peretele din dreapta o fereastră joasă și arcuită, a cărei boltă aproape că atingea tavanul, însă fereastra fusese blocată cu saci umpluți cu nisip.

În timp ce așteptam, deci, în poziție de semirepaus, am auzit deodată o împușcătură. Apoi, pe a doua și pe a treia. M-am speriat și eram gata să deschid ușa de pe culoar ca să văd ce se întâmplă (pentru că mi se păruse că împușcăturile se auzeau undeva la subsol), însă tocmai în clipa aceea a intrat locotenent-colonelul Velisarios, s-a așezat la birou și mi-a zis:

– Spune-i tovarășului Pandelis să te conducă pe coridorul de trageri!

Am salutat din nou potrivit regulamentului, am ieșit și am închis ușa în urma mea. L-am urmat pe Pandelis pe coridoare, până când, după ce am cotit pentru a patra sau a cincea oară, i-am zărit pe „fotbaliști“. Ședeau pe jos, cu spatele sprijinit de perete, iar unii fumau, alții discutau între ei. Instructorul era în picioare și, lângă el, doi bărbați cu tricouri în dungi trăgeau la țintă. Ca țintă aveau șase cutii de chibrituri așezate în picioare pe o trambulină. Fiecare împușcătură era urmată de o reverberație dublă, chiar triplă, de-a lungul imensului coridor boltit de la subsol. Aveau numai două pistoale. Fiecare bărbat trăgea câte un glonț și îi dădea pistolul următorului. Pandelis i-a zis ceva instructorului și el i-a făcut semn „fotbalistului“ care tocmai trăsese la țintă (și ratase) să-mi dea pistolul. Am pus jos ranița și pușca, am apucat pistolul și am țintit a treia cutie din stânga. Deși eram foarte obosit și-mi era somn, am nimerit-o.

– Pune-o la locul ei, a spus instructorul și mi-a dat o cutie de chibrituri.

I-am dat pistolul celui care venea la rând și m-am îndreptat spre trambulină. Eram la o distanță de cinci-șase pași de ea când am auzit din spate o împușcătură și glonțul șuierând pe lângă mine, în dreapta. Am întors brusc capul și am văzut că ceilalți continuau să tragă la țintă. (Un glonț a nimerit a doua cutie din dreapta.) M-am gândit să mă aplec, îndoind

genunchii, dar mi s-a părut înjositor. Am pus cutia la locul ei și m-am întors la cei care se antrenau, în vreme ce următorul „fotbalist“ aproape că a tras asupra mea, iar cel care trăsese înainte se ducea să înlocuiască obiectul pe care-l nimerise. Coridorul era luminat de torțe – am aflat mai târziu că uzina din oraș avusese o defecțiune și nu știu când a fost reparată, în orice caz, cât timp am stat în fostul liceu, n-am avut lumină electrică. De asemenea, am aflat că antrenamentul acela era primul și avea loc ca urmare a ordinului dat de viceguvernator. Și sunt sigur că el însuși, de comun acord cu Maiorul, ordonase personal să înlocuim cutiile de chibrituri doborâte în timp ce, în spatele nostru, ceilalți continuau să tragă. Voiau, se zicea, să nu ne pierdem obișnuința cu gloanțele. Rezultatul? Am observat că băieții evitau să nimerească ținta, lucru care îi scutea de un nou botez al focului, care, orice-am zice, era supărător. Eu am ratat de trei ori, în total, vă dau însă cuvântul de onoare că n-am făcut-o intenționat.

În ultimele două zile, înainte să plecăm din fostul liceu, exercițiile de tir s-au făcut de la o distanță mai mare și am avut ca țintă niște statui din ghips, pe care le găsiserăm în sala de desen și le coborâserăm la subsol. Recunosc că mi s-a părut justificată această decizie a locotenent-colonelului Velisarios, dat fiind că statuile aveau o mărime naturală, iar noi urma să tragem nu în obiecte mici, ci în oameni.

Însă hârtia pe care mi-ați trimis-o s-a terminat. Sper ca mâine gardianul să-mi aducă alte foi, așa că, firește, voi continua atunci.

Tovarășe anchetator, ca să nu vă obosesc cu amănunte, o să mă rezum la aspectele esențiale. Primul dintre acestea: viceguvernatorul Velisarios a răsturnat, pe lângă altele, și ierarhia gradelor. Guvernatorul militar Nikodimos desemnase un căpitan să se ocupe de antrenamentul „fotbaliștilor“. Viceguvernatorul l-a înlocuit cu un caporal. Dacă ținem seama că noi toți „ai Cartierului“ aveam grade de la sergent în sus, cu ușurință ajungem la concluzia că, în esență, ne lăsaseră pe toți fără galoane, de vreme ce caporalul instructor nu doar că ne dădea ordine în timpul orelor de antrenament, ci primea și raportul la apelul echipei noastre. Pentru că noi, cei „ai Cartierului“, n-aveam nicio legătură cu ceilalți soldați și ofițeri care se aflau în cazărmile din fostul liceu. Chiar și masa ne-o luam separat și adesea reveneam în camerele noastre după semnalul de stingere, întorcându-ne de la exerciții (întotdeauna cu instructorul în frunte), și ne trezea tot el, cu fluierul, înainte de deșteptare și ne sancționa. Și când un căpitan din echipa noastră a protestat și a cerut ca acest fapt să fie raportat viceguvernatorului, instructorul l-a condus el însuși la biroul de la subsol și, acolo, locotenent-colonelul Velisarios, fără ca măcar să asculte plângerile căpitanului, a dublat sancțiunea, ca să-l dea exemplu, după cum s-a exprimat. De atunci, toți cei „ai Cartierului“ ne-am resemnat, executând cât puteam de bine ordinele instructorului. Această degradare propriu-zisă a noastră și reducerea la rangul de simplu soldat au fost oficializate de Maior în discursul pe care l-a ținut în garajul din fostul depou al autobuzelor interurbane. Atunci, în ajunul plecării din orașul N, ne-a zis că suntem cu toții simpli membri ai misiunii, că el, personal, este căpetenia acesteia și că tot el va desemna adjunctul, pe cei trei șefi și pe cei trei aghiotanți ai lor.

Chiar și atunci, în primele zile petrecute la fostul liceu, deși nu-mi era limpede rolul antipartinic pe care îl jucau viceguvernatorul și Maiorul și consideram ca fiind de datoria mea să mă supun ordinelor date de ei, simțisem, instinctiv, aș zice, că undeva scârțâie treaba, și m-am opus cât am putut. Mi-aduc aminte că încă din prima zi am intrat în vorbă cu ceilalți acolo, pe culoarul de tir, și i-am întrebat dacă fuseseră decorați. S-a dovedit că toți cei treisprezece „fotbaliști“ erau decorați: opt cu o decorație, trei, cu două, și doi, cu trei. Am început să caut compania celor cu două și trei decorații și să-i evit pe cei cu una singură. Astfel, din inițiativă proprie, încă o dată zic, s-a stabilit între noi până la urmă o nouă ierarhie, iar cei cu o decorație s-au obișnuit să asculte de noi, cei cu două decorații, iar noi, de cei cu trei și de sergentul cu patru decorații, Stamatis, care a jucat un rol de primă importanță în timpul deplasării noastre, și mă îndoiesc că fără el am fi reușit să-l așezăm la timp pe Maior pe banca acuzaților, să-l judecăm și să-l condamnăm după bătălia de la Podul de Piatră (dar să n-o iau înainte cu evenimentele și să precizez doar că în orașul N au ajuns în cele din urmă, la ordinul Cartierului General, șaisprezece sergenți, treisprezece sergenți-majori, patru sublocotenenți, un locotenent, un medic locotenent și trei căpitani, toți decorați cu una, două, trei și patru decorații).

După tragerea la țintă, ne-au dat cinci minute ca să ne punem uniformele. Eu, din fericire, o aveam pe mine, însă am urcat cu ceilalți la etajul al doilea, în fostul atelier de lucru manual, unde rămăsese doar catedra, băncile dispăruseră (sau probabil că nu existaseră niciodată, ci fuseseră doar mese la care copiii modelau lutul, rămăsese și o chiuvetă mare cu trei robinete – le-am deschis, nu curgea apă –, și în chiuvetă încă se afla o bucată informă de argilă, înfășurată

într-o pânză, dar acum se uscase, era împietrită), și deci acolo, în sala aceea, se afla acum dormitorul nostru, iar cât timp ceilalți și-au îmbrăcat uniformele, mi-am întins pătura pe podeaua de scândură și m-am așezat să mă odihnesc, rezemându-mă cu spatele de perete. Atunci am observat fix în fața mea tabla neagră. Nu era mobilă, inițial mi s-a părut că e încastrată în perete, dar apoi mi-am dat seama că se mulțumiseră să vopsească în negru un dreptunghi pe perete. Și aproape concomitent am deslușit, scris cu cretă verde, cuvântul „Moarte". A răsunat fluierul instructorului nostru și am coborât de-a valma pe scări, am ieșit din cazărmi și ne-am cățărat pe munte înarmați cu fierăstraie și topoare, am tăiat copaci, le-am tăiat și crăcile și am cărat trunchiurile groase la fostul liceu. La un moment dat, mi-a alunecat trunchiul pe care-l căram, a căzut și s-a rostogolit la vale și, după ce l-am ridicat, l-am aruncat intenționat mai departe, iar exemplul meu a fost urmat și de alții, însă instructorul a fluierat să ne oprim și ne-a zis să nu se mai repete și să cărăm trunchiurile pe umăr. Așa am ajuns la cazărmi rupți de oboseală, cu apa curgând pe noi și însetați – fiindcă nu luaserăm bidoane cu noi și, când am trecut prin livezi, instructorul nu ne-a permis să ne oprim să bem apă. Consider inutil să mai adaug că și acest exercițiu dur a fost la ordinul viceguvernatorului.

Ne-am întors la fostul liceu încărcați cu trunchiuri, iar eu mă gândeam că, dacă cineva ar fi vrut să scrie „Moarte fascismului", ar fi completat, desigur, sloganul în voie – n-ar fi avut de ce să se teamă. Dar ca să rămână așa cuvântul, suspendat în gol, ceva trebuie să se fi întâmplat și, deci, am datoria să le raportez superiorilor acest fapt, ca să judece și să ia măsuri. Eram conștient că trebuie să-l raportez cuiva, totuși, continuam să car trunchiul. Aici ne adusese decizia inexplicabilă a viceguvernatorului: să nu ne vină să-i raportăm unui inferior.

Am stivuit bine trunchiurile într-un colț al curții, unde pe vremuri se afla groapa cu nisip pentru antrenamente. După ce am terminat și cu asta, am predat topoarele și fierăstraiele magazionerului și abia atunci ne-a permis instructorul să bem apă de la cișmelele școlii, și mi-aduc aminte că am deschis robinetul, iar apa a țâșnit ca dintr-o mică fântână arteziană și m-am lăsat udat pe față, după care i-am redus din presiune și am băut guri mici. La masă aveam orez și nu știu cum de reușiseră ceilalți să mănânce la ora convenită, pentru că al nostru se răcise, devenise cleios și, deși mi-era foame, abia de am reușit să înghit cinci-șase linguri. Am urcat cu gamela în dormitor gândindu-mă că, dacă mă odihnesc, voi reuși, poate, să mănânc și restul. Au urcat și ceilalți și s-au întins. Nimeni nu știa ce-o să mai pună la cale instructorul sau, mai degrabă, viceguvernatorul, cu toții ne așteptam să auzim dintr-un moment într-altul fluierul, și nu știu cât timp am rămas treaz, culcat acolo pe pătură, probabil că m-a luat imediat somnul, pentru că nu mi-amintesc nimic din discuțiile „fotbaliștilor".

Am fost trezit de fluier și, înainte să apuc să deschid ochii, m-am gândit că sunetul e ciudat de puternic, și nu m-am înșelat. L-am văzut pe instructor deasupra mea, cu obrajii umflați, fluierul de antrenor îi atârna din gură, iar ochii îi erau holbați și mă priveau sălbatic. Am sărit în picioare și am ieșit în fugă din sală, urmându-l pe ultimul din echipa noastră care tocmai ieșea atunci pe ușă. Nu cred să fi dormit prea mult, pentru că am apucat să văd că lumina de la fereastra dinspre vest cădea pe tabla neagră de pe peretele alăturat aproape întocmai cum picase și în momentul în care, așezat pe pătură, mâncasem în scârbă o lingură de terci întărit. Ne-au coborât la subsol, în coridorul de tir. Acum existau două lămpi cu gaz atârnate în dreapta și în stânga. Instructorul ne-a împărțit în perechi și ne-a zis să ne luptăm. Se tot plimba de la o pereche la alta și ne învăța prinderi, blocaje ale capului, piedici.

Coridorul nu era prea lat și ne loveam mereu de pereți, cădeam pe dale, pentru că ordinul era să ne luptăm „serios", ca și cum am fi avut de-a face cu un dușman adevărat, și doar pumnii și șuturile erau interzise – atunci, prima dată. Mai târziu, instructorul ne-a permis orice și ne-a înarmat cu bâte groase. În timp ce ne luptam, am auzit goarna care anunța ora mesei, însă noi, cum am zis, aveam regulamentul nostru, așa că ne-am continuat exercițiul până ce a obosit și instructorul și ne-a lăsat să ieșim în curte, unde se aflau popotele de campanie. De data asta mâncarea de fasole, o zeamă, de fapt, nu se răcise complet și așa am mâncat și orezul care-mi rămăsese.

În ziua următoare, m-am trezit foarte de dimineață, nici nu se luminase bine afară, încât abia de îi puteam distinge pe cei care dormeau în jur. Mi s-a părut că sunt mai mulți decât ieri, i-am numărat și am constatat că veniseră încă cinci în timpul nopții.

M-am gândit să mă întorc pe partea cealaltă, să mai dorm puțin, dar tocmai atunci a intrat instructorul cu fluierul și am coborât cu toții în curte, pentru ceaiul de dimineață. Apa deja fierbea în cazan, am observat că printre lemnele care ardeau erau și câteva bănci rupte. Un bucătar a adus zahărul într-o cutie de metal (mi s-a părut mică, însă am priceput că era doar pentru noi, „ai Cartierului"), alt bucătar a luat ceaiul înfășurat într-un tifon, care era legat la un capăt de o sfoară, așa că bucătarul putea să scufunde ceaiul în apa clocotită, să-l coboare de câteva ori în ea și apoi să-l scoată, ca să-l pună la păstrare pentru ziua următoare, și firește că ceaiul ăla n-avea nici gust, nici aromă de ceai, mai ales că-l beam din gamelă, care mirosea a grăsime și aluminiu, iar bucătarul cu zahărul s-a apropiat de căpitanul Andronikos, care era aghiotant al colonelului Nikodimos și se afla acum în picioare lângă cazan, tocmai trezit din somn și indispus, supraveghind, pare-se, prepararea și distribuirea băuturii de dimineață, lucru care de la bun început mi-a atras atenția, pentru că, orice-ai zice, nu era o treabă pe care s-o facă un căpitan, care mai era și aghiotant al guvernatorului, adică să verifice dacă a fost turnată în cazan cantitatea regulamentară de zahăr. Căpitanul Andronikos a aruncat o privire spre cutia plină ochi cu zahăr pe care i-o arătase bucătarul, a dat plictisit, dar aprobator, din cap, iar bucătarul a vărsat zahărul răsturnând cutia deasupra cazanului și lovit-o în mod repetat cu ambele mâini, astfel încât cutia de conservă cilindrică rămânea pentru o fracțiune de secundă suspendată în aer de câte ori își îndepărta mâinile de pereții de tinichea, dar înainte să apuce cutia să cadă în ceai, o lovea din nou cu ambele mâini, ca să arate că nu mai rămăsese zahăr în ea. Căpitanul Andronikos urmărea indiferent toată această operațiune, când, la un moment dat, am văzut că își fixează privirea asupra mea. Apoi, s-a uitat spre instructorul nostru, care se tot fâțâia puțin mai încolo de băieții trimiși de Cartierul General, se fâțâia nerăbdător, aș putea spune, sau chiar încurcat cumva, poate pentru că nu știa dacă trebuia să ne ordone imediat să ne încolonăm, de vreme ce încă nu era gata ceaiul, iar bucătarul îl amesteca cu o spatulă mare, ca să se topească bine zahărul, și în primul rând pentru că nu știa dacă el trebuia să dea ordinul sau trebuia să-l lase pe căpitanul Andronikos, care supraveghea, chipurile, împărțirea ceaiului, deci, în momentul în care instructorul ne-a întors spatele, continuându-și plimbarea, căpitanul Andronikos mi-a făcut semn să mă apropii. M-am supus, a venit și el spre mine, dar nu s-a oprit, a trecut mai departe, ca și cum, chipurile, ar fi început și el să se plimbe de colo-colo, dar când a ajuns în dreptul meu, a șoptit:

– Cartea de vizită.

Am fost așa de surprins, că am rămas înțepenit pe loc o clipă, însă mi-am revenit imediat

și am continuat să merg, îndepărtându-mă de căpitanul Andronikos, ca și cum nu s-ar fi întâmplat nimic, și, înainte să apuc să fac șase pași, am auzit fluierul instructorului – văzuse, probabil, că bucătarul era gata să împartă ceaiul și hotărâse să ia inițiativa, ordonându-ne să ne încolonăm. Acum, deci, știam cui trebuie să-i predau „cartea de vizită" și mi s-a părut foarte firesc să-mi fie cerută de căpitanul Andronikos, de vreme ce era aghiotantul lui Nikodimos și, potrivit versiunii celei mai probabile, după părerea mea, acel bilet antifracționist trebuia să i se adreseze colonelului leninist Nikodimos, iar în absența lui, aghiotantului său. Rămânea doar să găsesc un moment potrivit pentru a-i pasa pe ascuns biletul căpitanului Andronikos, iar asta, cât mai curând cu putință. Firește, nu era tocmai greu, ne era de-ajuns o privire ca să ne înțelegem și, astfel, deci, în aceeași zi, la prânz, după masă, am coborât în curticica interioară, unde erau closetele, iar căpitanul Andronikos m-a urmat, ne-am oprit unul lângă celălalt, prefăcându-ne că urinăm, iar la un moment dat, când am rămas doar noi doi, i-am pasat pliculețul.

Dar revin la ceaiul de dimineață. În timp ce ne beam noi ceaiul, instructorul a zis ca toți cei care am lucrat la instructajul politic să ne prezentăm imediat la locotenent-colonelul Velisarios, în biroul lui. Mi-am băut în grabă ultimele guri de ceai și am urcat în fugă scara largă de la intrare. În urma mea au venit și alți doi din echipa noastră, sergentul Vlasis și sublocotenentul Agathoklis. În biroul viceguvernatorului, am văzut alți cinci oameni, trei în civil și doi în uniformă (printre ei și căpitanul Andronikos), membri ai Comitetului orășenesc, cum am aflat mai târziu, și responsabili cu îndoctrinarea. Fuseseră prevăzători și aduseseră și două bănci, unul dintre civili ședea pe scaun în fața bancului de chimie, ceilalți patru, pe banca din dreapta, iar noi trei, „ai Cartierului", ne-am așezat pe cea din stânga. Locotenent-colonelul Velisarios ne-a lăsat să așteptăm cel puțin cinci minute. La un moment dat, a intrat pe ușa de lemn cu balamale ruginite, s-a așezat la birou, între cele lumânări, și ne-a explicat imediat despre ce era vorba.

Pe 22 iunie, inamicul bombardase orașul N, o bombă căzuse în piața publică, lângă biserica Izvorul Tămăduirii, iar drept rezultat orologiul mare fusese avariat și se oprise. Locotenent-colonelul Velisarios ne-a comunicat fără înconjur că orologiul oprit constituise subiectul unei întruniri speciale și că atunci guvernatorul Nikodimos fusese de părere ca orologiul să rămână nefuncțional.

– Părerea mea, a continuat viceguvernatorul Velisarios, a fost și este în continuare că trebuie să reparăm orologiul. Trebuie să convingem populația orașului N că armata noastră și Partidul sunt în stare să remedieze pagubele pe care le produce inamicul. Argumentul fostului guvernator Nikodimos, cum că orologiul ar trebui, chipurile, să rămână oprit, ca să le amintească locuitorilor de asaltul aerian barbar al inamicului împotriva populației necombatante, este un argument oportunist și numai un defetist ar putea să-l susțină.

M-a surprins tare mult acel „fostul". Viceguvernatorul a pronunțat cuvântul fără să insiste asupra lui, ca pe ceva de la sine înțeles, deși era cunoscut faptul că, dimpotrivă, guvernatorul Nikodimos părăsise temporar orașul N, ca să ia parte la întrunirea Consiliului Militar Regional, și firește avea să se întoarcă. Pe scurt, viceguvernatorul hotărâse să ne convoace la o adunare deschisă pe noi, instructorii politici, ca să discutăm din nou subiectul și să luăm decizia potrivită. Cel în haine civile, care ședea pe scaun și care, cum am aflat mai târziu, se numea Memos și era secretarul Comitetului orășenesc, a fost de părere că repararea orologiului

avea, desigur, o importanță simbolică, însă, printr-o propagandă potrivită, am putea convinge populația că e vorba de începerea unei reconstrucții mai ample a ruinelor, lucru care, după cum a afirmat, corespundea, de altfel, adevărului, pentru că dintr-un moment într-altul situația avea să se schimbe radical, și atunci nu doar că urma să reconstruim casele dărâmate, ci chiar să construim întregul oraș N potrivit noilor planuri urbanistice.

Singurul care s-a opus deschis acestei propuneri a fost căpitanul Andronikos, aghiotantul colonelului Nikodimos. A avut curajul să sublinieze faptul că adunarea activului reprezintă o încălcare a statutului Partidului și că este inacceptabil să dezbatem din nou o chestiune în privința căreia se luase bine-cunoscuta hotărâre din 26 iunie. Cât despre esența problemei, a continuat căpitanul Andronikos, ar fi fost împotriva bunului-simț să reparăm ceasuri, de vreme ce nu suntem în stare să refacem nici măcar o casă, dar chiar și dacă am fi fost în stare, nu ne-am ocupa, desigur, de reconstrucții, de vreme ce războiul continuă și avioanele inamicului pot și azi să revină și să bombardeze orașul.

Noi trei, „ai Cartierului", am vorbit ultimii și astfel am avut destulă vreme să mă gândesc la ce aș fi putut spune și ce poziție să adopt. Desigur, aprobam ce spusese căpitanul Andronikos, am priceput însă imediat că reacția lui fusese fără niciun rost și, drept urmare, o greșeală de tactică. Am hotărât să fiu de acord cu cel care făcuse propunerea și apoi să sabotez cât pot aplicarea deciziei. Pariam pe o carte sigură, pentru că eram convins că aveau să-mi acorde un rol important în repararea orologiului. De mic copil am fost pasionat să desfac ceasuri deșteptătoare și să le repar. În Ikaria, în '47, eu mă ocupam de repararea ceasurilor celorlalți deportați și faima mea se răspândise atât de mult, încât până și localnicii începuseră să-și aducă la reparat „cepele"[2], așa că am ajuns să nu mai prididesc cu comenzile, pentru că, la recomandarea Grupului Deportaților Politici, nu luam niciun ban pentru osteneala mea. Am subscris, așadar, la propunerea de a fi reparat orologiul, iar decizia a fost luată unanim – în ultima clipă, căpitanul Andronikos a făcut și el manevra corectă. Atunci, viceguvernatorul, vizibil mulțumit, a întrebat:

– E careva dintre voi ceasornicar? Sau care să se priceapă la ceasuri?

Nu exista altcineva în afară de mine. Viceguvernatorul a părut că-mi așteaptă răspunsul, ceea ce m-a convins că știa de dinainte despre calificarea mea de amator. Le-a spus celorlalți că pot să plece, dar că eu să rămân. M-am apropiat de birou și am luat poziție de drepți în fața lui.

– Sper că înțelegi importanța orologiului pentru mișcarea noastră, mi-a spus viceguvernatorul.

– Înțeleg foarte bine, tovarășe guvernator, i-am spus eu.

Și-a scos brusc ochelarii negri și m-a privit drept în ochi. Am rezistat privirii sale pătrunzătoare fără să clipesc.

– Du-te imediat la Aghiotantură și spune-le să-ți dea un permis de ieșire. Examinează orologiul, iar dacă ai nevoie de ceva, vino direct la mine, mi-a spus.

Am salutat și am ieșit. În vreme ce trăgeam ușa în urma mea, l-am văzut că se îndreaptă spre mormanul de aparate de gimnastică.

Tovarășe anchetator, consider de prisos să vă obosesc cu detalii tehnice, de altfel, nu e nevoie să vă descriu defecțiunea pe care a suferit-o orologiul, de vreme ce luasem hotărârea să nu-l repar. Important e că am urcat în clopotniță pe scara în spirală, am cercetat mecanismul și am constatat că defecțiunea era neînsemnată. Cu ciocanul pe care-l luasem cu mine, am stricat de tot orologiul. Acum era imposibil de reparat, ca să funcționeze singur. Însă limbile puteau fi acționate din interior. Le-am deplasat, deci, și de la unsprezece fără douăzeci, la cât era oprit, l-am fixat să arate ora corectă (potrivit ceasului de la mână), adică nouă fără zece. Cu ochii pe ceasul meu, am continuat să mut minutarul, astfel încât orologiul bisericii arăta mereu ora corectă, până când am ajuns la nouă fix. Atunci mecanismul a funcționat normal și orologiul a bătut de nouă ori. Am continuat să mut limbile timp de alte nouăsprezece minute și m-am întors la fostul liceu.

Când m-am prezentat la viceguvernator, m-a felicitat bucuros – se pare că-l informaseră că merge orologiul, poate chiar auzise el însuși bătăile. I-am explicat ce se întâmplase. Am subliniat faptul că defecțiunea nu putea fi remediată și că singura modalitate de a executa decizia activului era să întoarcem limbile dinăuntru. Credeam atunci – și continui să cred și acum – că soluțiile facile, convenabile nu sunt cu adevărat soluții. M-am gândit, așadar, să-l conduc pe viceguvernator spre o soluție convenabilă.

– De vreme ce a fost pus în funcțiune, orologiul nu trebuie să se mai oprească, a spus viceguvernatorul ca pentru sine.

Mi-a ordonat să dau fuga și să mut limbile. M-am conformat. În jumătate de oră, mi-a trimis patru soldați ca să-i instruiesc să acționeze minutarul. Îi echipase cu un cronometru, care fusese rechiziționat de la fostul Club sportiv al orașului N. I-am pus să mute minutarul la fiecare treizeci de secunde. Cei patru soldați făceau de gardă șase ore, fiecare, și sistemul a funcționat satisfăcător timp de aproape două zile, apoi însă s-au plictisit să mute minutarul atât de des și astfel îl vedeai cum sare brusc de la nouă jumătate la zece fără douăzeci și șase, de exemplu, și viceguvernatorul l-a pedepsit aspru pe soldatul care își îndeplinise cu neglijență sarcinile. Pentru o siguranță sporită, a desemnat patru controlori care să urmărească deplasarea minutarului șezând la fereastra Primăriei, de cealaltă parte a pieței publice. Astfel, orologiul „a funcționat" normal până în ziua în care Nikolaos Eskitzopoulos… dar mai bine să nu devansez evenimentele. Important e să le relatez în ordinea în care s-au petrecut.

Am aflat mai târziu că, în vreme ce eu mă ocupam de orologiu, ceilalți din echipa noastră se duseseră la carieră, plasaseră bombe și căraseră bolovani la cazărmi. Viceguvernatorul decisese să fie reparat fostul liceu, care fusese lovit de o bombă în timpul bombardamentului din 12 iunie 1949. Bomba picase în colțul sud-estic al clădirii, trecuse prin acoperiș, prin podeaua celui de-al doilea etaj și explodase la primul. Nu existaseră victime umane și pagubele aduse pereților groși din piatră erau nesemnificative. (Liceul fusese construit în 1857, iar pereții lui aveau o grosime de peste un metru.) Guvernatorul Nikodimos a decis atunci (foarte întemeiat) să nu fie mutate cazărmile și sediul său din fostul liceu. A spus că, dacă bomba picase la întâmplare, era foarte puțin probabil să cadă alta în exact același loc. Pe de altă parte, dacă forțele aeriene inamice însemnaseră ținta, nu se vor mai căzni, firește, să lovească din nou o clădire abandonată. Important era să-i dăm inamicului impresia că o abandonaserăm. În

acest scop, guvernatorul Nikodimos nu numai că nu se îngrijise să fie reparat acel colț, ba chiar ordonase să fie mutate bucătăriile din curte și să fie instalate douăzeci de metri mai încolo, în grădina bisericii Sfântul Nicolae. De asemenea, să nu se apropie mașini de fostul liceu. (Oricum, aveam puține mașini.)

Am coborât, așadar, din clopotniță, m-am întors la cazărmi și m-am prezentat în fața instructorului, pe coridorul de trageri. Am lovit o cutie de chibrituri, am înlocuit-o și mi-am așteptat rândul. Atunci am auzit pentru prima dată vorbindu-se despre Maior. V-a atras atenția, probabil, faptul că-l scriu cu majusculă. Motivul e simplu, așa îi ziceam cu toții, la început fiindcă nu-i știam numele, iar mai târziu, când l-am aflat (se numea Periklis), ne obișnuiserăm atât de mult să-i spunem Maiorul, încât i-a rămas ca un fel de poreclă, pentru că întâmplarea face ca, dintre toți ofițerii cu care aveam contact noi, „ai Cartierului", Periklis să fie singurul cu grad de maior. Se zicea că venise în urmă cu zece zile într-un jeep (jeepurile erau, desigur, pradă de război și le foloseau de la general de brigadă în sus sau membri ai Biroului Politic). Fostul liceu avea o ușă micuță pe latura sudică, pe unde se putea intra direct în subsol. Văzusem ușa aceea și știam că este încuiată pe dinăuntru cu lacăt și zăvor. Jeepul se oprise în fața micii ușii și Maiorul a intrat în clădire. Unii ziceau că jeepul plecase fără Maior, alții, că l-a așteptat afară vreme de două ore. Nimeni nu știa ce se întâmplase exact, nimeni nu știa dacă Maiorul a rămas sau nu în fostul liceu, însă toți îi ziceau Maior, de parcă i-ar fi văzut cu ochii lor galoanele.

Din acel moment, viața noastră s-a scurs normal. Tot mereu se alăturau și alții echipei noastre, până când a venit și ultimul, pe 7 iulie 1949, dacă îmi aduc bine aminte, și toți își începeau imediat antrenamentul. Singurii care au fost scutiți parțial au fost cei care se pricepeau la transmisiuni radio (trei la număr, mai exact sergentul Stamatis, sergentul Dimitris și sergentul-major Theofilos, care scăpau de cinci ore de exerciții dificile și treburi zilnice, rămânând la subsol și exersând acolo comunicarea morse.) Exercițiile deveneau tot mai intensive, instructorul nostru, tot mai sever – fluiera fără întrerupere și adesea ne aplica pedepse, de fapt, una singură, pas alergat în curte, după ora de stingere, sau, ca să fiu și mai exact, când ceilalți „ai Cartierului" urcau în dormitor ca să se culce. M-a pedepsit și pe mine o dată pentru că, zicea el, alesesem o piatră mai mică decât trebuia, mi-a ordonat să iau una mai mare și mi-am rupt mijlocul până am reușit s-o car la fostul liceu, iar seara m-a pus să alerg zece minute în curte, posibil să fi fost chiar cincisprezece minute, și el striga „Un-doi" și se răsucea pe loc, iar eu gâfâiam alergând repede în jurul lui și m-am încăpățânat să nu pierd nici măcar o dată pasul, deși el schimba mereu ritmul, obligându-mă ba să mă grăbesc, ba să încetinesc până la pas normal.

Pe 9 iulie (și mi-aduc bine aminte, pentru că pe 9 era ziua mea de naștere, făcusem 28 de ani), Nikolaos Eskitzopoulos, epitrop al bisericii Izvorul Tămăduirii, printr-un om de încredere al lui, i-a transmis lui Memos, secretarul Comitetului orășenesc, o informație care a provocat o mare tulburare și dezordine printre antipartinici. Nici mai mult, nici mai puțin, se dovedise că epitropii bisericii fuseseră foarte mulțumiți de repunerea în funcțiune a orologiului. Preotul paroh propusese încă din prima zi ca membrii comitetului parohial să depună plângere și să le ceară autorităților responsabile (adică nouă) să repare orologiul. Așadar, viceguvernatorul Velisarios făcuse exact ce-și doriseră reacționarii și, prin urmare, era evident acum că urmase o direcție greșită. Dar și modul în care fusese „reparat" orologiul le-a

dat epitropilor prilej să ne ia peste picior și să-și răspândească răutăcios propaganda, spunând că în felul acesta aveam de gând să „reparăm“ și societatea. Memos a venit în două rânduri să discute cu Velisarios, însă n-au apucat să ia nicio decizie, fiindcă au urmat alte evenimente mult mai importante.

Într-adevăr, seara târziu, pe 11 iulie 1949, instructorul ne-a trezit, dar nu cu fluierul, ci ne-a înghiontit pe fiecare și ne-a zis în șoaptă să nu facem zgomot, să coborâm în subsol, să ieșim prin ușița lăturalnică și să mergem la cârciuma Vița-de-vie. În felul acesta, plecând unul câte unul la interval de aproape cinci minute, am trecut pe la Vița-de-vie, unde ne-am scos uniforma și ne-am pus sacouri din dril, pantaloni și opinci. Cu alte cuvinte, ne-am deghizat în țărani, iar deghizarea de care zic a fost supravegheată de aghiotantul locotenent-colonelului Velisarios, căpitanul Paraskevas, și de un sergent roșcat, al cărui nume nu-l cunosc. După ce mi-am pus hainele de civil (toate cele de mai sus, plus cămașă și o pălărie de paie), căpitanul Paraskevas mi-a spus să mă duc la fostul depou al autobuzelor interurbane.

La poarta de lemn a depoului, am fost oprit de gardian. I-am spus parola, m-a lăsat să trec, spunându-mi să merg drept înainte și să intru în garaj. Am trecut pe lângă fosta casă de bilete, printre fiare vechi, cauciucuri de mașini, șasiuri stricate și am ajuns la cele două porți mari de fier ale garajului, prin care, dacă erau deschise, putea trece ușor un autobuz sau un camion. În fața porților de fier stătea un al doilea gardian, și el înarmat. Fără să-mi adreseze vreun cuvânt, a împins un pic porțile, cât să mă pot strecura printre ele, și le-a închis imediat în urma mea. De cum am intrat în garaj, m-a orbit lumina, era ca și cum o mașină se îndrepta spre mine, am făcut imediat un pas în dreapta și am zărit, într-adevăr, chiar în față, un jeep cu farurile aprinse pe fază lungă. Cei din echipa noastră care se porniseră de la fostul liceu înaintea mea ședeau acum într-un colț. M-am dus și m-am așezat lângă ei. De-a dreapta și de-a stânga jeepului am văzut doi soldați cu arme automate stând în picioare, în poziție de semirepaus. L-am întrebat pe unul cu două decorații: „Ce se întâmplă?“ „N-am idee.“

La lumina farurilor se vedeau foarte clar petele de rugină pe porțile de fier, care erau date cu grund, însă întregul spațiu din spatele farurilor era scufundat în beznă. Din locul în care mă aflam, privirea îmi cădea aproape perpendicular pe fasciculele luminoase, astfel încât era ca și cum m-aș fi aflat dinaintea unui zid de lumină, iar zidul ăsta mă despărțea de partea stângă a garajului. M-am ridicat să privesc peste zid, eram curios să văd dacă exista careva din echipa noastră de cealaltă parte a garajului, m-am ridicat, așadar, să privesc, însă zidul de lumină m-a împiedicat să văd ceva. Deasupra și dincolo de fasciculele luminoase, privirea mi s-a lovit de beznă, așa că m-am apropiat de zidul luminos, însă în momentul în care eram gata să traversez fasciculele, am auzit o voce dinspre jeep:

– Stai la locul tău!

Probabil că vorbise cineva din jeep, cineva care ședea pe locul șoferului și avea deschis geamul portierei. Poate că de-aia vocea s-a auzit cumva înfundată, poate că jeepul era deschis, adică nu avea prelată, vreau să zic, și Maiorul vorbise încet (pentru că din prima clipă m-am gândit că trebuia să fie Maiorul), oricum, tonul lui era ton de ordin și m-am grăbit să mă întorc la locul meu. M-am așezat pe jos și, pipăind solul în jurul meu, am constatat că era pământ stropit cu uleiuri și lubrifianți de mașină, un pământ bătătorit, tare ca piatra și, totodată, unsuros.

Ședeam pe jos, așadar, și așteptam. Mi-am ferit privirea de zidul luminos și încet-încet

ochii mi s-au deprins cu întunericul și am putut vedea că jeepul era într-adevăr descoperit și că pe locul șoferului ședea cineva cu șapcă de ofițer, fața însă nu i se distingea, pentru că era acoperită de soldatul care stătea lângă farul din stânga. Porțile s-au deschis din nou și a intrat cineva din echipa noastră. S-a oprit în loc, orbit de faruri, și am pariat în sinea mea că o să cotească spre dreapta și o să vină încoace, adică spre locul în care mă aflam eu. Însă el a făcut stânga și s-a pierdut îndărătul zidului luminos. Mi-a plăcut jocul ăsta și l-am continuat, pariind de fiecare dată când se deschideau porțile, numai că acum nu mai jucam cap sau pajură, pentru că îmi amintisem că, atunci când am intrat în garaj și m-am trezit dintr-odată dinaintea farurilor, am făcut imediat dreapta, de parcă aș fi condus o mașină. Deci, când vedeam că intră cineva care știe să conducă, ziceam imediat c-o să facă dreapta și nu mă înșelam. Dar, în ciuda jocului pe care-l născocisem, mă gândeam încontinuu că, după ce ne vom fi adunat cu toții, vom afla în sfârșit ce voiau de la noi, cei veniți în orașul N cu ordin de la Cartierul General. Pariind, așadar, și câștigând aproape mereu, pierdusem șirul și nu știu câți intraseră în garaj, sunt sigur, totuși, că mai erau puțini de venit când s-a auzit de-afară țeava de eșapament a unei motociclete și aproape imediat s-au deschis porțile și l-am văzut pe instructorul nostru. Înainte să apuc să pariez, instructorul s-a dus direct spre jeep. Pășea repede, aproape că alerga de-a lungul zidului de lumină, atingând fasciculul luminos. A trecut pe lângă soldatul care stătea lângă farul din stânga, s-a apropiat de Maior și cred că s-a aplecat și i-a zis ceva la ureche. Maiorul a coborât imediat, l-a împins deoparte pe soldat, s-a aplecat în fața farului stâng și, ținând la lumina lui o hârtie albă, a rămas așa, nemișcat și aplecat, și a citit preț de aproape un minut. Ședea cu spatele la mine, i-am văzut fața doar o clipă, în timp ce s-a ridicat și a picat lumina pe ea, am văzut că avea la ochiul drept o legătură neagră. A urcat imediat în jeep, a pornit motorul, soldatul a dat fuga la porțile garajului, instructorul a sărit în jeep, porțile s-au deschis larg, jeepul a pornit în trombă spre ieșire, a încetinit o clipă ca să urce și soldatul (celălalt soldat, cel care stătea lângă farul din dreapta, urcase deja), mașina a semnalizat de câteva ori din faruri și a ieșit din garaj. Porțile au rămas deschise, am văzut luna sus pe cer și i-am zărit pentru prima dată pe tovarășii din echipa noastră (pe cei care se adunaseră de cealaltă parte a zidului luminos). Gardianul de la intrarea în depou a venit în fugă, i-a zis ceva gardianului de la garaj, au închis în grabă porțile mari de metal și ne-am trezit cu toții în beznă.

Tovarășe anchetator, mărturisesc că ieri m-a luat valul și am notat o grămadă de detalii – de ce v-ar interesa pe dumneavoastră niște porți de fier în lumina farurilor? Vă cer iertare și promit să nu se mai repete. O să am grijă să raportez numai lucrurile esențiale, iar esențial în punctul în care am ajuns este faptul că în noaptea aceea viceguvernatorul Velisarios a fost informat de arestarea colonelului Nikodimos (și a multor altor luptători integri, așa cum s-a aflat mai târziu, când ne-au fost anunțate rezoluțiile istorice ale Plenarei din data de 29 august 1949). În seara aceea au ieșit învingători doctrinarii (temporar, din fericire), ceea ce a făcut ca noi, „ai Cartierului", să fim iarăși cercetați și să plecăm din orașul N cu patruzeci și opt de ore mai târziu decât fusese prevăzut, adică în noaptea dinspre 14 iulie 1949.

Sunt absolut convins că acea întârziere impusă de Cartierul General doctrinar a avut consecințele cele mai nefaste asupra întregii operațiuni. Pentru că, de exemplu, dacă am fi plecat, cum fusese stabilit, în noaptea dinspre 12 iulie 1949, am fi fost treizeci și nouă și altfel le-am fi făcut față parașutiștilor la Podul de Piatră – altfel de cum le-am făcut față, vreau să zic, pornind la drum treizeci și patru de oameni, adică după ce am executat cinci membri din echipa noastră înainte de a pleca din orașul N. Treizeci și patru de oameni ne-am pornit atunci la drum, spun asta și o subliniez, nu cred să aveți vreo obiecție în această privință, nu-i așa? Dacă sunteți de părere că fac o greșeală la numărătoare, să-mi spuneți imediat, vă rog, dacă aveți impresia că raportez aici o inexactitate și dacă, potrivit informațiilor dumneavoastră, am plecat treizeci și trei sau treizeci și cinci de oameni, este, cred, de preferat să mă întrerupeți, adică să mă chemați în biroul dumneavoastră, să ne aflăm față în față, să mă interogați corespunzător, pentru că – de ce să ne ascundem în spatele vorbelor? – despre un interogatoriu e cazul. E bună și depoziția scrisă, însă chiar și faptul că îmi trimiteți patru coli de examen în fiecare zi, numerotate, îmi creează probleme. Mă văd nevoit să întrerup brusc relatarea, trebuie să-mi aduc aminte unde rămăsesem. Aș putea, desigur, să scriu mai mărunt, să înghesui două rânduri pe câte o linie, iar așa ar încăpea dublu, dar întrucâtva nu-mi place acest sistem de scriere, pentru că mă face să mă gândesc la o însemnare clandestină. În vreme ce această depoziție nu are nimic clandestin, dovadă stând faptul că toate colile pe care mi le trimiteți poartă o ștampilă oficială.

Cu toate astea, merg mai departe. Maiorul a plecat, așadar, din garaj, porțile de fier s-au închis și am rămas în beznă. Timp de câteva minute, a fost o tăcere absolută, nimeni n-a zis nimic, nimeni nu s-a clintit din loc. Brusc, de partea cealaltă, cineva a aprins un chibrit. De parcă s-ar fi dat un semnal, toți au început să discute în șoaptă, însă treptat vocile au devenit mai puternice, câțiva s-au ridicat, m-am dus și eu în fundul garajului, unde am găsit câlți și un bidon cu benzină. Am legat câlții de capătul unei țevi de fier, i-am stropit cu benzină și i-am zis celui cu chibrituri să-l aprindă. Toată lumea mi-a aprobat inițiativa, au confecționat și ei torțe dintr-astea și garajul s-a luminat.

Instructorul mă trezise în atelierul de lucru manual la unsprezece și jumătate, iar acum trebuie să fi fost spre ora unu. Eram obosit și, înainte să mi se stingă torța, am găsit un colțișor unde pământul nu era bătătorit, însă am preferat să mă umplu de praf decât să mă așez în ulei. Sergentul Stamatis a venit și s-a întins lângă mine, după ce mai întâi le-a recomandat și celorlalți să se întindă și, pentru orice eventualitate, să stingă torțele, pentru că, de vreme ce

nu ne aduseseră lumină, n-aveam de ce să facem cum ne taie capul. Fie că propunerea lui a părut justificată, fie că sergentul Stamatis avea patru decorații, torțele s-au stins, iar discuțiile au început să se domolească. Mulți au adormit imediat, însă de mine nu se lipea somnul. Mă gândeam încontinuu ce putea să însemne brusca plecare a Maiorului, mi-au trecut tot felul de gânduri prin cap.

Nu știu cât timp să fi trecut astfel. Pe neașteptate, cele două porți mari din fier s-au deschis și a intrat un gardian cu un felinar aprins. L-a pus pe pământ, a ieșit și a închis porțile la loc. Așa că am rămas închiși acolo toți cei douăzeci și șapte care ajunseserăm la garaj. Dintre ceilalți unsprezece (pentru că eram cu toții treizeci și opt, adică treizeci și nouă împreună cu Maiorul, dar pe el nu-l pun la socoteală în cazul ăsta), din restul de unsprezece oameni din echipa noastră, nouă rămăseseră la fostul liceu, al zecelea se afla deja la jumătatea drumului dintre fostul liceu și Vița-de-vie când l-a prins din urmă instructorul cu motocicleta și i-a zis să se întoarcă, și al unsprezecelea stătea în pielea goală în cârciumă și era gata să-și pună hainele țărănești când a intrat instructorul și i-a zis căpitanului Paraskevas să dea fuga să se prezinte la locotenent-colonelul Velisarios. Căpitanul Paraskevas a plecat imediat, iar sergentul gol stătea acolo în picioare și nu știa ce să facă, și instructorul, încurcat, s-a uitat la el o clipă și la urmă i-a zis să se acopere cu o pătură și să aștepte acolo împreună cu sergentul roșcat, până la noi ordine. Iar instructorul a plecat din fosta cârciumă și a ajuns, cum am zis, cu motocicleta la garaj și i-a adus Maiorului biletul, și zic toate astea ca să subliniez cât de mare era zăpăceala la acea primă oră, zăpăceală de care, desigur, se fac responsabili doctrinarii și care a durat până când, în sfârșit, misiunea noastră s-a pornit la drum (cu chiu, cu vai, aș putea spune, după ce toate măsurile conspirative – deși deficitare, totuși se luaseră anumite măsuri, chiar dacă zvonurile circulau –, când măsurile, deci, secretul care învăluia în special plecarea noastră se dusese și el pe apa sâmbetei), da, de-asta am amintit și detaliul cu sergentul gol care rămăsese acolo, în fosta cârciumă, înfășurat în pătură până spre zorii zilei, când a dat Domnul într-un sfârșit să se hotărască doctrinarii ce să facă și s-a întors căpitanul Paraskevas la Vița-de-vie și i-a ordonat sergentului gol (Klearhos era, mi-a povestit totul chiar cu gura sa), i-a ordonat, deci, sergentului Klearhos să-și pună hainele din dril, opincile și pălăria din paie și să se ducă la fostul depou al autobuzelor interurbane, iar instructorul nostru între timp începuse iarăși să-i trimită unul câte unul pe ceilalți zece de la fostul liceu, până ce au ajuns și ei la garaj, îmbrăcați în țărani. Și toate astea fiindcă locotenent-colonelul Velisarios îi ordonase instructorului să trimită înapoi la fostul liceu pe oricine întâlnește pe drum, înainte de a fi ajuns la Vița-de-vie (adică pe oricine purta încă uniforma), și să-l lase pe cel dinainte, care apucase să se îmbrace în țăran, să-și continue drumul în mod normal și să se ducă la fostul depou al autobuzelor interurbane, însă locotenent-colonelul Velisarios nu-i spusese instructorului ce trebuie să facă în cazul în care ar fi dat peste cineva gol în fosta cârciumă, situație în care, firește, acela n-ar fi fost socotit nici militar, dar nici civil.

Firește că, în noaptea aceea, în garaj, nu știam nimic din toate astea, așa cum nu știam nici că în ziua următoare chiar căpitanul Nikitas, care dormea dus la câțiva metri de mine, întins cu fața în sus și cu câlți sub cap, drept pernă, avea să fie adus dinaintea unei curți marțiale extraordinare și condamnat la moarte. A fost executat în zorii zilei de 13 iulie 1949, în privința asta nu încape nicio îndoială, sunt absolut sigur, din nefericire, am ieșit și eu la tragerea la sorți, în ultima clipă, am fost ales, vreau să zic, să fac parte din plutonul de

execuție. Vă asigur că am făcut tot ce mi-a stat în putință ca să evit așa ceva. Adică nu să nu particip la tragerea la sorți, asta era imposibil, însă m-am străduit, am născocit un subterfugiu ca să nu fiu ales – până la urmă, degeaba, n-am reușit nimic, cu toate astea m-am străduit să nu fac parte din pluton, fiindcă nu voiam deloc să-l ucid pe căpitanul Nikitas, care era un combatant devotat, leninist și integru, dar dacă am fost ales, ce puteam face? Considerați că ar fi fost mai corect, adică mai leninist, să refuz să execut un ordin dat de superiorii mei (pentru că, desigur, erau în continuare superiorii mei, nu-i așa?) și, deci, să fiu și eu pus la zid (la porțile de fier, vreau să zic), să stau și eu alături de Nikitas și de ceilalți patru din echipa noastră? Nu știu de ce (poate pentru că procedura fusese foarte sumară, poate pentru că decizia fusese dată foarte în grabă), fapt este însă că decizia nu pomenea nimic despre destituire și astfel căpitanul Nikitas a profitat de această omisiune formală și, când i-au întrebat pe cei condamnați la moarte care le este ultima dorință, iar ceilalți patru au cerut, cum se obișnuiește, o țigară, căpitanul Nikitas a cerut să-și prindă decorația în piept.

Tovarășe anchetator, spuneam ieri că în noaptea de 11 spre 12 iulie 1949 a fost o mare zăpăceală. Întreaga zi de 12 iulie am petrecut-o închiși în garaj, nici ca să urinăm nu ne-au lăsat să ieșim afară (o măsură potrivită, de siguranță, m-am gândit eu atunci, nimeni nu trebuia să știe că ne aflăm acolo, era corect să se dea de înțeles că plecaserăm deja din orașul N, așa mă gândeam atunci, fiindcă nu știam, desigur, că aveam să ieșim din garaj în zorii zilei de 13 iulie și că îi vom executa pe cei cinci tovarăși ai noștri în fața porților de fier), și neavând, deci, dreptul să ieșim, am folosit ca budă bazinul acela semicircular în care pun apă și scufundă cauciucurile de mașină, ca să vadă unde sunt înțepate. Ne-au adus mâncare uscată, tânjeam după o țigară, am discutat despre asta cu sergentul Stamatis, a cerut să ne fie aduse tutun și foițe, ne-au promis că se ocupă, dar s-a făcut seară și tot nu ne-au adus nimic, uitaseră de noi. Adevărul e că eu reușisem să-mi „sustrag" tabachera în momentul în care îmi schimbam hainele la Vița-de-vie (pentru că primisem ordin de la căpitanul Paraskevas să mă dezbrac „până la ceas" și să predau tot ce aveam asupra mea, fără nicio excepție, însă am reușit să-mi păstrez tabachera) și poate că existau și alții care procedaseră la fel, cineva, totuși, avusese chibrituri asupra lui și aprinsese torța cu o seară înainte. Da, dar cum era cu putință să fumez în fața a treizeci și șapte de fumători înrăiți? (Eram treizeci și opt în garaj, dacă mă socotesc și pe mine, treizeci și nouă de membri avea echipa noastră, dacă îl punem la socoteală și pe Maior, care lipsea, cum era și firesc, de vreme ce trebuia să fie prezent la nenumărate întruniri, nu aveți, cred, nicio obiecție în privința numărului, nu-i așa?) Aveam tutun pentru douăsprezece țigări cel mult. Prin urmare, chiar dacă le făceam pe jumătate, tot nu ajungeau pentru toată lumea. M-am întins, deci, iar lipsa țigării mă făcea să sufăr, deși, recunosc, mă consola gândul că aș fi putut în orice clipă să fumez și să le dau lor restul de tutun, să-l împartă cum vor.

Era o căldură insuportabilă în ziua aceea. După ce s-a înălțat suficient soarele pe cer, razele lui fierbinți au pătruns în garaj prin ferestrele lunguiețe, care aproape că atingeau acoperișul, și cu toții am început ușor-ușor să ne dezbrăcăm, până ce am rămas în chiloți înainte să se fi făcut amiază chiar. Însă, pe la ora două, a venit Maiorul în jeep (l-am văzut staționat afară când s-au deschis porțile de fier), Maiorul a intrat în garaj, a început să răcnească la noi și ne-a ordonat să ne punem hainele (adică pantalonii și cămașa, de sacou n-a zis nimic) și să nu ne dezbrăcăm nici noaptea, fiindcă e posibil să plecăm dintr-o clipă într-alta. A așteptat, deci, să ne îmbrăcăm, a strigat „Drepți!" și a adăugat:

– Cei care își aud numele să vină cu mine.

După care, citind de pe o hârtie, i-a strigat pe căpitanul Nikitas, pe sublocotenentul Kostas, pe sergentul-major Aristarhos, pe sergentul-major Kostas (noi îl strigam Kostakis, ca să-l deosebim de Kostas, sublocotenentul) și pe sergentul Vlasis. Cei cinci au ieșit din garaj, urmându-l pe Maior, și înainte să închidă gardianul porțile de fier, am apucat să-l văd pe Maior așezându-se pe locul șoferului și pe căpitanul Nikitas lângă el. Asta (și anume că Nikitas se așezase lângă el, prietenește, s-ar putea spune) m-a liniștit cumva. M-am gândit că nu se petrecea nimic rău, că Maiorul poate că îi chemase pur și simplu pentru o treabă – sau fie și pentru o corvoadă –, am încercat să-mi amintesc dacă au vreo calificare comună cei cinci, nu, nu aveau.

Nu știam ce să facem ca să treacă timpul, nu aveam chef de discuții, nu știam ce se întâmplă, ce puteam, așadar, sau ce trebuia să spunem? Am propus atunci să ne jucăm „bâza“, ne-am împărțit în trei echipe, la început tuturor li s-a părut cumva amuzant, însă era foarte cald, cum am zis, și ușor-ușor fiecare s-a retras în colțul său și s-a instalat cât de bine a putut.

A venit seara, afară se întunecase, nu mă lua somnul, nu știu ce oră era, îi predasem ceasul căpitanului Paraskevas, să fi fost în jur de nouă jumătate, aproape o oră după apusul soarelui, când a venit Maiorul, singur – fără cei cinci din echipa noastră, vreau să zic. Garajul era luminat de un felinar, m-am ridicat în capul oaselor când s-a deschis poarta, Maiorul i-a strigat pe sergentul-major Haridimos, pe căpitanul Hermes, pe sublocotenentul Nikias, care se întâmpla să fie treji sau se treziseră și ridicaseră capul, m-a strigat și pe mine, parcă la întâmplare, de data asta nu avea la el nicio hârtie și vorbea mai degrabă încet, ca și cum n-ar fi vrut să-i trezească pe ceilalți.

Toți cei cinci ne-am urcat în jeep, iar Maiorul, pornind brusc, s-a apucat să conducă ca apucatul – nu că viteza ar fi fost mare, însă pe străduțele înguste și mai ales la curbe era exagerată, ba chiar o dată roata dreaptă din față s-a lovit de trotuar și a fost cât pe ce să ne răsturnăm, iar într-un loc, ceva mai încolo, a călcat, cred, o pisică albă, am văzut-o traversând strada în lumina farurilor, n-a avut timp să traverseze, poate că a ajuns sub roțile mașinii, poate că n-a pățit nimic, oricum, când m-am întors și m-am uitat în spate, n-am văzut-o strivită pe ciment, era întuneric, firește, dar poate că scăpase.

Am ajuns la Arsenal, adică la fostele depozite ale Băncii Agricole, și acolo am încărcat o ladă în jeep. Când ne-am întors la garaj (iar Maiorul conducea acum foarte grijuliu și mergea încet, de parcă ar fi urmat un dric), gardienii au deschis porțile de fier, jeepul a intrat, am descărcat lada, am depus-o în mijlocul garajului, jeepul a ieșit din garaj în marșarier, Maiorul a zis să mai fie aduse două felinare, gardianul a plecat închizând porțile în urma lui, Maiorul a strigat „Drepți“, cei care dormeau s-au trezit și am luat cu toții poziție de drepți, fiecare în locul în care se afla, ciocnindu-ne cât puteam de bine tocurile – vorba vine, adică, deoarece, așa cum se știe, opincile nu au tocuri.

Atunci am aflat pentru prima oară (de data asta, în mod oficial, fiindcă deja auziserăm diverse lucruri, zvonurile se răspândeau de colo-colo și fiecare spunea ce-i trecea prin cap și toată lumea vorbea despre o misiune importantă și toți știau că e implicată și o ladă), însă atunci ni s-a confirmat oficial ce se voia de la noi, „ai Cartierului“. Maiorul, care încă era îmbrăcat în uniformă, a intrat direct în subiect și ne-a explicat că fuseserăm aleși și trimiși în orașul N de Cartierul General pentru a lua parte la o misiune importantă sau, mai curând, de o importanță crucială. Misiunea noastră consta în transportarea lăzii de față din orașul N în orașul K. După cum, probabil, ne däduserăm deja seama, la operațiune se lucra de săptămâni, poate chiar de luni bune, lucru ce dovedește încă o dată importanța acesteia. Maiorul tot insista asupra acestui aspect, repetând încontinuu aceleași lucruri, aș putea spune, cu minore variații de fiecare dată, încât am ajuns să mă gândesc că devine monoton. La un moment dat, de parcă ar fi epuizat toate variațiile, a tăcut. A făcut câțiva pași, plimbându-se de colo-colo, cu capul plecat, ca și cum ar fi fost adâncit în gânduri, ca și cum ar fi vrut să ne sugereze că trebuie să medităm și noi și să digerăm ceea ce ne spusese. După care s-a oprit în fața noastră, și-a dus mâinile la spate și a spus lent, subliniind fiecare silabă:

– Dacă lada ajunge în orașul K, am câștigat războiul. Dacă nu, l-am pierdut.

A tăcut din nou, a aruncat o privire de jur-împrejur, cercetându-ne pe fiecare în parte. Când s-a convins că am priceput bine despre ce e vorba, a început să ne explice că misiunea noastră era cumplit de dificilă – sau, mai curând, cumplit de periculoasă. Urma să trecem prin zone asupra cărora nu aveam un control sută la sută, unde puteau să se strecoare trupe de comando inamice sau să cadă parașutiști sau inamicul putea să organizeze unități înarmate, recrutând oameni din rândul partizanilor locali, adică reacționari, ticăloșii. Desigur, de vreme ce așa stau lucrurile, poate că ne întrebăm de ce n-a decis Cartierul General să trimită lada în condiții mai sigure, însoțită de o gardă mai numeroasă, de un batalion, de exemplu. N-a decis așa, fiindcă pur și simplu ar fi fost evident că e vorba de o acțiune importantă, de o mișcare de trupe, poate că inamicul avea să reacționeze în consecință. S-a considerat, deci, mai nimerit să camuflăm transportul lăzii și să trecem cât mai neobservați cu putință. Al doilea motiv, la fel de important, e că nu dispuneam de multe forțe. Fiecare om era prețios, toate armele ne erau necesare în alte zone ale frontului – sau ale fronturilor, mai curând. De altfel, planul prevedea declanșarea de atacuri în toate zonele pe durata transportului. În felul acesta, Cartierul General urma să țină ocupat inamicul și ne-ar fi acoperit indirect. Maiorul a insistat și asupra acestui aspect, repetându-și variațiunile și subliniind cât de riscantă era misiunea noastră. Am încetat să-l mai urmăresc (eram și obosit, mi-era somn, oricum) și așteptam să-și facă plimbarea și să ajungă la fraza de final. Așa s-a și întâmplat.

– Ca să nu ne ascundem pe după deget, ne-a spus, resemnați-vă cu gândul că suntem o echipă sinucigașă.

Ne-a aruncat din nou o privire circulară și a continuat explicându-ne că, desigur, nu e ca și cum am merge ca oile la tăiere, ci, dimpotrivă, o să fim cu toții înarmați cu pistoale și mitraliere de cea mai nouă generație, numai că pistoalele o să le ținem ascunse în traiste, iar mitralierele, în carele cu fân, așa încât inamicul, în cazul în care se apropie, să creadă că e vorba despre niște țărani pașnici și neînarmați și astfel, fără să bănuiască nimic, o să fie nimicit de noi, de vreme ce o să tragem primii. Da, dar e posibil să dăm peste forțe mult mai numeroase decât ale noastre și, prin urmare, bine am face să ne împăcăm cu gândul că suntem o echipă sinucigașă. Ca să pricepem încă și mai bine ce înseamnă asta, Maiorul ne-a explicat că răniții care n-o să poată să-și continue drumul o să fie executați sau, mai degrabă, o să primească ordin să se sinucidă – în cel mai rapid și mai nedureros mod, nu trebuia să ne facem absolut nicio grijă în această privință, totul fusese pregătit și se depusese tot efortul omenesc cu putință, numai că nu știa încă să ne spună care avea să fie procedura în aceste excepționale și, așa cum spera el, rare situații.

A început iarăși să se plimbe, apoi s-a oprit în fața noastră și, în vreme ce mă întrebam cum urma să sune fraza de încheiere, l-am auzit strigând:

– Pe loc re-paus!

Ne-am supus, iar Maiorul a continuat spunând că armata noastră este una populară și că în special noi, cei care luăm parte la misiune, suntem cu toții egali. Să uităm de vechile grade. Firește, e necesar să existe o căpetenie a misiunii (și, desigur, căpetenie avea să fie el, Maiorul) și el avea să numească adjunctul, cei trei șefi și cei trei aghiotanți ai acestora. Acum însă suntem cu toții egali și, deci, cine are vreo observație sau o întrebare?

M-am gândit atunci că n-o să vorbească nimeni – Maiorul ne prezentase totul detaliat, ba chiar prea detaliat, nu-i așa? Și, totuși, nu, am auzit brusc vocea medicului locotenent Roviros,

care a făcut o remarcă sub formă de întrebare – sau o întrebare sub formă de remarcă –, și-a exprimat pe scurt nedumerirea, vorbind destul de încâlcit, aș putea spune, cu multe „dar“ și „poate“, mărturisind însă în cele din urmă, chiar dacă pe ocolite cumva, că nu înțelege motivul pentru care răniții trebuie să fie executați, adică ce avantaj prezenta sinuciderea lor impusă?

Maiorul n-a fost deloc deranjat, ba chiar mi s-a părut că tocmai asta aștepta, un prilej să ne ofere explicații. Și înainte de toate, a fost de acord că „acest detaliu“ (chiar așa i-a zis) a preocupat Cartierul General și subiectul a fost discutat și analizat din toate unghiurile. În cele din urmă, s-a impus opinia care ne fusese adusă la cunoștință, pentru că, în primul rând, misiunea noastră nu putea, desigur, să se transforme într-o unitate medicală mobilă. Eram treizeci și patru de oameni cu totul și, drept urmare (auzind acel „treizeci și patru“, am tresărit. Deci nu suntem treizeci și nouă? Deci căpitanul Nikitas, sublocotenentul Kostas, sergentul-major Aristarhos, sergentul-major Kostas – adică Kostakis –, sergentul Vlasis, care fuseseră toți trimiși de Cartierul General, nu aveau să vină până la urmă cu noi?) și, drept urmare, deci, dacă ar fi fost răniți doar doi-trei, atunci mai treacă-meargă, însă dacă mai mulți ar fi fost răniți pe drum, din fel și fel de motive, atunci cine avea să se îngrijească de ei? Pentru că trebuie să mai ținem cont și de faptul că ne deplasam zi și noapte, fără să ne oprim vreo clipă, dacă se putea, aveam să dormim cu rândul în care, repartizați cum eram în trei detașamente, și fiecare detașament avea să fie împărțit în trei ture de somn și fiecare tură dormea opt ore și mergea restul de șaisprezece ore ale zilei – în teorie, desigur, pentru că, să nu uităm, caii nu vor putea, firește, să doarmă în care și, prin urmare, în realitate, eram nevoiți să ne oprim din cauza cailor, asigurându-le odihna necesară. Însă, oricum, fiind nevoiți să mergem într-un ritm cât mai intens și mai rapid cu putință, cum ar fi, deci, posibil să avem și grija unității medicale în condițiile acestea? La Cartierul General s-a discutat despre situația răniților superficial care n-ar fi în stare să continue deplasarea, însă ar putea să meargă șontâc-șontâc și să ajungă în cel mai apropiat sat. Da, însă în acest caz exista riscul să fie trădat secretul misiunii, lucru care ar fi putut avea, desigur, consecințe fatale. Și nu doar că exista riscul trădării secretului, ci era cert că avea să fie trădat, fie pentru că răniții ar fi delirat în timpul febrei, fie pentru că ar fi discutat cu careva considerat a fi de-al nostru, deși nu e, fie pentru că în satul acela s-ar fi aflat niște ticăloși de reacționari care l-ar fi obligat să vorbească. Prin urmare, singura soluție era ca rănitul să fie executat imediat ce se constata (în urma avizului medicului, adică al lui Roviros) că nu este capabil să-și continue drumul. Iar dacă medicul locotenent Roviros ar fi fost ucis, nu era așa grav – dacă ne gândim că nu e nevoie de cunoștințe medicale pentru diagnostic. Orice rănit care întâmpina dificultăți de deplasare trebuia să fie executat. Sau, mai degrabă, oricine întâmpina dificultăți de deplasare, indiferent de motiv, trebuia să fie executat. Și dacă el însuși (Maiorul adică) era ucis sau murea sau era nevoie să se sinucidă, atunci conducerea misiunii îi revenea automat adjunctului, care devenea căpetenie și desemna, firește, noul adjunct.

Maiorul ne-a întrebat din nou dacă avem ceva de spus. Nu a vorbit nimeni și atunci el a continuat zicând că fiecare în parte fusese ales de Cartierul General potrivit unor criterii stricte. Aveam toți grade de la sergent în sus, toți fuseserăm decorați o dată, de două și de trei ori, ba chiar și de patru ori, toți eram școliți sau aveam o calificare. Cartierul General luase în calcul și să trimită ordin la regimente și să le ceară voluntari pentru o misiune riscantă. Acest

punct de vedere fusese respins, pentru că principiul de selecție nu trebuia să fie numai și numai vitejia și spiritul de sacrificiu, ci și spiritul de inițiativă, educația și calificarea, lucruri pe care se prea poate să nu le aibă cel care va face un pas în față din rând când va întreba căpitanul cine se oferă voluntar. Ne-au ales, așadar, fiindcă aveau încredere în noi, asta însă nu înseamnă – ba dimpotrivă – că suntem obligați să luăm parte la misiune, acum că știm despre ce e vorba. Dacă există careva care, din orice motiv (nu din lașitate, desigur, așa ceva nici măcar nu-i trecuse prin gând Maiorului), dar na, dacă se îndoiește careva, de pildă, că transportarea lăzii o să ne aducă victoria finală, poate s-o spună fără să se rușineze sau să se teamă, nu va păți absolut nimic, o să-i dea pur și simplu o foaie de drum ca să se întoarcă la unitatea lui, și cu asta, basta. Dat fiind, deci, că e vorba despre un subiect foarte serios, așa cum deja ne-a explicat, nu vrea să ne alinieze și să ne întrebe care se oferă voluntar, făcând (toți, după cum speră) un pas în față. Nu, preferă să ne lase o jumătate de oră singuri, să ne gândim în liniște. În plus, nu-i place acel pas în față, pentru că îi amintește de fandoselile armatei burgheze, în vreme ce noi aparținem Armatei Populare sau, mai degrabă, ca să nu ne jucăm iarăși cu vorbele, suntem o mică unitate a Armatei Roșii internaționale. Putem, așadar, să ne așezăm, să discutăm subiectul între noi. Avem voie. Oricine se hotărăște să nu ia parte la misiune poate să iasă din garaj și să se întoarcă la fostul liceu, unde o să primească pe loc foaia de drum.

Maiorul a trecut iarăși cu privirea de la unul la altul, circular, a făcut brusc stânga-mprejur, s-a apropiat de porțile de fier, le-a deschis, a ieșit. Porțile s-au închis la loc.

Am rămas singuri. Unii s-au așezat direct pe pământ, alții au început să se plimbe, nimeni nu scotea o vorbă. M-am întins în colțul meu, unde îmi lăsasem sacoul de dril, m-am gândit să scot din buzunarul interior tabachera și să aprind o țigară, nimeni n-ar fi observat, probabil, acum că toată lumea avea să se gândească la lucruri mult mai importante. Pofteam mult după o țigară în momentul ăla, însă n-aveam bricheta (chiar așa, cum de lăsasem bricheta, cum de n-o „sustrăsesem“ și pe-asta când mi-am schimbat hainele la Vița-de-vie?), totuși, nu aveam bricheta și trebuia, deci, să mă ridic și să mă duc să-mi aprind țigara de la felinar, însă felinarele erau puse pe jos, în fața porților de fier, și toți s-ar fi gândit că vreau să plec și, dacă le-aș fi explicat că mă duceam să-mi aprind țigara, ar fi tăbărât cu toții pe mine și mi-ar fi cerut tutun și pentru ei, și nu-mi păsa de tutun, dar chiar nu era absolut deloc potrivit momentul să dau naștere unei astfel de tărășenii. În timp ce mă gândeam la toate astea, l-am văzut pe sergentul-major Hektor îndreptându-se spre porți. Toți cei care se plimbau au rămas nemișcați și l-au privit, cei care stăteau pe jos au întors capetele și și-au ațintit privirile asupra lui. Sergentul-major Hektor a priceput la ce se gândeau, s-a oprit brusc locului și a spus:

– Nu plec. Mă duc să mă ușurez.

Într-adevăr, buda noastră semicirculară se afla în colțul din dreapta, lângă porțile de fier.

– De ce să așteptăm? a zis cineva. Propun să-i spunem de pe-acum Maiorului că ne oferim cu toții voluntari. Cum altfel?

– Dacă ne-a ordonat să ne gândim o jumătate de oră, trebuie să așteptăm să se întoarcă, a remarcat altcineva.

– Nu ne-a ordonat, a răspuns primul. Ne-a spus că putem să ne gândim, dacă vrem. Dar dacă nu vrem? Adică la ce să ne gândim?

– Sunt o mulțime de lucruri la care să ne gândim, firește, a spus atunci sergentul Leondaris

și s-a ridicat în picioare. Auzi la el, n-avem la ce să ne gândim, când e vorba de sinucidere, singur a zis-o. Ei bine, nu. Sinuciderea este un act antirevoluționar, iar eu…

Dar nu l-au lăsat să continue pe Leondaris (de fapt, se numea Androklis, însă mai aveam un sergent Androklis în echipa noastră și am început să-l strig Androklis cu leul[3], așa că și ceilalți, din motive de concizie, îi ziceau Leondaris), l-au întrerupt, deci, zicând că „misiune sinucigașă" nu înseamnă sinucidere, înseamnă o misiune foarte periculoasă, extrem de periculoasă, nu sinucidere pur și simplu. Strigau toți în același timp, striga și Leondaris mai tare decât toți și, până la urmă, cineva a zis: „Vorba lungă, sărăcia omului, deci ce propui, să plecăm?"

– Da, să plecăm, a zbierat Leondaris, și atunci au început să-l înjure și s-au trezit cinci-șase să tabere pe el și nu știu unde s-ar fi ajuns, poate că l-ar fi linșat, dacă Leondaris n-ar fi strigat „Încetați, am glumit" și dacă n-ar fi intrat în garaj Maiorul, foarte stăpân pe sine (m-a impresionat cât de calm s-a dus spre locul de dinainte și a ordonat „Drepți!").

Am luat cu toții poziția de drepți – Leondaris, înconjurat de cei care-l loviseră sau se pregăteau să-l lovească, iar câțiva s-au trezit cu spatele la Maior, pentru că se supuseseră ordinului chiar în locul și poziția în care se aflau, înainte să apuce să se răsucească sau să facă stânga-mprejur.

Maiorul ne-a explicat că Leondaris vorbise cum vorbise la ordinul lui. Urmărise să ne vadă reacțiile și a constatat că erau cele la care se așteptase, adică exact ceea ce trebuia. Bravo nouă și felicitări, acum era mai mult decât evident că suntem toți voluntari. Ba chiar mai voluntari decât toți voluntarii de până atunci, de vreme ce ni se oferise posibilitatea (un lucru inedit în analele voluntariatului) să ne gândim în liniște și chiar să discutăm între noi despre această chestiune.

Eram sigur că Maiorul credea sincer ce spunea și, în special, eram sigur că nu ne întindea nicio cursă când ne asigura că oricine poate pleca fără să suporte vreo consecință. În primul rând, fiindcă nu există vreun precedent istoric de soldat care să fi fost pedepsit pentru că nu se oferise voluntar, în al doilea rând, pentru că, în privința aceasta, Maiorul își dăduse cuvântul de onoare militară și, în al treilea rând, pentru că, deși nu aveam nicio dovadă, am crezut din prima clipă în sinceritatea lui și continui să cred că oricine ar fi putut să plece fără să pățească absolut nimic, cu toate că, firește, îmi este cu neputință s-o dovedesc, de vreme ce n-a plecat nimeni până la urmă și, ca atare, nimeni nu poate ști ce s-ar fi întâmplat dacă pleca cineva. Chiar și atunci când ni s-a zis că Leondaris fusese pus de Maior, tot nu mi-am schimbat părerea, pentru că era limpede ca lumina zilei că nu fusese vorba despre o instigare, ci ni se dădea astfel posibilitatea de a asculta și avocatul Diavolului – asta a intenționat, evident, Maiorul, să deschidă careva discuția, pentru că altminteri nimeni nu și-ar fi lăsat avocatul Diavolului să vorbească tare, asta chiar și în cazul în care presupunem că un astfel de avocat și-ar fi făcut apariția și ar fi luat cuvântul în timp ce fiecare dintre noi ar fi dezbătut chestiunea în sinea sa. Nu pot ști ce se petrecea în mintea celorlalți, știu însă că eu, în tot acel timp (din clipa în care Maiorul ne lăsase singuri până în clipa în care revenise în garaj și auzise strigătele lui Leondaris), singurul lucru la care mă gândeam era că toate acestea nu aveau, de fapt, nicio noimă. La ce bun toată această… cum să-i zic… ceremonie neoficială de voluntariat? Adică ce altceva eram cu toții, ce altceva eram eu personal, de la bun început, dacă nu un voluntar? Oare nu mă înrolasem, nu mă înregimentasem, asta chiar pe vremea lui Metaxas[4], din proprie

voință? Ce altceva fusese prietenul meu Haris, care a fost executat în 1942 pe poligonul de tragere din Kaisariani (m-am dus acolo după Eliberare, cred că era primăvara lui 1946, buruienile, urzicile, florile sălbatice năpădiseră locul ăla împrejmuit de gard, năpădiseră în jurul celor trei postamente de ciment pe care erau fixate, pe trepiede, puștile-mitralieră, la o distanță suficient de mare de zid, mult mai departe, în orice caz, de cei șase pași de care se zice, puștile-mitralieră erau deja ruginite, funcționau însă ireproșabil, firește, când fusese pus la zid Haris, și m-am apropiat, am cercetat pietrele împrejmuirii înalte, am încercat să disting semnele lăsate de gloanțe, cu greu le distingeai, nu știai dacă e vorba de urme lăsate de gloanțele răzlețe sau de adâncituri naturale în piatra dură și, de altfel, luptătorii executați colectiv protejau zidul cu trupurile lor, și am stat acolo cu spatele la zid, cu fața spre puștile-mitralieră, m-am întrebat unde anume stătuse atunci Haris, în fața cărei puști dintre cele trei, am schimbat locul pășind în lateral, cu spatele mereu la zid, de parcă Haris ar fi putut alege locul unde să stea, ca și cum ar fi avut importanță acel punct anume în câmpul de tragere, în focurile încrucișate ale celor trei puști-mitralieră, mă deplasam pe laterală, străduindu-mă să ghicesc de fiecare dată care pușcă s-ar fi îndreptat prima spre mine, care rafală avea să mă ciuruiască – care rafală îl ciuruise pe Haris – și când am plecat, în timp ce treceam printre postamentele de ciment, am făcut brusc dreapta, m-am dus la pușca din mijloc și, sprijinit într-un genunchi în spatele ei, am apucat-o de patul de lemn, aproape deformat de la soare și ploi, am încercat să răsucesc pușca pe trepied, nu, nu se răsucea, era blocată de rugină.) Și ce altceva fuseseră Haridimos și Dinos, prieteni de-ai mei și ei, pe care îi cunoscusem în Mișcarea Studențească și care fuseseră executați mai târziu, în 1943, și ce altceva fusese Orestis, ucis pe câmpul de luptă, în Peloponez, cu trei zile înainte de Eliberare, ce altceva fusese Lykourgos, executat anul ăsta, în martie, în Goudi[5] – a fost judecat și condamnat în cazul subofițerilor Forțelor Navale Regale, acuzat și el de sabotarea instalațiilor militare de la Skaramangas[6]. Și ce altceva fusese Kleovoulos, care a scăpat de nemți și a fost împușcat de ELAS[7] în Eubeea, la finele lui 1943? La asta mă gândeam atunci când ne-a lăsat Maiorul să ne gândim și îmi mai ziceam în sinea mea că atât eu, cât și toți prietenii mei avuseserăm de pierdut ceva mai mult decât niște lanțuri, ba chiar, dacă te gândești dintr-o perspectivă strict utilitaristă, poate că pe mine nu mă ținea niciun lanț în cazul în care aș fi vrut să-mi urmăresc cariera personală. Pentru că, da, mă trag dintr-o familie mic-burgheză, însă tata a avut multe relații și contacte, a avut pile, cum se zice (cu toate că firma lui, Eurafrica, stagna), și putea să mă căpătuiască și pe mine, așa cum reușise să-și căpătuiască o mulțime de cunoscuți, în special la Ministerul de Finanțe. Așa că eram un apostat al clasei mele și, dintr-un punct de vedere strict material, aveam numai de pierdut, nu și de câștigat prin înrolarea în mișcare, cum obișnuiam să zicem, crezând că era de datoria mea să lupt pentru schimbarea socială și pentru adevărata eliberare a proletariatului. Și un exemplu evident al „pagubei“ mele este și faptul că am ajuns doar un sergent-major, în vreme ce, dacă voiam să devin ofițer, m-aș fi putut înscrie la Academia Militară, obținând acum grade superioare. Nu mă plâng. De altfel, nici n-am avut ambiția să avansez în armată, iar dacă am îmbrăcat uniforma, am făcut-o pentru că așa au stat lucrurile, nu exista o altă soluție în afară de lupta armată – m-am supus, vreau să spun, necesității istorice și m-am luptat și eu cât am putut, la fel ca atâția alții, ca toți prietenii și tovarășii mei, alegându-mi liber și voluntar tabăra și cauza.

Așa că, atunci când l-am auzit pe Maior zicând că suntem toți voluntari, mi s-a părut ceva

de la sine înțeles. Maiorul însă a continuat ce am numit mai sus „ceremonia voluntariatului“, adăugându-i încă și mai multă solemnitate. Odată dovedit faptul că ne oferim cu toții voluntari, aveam să depunem un jurământ – firește, depuseserăm unul ca luptători ai Armatei Populare, dar acum depuneam un jurământ special, ca membri ai misiunii, fiindcă, deși Cartierul General avea să ne transmită ordine prin transmițător, noi constituim o unitate specială și independentă. Și pentru că, iarăși, nu-i place modalitatea obișnuită de depunere a jurământului, când se citește frază cu frază – sau, mai degrabă, jumătate de frază cu jumătate de frază – jurământul, iar bărbații repetă în cor frânturile de frază, astfel încât cei care depun jurământul cel mai probabil nu pricep sensul lor, pentru că nu pronunță în același timp cuvintele și totul devine pur și simplu o hărmălaie din care nimeni nu deslușește nimic, ei bine, din acest motiv, o să ne dea această hârtie pe care este scris jurământul și fiecare în parte o să-l citească singur, astfel încât să fie auzit de toți ceilalți, ținând în mâna dreaptă hârtia și în stânga un felinar, ca să poată vedea, și după ce termină de citit, îi predă hârtia și felinarul următorului. Maiorul a ridicat de jos un felinar și a citit primul jurământul de pe hârtia pe care o ținea în mâna dreaptă:

„Fiu al poporului muncitor, cetățean al Republicii Populare, consimt să iau parte la misiune și jur: fiecare gând al meu și fiecare acțiune a mea au ca țel reușita misiunii. Sunt gata să-mi jertfesc până și viața în vederea reușitei acesteia, care o să aducă victoria finală aici, în patria noastră, contribuind decisiv la instaurarea mondială a socialismului și a înfrățirii între popoare. Și o să merit disprețul general și o pedeapsă aspră dacă îmi încalc jurământul.“

Am observat că Maiorul a subliniat într-un fel anume cuvintele când a citit ultima frază. La fel au procedat și următorii și, când mi-a venit rândul, le-am subliniat și eu, cumva inconștient, pentru că ultima frază era scrisă cu majuscule.

După ce jurământul a fost citit și de ultimul dintre noi, Maiorul ne-a spus că urma să facem o ședință de partid. Să ne așezăm, așadar, în semicerc, în fundul garajului, cu fața spre ladă, aducând felinarele și punându-le dinaintea ei. Maiorul s-a așezat pe ladă, cu fața spre noi, și-a scos șapca (atunci am văzut că avea un păr negru și des, ușor grizonant la tâmple, era așa de des și de stufos, încât șnurul negru de la apărătoarea ce-i acoperea ochiul pornea dinspre sprânceana dreaptă și urca în diagonală pe frunte și, ajungând la părul negru și des, dispărea, adică era acoperit complet de păr, iar celălalt capăt al șnurului trecea peste perciunul scurt și pe sub lobul urechii) și astfel, cu capul descoperit și el, ca un egal și seamăn al nostru – sau, mai curând, ca un îndrumător de partid – a deschis ședința.

A început prin a face o scurtă analiză a situației internaționale (care lăsa loc celor mai optimiste perspective), a vorbit despre operațiunile militare (care, în general, mergeau foarte bine și aveau să meargă încă și mai bine în urma certei reușite a misiunii noastre) și, la urmă, a trecut la situația dinăuntrul partidului, care era, într-adevăr, excelentă, pentru că fusese demascat rolul revizionist – sau, mai degrabă, ca să nu ne jucăm cu vorbele, trădător – pe care îl jucase până ieri noapte fosta conducere, iar de acum Partidul nostru, cu direcțiile limpezite, avea să pășească neabătut pe drumul său revoluționar. Maiorul a subliniat în special (deși, firește, era un fapt cunoscut de toată lumea, dar nu contează, nu dăunează niciodată o scurtă reîmprospătare) faptul că epurările nu doar că nu slăbesc nicicând Partidul, ci dimpotrivă, îl întăresc, iar cât privește echipa noastră în special, era o întâmplare fericită că îndepărtarea conducerii revizioniste se petrecuse ieri noapte, înainte s-o pornim la drum, fiindcă în acest fel

se constatase că existau șerpi veninoși printre noi, Aristarhos, Vlasis, Kostas, celălalt Kostas și Nikitas (am observat că le enumerase numele în ordine alfabetică, nu în ordinea gradelor, și m-am gândit că îi degradaseră, dar nu, nu era asta, Maiorul tocmai ne repetase să uităm de vechile noastre grade) și, deci, acești cinci șerpi veninoși fuseseră duși în fața unei curți marțiale extraordinare și condamnați la moarte.

– Au fost executați? a întrebat Hektor.

– Nu încă, a răspuns Maiorul.

– Atunci să-i executăm noi, a spus Hektor. Dacă tot au făcut parte din echipa noastră și suntem o unitate independentă, cred că trebuie să-i executăm noi.

– Supun la vot propunerea tovarășului Hektor, a spus Maiorul.

Credeți-mă, tovarășe anchetator, în clipa aceea m-am simțit foarte prost. În primul rând, conducerea pe care Maiorul o numise revizionistă, adică trădătoare, era, desigur, leninistă. În al doilea rând, fusesem tovarăș cu căpitanul Nikitas (care, decorat o singură dată, îmi arăta un oarecare respect, aș putea zice, de vreme ce eu eram decorat de două ori), discutasem cu el și îl simpatizasem. Dar ce puteam face în momentul acela, în condițiile acelea? Dacă votam împotriva propunerii lui Hektor (adică, de fapt, împotriva Maiorului), însemna să nu fiu de acord cu decizia Curții marțiale extraordinare a orașului N și, drept urmare, să nu fiu de acord cu ordinul constituirii acesteia și, drept urmare, înțelegeți, desigur, unde aș fi ajuns, contestând rând pe rând verigile lanțului. Așa că am ridicat și eu mâna, la fel ca toți ceilalți, m-am grăbit doar să propun ca plutonul de execuție să fie tras la sorți, iar Maiorului i s-a părut bună propunerea mea, ba chiar a adăugat că participă și el la tragerea la sorți – deplin egal în drepturi cu noi, în acest caz. Firește că nimeni nu s-a opus.

Îmi venise în minte tragerea la sorți fiindcă îmi făcusem o socoteală, mă gândisem la o modalitate de a nu ieși la sorți sau, mai curând, de a reduce șansele de a fi ales, măcar să evit astfel să-i execut cu mâinile mele.

Planul meu nu era sută la sută sigur, cu toate astea reducea șansele de a ieși la sorți. Și iată cum: observasem că, așa cum ședeam în semicerc în fața lăzii și a Maiorului, eram al cincilea la rând, pornind din dreapta. Deci, dacă începeam numărătoarea de la Maior, aș fi avut numărul șase. Am propus să nu ne scriem numele pe bilețele (sau, mai degrabă, pseudonimele revoluționare), pentru că existau printre noi tovarăși cu același nume (aveam doi Androklis, așa cum am menționat mai sus, și în plus mai aveam doi Spartakos – pe cei doi Kostas nu-i pun la socoteală, de vreme ce, normal, nu luau parte la tragerea la sorți) și, ca atare, numele ar fi putut duce la confuzii. Mai bine era ca fiecare să aibă câte un număr pe care să și-l scrie pe bilețel și, ca să căpătăm un număr, să numărăm de la dreapta, începând cu Maiorul. Maiorul a găsit nimerită și această propunere a mea, ba chiar cred că i-a plăcut mult această soluție, fiindcă îi revenea astfel numărul unu.

Ca să nu mă lungesc cu vorba, am primit într-adevăr numărul șase, care, cum se știe, poate fi citit și ca nouă. Desigur, în aceste cazuri se trasează o liniuță dedesubt. Însă eu n-aveam de gând să trasez nicio liniuță. Așadar, dacă cel care extrăgea bilețelele (și am propus să fie cineva neutru, ca să zic așa, unul dintre gardienii care stăteau de pază la intrarea în garaj), dacă extrăgea, așadar, gardianul bilețelul meu, ar fi putut să-l desfacă și să-l țină „corect", însă putea să-l țină și „anapoda", existau, cu alte cuvinte, cincizeci la sută șanse să-l citească nouă. Doar dacă ieșea după mine (adică după așa-zisul „nouă") adevăratul nouă, abia atunci ar fi

devenit evident că bilețelul meu (adică nouă de dinainte) era în realitate șase. Firește, cel care avea nouă ar fi putut să nu traseze liniuța dedesubt, fie pentru că ar fi gândit la fel ca mine, fie pentru că ar fi uitat s-o facă. Și prin urmare, dacă bilețelul meu ieșea primul, gardianul ar fi putut să-l citească șase și, deci, în cazul ăsta, bilețelele care puteau fi citite șase dublau, în loc să scadă, șansele să ies la sorți cu cincizeci la sută. Planul meu se baza pe premisa că numărul nouă avea să-și scrie corect propriul număr.

În principiu, șansele ca el să traseze sau nu liniuța dedesubt erau cincizeci pentru, cincizeci împotrivă. Însă, în condițiile date, puteam fi aproape sigur că nouă avea să-și scrie corect numărul, de vreme ce omiterea liniuței echivala cu o înșelătorie. Așadar, nouă trebuia să aleagă înșelătoria și trebuia, în primul rând, s-o ia în calcul, făcând toate raționamentele de mai sus. Trebuia să nu vrea să iasă la sorți, însă întâmplarea făcea ca al nouălea să fie sergentul-major Hektor, cel care propusese ca noi să-i executăm pe cei cinci și, drept urmare, era mai curând improbabil să nu vrea să iasă la sorți, așa că rămânea doar varianta ca el să uite să pună liniuța. Deci, puteam fi aproape sigur că adevăratul nouă n-avea să fie citit șase. Prin urmare, dacă ieșea primul șasele meu și era citit șase, ar fi fost ca și cum aș fi avut orice alt număr. Dacă însă (cu șanse de cincizeci la sută) era citit nouă, trebuia să iasă mai apoi și adevăratul nouă ca să se dovedească înșelătoria mea. (De fapt, nu s-ar fi întâmplat nimic, nimeni nu s-ar fi gândit să mă acuze, cum, de altfel, nici nu s-a gândit.) Am adăugat, deci, în favoarea mea șansele să nu iasă adevăratul nouă. Dacă, dimpotrivă, adevăratul nouă ieșea înainte de șasele meu, atunci ajungeam iarăși la situația oricărui alt număr. Așa de-a valma și la repezeală am gândit totul atunci, tot așa de-a valma am scris totul aici, dar, ca să zic adevărul, nu știu care e soluția corectă a problemei potrivit legii probabilității, însă eu am crezut atunci – și continui să cred și acum – că reușisem să sporesc șansele în favoarea mea. Posibil să mă fi înșelat, dar oricum, ce altceva puteam face în momentul acela?

Maiorul, neavând altă hârtie la el, a rupt în bucăți mici coala pe care era scris jurământul, ne-a dat creionul lui, fiecare și-a scris propriul număr, am rulat bilețelele, le-am aruncat într-o pălărie de paie, Maiorul a strigat un gardian și i-a zis să tragă douăsprezece bilețele. Când l-a tras pe-al optulea, gardianul a strigat:

– Nouă.

Începusem să sper că scăpasem, inima îmi bătea cu putere, al nouălea, al zecelea, al unsprezecelea bilețel:

– Unu, a strigat gardianul.

A scos din pălărie al doisprezecelea bilețel, l-a desfăcut, a fost încurcat o clipă, l-a întors invers și a zis:

– Ăsta e nouă, are o liniuță dedesubt.

– Deci biletul nouă de dinainte era, de fapt, șase, a spus Maiorul și m-a privit zâmbind, de parcă m-ar fi felicitat că-mi fusese și mie prielnic norocul, imediat după el.

I-am zâmbit și eu. Dumneavoastră adică ce-ați fi făcut în locul meu?

Tovarășe anchetator, ziceam ieri că până la urmă n-am putut evita să ies și eu la sorți pentru plutonul de execuție. A mai avut loc încă o tragere la sorți, între noi cei doisprezece, ca să vedem cine o să fie la comandă. Aici nu se mai putea face nicio șmecherie, însă a ieșit la sorți numărul douăzeci, adică locotenentul Tilemahos.

La plecare, Maiorul ne-a spus că ne putem culca. Execuția urma să aibă loc în zorii zilei și să fim gata cei din pluton. Nu știu cum am dormit în noaptea aia. Important e că am dormit, de ce s-o ascund? N-am auzit nici când s-au deschis porțile de fier, nici când a intrat jeepul, m-a trezit sergentul Stamatis, care nu ieșise la sorți, și am văzut jeepul staționat, cu bara de protecție din față aproape lipită de ladă, și pe Maior coborând de pe locul șoferului. Acum purta și el haine țărănești. Adusese unsprezece puști și un pistol pentru Tilemahos. Abia începuse să se crape de ziuă. Un felinar, pe care ni-l lăsase Maiorul în noaptea de dinainte, după ce le luase pe celelalte două, era încă aprins, așezat pe ladă, fix în mijlocul garajului.

Ne-am luat pe rând puștile din jeep, ne-am încolonat unul în spatele celuilalt și, la ordinul „Un-doi" al locotenentului Tilemahos, am ieșit din garaj. I-am văzut pe cei cinci condamnați la moarte stând lângă resturile unui autobuz – rămăseseră din el doar șasiul și roțile ruginite, fără cauciucuri. Am auzit porțile garajului închizându-se în urma noastră. Locotenentul Tilemahos a ordonat „La pas, întoarcere la stânga! Stop! La stânga!" și ne-am trezit cu fața spre cele două porți imense de fier. Erau date cu grund, însă începuseră deja să ruginească. Petele stacojii, aproape cafenii, de rugină se distingeau limpede în lumina tulbure a dimineții. În mijlocul porții (adică în dreptul liniei verticale dintre cele două porți și ceva mai sus decât era normal, după cum mi s-a părut) am văzut un lacăt greu, din bronz, nou-nouț, aproape rotund. Am auzit pași în spate și am închis ochii – nu voiam să-i văd cum trec și se așază dinaintea porților de fier. Când i-am redeschis, căpitanul Nikitas era cu fața la mine și mi s-a părut că își ațintise privirea asupra mea, însă am priceput imediat că nu mă vedea – se uita undeva sus, deasupra capului meu. Deși era fumător, a renunțat la ultima țigară și a cerut să-i fie prinsă decorația în piept, și mărturisesc că niciodată n-am înțeles de ce i-a făcut Maiorul hatârul ăsta (fiindcă, desigur, este inutil să precizez că, deși Maiorul făcea parte din plutonul de execuție și ședea ultimul în rând, în stânga mea, continua, după cum era și firesc, să decidă în privința a toate, iar locotenentul Tilemahos nu făcea nimic fără încuviințarea lui), nu am priceput, deci, de ce i-a făcut hatârul căpitanului Nikitas, de vreme ce decorația lui rămăsese la Vița-de-vie, unde lăsaserăm tot ce aveam la noi, ne dezbrăcaserăm în pielea goală și ne puseserăm hainele din dril, și a fost nevoie, așadar, să trimită pe cineva (pe sergentul-major Hektor, mai exact) să se ducă iute la Vița-de-vie, ca să aducă decorația căpitanului Nikitas, fapt care a făcut ca execuția să întârzie cu multe minute – ceilalți patru își terminaseră țigara, vreau să zic, însă Hektor tot nu se întorsese. Locotenentul Tilemahos nu știa cum trebuie să procedeze, i-a aruncat o privire Maiorului, însă acesta a rămas netulburat, cu arma la picior, la fel ca toți ceilalți din pluton, și în clipa aceea m-am întrebat cum avea să tragă la țintă Maiorul, de vreme ce avea un singur ochi, i-ar fi fost destul de incomod să țintească cu ochiul stâng, însă oricum aștepta acolo, îmbrăcat ca noi toți, fără niciun însemn, și la un moment dat sergentul-major Aristarhos și-a scos cămașa și a aruncat-o deoparte spunând „Poate vă trebuie, e aproape nouă", iar exemplul lui a fost urmat de sublocotenentul Kostas și, imediat după el,

de sergentul-major Kostas (Kostakis) și de sergentul Vlasis, numai căpitanul Nikitas nu și-a scos cămașa, pentru că s-o fi gândit că, dacă își scoate cămașa (o purta direct pe piele, ca și ceilalți patru), nu ar fi avut de ce să-și agațe decorația și acum, chiar în momentul în care scriu, îmi trece prin minte gândul că asta aștepta, cel mai probabil, și Maiorul – să-i dovedească căpitanului Nikitas că era nepotrivită și ciudată pretenția lui de a fi executat cu decorația în piept, ratând astfel un prilej de a înfrunta și el bărbătește moartea, întocmai ca ceilalți patru, prin faptul că îi oferea echipei noastre – cauzei, cu alte cuvinte – ultima lui cămașă.

Însă căpitanul Nikitas stătea în picioare acolo și aștepta, privind drept înainte, undeva departe, pe deasupra capului meu, acum eram sigur că nu se uita la mine și, astfel, îl observam fără să mă tem că o să-i întâlnesc privirea, dar chiar dacă aș fi întâlnit-o, nu cred că aș fi plecat ochii, foarte probabil că i-aș fi zâmbit, ca să înțeleagă că și acum, adică în clipa aceea, când mă pregăteam să-l execut, continuam să-i fiu prieten, chiar dacă ne cunoscuserăm în urmă cu doar câteva zile, dar și el era din Atena, s-a dovedit că aveam cunoștințe comune, în plus își amintea când anume fusese executat Haris („Pe 7 iulie ’42, parcă a fost azi, au trecut deja șapte ani“, îmi spusese, dar n-am apucat să ne continuăm discuția, pentru că s-a auzit fluierul instructorului și am luat din nou în spate trunchiurile de copaci și ne-am continuat drumul cărându-le la fostul liceu, iar vocea lui îmi amintise de vocea lui Haris – de fapt, nu, nu era chiar asta, căpitanul Nikitas și el avea o foarte ușoară bâlbâială, care semăna cu a lui Haris, ca și cum și-ar fi rostit ezitant vorbele, mai lent decât te-ai fi așteptat, deși îi plăcea să vorbească, să pălăvrăgească, aș putea spune, să glumească foarte des și să-mi citească fragmente din *Cartea de vise*, pe care o luase de la magazionerul nostru de la fostul liceu, și să râdă în hohote). Însă acum aștepta acolo, neclintit, în fața mea, chiar la mijlocul porții duble, cu sergentul-major Aristarhos și sublocotenentul Kostas la dreapta lui și cu sergentul-major Kostas și sergentul Vlasis la stânga, exact în fața mea, în timp ce și eu așteptam în mijlocul plutonului, cu cinci oameni în dreapta mea și alți cinci în stânga, și n-a trecut mult și s-a întors sergentul-major Hektor, i-a dat locotenentului Tilemahos decorația, iar el i-a prins-o în piept căpitanului Nikitas.

Era o medalie mare, dublă față de o monedă de 20 de drahme și destul de groasă. M-am gândit că, dacă o nimeresc în mijloc, glonțul n-o să treacă prin ea, o să ricoșeze. Însă, cum am auzit ordinul „Țintiți!“ m-am răzgândit, nu voiam să risc și, ca să fiu sigur, am luat ca țintă lacătul de bronz. Umărul căpitanului Nikitas acoperea aproape un sfert din lacăt și am țintit, așadar, chiar la marginea cămășii lui Nikitas, cinci-șase degete mai jos de curbura umărului, la capătul brațului stâng, și nu știu dacă glonțul a atins pânza, am văzut însă clar cum lacătul sare din loc, semn că îl nimerisem.

Da, însă se pare că altcineva îl nimerise pe căpitanul Nikitas în inimă, pentru că s-a prăbușit la pământ, de parcă i s-ar fi rupt toate ligamentele care îl țineau în picioare, iar medicul locotenent Roviros (am uitat să spun că medicul locotenent Roviros ieșise și el cu noi, pe când ceilalți douăzeci și unu rămăseseră în garaj), medicul, deci, după ce s-a aplecat deasupra sergentului-major Aristarhos, a făcut semn spre locotenentul Tilemahos că era nevoie de lovitura de grație, după care s-a aplecat deasupra sublocotenentului Kostas (avea nevoie), deasupra căpitanului Nikitas (nu avea nevoie), deasupra sergentului-major Kostas (avea nevoie), deasupra sergentului Vlasis (avea nevoie), iar locotenentul Tilemahos îl urma pe

medicul locotenent Roviros, aștepta verdictul, se apleca, lipea țeava pistolului de tâmplă sau de ceafă, cum îi venea mai la îndemână, în funcție de cum căzuse fiecare, și trăgea.

Tovarășe anchetator, mă gândesc acum să relatez evenimentele din timpul misiunii în ordinea lor cronologică, adică să spun când, unde și cum anume au fost uciși sau au fost nevoiți să înghită cianura cei treizeci și trei de oameni ai echipei noastre, până în ziua în care am rămas cu totul singur. (Până acum, nu ați avut nicio obiecție, vasăzică sunteți de acord că nu mă înșel când declar că am pornit până la urmă treizeci și patru, după executarea celor cinci, nu-i așa?)

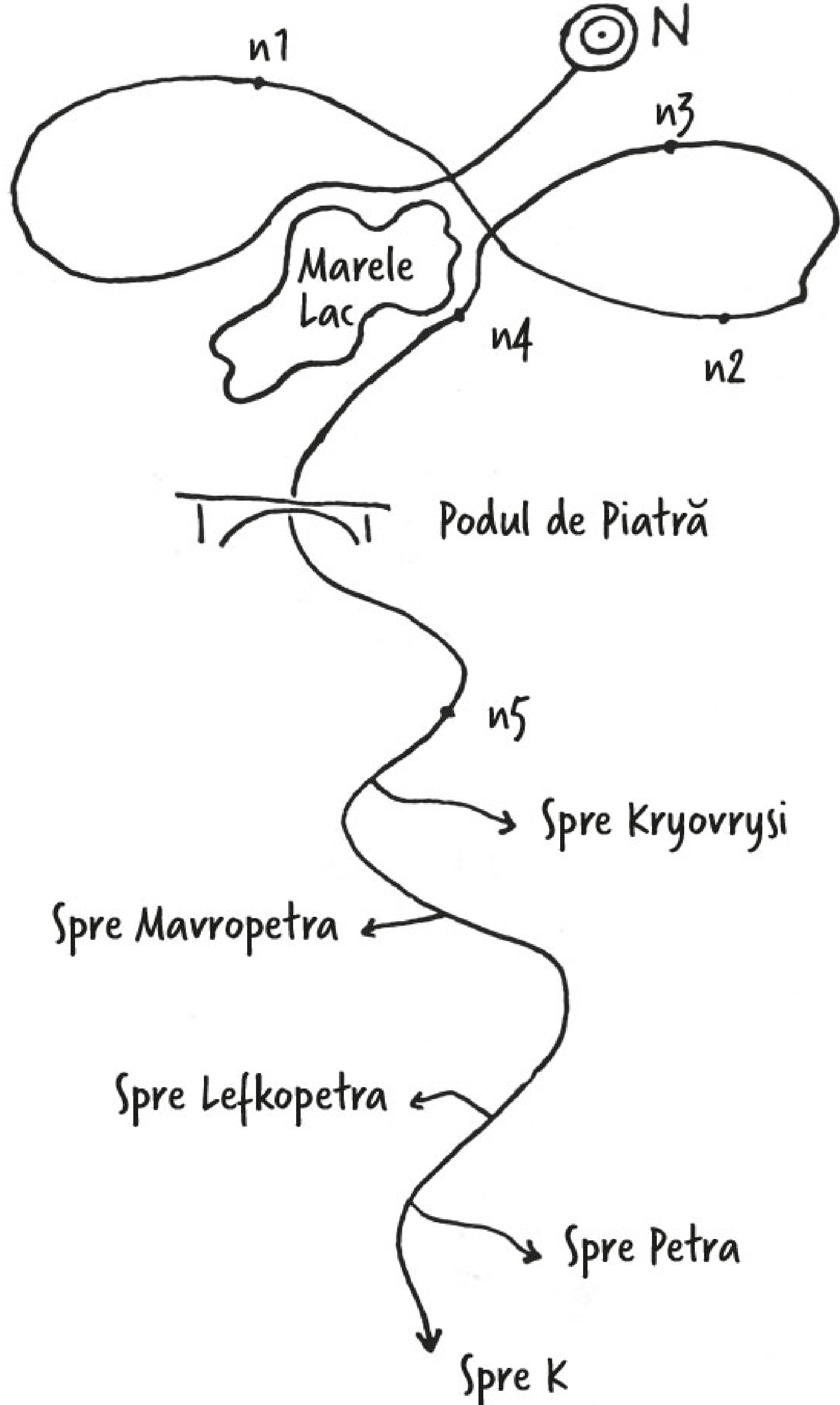
M-am mai gândit la evenimentele din timpul deplasării, cu toate astea mărturisesc că aș fi preferat să-mi trimiteți câteva coli neștampilate, ca să pot face însemnări. Îndrăznesc să spun că soluția pe care v-o propun e și în interesul dumneavoastră, pentru că, în felul acesta, aș putea să-mi organizez mai bine materialul și să-mi fac ordine în amintiri. M-am străduit să le pun în ordine în minte, am stat treaz până târziu, însă s-a dovedit că nu e chiar așa de ușor și, mai ales, m-a străfulgerat un gând care m-a îngrozit, aș putea spune, și a început să-mi sfredelească creierul, și anume gândul că numai eu am supraviețuit și, deci, cum aș putea demonstra adevărul spuselor mele, neavând niciun martor? Desigur, puteți verifica cele declarate până acum – și poate că ați și început s-o faceți – adunând informații de la autoritățile din orașul N, însă de acum încolo va trebui, inevitabil, să vă bizuiți numai și numai pe mărturia mea. În plus, m-am mai gândit că sarcina dumneavoastră este să găsiți vinovați și, fiindcă sunt singurul din grupul nostru care a supraviețuit, sarcina dumneavoastră este să mă scoateți vinovat, pentru că pe cine altcineva mai puteți acuza? Înțelegeți, așadar, în ce situație dificilă mă aflu, înțelegeți de ce am preferat să fac o schiță, ca să zic așa, în mintea mea, înainte de a continua depoziția. Însă, după ore în șir de făcut scheme în capul meu, mi-am dat seama că am uitat ce gândisem la început, și de aceea am îndrăznit să vă cer coli neștampilate. Totuși, toate aceste schițe mentale n-au fost complet inutile, au avut și un rezultat pozitiv, aș putea spune, pentru că am putut trasa în gând o hartă a zonei traversate, însemnând linia deplasării noastre, și o să desenez astăzi această hartă, pe coala aceasta de hârtie, ca să vă faceți și dumneavoastră o imagine mai clară, deși scara hărții, recunosc, este una aproximativă, de vreme ce nu pot ști exact distanțele în kilometri. Oricum, primul lucru care o să vă atragă atenția, cred, este faptul că am făcut două mari ocoluri, ajungând să trecem de trei ori pe malul Marelui Lac. Am rătăcit, cu alte cuvinte, învârtindu-ne în cerc, executând ordinele Cartierului General, care îi trimitea în fiecare zi mesaje criptate Maiorului și stabilea traseul pe care trebuia să-l urmăm. Dat fiind că, în ciuda tuturor ocolișurilor, nu am putut evita până la urmă atacul parașutiștilor puțin mai jos de Podul de Piatră (vezi harta), devine evident că toate precauțiile Cartierului General dogmatic au fost zadarnice, ba chiar am putea presupune că, dacă n-am fi făcut ocolurile și am fi ajuns mai devreme la Podul de Piatră, nu ne-am fi confruntat cu atacul inamic, în timpul căruia au fost uciși cinci oameni – fostul sergent Parashos, șef al detașamentului întâi, fostul sergent Androklis (Leondaris), aghiotant al detașamentului doi, ah, nu, le-am amestecat, nu se poate așa, trebuie să încep altfel.

Întâi de toate, n-a fost cu totul corect ce am spus la început, și anume că sunt singurul martor. Maiorul a ținut un jurnal până la moartea lui sau, mai degrabă, ca să fiu și mai exact, a transcris într-un caiet, codate, mesajele trimise și primite. După moartea Maiorului, a continuat să țină jurnalul noua căpetenie a misiunii, adică fostul sergent Stamatis, iar după

moartea lui Stamatis, am trimis și eu un ultim mesaj în data de 15 septembrie 1949 (și l-am trimis eu pentru simplul motiv că rămăsesem singur, dar de atunci, în următoarele cinci zile, n-am mai trimis alt mesaj, până pe 20 septembrie 1949, când am și ajuns în orașul K, n-am mai trimis alt mesaj pentru că se stricase transmițătorul). Dar iar o iau înainte și, dacă vă dați osteneala să citiți jurnalul, o să vedeți că mesajele poartă semnătura „Periklis" (așa se numea Maiorul) și, de la un punct încolo, „Tilemahos", iar apoi „Stamatis", însă o să explic mai jos totul, important e că am putut să trimit ultimul mesaj, fiindcă fostul sergent Stamatis, care, așa cum am mai spus-o, era telegrafist, ne inițiase pe toți în transmiterea și receptarea mesajelor, după moartea Maiorului. În orice caz, puteți verifica exactitatea spuselor mele comparându-le cu jurnalul, deși nu cred să aibă prea mare însemnătate faptul că, poate, o să mă înșel în privința ordinii cronologice a morților, iar singura diferență va consta în amănuntele pe care le pot adăuga, pentru că mesajele raportau simplu „Theofilos cianură", de exemplu, în timp ce eu pot explica în ce condiții i-a fost administrată cianură fostului sergent-major Theofilos, șeful detașamentului doi. Dar las asta pentru mai încolo și mai bine explic cum a murit Maiorul, mai întâi, pentru că moartea lui a constituit, firește, unul dintre cele mai însemnate evenimente ale deplasării noastre și, apoi, dacă tot e să aleg în ce ordine consemnez morțile, de ce să nu aleg ordinea după grad?

Așadar, Periklis, fost maior și fostă căpetenie a misiunii, a murit în după-amiaza zilei de 27 august 1949, la ora patru, cu două zile înainte de rezoluțiile istorice ale Plenarei din 29 august, condamnat de echipa noastră în urma unui vot deschis (de fapt, au avut loc două voturi și la primul s-au numărat douăsprezece voturi împotrivă și cinci în favoarea lui – dintre care unul a fost chiar al Maiorului –, iar la al doilea, șaisprezece voturi împotrivă). Cu alte cuvinte, șaptesprezece voturi în total, pentru că, deși porniserăm treizeci și patru (sunteți de acord cu acest „treizeci și patru", nu-i așa?), patru au murit din diverse cauze înainte de bătălia de la Podul de Piatră, iar în luptă au fost uciși cinci și au fost răniți paisprezece, dintre care șase cu răni ușoare, astfel încât au putut să continue drumul, iar opt au fost atât de grav răniți, că fie și-au dat duhul în chip firesc, fie am fost nevoiți să le administrăm cianură. Rămăseserăm, deci, șaptesprezece oameni și nouă cai (am pornit cu trei care, fiecare car era tras de patru cai, însă am pierdut un cal înainte de bătălie și alți doi au fost uciși în timpul acesteia) și fiind, așadar, șaptesprezece oameni, terminați de oboseală, după aproape patruzeci și patru de zile de mers neîntrerupt (am pornit de la terenul fostei Cooperative Agricole în noaptea dinspre 14 iulie 1949), am ajuns în punctul n5 (vezi harta) la aproximativ treizeci și șapte de ore după bătălia de la Podul de Piatră, într-un punct în care drumul era de netrecut, plin de gropi, vreau să zic. Am ajuns la n5 în ziua de 27 august, pe la ora două după-amiaza, și la început Maiorul a crezut că o să putem trece cu carele, dacă le împingem cu toții, și ne-a ordonat să biciuim caii, să învârtim roțile cu mâinile, a dat și el o mână de ajutor împingând, însă degeaba. Roțile se înfundau în gropi și rămâneau înțepenite. Atunci ne-a ordonat să luăm fierăstraie (aveam unelte la noi), să tăiem copaci, să facem scânduri groase din ei (întâmplarea făcea ca drumul să treacă printr-o pădure) și să întindem un planșeu de lemn, ca să zic așa, peste gropi. A început să țipe la noi să ne grăbim, evident că trebuia să lucreze și cei care aveau tură de somn, și după ce am tăiat suficiente scânduri ca să putem întinde o cale de lemn de aproape zece metri lungime, primul car s-a pus în mișcare, numai că trebuia să luăm ultima scândură și s-o punem prima și tot așa, ca să fie deplasată, să înainteze calea de lemn, să fie

întinsă tot mai departe, ca să se poată deplasa carul și, după ce avea să parcurgă cei o sută de metri de teren accidentat, trebuia să procedăm la fel cu al doilea și al treilea car, iar Maiorul se grăbea, îl apucase un zor de nedescris, țipa că suntem înceți, c-o să întârziem și n-o să fim la ora șase după-amiaza la cotitura dinspre Kryovrysi (vezi harta). Ca să nu mai lungesc vorba, după ce a trecut primul car, Maiorul a înșfăcat biciul din mâna lui Stamatis, fost sergent și actual șef al detașamentului doi, care era în tura de căruțaș la al doilea car și avea hățurile în mână. M-am gândit atunci că o să lovească caii (dar de ce să-i lovească, de vreme ce caii nu puteau, firește, să înainteze mai repede decât se lucra la întinsul căii de lemn?). Într-adevăr, n-a lovit caii, însă s-a pus să ne biciuiască pe noi care întindeam calea, noi care luam ultima scândură și ne grăbeam s-o așezăm înaintea primei scânduri, și mi-aduc aminte că biciul mi-a atins urechea stângă și obrazul tocmai când mă aplecasem să ridic ultima scândură. Mi s-a urcat sângele la cap, n-am zis însă nimic, am alergat cât de repede am putut cu scândura în brațe, am așezat-o în fața primei scânduri și, când m-am îndreptat de mijloc, fiind gata să dau fuga înapoi, l-am văzut pe Stamatis stând în picioare pe locul căruțașului, cu pușca automată îndreptată spre Maior, și l-am auzit că face „Brrr!“ spre cai, ca să se oprească.

N
n1
n3
Marele
Lac
n4
n2
Podul de Piatră
n5
Spre Kryovrysi
Spre Mavropetra
Spre Lefkopetra
Spre Petra
Spre K

Fără grai, livid, Maiorul îl privea pe Stamatis cu singurul său ochi, cel stâng, și, în vreme ce mă așteptam c-o să urle la el, l-am auzit spunând, complet stăpân pe sine, că revolta se pedepsește cu moartea și să arunce imediat pușca automată.

Stamatis s-a uitat furios la el, dar și la noi, cei cincisprezece (eram cu toții neînarmați, la mila lui), și a răspuns că o să arunce arma dacă Maiorul acceptă să-și facă autocritica.

– Accept să fiu judecat de echipă, a spus Maiorul.

– De acord, a răspuns Stamatis, aruncând arma, și a sărit din car pe drumul accidentat.

Ședința s-a ținut sub copaci. Maiorul, sigur că are dreptate și sigur în special de susținerea echipei, a cerut destituirea lui Stamatis din funcția de șef (firește, el însuși îl avansase șef și îl numise în detașamentul doi, în locul fostului sergent Sokratis, grav rănit în bătălia de la Podul de Piatră, încât fusese nevoie să i se administreze cianură, care și el – fostul sergent Sokratis – îi luase locul fostului sergent-major Theofilos, care, din cauza unei dizenterii, își încetinise deplasarea, așa că am fost nevoiți să-i dăm cianură în punctul n2 – vezi harta –, și acum Maiorul a spus că asta fusese, într-adevăr, greșeala sa, și anume că-l numise șef pe Stamatis, mai cu seamă în detașamentul doi, adică responsabil al celui de-al doilea car, în care era încărcată lada, și că își face de bunăvoie autocritica în această privință) și, deci, Maiorul a cerut ca Stamatis să fie degradat la simplu membru al misiunii, în cazul în care și-ar fi acceptat abaterea, sau să fie executat, în cazul în care nu și-ar fi acceptat-o. Tilemahos, fost locotenent și actual adjunct, a fost complet de acord cu Maiorul. Apoi au vorbit șefii, adică fostul sergent Vroutos de la detașamentul întâi (care îl înlocuise pe fostul sergent Parashos, ucis în bătălia de la Podul de Piatră), fostul căpitan Hermes de la detașamentul trei (care fusese avansat în funcția de șef de la bun început, adică din ziua plecării, și care, până la procesul Maiorului, nu pățise nimic) și, cel din urmă, fostul sergent Stamatis, șef în funcție al detașamentului doi. Vroutos și Hermes au încercat să ajungă la un consens, Stamatis a cerut demiterea Maiorului, în caz că refuza să-și facă autocritica.

– Vorba multă, sărăcia omului, a spus Maiorul și a propus să fie supusă la vot deschis chestiunea.

Au fost douăsprezece voturi împotriva lui și cinci pentru. Recunosc că nu mă așteptasem la una ca asta. Desigur, așa cum am mai spus, Stamatis, fost sergent și șef în funcție al detașamentului doi, era decorat de patru ori și apucase să capete autoritate, pentru că, pe măsură ce trecea timpul, începuse să se instaleze o ierarhie paralelă sau, mai curând, ca să spunem lucrurilor pe nume, una leninistă, antidogmatică în interiorul echipei noastre, iar la această acțiune fracționistă, bazată pe principii sănătoase, luasem și eu, personal, parte activă, însă nu mă așteptasem ca majoritatea voturilor să fie atât de covârșitoare în defavoarea Maiorului. Se pare că biciuirea luptătorilor fusese picătura care a făcut să se reverse paharul.

Maiorul, văzând că douăsprezece mâini se ridică împotriva lui, a țâșnit brusc în picioare și a luat-o la fugă printre copaci. Mi-am dat seama imediat că se ducea să ia pușca automată pe care o aruncase Stamatis în drum, lângă car, și am alergat în urma lui. L-am ajuns tocmai în clipa în care se apleca să ia automatul, adică nu l-aș fi ajuns din urmă dacă n-aș fi făcut un plonjon ca un portar la fotbal, căzând chiar peste el și aruncându-l la pământ, așa că s-a trezit cu fața la pământ, cu burta peste automat. Ne-au ajuns din urmă și alții, l-au imobilizat pe Maior și i-au prins mâinile la spate. Nu s-a opus. Acolo, în drum, Stamatis a cerut să fie reluat

votul, de data asta propunând să fie executată căpetenia misiunii. Toți cei șaisprezece am votat în favoarea propunerii.

– Dacă tot v-ați răsculat cu toții, a spus Maiorul, presupun că veți avea curajul să-i explicați Cartierului General ce anume s-a întâmplat. O să spuneți adevărul? a adăugat ironic, privindu-ne pe fiecare în parte.

– Firește că vom spune adevărul, a zis Stamatis.

(Maiorul coda și decoda singur mesajele, însă codul îl cunoștea și adjunctul lui, fostul locotenent Tilemahos, și pierduserăm, desigur, doi dintre cei trei radiotelegrafiști ai noștri – fostul sergent Dimitris, care făcea parte din efectivul detașamentului doi, fusese grav rănit în bătălia de la Podul de Piatră și a trebuit să-i dăm cianură, și fostul sergent-major Theofilos, șef al detașamentului doi, care și el fusese otrăvit, când s-a îmbolnăvit de dizenterie și l-a apucat o febră acută –, ne rămăsese însă al treilea radiotelegrafist, adică fostul sergent Stamatis, și puteam, deci, să trimitem la ora convenită, adică la șase după-amiaza, mesajul nostru către Cartierul General, dar Stamatis, firește, avusese dreptate când îi răspunsese și el ironic Maiorului, spunându-i că se întreabă ce s-ar fi întâmplat dacă ar fi fost uciși atât el – Maiorul –, cât și Tilemahos în bătălia de la Podul de Piatră, cum am fi primit și cum am fi trimis mesaje fără să știm codul, iar Maiorul n-a găsit altceva mai bun de zis decât că execută ordine, iar Tilemahos a recunoscut că i se păruse și lui absurd să știe doar ei doi codul și că vorbise cu Maiorul despre asta, fără niciun rezultat însă, iar Stamatis a zis că de-acum o să aflăm cu toții codul.)

– Deci, o să spuneți adevărul, a făcut Maiorul ca și cum ar fi reflectat la asta, și iar ne-a privit pe fiecare în parte și, când a văzut că nimeni nu s-a speriat într-atât de mult încât să-și schimbe părerea, s-a resemnat și a acceptat să ia cianura. (Cu câteva ore înainte să plecăm din fostul garaj, Maiorul a pus pe ladă treizeci și patru de doze de cianură – pentru că am plecat treizeci și patru, nicio obiecție în privința asta, da? – și ne-a zis să luăm fiecare câte una. El a luat primul. Atunci mi s-a părut foarte firesc – doar eram o echipă sinucigașă, nu?) L-am îngropat în punctul n5 și ne-am apucat iarăși să pavăm restul drumului, ca să treacă al doilea car, și apoi ne-am ocupat de-al treilea, sub supravegherea camaraderească a lui Stamatis, care ne-a zis doar să ne mișcăm cât de repede putem – destul am pierdut vremea.

Deci, așa a murit Maiorul, iar acum mă gândesc să raportez pe scurt cum au murit ceilalți șaptesprezece înainte de el. Primul care a luat cianură, în punctul n1 (vezi harta), a fost Haridimos, fost sergent-major și membru al detașamentului trei. Fusese grav rănit de glonțul unui lunetist, se pare. Haridimos se afla pe locul căruțașului în carul al treilea și eu, care eram în tura de însoțitor, mergeam la stânga celui de-al treilea car (pentru că și eu făceam parte din detașamentul trei), și la un moment dat am auzit o împușcătură care părea să vină de departe, dinspre dâmbul acoperit cu tufișuri din stânga noastră, și aproape în același timp l-am văzut pe Haridimos cum se prăbușește pe drum, în fața mea, cu hățurile încă în mână. Lunetistul a tras o singură dată, probabil ca să nu-l depistăm, și cu toate că am dat fuga să cercetăm locul, n-am găsit pe nimeni, iar Haridimos fusese așa de grav rănit în piept, încât medicul locotenent Roviros a recomandat otrăvirea cu cianură. După moartea fostului sergent-major Haridimos, detașamentul trei a rămas cu zece membri.

Al doilea otrăvit, în punctul n2, a fost Theofilos, fost sergent-major și șef al detașamentului doi. După otrăvirea lui Theofilos, Maiorul l-a avansat șef al detașamentului

doi pe fostul sergent Sokratis, care fusese până atunci un simplu membru al detașamentului doi. Așa a rămas și detașamentul doi cu zece membri.

În punctul n3 am pierdut al treilea om, pe fostul sergent-major Spartakos, simplu membru al detașamentului trei. (Mai aveam un Spartakos, care însă era fost sergent și făcea parte și el din detașamentul trei.) Fostul sergent-major Spartakos a murit călcând pe o mină. Mi-aduc aminte că mergeam împreună pe lângă carul al treilea, pentru că eram atunci în tura de însoțitori – aveam și tură de căruțaș, și tură de pândă (adică ședeam pe fân și supravegheam de sus, de pe „acoperișul" carului, cu pușca automată în mână), tură de somn (adică dormeam pe fân), și tură de gardă (adică stăteam în „subterana" carului și priveam prin crăpăturile largi ale parapetului de lemn, prin care încăpea țeava puștii automate, și era, deci, crăpătura ca un fel de crenel, și carele erau mari, lunguiețe, cu patru roți, cu două parapete din lemn de-a stânga și de-a dreapta, iar în partea de sus a parapetelor ieșeau în afară niște prăjini lungi de lemn, ca să susțină fânul să nu cadă, pe scurt, carele erau perfect identice cu cele pe care le folosesc țăranii ca să transporte fânul, cu singura deosebire că noi construiserăm o platformă la nivelul parapetului și încărcaserăm fânul pe platformă, iar între platformă și „podeaua" carului se crease un spațiu, o „subterană", cum îi ziceam noi, unde puteai să te întinzi sau să șezi cu capul plecat, iar în subterana primului car am pus transmițătorul și trusa sanitară, în subterana celui de-al doilea, lada, iar în subterana celui de-al treilea, alimentele, tutunul și uneltele). Mergeam, deci, împreună cu fostul sergent-major Spartakos pe lângă carul detașamentului nostru și, la un moment dat, fostul sergent-major Spartakos îmi zice „Mă duc să mă piș", sare șanțul de la marginea drumului și se duce printre niște tufișuri. Eu mi-am scos tabachera ca să rulez o țigară și, când m-am oprit ca s-o aprind de la brichetă, am auzit explozia. Era un teren minat în apropiere, exista și un panou care zicea „Atenție, mine" și avea și un craniu cu două oase încrucișate dedesubt, însă panoul se răsturnase, l-am găsit și l-am înfipt din nou cât mai ferm în parul lui, l-am îngropat pe fostul sergent-major Spartakos, detașamentul trei a rămas cu nouă oameni – când am plecat din orașul N, Maiorul ne împărțise în trei detașamente, cu zece bărbați în primul, unsprezece, în al doilea, și unsprezece, în al treilea, în total treizeci și doi, pentru că fostul maior Periklis și fostul locotenent Tilemahos, căpetenie a misiunii, primul, și adjunct, al doilea, nu fuseseră încadrați în detașamente, în total treizeci și patru, așadar, nicio obiecție în privința numărului, da? – și l-am îngropat, cum am zis, pe fostul sergent-major Spartakos în punctul n3 și ne-am continuat deplasarea.

În punctul n4 am pierdut al patrulea om, pe fostul sergent Sofoklis din detașamentul trei. Dacă binevoiți să citiți jurnalul, o să vedeți că Maiorul a raportat Cartierului General pierderea lui prin cuvintele „Sofoklis, cianură", lucru care este și nu este corect, în sensul că e vorba despre o inexactitate, însă despre una legitimă, ca să zic așa, pentru că fostul sergent Sofoklis fusese rănit ușor la călcâiul stâng („Nu-i nimic", a zis el, „o zgârietură"), însă i s-a umflat piciorul, ceea ce a făcut ca Sofoklis să se deplaseze greu, așa că Maiorul a ordonat să ia cianură, dar Sofoklis a preferat să se sinucidă cu pistolul. L-am îngropat în punctul n4 și ne-am continuat drumul. Pentru că în detașamentul trei rămăseseră doar opt oameni, Maiorul l-a transferat pe fostul sublocotenent Nikias din primul într-al treilea, astfel încât, atunci când am ajuns la Podul de Piatră, detașamentul întâi avea nouă oameni, al doilea, zece, al treilea, nouă, în total douăzeci și opt, plus căpetenia și adjunctul lui, treizeci – nicio obiecție în privința numărului, da?

Am trecut, deci, în formația de mai sus Podul de Piatră și, la ora două a dimineții, în ziua de 26 august 1949, la cel mult două sute de metri mai jos de pod am fost atacați de parașutiști. Ne-au atacat pe neașteptate, la lumina slabă a lunii, și așa se explică de ce am pierdut în total treisprezece oameni în bătălia aceea, dar măcar am reușit să masacrăm întreaga trupă de comando a inamicului (erau douăzeci și doi de oameni, cincisprezece au picat morți, pe cei șase răniți i-a lichidat Tilemahos, adjunctul misiunii, cu lovituri de grație, iar al douăzeci și doilea a murit în timp ce-l interoga Maiorul, apăsându-i cu opinca burta ciuruită de rafală). Dintre ai noștri au murit înjunghiați, loviți aproape toți pe la spate, din detașamentul întâi, șeful lui, fostul sergent Parashos, fostul sergent Klearhos (cel care rămăsese gol și așteptase aproape o noapte întreagă la Vița-de-vie, învelit într-o pătură) și fostul sergent-major Pausanias, din detașamentul doi, aghiotantul, fostul sergent Androklis (Leondaris), iar dintr-al treilea, fostul sublocotenent Nikias (care fusese transferat acolo din detașamentul întâi, după moartea fostului sergent Sofoklis). Opt au fost grav răniți, însă Maiorul a acceptat să-i urcăm în care, pe platforme, și să-i întindem pe fân, „Și mai vedem mâine“, cum a zis chiar el – și firește că medicul locotenent Roviros le-a bandajat rănile cât de bine a putut. Până la urmă, a fost nevoie ca șase din cei opt grav răniți să ia cianură, fiindcă doi dintre ei (fostul căpitan Pavlos din detașamentul întâi și fostul sergent Dimosthenis din al doilea) au fost găsiți morți a doua zi pe fân. Din cei șase care au luat cianură, doi aparțineau detașamentului întâi (fostul sergent Patroklos și fostul sergent-major Kyros) și patru, detașamentului doi (șeful lui, fostul sergent Sokratis, fostul sergent Dimitris, fostul sergent-major Alexandros și fostul sergent Robespierre). În total, detașamentul întâi și doi au pierdut șase oameni, fiecare, și detașamentul trei, un om. Eram treizeci, minus treisprezece, am rămas șaptesprezece – nicio obiecție în privința numărului, da? Am avut și câțiva răniți ușor, printre care și Maiorul, și fostul sergent-major Hektor din detașamentul doi (cel care propusese ca noi să-i executăm pe cei cinci din echipă). Am pierdut și doi cai în bătălia aceea – parașutiștii au apucat să-i înjunghie cu briceagul în pântece (deja fuseserăm nevoiți să ucidem un alt cal, de la carul al doilea, când și-a pierdut potcoava și a început să șchiopăteze).

Așa, deci, după bătălia de la Podul de Piatră, detașamentul întâi a rămas cu trei oameni, al doilea, cu patru și al treilea, cu opt. Maiorul a spus că de-acum încolo o să facă parte și el din efectivul detașamentului întâi, iar adjunctul misiunii, fostul locotenent Tilemahos, din al doilea, ca simpli membri. L-a avansat în funcția de șef al detașamentului întâi pe fostul sergent Vroutos (care ținea până atunci de al doilea), în locul șefului defunct Parashos, fost sergent. Ne-a transferat pe mine (fost sergent-major) și pe fostul sergent Leandros din detașamentul trei în primul, l-a transferat din primul în al doilea pe fostul sergent Stamatis, avansându-l totodată în funcția de șef, în locul șefului grav rănit al detașamentului doi, fostul sergent Sokratis, care, de altfel, a luat cianură în ziua următoare, și în felul acesta primul detașament avea acum șase oameni. L-a avansat pe fostul sergent-major Ikaros din detașamentul doi în funcția de aghiotant în același detașament (în locul fostului sergent Androklis-Leondaris, care decedase). L-a transferat pe fostul sergent Leonidas din detașamentul trei în al doilea, care avea acum șase oameni. Detașamentul trei a rămas cu cinci oameni.

Bătălia de la Podul de Piatră a avut loc în jurul orelor trei ale dimineții, în ziua de 26 august 1949, iar spre orele opt ale aceleiași dimineți, în timp ce ne continuam deplasarea, l-am auzit pe Tilemahos că-l întreabă pe Maior dacă nu cumva ar putea cere întăriri de la Cartierul

General.

– Nu sunt prevăzute întăriri pentru misiunea noastră, doar v-am zis în garaj, a răspuns Maiorul.

Nu mi-aduceam aminte să ne fi zis. Poate că-mi scăpase mie (deja am notat, cred, că se tot repeta, așa că mă plictisisem să-l ascult), poate că Maiorul uitase să menționeze acest amănunt. Oricum ar fi, la șase după-amiaza, în ziua de 26 august 1949, Maiorul a trimis un mesaj foarte lung, în care raporta detaliat toate pierderile suferite în rândul oamenilor și al cailor (ba chiar le hotăra în avans și soarta celor opt grav răniți, raportând „Morți cinci, vor lua cianură opt“, în vreme ce nouă ne spusese „Mai vedem mâine“, lăsând a se înțelege că unii dintre cei grav răniți vor scăpa până la urmă). Firește, nu știam conținutul mesajului atunci când l-a trimis, l-am aflat mai târziu, după executarea Maiorului, când Tilemahos, fost locotenent și fost adjunct al misiunii, ne-a dezvăluit codul și am citit jurnalul de drum. Și s-a dovedit că Maiorul nu mințise când ne-a declarat că nu sunt prevăzute întăriri pentru misiunea noastră, fiindcă am primit ca răspuns de la Cartierul General ordinul „Cotiți spre Mavropetra“, fără niciun alt comentariu, de parcă nu s-ar fi întâmplat nimic.

Am descoperit că acel cod secret al nostru se baza pe Evangheliar, pe care Maiorul îl avea mereu cu el, îl ținea în buzunarul stâng al cămășii (și mă gândisem, mi-aduc aminte, că acea cărțulie destul de groasă îi apăra inima, citisem despre cazuri de soldați care avuseseră o carte în buzunarul vestonului și fuseseră salvați, pentru că glonțul se înfipsese în paginile cărții, ba chiar văzusem și fotografia unei antologii de poezie găurite, care era păstrată la Muzeul Războiului din Moscova), și acolo, în buzunarul cămășii, vreau să zic, am găsit Evangheliarul după ce Maiorul a înghițit cianura sau, mai degrabă, ca să fiu mai exact, atunci am aflat noi ceilalți (Tilemahos știa deja) că acea cărțulie era Evangheliarul – de unde să știm? –, care era legat într-un carton gros și avea ca titlu – cu litere aurii – *Dicționar englez-grec*, îl văzuseră toți cei din detașamentul întâi și ne spuseseră și nouă, pentru că Maiorul coda și decoda mesajele așezat pe acoperișul primului car și, deci, toți cei care făceau de planton în același car văzuseră titlul cărțuliei, iar Maiorul îi lăsa – intenționat, desigur – să-l vadă și să le spună și celorlalți că e vorba adică despre un dicționar englez-grec. Mai târziu, am constatat că nu doar titlul, ci chiar și primele șaisprezece pagini erau, într-adevăr, un dicționar englez-grec, cu „Prefața“ autorului, cu „Despre pronunție“, cu „Tabel explicativ al transcrierii fonetice“, cu „Punctuație și abrevieri“ și cu începutul dicționarului propriu-zis, de la *A* până la cuvântul *absolute* – absolut, nelimitat, perfect – și după aceea începea Evangheliarul.

Tilemahos, fost locotenent și fost adjunct, ne-a explicat că trimiteam și primeam serii de câte patru numere. Primele două numere ale fiecărei serii corespundeau paginilor din Evangheliar (de la pagina 10 la pagina 99), al treilea, coloanei (și, prin urmare, era mereu fie 1, fie 2), iar al patrulea, unuia dintre primele nouă rânduri ale coloanei numărând de sus în jos. Litera transmisă era întotdeauna a doua din stânga, de pe rândul astfel definit de cele trei „coordonate“. M-am gândit atunci că, în loc să frunzărim de fiecare dată Evangheliarul, ar fi fost mult mai simplu să găsim douăzeci și patru de litere diferite, să notăm corespondentul lor numeric și să le avem gata pentru a fi transmise. Însă Stamatis, care, așa cum am spus, era și telegrafist, ne-a explicat că, dacă procedam așa, inamicul ar fi reușit până la urmă să ne decodeze mesajele, pentru că înlocuirea unei litere cu un număr (același mereu) sau cu un șir de numere (același mereu) duce la repetarea continuă a acelorași numere sau șiruri de numere,

iar frecvența repetării poate să trădeze secretul, adică să-i permită inamicului să înțeleagă despre ce literă e vorba, dat fiind că litera *A*, de exemplu, este mult mai frecventă decât restul literelor într-un text grecesc. În vreme ce, dacă ne dăm osteneala să răsfoim de fiecare dată Evangheliarul și să găsim literele la întâmplare, este imposibil ca inamicul să ne decripteze mesajele, în afară, firește, de cazul în care știe pe care text se bazează codul și pe care ediție, pentru că, de pildă, există și ediții pe o singură coloană ale Evangheliarului, caz în care primele trei numere pot indica pagina (de la 100 în sus), iar al treilea, rândul, deși nu trebuia să lăsăm impresia că împărțim numerele în serii de câte patru, ba dimpotrivă, le trimiteam una în continuarea celeilalte, fără spații, și era și ăsta un mic secret, pentru că fiecare literă ar fi putut foarte bine să fie reprezentată de o serie de trei numere, cu un cod care să se bazeze pe orice altă carte, în care primele două numere ar indica pagina (de la 10 până la 99), iar al treilea număr, rândul, însă toate astea le-am aflat mai amănunțit când am început să exersăm intens la transmițător, sub îndrumarea lui Stamatis, pentru că, deși la început avuseserăm trei radiotelegrafiști, doi nu mai erau în viață, cum am zis, și ce s-ar fi întâmplat dacă era ucis și al treilea, Stamatis adică?

Atunci, după executarea Maiorului, vreau să zic, am întins calea de lemn, am trecut carul al doilea și pe-al treilea, se apropia de ora cinci, oricum n-am fi apucat să ajungem la ora șase la cotitura spre Kryovrysi, așa că Stamatis ne-a propus să facem o ședință și să ne gândim ce mesaj aveam să trimitem la Cartierul General – pentru că era convenit ca mesajul să fie trimis la șase după-amiaza și, cum ne-a explicat Tilemahos, primul lucru pe care trebuia să-l raportăm era poziția noastră („Cotitură Kryovrysi", în ziua aceea), ca să știe Cartierul General că ajunseserăm în punctul în care ne ordonase în ziua precedentă să ajungem, însă mai era și cealaltă chestiune, mult mai importantă chiar – cum anume aveam să anunțăm moartea Maiorului?

Stamatis, șef al detașamentului doi și fost sergent, a vorbit fără înconjur la ședința aceea, spunând că răzvrătirea noastră se întorcea, de fapt, împotriva Cartierului General dogmatic, pentru că Maiorul era un simplu executant, așa că propune să nu raportăm nimic, ci doar să trimitem mesaj că am ajuns, chipurile, la cotitura dinspre Kryovrysi, adăugând „ladex" (care era o prescurtare convenită a frazei „ladă în stare excelentă"), și să semnăm „Periklis". (Când am auzit atunci acel „Periklis", n-am priceput imediat la cine se referă, uitasem că așa se numea Maiorul.) Toată lumea a fost de acord, socotind că aceasta era cea mai bună soluție. Cineva a zis că ar trebui să alegem căpetenia misiunii, a fost ales în unanimitate Stamatis, însă el a vrut să oficializeze cumva votul și ne-a pus să ne exprimăm prin ridicarea mâinii. A fost ales din nou în unanimitate. Atunci, noua căpetenie a misiunii Stamatis, fost șef al detașamentului doi și fost sergent, a propus să uităm de vechile noastre grade (adică de gradele obținute în timpul misiunii) și ca noile avansări să se facă potrivit ierarhiei decorațiilor, adică să fie avansați în funcția de adjunct al misiunii și de șefi ai detașamentelor cei cu trei decorații și în funcția de aghiotanți cei cu două decorații. A fost aprobată în unanimitate și această propunere a lui (prin ridicarea mâinii) și Stamatis l-a avansat ca adjunct al misiunii pe fostul sergent-major Ikaros, care avea trei decorații și pe care Maiorul îl avansase în funcția de aghiotant al detașamentului doi. În locul lui Ikaros, Stamatis m-a avansat pe mine, care aveam două decorații, în funcția de aghiotant al detașamentului doi, transferându-mă din primul într-al doilea detașament (noul adjunct Ikaros a fost transferat din detașamentul doi în

primul, ca simplu membru). Fiind decorat de două ori, Tilemahos, fost locotenent și fost adjunct al misiunii, a fost degradat în funcția de aghiotant al detașamentului trei, unde a și fost transferat din detașamentul doi și unde a luat locul aghiotantului de până atunci, fostul sublocotenent Agathoklis, care pornise din orașul N cu titlul menționat mai sus, dar care acum, având o singură decorație, a fost degradat ca simplu membru al detașamentului trei. Vroutos, șef al detașamentului întâi și fost sergent, avea o singură decorație, așa că a fost degradat ca simplu membru al detașamentului doi, unde a și fost transferat, iar locul lui din detașamentul întâi a fost luat de șeful de până atunci al detașamentului doi, fost sergent și actuală căpetenie a misiunii, Stamatis, care s-a transferat singur din detașamentul doi în primul. În detașamentul trei, șeful lui, fostul căpitan Hermes, avea o singură decorație, în vreme ce Spartakos, simplu membru și fost sergent, avea trei. Așadar, a fost avansat Spartakos în funcția de șef al detașamentului trei, iar Hermes a fost degradat ca simplu membru. Hektor, fost sergent-major și simplu membru al detașamentului doi, era decorat de trei ori, așa că a fost avansat în funcția de șef al detașamentului doi. Aghiotantul din detașamentul întâi, fostul sublocotenent Prokopis, era decorat de două ori, așa că a rămas la locul lui. În felul acesta, detașamentele întâi și doi aveau acum câte cinci oameni, iar detașamentul trei, șase, în total șaisprezece (rămăseserăm șaptesprezece după bătălia de la Podul de Piatră, l-am executat pe Maior, am rămas șaisprezece – nicio obiecție în privința numărului, da?).

Recunosc că avansarea fostului sergent-major Hektor în funcția de șef al detașamentului doi, unde eu preluasem sarcinile aghiotantului, mi-a dat frisoane, aș putea spune (Hektor a fost cel care propusese ca noi să-i executăm pe cei cinci din echipă), dar n-am zis nimic, în primul rând, pentru că, făcând o analiză rapidă a felului în care se comportase în timpul deplasării, am văzut că n-am nimic să-i reproșez și, în al doilea rând, pentru că Hektor, Spartakos și Ikaros erau singurii cu trei decorații și, deci, unul dintre ei trei trebuia să devină adjunct al misiunii (și devenise Ikaros) și ceilalți doi trebuia, drept urmare, să devină șefi de detașament, dacă voiam să fim consecvenți principiului pe care ni-l impuseserăm singuri – privind adoptarea de aici înainte a ierarhiei decorațiilor, vreau să zic. Cu cei decorați de două ori, lucrurile stăteau diferit, mai existau încă doi cu două decorații (medicul locotenent Roviros și fostul sergent-major Karolos), care ar fi putut, în consecință, să devină aghiotanți, numai că Stamatis, căpetenie a misiunii și șef al detașamentului întâi, ne-a explicat că ar fi greșit să-i fie atribuite unui medic responsabilitățile unui aghiotant de detașament și prefera să-l avanseze pe fostul sergent-major Karolos în funcția de aghiotant al medicului, pentru că de aici încolo le vom acorda o mai mare importanță răniților. (Roviros și Karolos țineau de detașamentul trei, așa că în mod normal trebuia să fie transferați în primul detașament, de vreme ce echipamentul medical se afla în primul car, însă Stamatis a uitat amănuntul ăsta și a lăsat lucrurile cum erau pe vremea Maiorului).

După ședință, am transmis la ora șase fix mesajul „Cotitură Kryovrysi ladex Periklis" (Stamatis a supus atenției tuturor conținutul, ne-a întrebat dacă îl aprobăm și nimeni n-a avut nicio obiecție) și în aproximativ douăzeci de minute Cartierul General a răspuns „Cotitură Mavropetra". Am studiat harta militară (pe care, până atunci, doar Maiorul o consulta) și am văzut că distanța era mare, n-am fi apucat să ajungem la cotitura dinspre Mavropetra la ora șase, în ziua următoare, dat fiind că întârziaserăm și trimiseserăm mesajul nostru fals când ne aflam la o distanță de două ore de cotitura dinspre Kryovrysi, însă Stamatis a găsit o soluție cu

care toată lumea a fost de acord, și anume a zis că era lipsit de sens și inutil, așa cum se dovedise în bătălia de la Podul de Piatră, să avem tură de însoțitor. La ce bun să mergem pe lângă care, încetinind astfel ritmul deplasării, în timp ce puteam foarte bine să urcăm toți pe platforme, să intrăm în subterane sau să stăm lângă căruțași și să înaintăm pe cât posibil de repede puteau să meargă – sau să alerge – caii? În felul acesta, am ajunge la cotitura dinspre Mavropetra mult mai devreme decât ne ordonase Cartierul General și, prin urmare, aveam vreme la dispoziția noastră să ne instalăm tabăra undeva, ca să ne odihnim atât noi, cât și caii, în special, care, cu noul sistem, aveau să obosească, firește, și mai mult.

În ziua următoare, adică pe 28 august 1949, am ajuns cum stabiliserăm, adică la ora șase, la cotitura dinspre Mavropetra (vezi harta) fără să se fi întâmplat nimic semnificativ. Am transmis mesajul „Cotitură Mavropetra ladex Periklis“, am primit răspunsul „Cotitură Lefkopetra“, am ajuns acolo când trebuia, la ora șase, pe 29 august 1949, am transmis mesajul nostru, însă răspunsul Cartierului General a întârziat să vină, Stamatis a stat cu căștile la urechi mai mult de o oră, s-a adunat toată lumea, toți cincisprezece (și cu Stamatis șaisprezece, nicio obiecție în privința numărului, da?), și am așteptați derutați, neliniștiți, fără să știm ce se întâmplă, și mă apucase, mi-aduc aminte, un soi de agitație, deși Cartierul General răspunsese „Recepționat așteptați“, așadar, transmițătorul funcționa normal, nu fusese întreruptă comunicarea, în curând Cartierul General avea să ne vorbească, însă întârzia mult și era firesc să fim neliniștiți, ceva neprevăzut trebuie să se fi întâmplat și, la un moment dat, l-am văzut pe Stamatis că ia creionul (de fapt, nu, îl avea în mână), l-am văzut că scrie numere pe caiet și scria, și scria febril și nu se mai oprea, iar când a terminat la un moment dat, s-a apucat imediat să decodeze lungul mesaj și ni-l citea cuvânt cu cuvânt sau, mai degrabă, literă cu literă și fostul sergent-major Ikaros, adjunctul misiunii, îl transcria pe o bucată de hârtie, ca să-l putem reciti și studia, pentru că a devenit imediat limpede că era vorba despre ceva foarte important, despre un text cu o semnificație istorică, rezoluțiile Plenarei din 29 august 1949 (pe scurt, desigur, amănuntele le-am aflat din copia pe care ne-au dat-o la intrarea în Valtos, împreună cu alimente și alte provizii, în seara de 4 septembrie, spre orele zece). După rezoluții, Cartierul General a adăugat „Cotitură Petra“ și am ajuns acolo la ora convenită, a doua zi, adică pe 30 august 1949, și am decis să anunțăm Cartierul General de moartea Maiorului – iar în privința asta n-a fost nevoie să discutăm prea mult, am fost cu toții de acord că era momentul potrivit ca să facem anunțul, au fost însă exprimate diverse opinii cu privire la dacă și în ce măsură trebuia ca mesajul să poarte semnătura „Stamatis“ și până la urmă s-a impus opinia să nu încurcăm lucrurile, adică să nu fim nevoiți să oferim explicații – apucă-te acuma să povestești cum anume se petrecuseră lucrurile, să justifici și să îndreptățești comportamentul echipei față de Maior, codificând fiecare literă și riscând să ne fie cerute de către Cartierul General mai multe amănunte și lămuriri, și apoi apucă-te iar să răspunzi în ziua următoare și, poate, și poimâine și răspoimâine, și apucă-te să explici că ai o căpetenie contestabilă, ca să zic așa, și deci, din toate aceste motive de mai sus, am căzut de acord până la urmă să semnăm „Tilemahos“, lucru care, foarte probabil, n-avea să provoace niciun comentariu din partea Cartierului General (așa cum, de altfel, nici n-a provocat), pentru că, desigur, de vreme ce căpetenia misiunii murise, era foarte firesc să preia adjunctul conducerea. Așa că am transmis mesajul „Cotitură Petra Periklis cianură ladex Tilemahos“.

Tovarășe anchetator, permiteți-mi să-mi întrerupt aici depoziția și să revin asupra unui fapt pe care l-am povestit foarte pe scurt, omițând astfel amănunte esențiale sau, mai degrabă, esența chestiunii, deoarece

Am lăsat neterminată fraza, m-am gândit să șterg „sau, mai degrabă, esența chestiunii, deoarece“, fiindcă, desigur, ce altceva să însemne asta decât că am omis să spun adevărul, însă m-am gândit încă de la bun început că depoziția mea nu trebuie să aibă ștersături, că fiecare ștersătură arată ezitare, creează impresia că eram gata să spun ceva și m-am răzgândit, iar dumneavoastră o să încercați în fel și chip să restabiliți cele scrise și, dacă n-o să reușiți să citiți ce am șters, o să vă închipuiți despre mine tot ce e mai grav bazându-vă doar pe context. De aceea nu am șters până acum nici măcar un cuvânt, chiar și atunci când s-a întâmplat să scriu același cuvânt de două sau de trei ori în aceeași frază sau să repet doi „care“ și trei „pe care“ în aceeași frază, adică nici chiar atunci când s-a întâmplat să încalc reguli elementare de „sintaxă îngrijită“, cum spunea directorul liceului nostru, Oikonomopoulos, care îmi înroșea foaia de compunere, însă acum, desigur, precumpănesc alte lucruri, mult mai importante, așa că nu mai contează greșelile de sintaxă, dar vă asigur cel puțin că îmi aștern pe hârtie gândurile și amintirile exact cum îmi vin și, deci, de vreme ce am apucat să scriu că am omis să povestesc chiar esența chestiunii (și am scris asta tocmai pentru că m-am lăsat în voia pornirii și a maniei mele de a explica și lămuri orice, ca să nu rămână aspecte neclare), de vreme ce am scris asta, nu vreau să șterg nimic, las totul și accept concluzia la care este firesc să ajungeți, și anume că am omis să spun întregul adevăr sau, ca s-o spun altfel, că am denaturat adevărul, însă puneți-vă, vă rog, în locul meu, gândiți-vă și singur, aveam un pliculeț pe care trebuia să-l predau oricui mi-ar fi cerut „cartea de vizită“ (pentru că despre acest pliculeț e vorba, el este faptul despre care ziceam mai sus că l-am povestit prea pe scurt, despre pliculețul pe care mi l-a dat generalul de brigadă Odysseas este vorba, care mi l-a dat spunându-mi să-l păzesc mai atent chiar și decât carnetul de partid) și trebuia, așadar, să-l predau cuiva care știa că-l am, cuiva care, în plus, știa și cuvântul secret „carte de vizită“, ca să mă conving că într-adevăr el este destinatarul, toate bune până aici, pliculețul conținea, desigur, un mesaj, nicio îndoială în privința asta, însă ce tip de mesaj era acela, mă întrebam, și dacă v-am cerut să vă puneți în locul meu, am făcut-o ca să vă gândiți ce era firesc să gândesc și eu și să pricepeți că leninismul și antifracționismul mesajului, pe care le-am invocat atunci când m-am referit prima oară la el, erau, firește, o variantă, însă putea foarte bine să fie și un bilet suprapartinic (un bilet care să nu aibă de-a face cu fracțiuni leniniste și dogmatice, vreau să zic, ci cu Partidul în ansamblul lui) sau mai putea fi un bilet care să mă privească pe mine personal (de ce să zică generalul de brigadă Odysseas „Să i-l predai oricui cere «cartea ta de vizită»“? De ce acel „TA“, când cuvântul secret ar fi putut foarte bine să fie „Dă-mi cartea de vizită“?) și, prin urmare, acel TA m-a pus pe gânduri și mă întrebam ce-ar putea să scrie în bilet despre mine, ce informații ar da despre mine destinatarilor de drept?

După toate cele spuse mai sus și dacă faceți efortul de a vă pune în locul meu, veți înțelege, sper, de ce am afirmat că mi-a fost cerută de căpitanul Andronikos „cartea mea de vizită“, în timp ce se pregătea ceaiul, și de ce am afirmat că i-am dat-o, chipurile, când ne-am dus la pisoar. Am afirmat asta pentru că eram copleșit de teamă, adică de gândul că biletul

acela mă incrimina și m-am grăbit să-l fac să „dispară“ spunând că l-aș fi predat căpitanului Andronikos, care a fost executat în orașul N, după victoria dogmaticilor, ca să fiu mai exact, în zorii zilei de 13 iulie 1949, la zidul sudic al bisericii Izvorul Tămăduirii, în piața centrală, la aceeași oră la care i-am executat și noi pe cei cinci din echipa noastră. Astfel, faptul că am afirmat că i l-am predat căpitanului Andronikos a fost ca și cum aș fi declarat că biletul este iremediabil pierdut, în primul rând, fiindcă, și dacă v-ați fi apucat să căutați în această direcție, tot nu l-ați fi găsit, pentru că nu l-a luat niciodată căpitanul Andronikos, și în al doilea rând, fiindcă nici măcar nu v-ați fi apucat să-l căutați, de vreme ce știați, desigur, mai bine decât mine de execuția căpitanului Andronikos. Mai rămânea, desigur, generalul de brigadă Odysseas, de la care ați fi putut cere informații și de soarta căruia nu știam (și continui să nu știu), însă am contat pe varianta că a fost și el executat după victoria dogmaticilor, lucru foarte probabil, de altfel, pentru că îmi venise ideea că era (sau este) leninist. Și am susținut, desigur, că „generalul de brigadă Odysseas trăiește, din fericire, și poate depune mărturie“, însă asta a fost doar o presupunere, fiindcă exemplarul multiplicat al rezoluției Plenarei din 29 august 1949 făcea referire la arestarea generalului de brigadă Odysseas doar ca exemplu de abuz din partea dogmaticilor, însă nu se preciza ce se întâmplase cu el mai apoi.

Puneți-vă din nou în locul meu și imaginați-vă ce ați fi gândit dacă vă trezeați în această celulă și dacă, până în acest moment în care scriu, nu s-ar fi prezentat nimeni ca să ceară să-i dați „cartea dumneavoastră de vizită“. Dar mai bine las deoparte presupunerile și vă spun la ce m-am gândit eu. Când am început, așadar, să scriu depoziția și am amintit prima oară de „cartea mea de vizită“, m-am gândit că, după toate câte s-au petrecut, destinatarul biletului erați dumneavoastră, în sensul că pliculețul acela trebuia să vă fie predat dumneavoastră, de vreme ce era vorba de un element al chestiunii de care vă ocupați, element, pe scurt, care ar putea să contribuie la investigarea Operațiunii Lada. Dar, pe de altă parte, m-am gândit că, desigur, nu dumneavoastră vi se adresa „cartea mea de vizită“, de vreme ce nu mi-ați cerut-o și, deci, la ce bun să v-o dau? (Sau, mai degrabă, nu, nu s-a pus problema dacă trebuia sau nu să v-o dau, de vreme ce nu era – nu este – la mine, ci să vă spun unde se găsește, astfel încât să puteți, eventual, s-o găsiți, s-a pus, deci, problema să v-o predau indirect, ca să zic așa, iar problema asta a predării indirecte m-a preocupat mult și am cântărit-o pe toate părțile – uitând de referirea probabilă la persoana mea, care e posibil să existe în bilet, și analizând chestiunea exclusiv și numai după criteriile deontologiei militare, și anume analizând dacă trebuie să execut întocmai ordinul generalului de brigadă Odysseas și, în consecință, să nu vă dezvălui unde se află sau unde e probabil să se afle „cartea mea de vizită“ sau, dimpotrivă, dacă trebuia să mă conformez spiritului, așa zicând, al ordinului și să consider că, după toate câte s-au întâmplat și întrucât situația s-a schimbat radical, dumneavoastră ați devenit singurul destinatar legitim al biletului.) Și vreau să mă credeți că în decizia pe care am luat-o de a nu vă încredința nici măcar indirect biletul – încercând chiar să-l fac să „dispară“ – a cântărit mult și gândul că trebuia să execut întocmai ordinul generalului de brigadă Odysseas, și îndrăznesc să afirm că aș fi ajuns atunci la aceeași decizie, chiar dacă aș fi fost absolut sigur că biletul acela conținea doar informații favorabile despre persoana mea, fiindcă nu mai scăpam de ideea că trebuia să predau biletul celui care ar fi venit la mine și mi-ar fi zis „Cartea ta de vizită“ și nimănui, dar nimănui altcuiva.

Acum însă, analizând încă o dată chestiunea de la capăt, am ajuns la concluzia că nu am

dreptul să vă ascund absolut nimic (pentru că veți fi de acord, sper, că n-am mințit, ci pur și simplu am ascuns adevărul, adică am ascuns faptul că biletul încă există sau, mai curând, este posibil să existe) și, prin urmare, de vreme ce nu trebuie să vă ascund nimic, în sensul că de acum dumneavoastră sunteți Instanța Supremă, dat fiind că aveți tot dreptul să-l anchetați până și pe generalul de brigadă Odysseas, chiar și pe membrii Cartierului General, este logic, cred, să trag concluzia că acum ordinul inițial al generalului de brigadă Odysseas nu mai are atâta importanță, pentru că se poate, desigur, ca ordinul lui să fi fost valabil în condițiile de atunci, însă acum nu mai e valabil, de vreme ce condițiile sunt complet altele și, prin urmare, am datoria să explic cum s-au petrecut lucrurile exact, și asta o să fac de îndată acum.

În noaptea dintre 11 și 12 iulie, am fost trezit de o gălăgie bizară (pași, cotrobăieli, zdrăngănit de gamele), am deschis ochii și l-am văzut pe instructor că stă aplecat deasupra unuia din echipa noastră, ceva mai încolo de ușă, că-l zgâlțâie, îi spune ceva în șoaptă, iar acel cineva s-a ridicat imediat, și-a pus bocancii (în ultimele trei nopți primiserăm ordin să dormim îmbrăcați, în ciuda căldurii, fapt care vădea că ceva important avea să se petreacă în curând), a luat arme și cartușiere și a ieșit din fostul atelier de lucru manual. Instructorul s-a postat lângă ușa deschisă (de pragul de sus era agățată o lampă cu petrol), și-a privit ceasul, a scos o țigară, a dat s-o aprindă, s-a răzgândit și a rămas acolo, ca și cum s-ar fi gândit la ceva. Mi-era cumplit de somn și, cu toate că-mi fusese stârnită curiozitatea, am decis să mă culc la loc, și așa am făcut, iar când m-a trezit instructorul, era la fel de întunecat afară, lampa însă nu mai lumina ca la început, și instructorul m-a trezit zgâlțâindu-mă ușor și mi-a șoptit să-mi iau toate lucrurile și să mă duc la Vița-de-vie, ca să mă prezint în fața căpitanului Paraskevas. Mi-a spus și parola cu răspunsul la ea și mi-a zis să mă grăbesc. În timp ce-mi încălțam bocancii, am văzut că fostul atelier de lucru manual aproape se golise, asta înseamnă că instructorul ne trezea pe rând și ne spunea să ne ducem la Vița-de-vie (de fapt, în momentul acela nu aveam de unde să știu că toți vom trece pe la Vița-de-vie, mă gândisem că pe ceilalți e posibil să-i fi trimis altundeva). Totuși, ne trezea unul câte unul, asta era evident, și făcea cât mai puțin zgomot, și pesemne că aștepta ca cel dintâi să plece ca să-l trezească pe următorul, cronometrând chiar ritmul plecărilor, pentru că m-a însoțit și pe mine până la ușă, s-a uitat la ceas, numai că de data asta nu și-a scos țigară, pentru că încă avea țigara acolo, atârnată de buza de jos, și nu și-o aprinsese, și mi-aduc aminte că am zărit-o în semiîntuneric cum îi tresaltă în colțul drept al gurii când s-a aplecat deasupra mea și mi-a zis să mă pregătesc de plecare.

Toată lumea știa de Vița-de-vie, era o cârciumă pe care o vedeam mereu închisă când ne duceam spre cariera de piatră sau când ne întorceam de acolo, cărând pietre. La Vița-de-vie făceam ultima oprire înainte să ajungem încărcați la fostul liceu, acolo erau ultimele noastre „cinci minute“ de pe drum, adică a treia oprire (prima era pe terenul fostei Cooperative Agricole și a doua la fostul depou al autobuzelor interurbane). Am coborât, deci, la primul etaj, iar acolo m-au oprit două gărzi, mi-au cerut parola și mi-au spus să cobor la subsol și să ies pe mica ușă laterală. Ca să nu mai lungesc vorba, am trecut printr-un al doilea control la mica ușă laterală și prin încă alte două pe traseu, deși scurtasem drumul luând-o pe niște străduțe (pentru că instructorul ne ducea prin altă parte, pe străzile mai centrale, adică ne punea să facem un ocol, întrucât căram pietrele nu doar ca să fie reconstruit colțul dărâmat al fostului liceu, ci și – ăsta fiind motivul principal – pentru a ne antrena să transportăm

greutăți, după cum el însuși ne-a explicat). În curtea fostei cârciumi, am trecut prin ultimul control, iar gardianul mi-a spus să bat de trei ori în geamul ușii și să intru fără să aștept să mi se răspundă.

Înainte cu câteva zile, în timpul celor cinci minute de odihnă (ne trăgeam sufletul în curte, la umbra viței-de-vie), îmi lipisem nasul de geamul ușii, punând palmele streașină în dreptul tâmplelor (soarele aproape că ajunsese în mijlocul cerului, iar înăuntrul fostei cârciumi era beznă, așa că în prima clipă n-am putut distinge nimic), și astfel, deci, împiedicând lumina să se reflecte în geam, am văzut mesele la locul lor, scaunele, butoaiele în dreapta, în fundul sălii, aragazul la stânga, cratițele din cupru, tigăile agățate pe perete și, când am aruncat din nou o privire circulară asupra meselor, am văzut că erau acoperite toate cu fețe de masă în carouri, murdare, și că rămăseseră pe ele farfurii, pahare, tacâmuri și carafe de o sută și de jumătate, iar în unele pahare încă mai era un pic de vin și în farfurii rămăseseră oase și sosuri întărite, poate chiar și o porție neatinsă de sărmăluțe, pentru că Garda noastră civică îl arestase pe cârciumar la prânz (sub acuzația că era agent al inamicului, și a fost ținut în arest o săptămână și apoi judecat, a fost condamnat și executat împreună cu alți doi la zidul sudic al bisericii Izvorul Tămăduirii, în piața centrală, lângă cișmea, și în timpul arestului cârciumarul i-a zis nevesti-sii să-i aducă un dicționar englez-grec, pentru că, zicea el, se apucase să învețe engleza, iar gardianul-șef de la închisoare a verificat dicționarul, a pus pe el ștampila cu „Aprobat“ și a semnat pe pagina falsă de titlu, fără să suspecteze că după primul fascicul venea Evangheliarul, fapt descoperit abia după ce cârciumarul fusese executat, și acel Dicționar-Evangheliar era cărțulia cu codul, cărțulia pe care am găsit-o în buzunarul Maiorului după ce i-a fost administrată cianura și a căzut mort) și l-au arestat, deci, pe cârciumar în momentul în care clienții se aflau în cârciumă și mâncau, și firește că nimeni n-a rămas să-și termine mâncarea, s-au ridicat toți și au plecat înainte să le zică ceva gărzile civice – ceea ce s-ar fi și întâmplat, pentru că au închis cârciuma, care a rămas închisă până la un nou ordin. Și uite că acum ordinul fusese dat și foloseam cârciuma într-un scop necunoscut – adică eu, unul, nu știam încă despre ce e vorba și m-am grăbit să traversez curtea și să ciocăn de trei ori în geamul ușii, ca să aflu în sfârșit despre ce era vorba.

Când am intrat în fosta cârciumă, am văzut că lipseau mesele și scaunele. La dreapta, lângă butoaie, am văzut aruncate pe podea sacouri din dril, pantaloni, cămăși, pălării de paie, izmene, traiste, opinci, toate aproape de-a valma (mai târziu m-am gândit că la început fuseseră sortate, însă înainte de mine mulți din echipa noastră trecuseră pe-acolo și probabil că fiecare încercase să-și găsească o haină pe măsură și aruncase la întâmplare ce nu-i venise, așa că se amestecaseră cum se nimerise), și la stânga am văzut îngrămădite într-un colț puști și, mai încolo, lângă aragaz, vreo cincisprezece saci, în picioare, sprijiniți unul de altul, legați toți la gât, cu un cartonaș prins sus, într-o parte, ca la sacii de poștă plini cu scrisori. Între aragaz și butoaie instalaseră o masă dreptunghiulară, la care, așezat cu fața spre intrare, nota ceva căpitanul Paraskevas, aghiotantul viceguvernatorului Velisarios, iar la stânga lui stătea în picioare un sergent al cărui nume nu-l știu. Am spus parola și căpitanul Paraskevas mi-a zis imediat pe un ton răstit și tăios, ca și cum s-ar fi grăbit:

– Carnetul de partid, livretul militar și ce documente mai ai la tine!

M-am supus, desigur, și în momentul în care îi înmânam carnetul, livretul și documentul prin care se spunea că am dreptul la o sută de grame de tutun pe săptămână și pe care

magazionerul nostru de la fostul liceu scria data și se semna la fiecare împărțeală – în momentul, deci, în care îi înmânam documentele, m-am întrebat dacă nu cumva trebuia să-i dau și „cartea de vizită“ și, preț de-o clipă, m-a cuprins neliniștea, pentru că printre documentele pe care le aveam la mine se găsea, desigur, și „cartea de vizită“, însă, pe de altă parte, căpitanul Paraskevas nu mi-o ceruse în mod expres, carevasăzică nu el era destinatarul, de vreme ce nu știa cuvântul secret și, în plus, zicându-mi să-i dau toate documentele pe care le aveam la mine, îmi cerea, în mod evident, documentele oficiale, legale, dacă vreți, și nu biletul „clandestin“, leninist și antifracționist, primit de la generalul de brigadă Odysseas (de vreme ce căpitanul Paraskevas era aghiotantul locotenent-colonelului dogmatic Velisarios și, prin urmare, un om de încredere al acestuia și, prin urmare, dogmatic și el, după toate aparențele), da, însă poate că mă grăbisem să trag concluzii, poate mă înșelasem când l-am caracterizat drept leninist pe generalul de brigadă Odysseas, care a fost arestat, desigur, după victoria dogmaticilor, însă eu nu cunoșteam asta atunci, când stăteam în picioare dinaintea căpitanului Paraskevas, deci cum puteam fi sigur că era într-adevăr vorba despre un bilet antifracționist, și nu despre un mesaj de partid sau, mai degrabă, mai presus de partid, dat fiind că generalul de brigadă Odysseas îmi spusese să-l păzesc mai bine chiar și decât carnetul de partid – ce altceva să însemne asta, dacă nu faptul că acel pliculeț putea, la nevoie, să țină loc chiar și de sigiliu al Partidului și, prin urmare, era ceva mai mult decât un sigiliu și, prin urmare, ceva mai mult decât expresia vizibilă, materială a apartenenței la partid, ceva mai presus de partid, pe scurt? Asta gândeam în momentul în care îi înmânam căpitanului Paraskevas documentele și recunosc că am ezitat, însă până la urmă am decis să nu-i dau „cartea de vizită“, ci s-o păstrez și de data asta, așa cum îmi ordonase generalul de brigadă Odysseas, pentru că, orice am spune, un general de brigadă îi este, desigur, superior cu multe grade unui căpitan.

Căpitanul Paraskevas mi-a luat documentele, și-a aruncat o privire peste carnetul de partid (avea în partea stângă, pe masă, o lampă cu petrol) și le-a aruncat pe toate într-o cutie de carton, care abia atunci am observat că se afla și ea pe masă, la dreapta lui.

– Lasă-ți acolo pușca, mi-a spus sergentul.

Mi-am pus pușca peste restul armelor. Sergentul mi-a zis să-i dau ranița și să mă dezbrac cum m-a făcut mama. L-am privit nedumerit pe căpitanul Paraskevas.

– Scoate tot, chiar și ceasul, a rostit plictisit căpitanul și, după ce a scos din sertar un cartonaș ca acelea pe care le văzusem agățate de buza sacilor, a început să scrie ceva (numele meu, cel mai probabil).

Abia atunci mi-a fost clar că toți „ai Cartierului“ treceam pe la Vița-de-vie, ne scoteam uniforma, predam toate documentele, armele și cartușierele și ne îmbrăcam în haine civile, cu alte cuvinte, ne deghizam în țărani. Și era evident că deghizarea de care zic trebuia să se petreacă într-un secret absolut, nimeni nu știa ce se întâmplă, cu excepția viceguvernatorului Velisarios, desigur, a Maiorului și a instructorului nostru (deși acesta din urmă poate că nu știa de ce ne trezește cu noaptea în cap și ne trimite la Vița-de-vie) și, firește, știau de asta căpitanul Paraskevas și aghiotantul lui, sergentul, dar, cel mai probabil, garda care stătea la poarta curții nu știa, pentru că abia acum (atunci, de fapt) am observat că acoperiseră cele două ferestre și geamurile ușii cu pături, e straniu, într-adevăr, că îmi scăpase acest amănunt și că nu mi se păruse ciudat să nu văd lumină la fosta cârciumă în momentul în care străbăteam

curtea, și acum, că observam asta, m-am gândit imediat că trebuia să existe și o ușă dosnică și că pe acolo, probabil, ieșiseră cei de dinainte, care se îmbrăcaseră în țărani, însă, în clipa aceea, nu mă interesa pe unde aveam să ies, pentru că tocmai pricepusem despre ce era vorba (adică, o să-mi spuneți, ce-ai priceput după ce ți-au zis răspicat să dai totul jos, chiar și ceasul?), da, îmi ziseseră, însă au trecut câteva secunde până să pricep, să conștientizez, dacă preferați, că trebuia chiar acum, în fața căpitanului și a sergentului, să-mi scot inclusiv bocancii, să-mi abandonez acolo bocancii și să plec lăsându-i în urma mea, și atunci m-a apucat un fel de panică, pentru că aveam (așa credeam) „cartea de vizită" ascunsă bine în pingeaua bocancului stâng (dezlipisem vechile tălpi și pusesem altele noi, groase de două degete, din cauciuc de automobil) și m-a cuprins panica, fiindcă trebuia să mă gândesc la ceva, și cât mai repede, să născocesc ceva ca să nu las acolo bocancul stâng, să mă prăbușesc, de exemplu, și să încep să mă zvârcolesc, ca și cum m-ar fi apucat o criză de panică, să fie obligați să mă ducă pe sus și îmbrăcat în uniformă la spital, iar acolo mai vedeam eu, sau să răstorn lampa, să ia foc fosta cârciumă, sau să-i ucid, dacă era nevoie, pe sergent și pe căpitanul Paraskevas, orice numai să nu las sub niciun chip „cartea de vizită" în sac, în care, probabil, aveau să pună și restul hainelor, ca să le poată verifica mai târziu în liniște, până la căptușeli și cusături.

– Repejor, am spus, mi-a strigat căpitanul. Acum vine și următorul.

Am început să mă dezbrac cât de lent am putut, de fapt, cât de lent mi-am imaginat că i s-ar părea admisibil sergentului. Încercam să câștig timp, deoarece m-am gândit că poate-poate mă scapă următorul, pentru că, dacă venea și el, sergentul n-ar fi trebuit să mă supravegheze doar pe mine și aș fi reușit, poate, să găsesc un prilej să „fur" bocancul stâng – situație puțin probabilă, însă înecatul se agață de orice, chiar și de un fir de păr, așa că mă dezbrăcam cât de lent puteam, iar sergentul deja îmi pusese ranița în sac și, de cum mi-am scos vestonul, mi l-a luat imediat și l-a aruncat și pe ăla în sac, și am început să-mi scot pantalonii, dar firește că nu ieșeau, de vreme ce mă încăpățânam să-mi păstrez bocancii și, astfel, în timp ce trăgeam de cracul drept, mi-am pierdut echilibrul și am căzut, nu prea tare, din fericire, nu m-am lovit prea rău la noadă, și acolo, în poziția aceea incomodă și ridicolă, l-am auzit pe căpitanul Paraskevas că-mi zice ironic:

– Eu, în locul tău, mi-aș scoate bocancii mai întâi.

Ce mai puteam face, i-am scos, iar sergentul i-a luat imediat și i-a aruncat în sac, însă în ultima clipă a observat pingelele aproape noi din cauciuc și a scos bocancii din sac și i-a încălțat rapid, după ce mai întâi și i-a scos pe-ai lui, care erau în ultimul hal. Căpitanul Paraskevas se ridicase de la locul lui între timp și se apropiase de aragaz, pe care fierbea la foc mocnit un ceai de coada șoricelului într-o gamelă, și-a umplut cana și a început să soarbă din el zgomotos (probabil că era răcit, pentru că avea o voce răgușită), așa că e posibil să nu fi observat că sergentul își schimbase bocancii cu ai mei sau, chiar dacă observase, probabil că n-a dat nicio importanță acestui fapt și, prin urmare, mi-e imposibil să știu dacă puneau hainele noastre în saci ca să le supună mai târziu unei investigații amănunțite sau dacă pur și simplu le păstrau ca să ni le dea înapoi când avea să fie momentul.

Când l-am văzut pe sergent că își pune bocancul meu stâng, mi-am zis, gata, am pierdut „cartea de vizită", și atunci mi-a trecut prin minte că aș putea, probabil, să „fur" măcar tabachera, de vreme ce căpitanul Paraskevas nu era atent, iar sergentul era prins cu schimbatul bocancilor, și era evident că mintea îi stătea la schimbatul lor, de teamă ca nu cumva să prindă

de veste căpitanul Paraskevas, așa că am profitat de ocazie, am scos repejor tabachera din buzunarul de la spate al pantalonilor și am aruncat-o pe mormanul de haine din dril din dreapta, iar tabachera a căzut acolo fără să facă zgomot și m-am grăbit să-i predau sergentului pantalonii, dând dovadă de mult zel, în timp ce el, stând într-un picior lângă saci, își lega șireturile de la bocancul stâng. Din momentul ăla m-a cuprins un avânt de nedescris, am dat jos ce mai aveam pe mine, inclusiv ceasul, și am predat totul, rămânând gol-pușcă, mi-am ridicat chiar și mâinile, am făcut o răsucire completă pe călcâie, ca să le arăt că nu mai am absolut nimic de scos de pe mine și m-am dus să mă îmbrac cu ce mi-a picat în mână, repede-repede, doar pantalonii m-am prefăcut că-i aleg, căutând, chipurile, unii pe măsura mea, și acolo, aplecat deasupra grămezii de haine din dril, mi-am pus tabachera în buzunarul pantalonilor din dril, și moralul mi se mai ridicase, pentru că tabachera era dintr-acelea de metal, care rulează automat țigara, foarte practică, pentru mine în special, care nu reușeam niciodată s-o rulez cum trebuie cu mâinile și, în plus, tabachera aceea avea o valoare sentimentală – zâmbiți ironic, îmi închipui, însă acesta este adevărul, am primit-o cadou în timpul Ocupației de la prietenul meu Haris, care a murit ca un erou, executat de nemți.

Când am plecat din fosta cârciumă (și s-a dovedit că, într-adevăr, avea o ușă dosnică, care nu se vedea, pentru că era mascată de butoaie, și prin ușa aia intrai în casa cârciumarului executat), când am plecat, deci, am fost însoțit de sergent, care știa locul, și am trecut printr-un dormitor, unde am apucat să zăresc un șifonier mare, cu două uși și cu oglindă, am trecut și printr-un soi de salon și am ieșit, la urmă, pe o ușă care dădea într-o străduță, iar sergentul mi-a zis să mă duc imediat la fostul depou al autobuzelor interurbane – parolele erau aceleași. În felul ăsta, îmbrăcat în țăran, mergeam fără zgomot prin întuneric și mă blestemam singur că nu reușisem să execut ordinul generalului de brigadă Odysseas. Nu meriți încrederea Partidului, îmi ziceam, dacă ai lăsat să-ți scape din mână un document atât de important. Da, ești nedemn, îmi ziceam și nimic nu mă consola, nici măcar gândul că, de fapt, nu se schimba nimic, de vreme ce nimeni nu-mi ceruse „cartea de vizită“ și, prin urmare, ce importanță avea dacă rămăsese în bocancul meu, fără să fi fost predată? Însă, pe de altă parte, una era să port eu bocancul stâng și altceva să-l poarte acel sergent, al cărui nume nici măcar nu-l cunosc, pentru că și acum (atunci, vreau să zic, când mă duceam de la Vița-de-vie la fostul depou al autobuzelor interurbane) putea cineva să țâșnească din întuneric și să-mi spună „Cartea ta de vizită“.

Tovarășe anchetator, să mă iertați dacă v-am obosit ieri cu toate acele amănunte cu privire la bocanci și opinci, sper însă să înțelegeți cât de diferită mi-ar fi situația dacă aș putea atașa aici „cartea de vizită“. Pentru că, desigur, biletul acela era extrem de confidențial, indiferent de conținutul lui antifracționist, partinic sau dincolo de orice orientare politică, și, prin urmare, ca să-mi fie încredințat de generalul de brigadă Odysseas un bilet confidențial, asta înseamnă că eram demn de încrederea lui, nu-i așa? Iar în cazul în care acel pliculeț mă privea pe mine personal, conținea adică informații despre valoarea mea militară și politică, ar fi trebuit să fie, desigur, un fel de scrisoare de recomandare (însă, o să spuneți, scrisorile de recomandare se dau nesigilate, da, sigur, știu asta și sunt perfect de acord, vă rog să admiteți, totuși, că e mai degrabă improbabil ca generalul de brigadă Odysseas să mă fi pus să duc eu însumi un bilet îndreptat împotriva mea, măcar pentru motivul că generalul de brigadă Odysseas trebuie să fi luat în calcul și suspiciunea mea, adică eventualitatea ca eu să deschid pliculețul și să citesc biletul, dar, cu toate astea, mi l-a încredințat, dovedindu-mi astfel concret că până și în această privință are totală încredere și că nici măcar nu-i trece prin minte că ar putea vreodată să-mi treacă mie prin minte gândul că, de fapt, duc mesaje funeste), și de vreme ce biletul acela era, deci, un fel de scrisoare de recomandare, înțelegeți, desigur, cât aș fi crescut în ochii dumneavoastră dacă aș fi fost în stare să-l atașez acum.

Însă, din nefericire pentru mine, nu am biletul și singurul lucru care-mi rămâne de făcut este să vă indic unde se află acel pliculeț (adică, unde e probabil să se afle, căci de unde să știu ce s-a întâmplat cu bocancul meu stâng?), apelând la mărturia a doi martori oculari, ca să zic așa, care sper – și mă rog – să mai fie în viață. În primul rând, la cea a cizmarului Apostolos Dedes, care mi-a schimbat pingelele în satul Kerasies, unde am ajuns în ziua următoare plecării mele din brigada lui Odysseas. Firește că nu i-am explicat lui Apostolos Dedes despre ce e vorba, i-am spus doar că pliculețul sigilat conținea o lamă zimțată și o bancnotă de o mie, ca să pot să evadez din pușcărie sau să mituiesc gardianul, în cazul în care aș fi căzut în mâinile inamicului. Desigur, l-am pus să ascundă pliculețul în pingea de față cu mine, am așteptat s-o coasă și am încălțat pe loc bocancul. Cerusem informații și aflasem că Apostolos Dedes nu era membru de partid, însă era simpatizant și, deci, puteam să am încredere în el (până la un punct). Apostolos Dedes, deci, poate depune mărturie că, într-adevăr, am ascuns pliculețul în pingeaua bocancului stâng și, prin urmare, având mărturia lui că lucrurile s-au petrecut exact cum am spus, vă puteți convinge că nu mint în această privință. În al doilea rând, apelez la mărturia sergentului care și-a schimbat bocancii cu ai mei la Vița-de-vie, în noaptea dintre 11 și 12 iulie 1949. Coroborând aceste două mărturii, o să vă asigurați că am avut pliculețul, l-am ascuns în pingeaua bocancului, mi-au luat bocancul și, deci, este imposibil să am pliculețul și, deci, nu am motive să-l țin ascuns și să nu vi-l predau. În plus, dacă sergentul încă îmi poartă bocancii (și e foarte probabil să fie așa, fiindcă mi se pare improbabil să fi găsit alții mai buni și să-i fi schimbat), deci dacă îi poartă și n-a fost ucis între timp, caz în care totul e pierdut, atunci puteți foarte bine să desprindeți pingeaua bocancului stâng și să găsiți acolo „cartea de vizită“.

Partea proastă este că nu cunosc numele sergentului, pentru că era prima oară când îl vedeam acolo, la Vița-de-vie, și căpitanul Paraskevas nu l-a strigat pe nume în fața mea, iar

apoi am stat izolați în fostul depou al autobuzelor interurbane sau, mai bine spus, în garaj, și nu l-am mai revăzut de atunci pe acel sergent și nici nu-l cunoștea careva din echipa noastră, trebuie să fi ajuns în orașul N în noaptea dinspre 12 iulie 1949, pe toți i-am întrebat, vă asigur, însă nimeni nu-l cunoștea. Și nu i-am întrebat doar pe membrii echipei noastre (chiar și pe cei cinci care au fost executați ceva mai încolo, în zorii zilei de 13 iulie), ci și pe toți pe care i-am putut întreba atunci când Maiorul ne-a chemat la întâmplare pe noi, cei patru (pe mine, pe sergentul-major Haridimos, pe sublocotenentul Nikias și pe căpitanul Hermes), și ne-am dus în noaptea dintre 12 și 13 iulie 1949 să preluăm lada de la Arsenal, adică de la fostele depozite ale Băncii Agricole. Acolo, l-am întrebat, mi-aduc aminte, pe un gardian al Arsenalului, în timp ce încărcam lada în jeep, dacă nu cumva știa cum se numește un sergent roșcat, înalt, solid (poftim, era cât pe ce să uit, și aceste trăsături sunt niște informații suplimentare care ar putea să vă ajute, probabil, să-l găsiți pe sergent, deși, desigur, nu e ceva complicat, de vreme ce era singurul sergent prezent în fosta cârciumă, în noaptea dinspre 12 iulie, alături de căpitanul Paraskevas, care cu siguranță îi cunoaște numele – așadar, e foarte simplu). Însă nici gardianul acela nu-l cunoștea. Am încărcat atunci lada în jeep și profit aici de ocazie ca să notez că era făcută din tablă (de fapt, nu, cuvântul „tablă“, așa simplu, te duce cu gândul la plăci mari de oțel, în vreme ce lada era confecționată din plăci de fier aproape ruginite, nevopsite și care îmi aminteau de plăcile de metal folosite la vapoare, care au nevoie de călăfătuire și vopsire), era, deci, făcută din plăci de fier, ca acelea din care erau făcute porțile de fier ale garajului, și lada era sudată de-a lungul celor douăsprezece muchii (și m-am gândit atunci că se adeverea zvonul care îmi ajunsese la urechi în legătură cu sudorul Ioannis Kepesis, pe care-l puseseră să sudeze lada) și am găsit lada într-un colț al fostului depozit. Nu era ascunsă, ba dimpotrivă, stătea acolo în văzul tuturor, însă tocmai de-asta n-o remarca nimeni, fiindcă era folosită pe post de masă de gărzile Arsenalului, care așezaseră de jur-împrejur patru cutii micuțe în care fuseseră grenade, și probabil că ședeau acolo și mâncau, sau poate că-și scriau scrisorile, pentru că am văzut pe ladă două-trei gamele goale, firimituri de pâine și o lumânare de spermanțet lipită vertical de tabla lăzii. Firește, am golit imediat masa aceea improvizată și (la ordinul Maiorului) am așezat cu grijă lada de fier într-o alta, de lemn. Înainte de asta, am aruncat în lada de lemn un strat gros de paie și, după ce am coborât în ea lada metalică (am petrecut sfori pe sub ea, am ridicat-o cu mâinile și am depus-o în lada de lemn, dând drumul ușor-ușor sforilor și lăsându-le și pe ele înăuntru, pentru că se prinseseră de lada metalică și nu le mai puteam trage afară), și după ce am făcut și asta, am umplut cu paie spațiul dintre pereții de metal și cei de lemn, am acoperit cu paie lada metalică, îndesându-le cât am putut, și am bătut în cuie capacul lăzii de lemn. O să ziceți, poate, că toate aceste amănunte sunt inutile, de vreme ce ați deschis lada de lemn și pe cea metalică și știți foarte bine cum arătau amândouă, da, așa e, însă eu am zis toate astea ca să subliniez faptul că, atunci când am văzut pentru prima oară lada metalică, ea era deja sudată și, prin urmare, nu aveam și nici nu am cum să știu ce puseseră în lada metalică și, prin urmare, nu pot sub niciun chip să fiu făcut responsabil pentru nimic din ce s-a întâmplat înainte de transportarea ei.

Scândurile lăzii (ale celei de lemn, firește) erau nou-nouțe, nerașchetate, și tocmai în momentul critic în care ne străduiam cu toții – cei patru „ai Cartierului“ și doi gardieni ai Arsenalului – s-o urcăm în jeep, mi s-a înfipt o așchie în palma dreaptă și mi-am retras

instinctiv mâna, ceea ce a făcut ca lada să se aplece înspre mine, și am sprijinit-o atunci cu pieptul, ridicând-o cât am putut cu mâna stângă, însă mi-am dat seama că trebuia să mă ajut și de mâna dreaptă chiar dacă mă durea palma, așa că am împins lada cu putere, înfigând astfel și mai adânc așchia în carne. Un lucru mărunt, desigur, noroc că așchia era mare, rămăsese în afară un vârf, am reușit să-l prind bine cu dinții, am scos-o brusc, nu s-a rupt, am supt cât am putut sângele probabil infectat, din fericire însă, rana n-a supurat, nu mi s-a umflat mâna, dar oricum mă stânjenea, mai ales când apucam ceva în mână, pușca, de exemplu, în momentul executării celor cinci, de exemplu, atunci când așteptam cu arma la picior în fața porților de fier ale garajului, atunci când așteptam să se întoarcă sergentul-major Hektor, care se dusese să aducă decorația căpitanului Nikitas. M-am gândit în clipa aceea că aș putea să țintesc (și de ce nu, la fel ar fi putut gândi și proceda și ceilalți, cu excepția Maiorului, îmi închipui), să țintim, deci, un pic mai sus de umăr sau puțin mai jos de ureche, sau chiar sub subțioară, fix acolo, în spațiul gol din dreptul articulației cotului, cum stătea cu brațul îndoit și cu mâinile la spate, cu pieptul bombat, lăsând un mic spațiu gol, sub formă de triunghi, între brațul îndoit și trunchi, și-atunci gloanțele noastre ar fi fost ca niște cuțite, cum se întâmplă la circ, atunci când apare în fugă o mexicancă, își scoate rochia, rămâne într-un costum de baie cu franjuri, sclipitor de la paietele multicolore, și se lipește cu spatele de o scândură verticală, iar mexicanul aruncă spre ea cu pumnale care se rotesc în aer și pumnalele se înfig în jurul corpului ei, printre picioarele rășchirate, chiar și printre degetele răsfirate pe scândură. Da, am fi putut, desigur, să țintim așa cum zic și să nimerim în golul în formă de triunghi, pentru că eram toți țintași și ne antrenaserăm din nou în culoarul de la subsolul fostului liceu, dar știam foarte bine – și o știam și eu în momentul ăla – că, dacă făceam numărul de circ, cei cinci aflați în fața noastră ar rămâne în picioare, cu mâinile prinse la spate, legați la ochi trei dintre ei – pentru că sergentul-major Kostakis și căpitanul Nikitas nu acceptaseră să fie legați la ochi, iar căpitanul Nikitas, în momentul în care locotenentul Tilemahos, șeful plutonului de execuție, se apucase să-l lege la ochi pe sergentul-major Aristarhos, căpitanul Nikitas chiar a spus, ca și cum ar fi vorbit la o ședință de partid, ca și cum am fi stat așezați, între tovarăși, în jurul unei mese sau în jurul unui foc de tabără, căpitanul Nikitas chiar a spus

Mi-am întrerupt depoziția fiindcă, brusc, mi-am dat seama că nu-mi amintesc ce a spus căpitanul Nikitas. Am încercat să-mi amintesc vorbele lui, m-am ridicat, am început să mă plimb prin celulă, șase pași înainte, șase pași înapoi, de la ușă până la peretele opus, de fiecare dată făcând stânga-mprejur în fața ușii, în fața peretelui opus, având în dreapta (pornind de la ușă) peretele pe care pică razele soarelui, iar la stânga, patul cu cele două scânduri late și celălalt perete, cu o mică fereastră cu zăbrele, foarte sus (așa încât, chiar dacă m-aș urca pe pat și aș ridica mâinile, tot n-aș putea ajunge la ferestruică), și după ce mă răsucesc pe loc în fața peretelui opus ușii, pășind pe intervalul îngust dintre pat și peretele luminat de soare, am la dreapta patul și ferestruica, iar la stânga peretele însorit, și ajung în fața ușii, lângă tineta care se află în colț (și acolo, la oarecare distanță de tinetă, îmi lasă gardianul în fiecare dimineață colile nescrise și tot de-acolo le ia pe cele scrise, lăsate de mine) și, când ajung la ușă, fac iar stânga-mprejur, încercând să-mi amintesc ultimele cuvinte ale căpitanului Nikitas.

Vă rog să-mi faceți o favoare, tovarășe anchetator, și să-mi trimiteți câteva țigări. Și o masă. I-am spus și gardianului, însă n-a catadicsit să-mi răspundă. Urmează, după câte se pare,

ordinele dumneavoastră, iar dacă nu, atunci aș vrea ca spusele mele să fie luate drept un denunț împotriva lui și, oricum, drept un protest cu privire la felul inacceptabil în care se poartă cu mine, fie că sunteți la curent, fie că nu. La urma urmei, n-a fost ideea mea să relatez în scris Operațiunea Lada, a fost la cererea dumneavoastră, și tot așa e și acum, de vreme ce continuați să-mi trimiteți hârtie (și cerneală, în privința asta n-am nicio nemulțumire, alaltăieri, când am văzut că mi se termină, i-am spus gardianului și mi-a umplut călimara) și, deci, mă întreb ce se întâmplă dacă refuz dintr-odată să mai continui? Împreună cu instrumentele de scris, care sunt, desigur, indispensabile, aveți obligația să-mi furnizați și țigări sau tutun și foițe (iar în cazul ăsta ați face bine să-mi trimiteți și tabachera automată – pe care mi-au confiscat-o, împreună cu tot ce aveam la mine, în timpul percheziției corporale cu adevărat minuțioase la care am fost supus, după ce ați ordonat să fiu reținut – pentru că, așa cum v-am mai zis, nu reușesc să rulez cum trebuie o țigară), și aveți obligația asta pentru că și țigara este la fel de necesară pentru un om care șade și scrie, mai ales când se întâmplă ca acel om să fie fumător ca mine, care mă aflu închis aici de cincisprezece zile și am mare poftă, una nebună, după o țigară, și cum vreți, deci, să mă concentrez, să gândesc, să-mi aduc aminte? Masa o vreau pentru că nu mi-e comod să stau pe jos și să scriu sprijinind foile pe scândurile patului, după ce am împăturit salteaua de paie. Becul e sus pe perete (pe cel opus ferestruicii), am deci becul în spate și umbra îmi cade pe coala de hârtie, așa că scriu aproape pe întuneric. O să chiorăsc dacă o ținem așa. Cer, deci, o masă și, în special, țigări. Altfel nu continui.

Tovarăşe anchetator, în urmă cu cinci zile mi-am pierdut controlul şi mi-am ieşit din fire, vedeţi însă că merg mai departe, cu alte cuvinte, îmi exprim căinţa cu adevărat. Credeţi-mă, lipsa ţigării îmi devenise brusc de nesuportat şi mi s-a părut că nimic altceva nu mai contează, nici putoarea tinetei, nici că mă ţineţi doar cu pâine şi apă (pedepsit, cu alte cuvinte, dar de ce, de vreme ce încă n-am fost judecat?), pe scurt, mi s-a părut că, dacă aş fi avut o ţigară, dacă aş fi primit-o chiar de la dumneavoastră, s-ar fi produs o schimbare foarte însemnată în viaţa mea, de-aceea v-am cerut-o atât de insistent, la fel cum scufundătorul trage brusc de sfoară şi sună clopoţelul – semn că nu mai poate rămâne sub apă şi vrea să fie ridicat la suprafaţă. Cât priveşte masa, am cerut-o fără să sper că aş primi-o. Pur şi simplu am aplicat tactica greviştilor, care cer o sută, ca să primească cinci. Sau, mai degrabă (ca să vedeţi cât de sincer sunt), dacă şi-ar fi rupt dracul piciorul şi mi-aţi fi trimis masa, aş fi aşezat-o pe pat, m-aş fi căţărat pe ea, şi abia atunci aş fi ajuns să mă prind cu mâinile de zăbrelele ferestrei şi, cu un mic efort, trăgându-mă în sus, îndoindu-mi coatele, aş fi putut privi afară. Nu m-am putut orienta cum trebuie pe coridoare şi trepte, când m-au adus aici gardienii, mergând unul în faţă şi altul în spate, însă am rămas cu impresia că fereastra trebuie să se afle cu aproape un metru mai sus de nivelul solului şi că prin ferestruica asta trebuie să se vadă Fortul Veneţian, şi aş vrea să mă asigur că am estimat corect şi, în special, să văd steagul nostru cum flutură pe meterezul lui cel mai înalt – ar fi pentru mine o consolare, o încurajare morală, sper să mă înţelegeţi.

Continui, aşadar, şi vă rog să dăm uitării această mică grevă a mea, care a avut, în ce mă priveşte, şi un rezultat bun – s-au adunat şase seturi de coli ştampilate, pentru că paznicul a lăsat în fiecare dimineaţă hârtiile, deşi putea, desigur, să nu le lase, de vreme ce nu avea de luat nimic scris. E ceva şi asta, pot cel puţin să scriu cât am eu chef, fără să fiu nevoit să mă întrerup prea des, sau chiar să mă întrerup când am chef, fără să fi terminat porţia zilnică de pagini, de vreme ce acum e limpede că, în regulamentul nescris al depoziţiei mele, nu este inclusă (aşa cum credeam până acum) obligaţia de a epuiza zilnic porţia de coli şi de a le preda pe cele scrise, semnalând astfel – indirect şi efectiv – că mi s-a terminat hârtia şi că, iată, trebuie să-mi aduceţi alta.

Acum cinci zile, mi s-a părut că, dacă aveam o ţigară, aş fi putut să-mi amintesc ultimele vorbe ale căpitanului Nikitas, acum însă, gândindu-mă şi cercetând chestiunea pe toate feţele, am priceput că nicio ţigară nu mă poate ajuta, pentru că vorbele lui pur şi simplu nu mi s-au gravat în minte sau, mai degrabă, s-au gravat peste alte vorbe deja gravate acolo, de parcă în mintea mea s-ar fi produs o dublă înregistrare, două înregistrări simultane, vreau să zic, una peste alta, una distrugând-o pe cealaltă, una amestecând vorbele celeilalte, pentru că în acel moment – în scurtul răstimp de care a avut nevoie locotenentul Tilemahos să-i lege la ochi pe sergentul Aristarhos, pe sergentul Vlasis şi pe sublocotenentul Kostas şi să ne dea apoi comenzile –, în mod normal, ce a apucat să spună căpitanul Nikitas, vorbele acelea ale lui, ultimele, ar fi trebuit să se întipărească, să se înregistreze foarte limpede în memoria mea, însă înregistrarea aceea s-a făcut peste alte vorbe, care s-au amestecat cu vorbele căpitanului Nikitas, înregistrarea aceea s-a făcut peste cuvintele prietenului meu Haris, poate pentru că şi el vorbea cu o uşoară bâlbâială, mai lent decât te-ai fi aşteptat, şi acum sunt convins că mi-e imposibil să-mi amintesc cuvintele căpitanului Nikitas, oricâte ţigări aş fuma, oricât mi-aş

stoarce creierii, și singurul lucru care rămâne – și va rămâne mereu – în amintirea mea este vocea căpitanului Nikitas, tonul vocii lui, care dubla, pot zice, vocea lui Haris, care dubla cuvintele lui Haris, rezultatul fiind acela că doar tonul vocii s-a păstrat, iar cuvintele au dispărut.

Stătea acolo, chiar în fața mea, îl auzeam vorbind, vedeam cum i se mișcă buzele, cum i se deschide și închide gura, vorbea calm, fără furie, poate că de-asta Maiorul (care ieșise ultimul din garaj și acum se afla ultimul în pluton, în stânga mea, și între el și mine se aflau alți patru tovarăși ai mei), Maiorul n-a avut nicio reacție, nici măcar atunci când locotenentul Tilemahos, care nu apucase să-l lege la ochi pe sergentul-major Aristarhos, s-a întors și l-a privit întrebător (pe Maior), așteptând ordine, fiind gata să-i astupe gura căpitanului Nikitas, ba chiar să-l execute, dacă era nevoie, cu pistolul lui, nici măcar atunci Maiorul n-a zis absolut nimic sau, de fapt, i-a zis „Tu vezi-ți de treabă“ locotenentului Tilemahos, iar el s-a grăbit să-l lege la ochi pe sergentul-major Aristarhos și căpitanul Nikitas a continuat să vorbească în timp ce locotenentul Tilemahos îi lega la ochi pe ceilalți doi și ne dădea instrucțiuni, până la comanda „Foc!“. Și singurul lucru de care mi-amintesc foarte clar (singurul cuvânt de care mi-amintesc, vreau să zic) este că, o secundă înainte să se audă „Foc!“, căpitanul Nikitas și-a terminat fraza și, vrând probabil să treacă la alt subiect, a spus „Tovarăși!“, dar n-a apucat să continue, ce-ar fi putut adăuga în răstimpul de care are nevoie un glonț să străbată șase pași, iar dacă a apucat, nu s-a auzit nimic – totul a fost acoperit de focul celor unsprezece puști ale noastre.

Am tras leșurile deoparte, am deschis porțile de fier, am intrat în garaj, am pus puștile în jeep, Maiorul s-a așezat pe locul șoferului și a plecat singur, după ce mai întâi i-a desemnat pe cei patru membri ai echipei care avea să îngroape morții. Porțile s-au închis la loc. Peste puțină vreme, cineva a făcut observația că nu trebuia să lăsăm sângele să se vadă acolo pe pământ, în fața porților de fier, iar locotenentul Tilemahos a zis să stropim cu benzină și să-i dăm foc, să ardă benzina și așa să ardă pământul și sângele, și am vărsat benzină din plin, după ce am redeschis porțile de fier și le-am lăsat deschise, ca să nu se înnegrească de la flăcări și fum, și când am dat foc benzinei, eu mă aflam în garaj, iar flăcările s-au înălțat până sus și s-a ridicat și fumul, și era ca și cum porțile garajului s-ar fi închis din nou, o singură poartă de data asta, compactă, verticală (adică se deschidea și se închidea pe verticală, vreau să zic), de un negru roșiatic și, încet-încet, a început să se redeschidă poarta aceea, de parcă o înghițea pământul, până când, la un moment dat, flăcările s-au stins și a rămas un petic negru tăciune acolo pe pământ, în fața porților de fier, care s-au închis din nou și am rămas înăuntru toți cei douăzeci și nouă, cât timp cei patru membri ai echipei responsabile cu îngroparea au eliberat o bucată de pământ de lângă zidul depoului, dând la o parte fier vechi, table și un butoi de fier gol, au săpat acolo o groapă adâncă, i-au aruncat înăuntru pe cei cinci executați, au umplut la loc groapa cu pământ, au aruncat din nou deasupra fierul vechi, tablele și butoiul ruginit (toate astea le-am aflat de la gropari, n-aș fi putut să mi le închipui singur, pentru că, atunci când am plecat în seara aceleiași zile – 13 iulie 1949 –, adică în timp ce, ieșind din garaj, am străbătut curtea fostului depou al autobuzelor interurbane, ca să ies pe poarta de lemn a curții sau, mai curând, ca fiu mai exact, prin fosta poartă de lemn, pentru că acum era mereu deschisă, rămăsese de luni bune deschisă așa și i se strâmbaseră scândurile, iar balamalele ruginiseră, și deci când am traversat curtea depoului, ca să mă duc pe terenul fostei Cooperative Agricole,

m-am uitat în jur, dar n-am văzut nicio diferență, și era, desigur, ceva normal, dat fiind că nu-mi puteam aminti cum anume fuseseră aruncate fiarele vechi, tablele și butoiul vechi, și dacă nu mi-ar fi zis groparii, care curățaseră o bucată de teren ca să sape groapa, după care aruncaseră la loc fiarele, tablele și canistrele pe mormânt, aș fi crezut că toate astea se află în același loc ca ieri, de săptămâni, poate, de luni, chiar, și sunt așezate în aceeași ordine, asta aș fi crezut, desigur, deoarece se întunecase de-a binelea și era lună nouă și nu puteam distinge detalii chiar dacă mi le-aș fi amintit, însă știind ce se întâmplase, m-am dus și am așezat în picioare butoiul de tablă pe fiarele vechi) și am plecat, deci, cu toții în seara aceea din fostul depou, după ce rămăseserăm închiși toată ziua în garaj, iar Maiorul a venit și a plecat de câteva ori cu jeepul și, în cele din urmă, am încărcat lada în jeep, iar Maiorul a transportat-o împreună cu alți patru băieți pe terenul fostei Cooperative Agricole, unde ne-am dus și noi, restul, pe jos, plecând unul câte unul de la fostul depou, așa cum plecaserăm și de la fostul liceu, cu diferența că nu eram trimiși de instructor, ci de fostul locotenent Tilemahos (pe care Maiorul îl avansase în aceeași zi în funcția de adjunct al misiunii și ne împărțise pe noi, restul de treizeci și doi de oameni – fuseserăm treizeci și nouă, minus cinci cei executați, minus căpetenie și adjunct, care nu țineau de niciun detașament, ne ies treizeci și doi, nicio obiecție în privința numărului, da? – și ne împărțise, deci, în trei detașamente, și primul avea zece oameni, câte unsprezece, al doilea și al treilea, și l-a avansat pe fostul sergent Parashos șef al detașamentului întâi, pe fostul sergent-major Theofilos, șef al detașamentului doi, pe fostul căpitan Hermes, șef al detașamentului trei, pe fostul sublocotenent Prokopis, aghiotant al detașamentului întâi, pe fostul sergent Androklis-Leondaris, adjunct al detașamentului doi și pe fostul sublocotenent Agathoklis, adjunct al detașamentului trei) și acolo, pe terenul fostei Cooperative Agricole, unde existau grajduri și hambare, ne așteptau cele trei care cu patru roți, cei doisprezece cai și restul proviziilor pentru misiune, numai că în care nu era nimic și a fost nevoie să construim platformele la nivelul parapetelor laterale și în felul ăsta carele au căpătat „subterane“, unde am încărcat sau, mai degrabă, am ascuns lada, aparatul de transmisiuni radio, puștile automate, muniția, alimentele, tutunul, trusa sanitară, uneltele, după care am încărcat fânul pe platforme până sus, am înhămat caii și am pornit-o la drum după miezul nopții, în noaptea dinspre 14 iulie 1949, și prima tură care mi-a revenit a fost tura de căruțaș (la al treilea car, pentru că Maiorul mă repartizase în detașamentul trei) și mi-aduc aminte că imediat am fost impresionat de cei patru cai de la carul meu și, în special, de o iapă neagră ca tăciunele, cu o pată albă în frunte, pentru că erau toți vânjoși și supuși, încât nici măcar eu, un căruțaș nepriceput cum eram, n-am avut deloc probleme să-i mân și, dacă tot am ajuns cu discuția la cai, mă gândesc că aș avea multe de spus despre subiect, și nu contează că sar de la un subiect la altul (nu dumneavoastră mi-ați dat deplină libertate să scriu ce vreau, să declar ce vreau, să mărturisesc ce vreau, să încep de unde vreau și să termin unde vreau, nu e de la sine înțeles că mi-ați dat această deplină libertate de vreme ce nu mi-ați pus nicio condiție?), nu contează, deci, că sar la un alt subiect, ba chiar mă gândesc că această libertate deplină e, dimpotrivă, o cursă pe care mi-ați întins-o, iar acum pândiți să mă prindeți. Bănuiesc că tocmai asta ați urmărit, să mă puneți să vorbesc fără ca dumneavoastră să mi-o cereți (da, însă atunci de ce au fost puse colile în celulă?), astfel încât să mi se lase impresia că singur am decis să-mi scriu depoziția, fără să mă fi obligat nimeni, chipurile, în vreme ce e limpede ca lumina zilei că nu doar îmi cereți depoziția, ci chiar mă șantajați, de vreme ce știu sigur că arestul se va

încheia doar după ce voi fi descris convingător evenimentele, adică după ce voi fi reușit să vă conving de nevinovăția mea. Foarte inteligent din partea dumneavoastră să mă lăsați să aleg absolut liber ce o să spun și ce nu, fiindcă așa (gândiți ca toți anchetatorii) o să scriu fără să iau aminte la ce spun și, deci, e posibil să-mi scape și ceva ce, în mod normal, n-aș fi zis niciodată și, dat fiind că foile sunt numerotate și ștampilate (încât îmi amintesc de foile de la admiterea la Politehnică, unde am dat examen și am căzut și, pentru că tata insista ca eu să studiez, am recurs la soluția facilă a Facultății de Drept), nu pot rupe niciuna, iar ce scriu scris rămâne. Nu vă condamn, asta e meseria dumneavoastră – să constatați cu exactitate ce s-a întâmplat și să stabiliți, pe baza unor date concrete, răspunzătorii. Asta fac și eu, încerc să aflu cine a fost de vină, încerc, cu alte cuvinte, să vă ajut, să contribui cât îmi stă în putere la ancheta dumneavoastră, îmi pun întrebări, mă străduiesc să analizez evenimentele, să le privesc din toate unghiurile, pe cât se poate, chiar și cu riscul să revin la ceva ce deja am relatat și să retractez, poate, în parte ce am spus mai înainte – nu asta înseamnă anchetă? Ce anchetă ar mai fi asta, dacă nu ne-ar conduce la descoperirea de noi elemente sau măcar de nuanțe? Și, de exemplu, ca să evit teoretizările și să revin la cai, mă gândesc acum că trebuie să se fi comis anumite greșeli de care se fac vinovați nu doar dogmaticii, ci și leniniștii, precum în cazul acela atât de tipic al testării cailor, despre care știu, e adevărat, numai din auzite, din zvonurile care circulau printre noi, „ai Cartierului" (și ca să ajungă până la noi, înseamnă că făcuseră, desigur, înconjurul întregului oraș N), și am ales cazul de care zic pentru că eu n-am luat parte la toate acestea, de vreme ce s-au petrecut înainte ca eu să ajung în orașul N, așa că mărturia mea va fi absolut obiectivă (ce vreau să zic e că o să raportez absolut obiectiv zvonurile care se băteau, desigur, cap în cap, de vreme ce fiecare colportor avea propria viziune asupra lucrurilor, însă eu am verificat, am confruntat informațiile și am convingerea că sunt în măsură să ofer o imagine exactă).

Chiar din prima zi în care am ajuns la fostul liceu, am aflat că noi, „fotbaliștii", eram sortiți cu toții unei misiuni de supremă importanță – Operațiunea Lada, cum s-a obișnuit mai târziu să i se spună și, deși n-o pot confirma, pentru că în astfel de cazuri niciodată nu știi cine lansează primul vorba, cred că eu am fost acela care a botezat-o așa, că eu i-am spus primul Operațiunea Lada sau, chiar dacă n-am fost eu primul, nu mi-aduc aminte să fi auzit de numele ăsta înainte să-l zic eu. Oricum ar fi, am mai aflat că, atunci când s-a pus problema alegerii cailor care aveau să tragă carele (ce care și în ce scop? – se spuneau fel de fel de lucruri, iar unii afirmau că urmează în curând să pornească o misiune și rosteau cuvântul cu respect și speranță, de parcă îl vedeau scris cu majusculă, Misiune, adică) și, prin urmare, când s-a pus problema alegerii cailor pentru Misiune, colonelul Nikodimos și Memos, secretarul Comitetului orășenesc, au considerat că e de datoria lor (punându-se de acord în această privință, în ciuda multor altor disensiuni între ei) să convoace experți în animale de tracțiune și să le ceară să fie cu băgare de seamă și să se poarte cu responsabilitate, fiindcă acești cai, le-au spus ei, nu sunt destinați unui transport obișnuit de armament, ci e vorba despre altceva, mult mai important, și să fie vigilenți, nu cumva să fie adus vreun cal beteag și, ca să fie siguri, au dat ordin să fie rechiziționați vreo douăzeci de cai, ca să aibă mai apoi comisia responsabilă de unde să-i aleagă pe cei mai buni dintre cei mai buni. Ba chiar le-au spus celor din comisie că acei cai ar trebui să fie deprinși cu războiul (de ce ne-ar surprinde, așadar, faptul că se răspândise zvonul – mai târziu, vreau să zic, când s-a aflat că cel mai priceput sudor din orașul

N, Ioannis Kepesis, reținut de Garda civică, fusese dus, sub escortă armată, la fostul depozit al Băncii Agricole, adică la Arsenal, și sudase acolo o ladă metalică, la ora trei dimineața, și fusese executat în aceeași zi la zidul sudic al bisericii Izvorul Tămăduirii, în zorii zilei, așa cum era, în salopetă și cu ochelarii negri de protecție, și s-au găsit atunci unii care au făcut legătura între animalele de tracțiune și lada metalică și au tras concluzia că era nevoie de caii aceia pentru transportarea lăzii – de ce ne-ar surprinde, așadar, faptul că se răspândise zvonul că urma să purtăm bătălii? Însă, pe de altă parte, de vreme ce aveam să transportăm o ladă, puteai, firește, trage concluzia că urma să străbatem teritorii ale aliaților, fiindcă, desigur, era cu neputință ca o trupă mică precum a noastră să străbată o zonă stăpânită de inamic și, ca atare, era posibil să ne luptăm fie cu parașutiști ai forței inamice, fie cu trupe de comando, care eventual ar fi reușit să se infiltreze, dat fiind că linia frontului sau, mai degrabă, a fronturilor era și, foarte posibil, continua să fie destul de fluctuantă).

Deci, după ce au primit ordinele amintite mai sus, experții au plecat să aleagă caii. Printre experți se număra și Priovolos, un bărbat arătos, deși oacheș, țigan sută la sută, aș zice, deși el se încăpățâna să nege faptul ăsta. În orice caz, a trecut de partea noastră de cum au intrat ai noștri în orașul N, s-a declarat de meserie crescător de cai (gurile rele ziceau că era geambaș), își făcea bine treaba, într-adevăr, iar colonelul Nikodimos și secretarul Comitetului orășenesc aveau încredere în el. (Din păcate, așa cum s-a dovedit mai târziu, pentru că Priovolos era afemeiat și a prins ocazia să se ducă la Pera Horio, chipurile ca să aleagă cai, în realitate însă, ca să se vadă cu Styliani, ibovnica sa, cum îi zicea, și, la întoarcere din Pera Horio, a adus o iapă, nici mai mult, nici mai puțin – superbă, e adevărat, neagră ca tăciunele, cu o pată albă în frunte, atât de superbă, încât se discuta să-i fie acordată lui Priovolos o mențiune specială – în fine, să zicem că își făcuse bine treaba în ce privește rechiziționarea cailor, însă, împreună cu iapa, a adus-o și pe Styliani, au luat-o femeie de serviciu la Spitalul Militar din N, iar când infirmiera Angheliki a fost ucisă în propria casă, în timpul bombardamentului din 12 iunie, au avansat-o pe Styliani în postul de ajutor de infirmieră și știți, desigur, cât de ușor află infirmierele secretele militare de la răniți, cărora le place să-și povestească faptele de vitejie, și Styliani era toată numai drăgălășenie și zâmbete și intra în vorbă cu toată lumea, până când a pățit-o în cele din urmă, a fost executată, vreau să zic, i s-a dovedit fără tăgadă vinovăția în momentul în care Garda noastră civică a descoperit din întâmplare transmițătorul radio, pe care îl lăsaseră în urmă guvernamentalii, iar operatorul radio, Harilaos Terzis, a recunoscut că Styliani se număra printre principalii săi informatori, și zic toate astea ca să subliniez faptul că Styliani trebuie să fi discutat cu Agathoklis, sublocotenent în funcție atunci, și să fi obținut de la el informații privind Operațiunea Lada, fiindcă Agathoklis fusese printre primii ajunși în orașul N, la ordinul Cartierului General, și se antrenase ca „fotbalist", dar căzuse de pe paralele, se rănise ușor și fusese internat la Spitalul Militar, în vremea în care Styliani deja avansase la postul de ajutor de infirmieră, așa că de această scurgere de informații se face vinovat guvernatorul Nikodimos, de vreme ce el avusese ideea și dăduse ordinul ca „fotbaliștii" să facă exerciții suedeze la paralele.)

Ca să mă întorc la Priovolos, adaug că, imediat ce a ajuns la Pera Horio, a anunțat-o pe Styliani, iar aceasta i-a trimis vorbă să vină la smochinul de la marginea livezii ei, la miezul nopții. Între timp, Priovolos s-a pus să caute o iapă bună, preluând inițiativa (fiindcă responsabilii organizației locale nu erau în măsură să-i dea informații, iar secretarul

organizației de bază a Partidului chiar i-a spus verde-n față că se confruntă cu probleme mult mai importante și că n-are timp să se ocupe de cai), a căutat peste tot Priovolos, în toate grajdurile, dar n-a găsit, zicea, nici măcar un cal care să merite osteneala de a fi rechiziționat. La miezul nopții, s-a întâlnit cu Styliani în livadă și ea l-a dus în grajd. Acolo s-au întins pe fân proaspăt cosit și în momentul în care ibovnica lui și-a desfăcut cracii (mă iertați pentru expresie, însă de-acum încolo răspunderea o poartă Priovolos, care singur s-a apucat să povestească sau, mai degrabă, să se laude în fața oricui avea chef să stea să-l asculte) și în momentul, deci, în care ăla era mai mult decât pregătit, cu scula ridicată, țeapănă și nerăbdătoare, s-a auzit brusc în întuneric un nechezat. Priovolos a țâșnit în picioare, s-a împiedicat, a aprins un chibrit și a văzut într-un colț un cal negru, cu o pată albă în frunte. Și n-a fost nevoie să aprindă mai mult de cinci chibrituri ca să se convingă că acel cal (iapa, adică) ar fi trecut cu brio și de cea mai exigentă comisie. S-a gândit pentru o clipă să se ducă acasă la Styliani și să-l rupă în bătaie pe tatăl femeii, ca să-l învețe minte să mai mintă și altă dată un reprezentat oficial al Armatei noastre populare (pentru că Priovolos îl întrebase pe afurisitul de boșorog după-amiaza dacă n-are vreun cal mai pricopsit și căutase el însuși și în grajd, dar se pare că nemernicul îl dusese în altă parte), s-a gândit pentru o clipă, dar s-a calmat imediat, de cum și-a amintit de Styliani, și a găsit-o cu fața în fân, să nu i se audă suspinele, și-n timp ce-o mângâia, ea nu făcea nicio mișcare și tot zicea „O să mi-o plătești, o să mi-o plătești", dar până la urmă, după ce-a luat-o cu frumosul, a reușit s-o facă să-i cedeze. Zicea și altele Priovolos și arăta mândru o mușcătură pe umărul stâng, dar important e că luase iapa și că-l denunțase pe nemernicul de moș Gărzii civice din sat pe motiv că ascunsese un animal de tracțiune ce putea fi rechiziționat. A luat-o cu el și pe Styliani, care îl implorase cu lacrimi în ochi (și îi căzuse la picioare, după cum a susținut cu gura lui) să n-o lase la Pera Horio, pentru că taică-său, în timp ce era dus de gardienii civici la Secție, s-a apucat să urle că ea l-a trădat și că o strânge de gât dacă pune mâna pe ea.

Experții au adus în orașul N douăzeci și trei de cai. Între timp, se formase o comise de evaluare ce urma să hotărască, după ce supunea caii unui test special, care sunt mai puțin sperioși în luptă. În cadrul unei ședințe militare de partid, s-a discutat despre cum avea să fie testul, iar Memos, secretarul Comitetului orășenesc, a subliniat în alocuțiunea sa că trebuia (dacă voiam ca lucrurile să fie făcute ca la carte) să pice bombe de sus, lângă cai, și să li se înregistreze reacțiile, moment în care viceguvernatorul Velisarios nu s-a abținut și l-a întrerupt, spunând că toate astea sunt exagerări, iar Memos a recunoscut că, într-adevăr, propunerea lui era imposibil de pus în practică, de vreme ce nu dispuneam de avioane, totuși, teoretic vorbind, avea dreptate și de aceea insistă ca fiecare detaliu să fie luat în calcul și să se facă tot posibilul, ba chiar și imposibilul, ca să nu lăsăm nimic la voia întâmplării, de vreme ce e vorba despre o acțiune atât de importantă. Bombele lansate de sus erau un ideal spre care trebuia să tindem, dar întrucât idealul despre care vorbim este irealizabil în condițiile obiective date, el, Memos, își reduce din pretenții și cere comandamentului militar să pună la dispoziția Partidului un tun de 35 mm, două mortiere și un regiment înarmat cu mitraliere și grenade. Guvernatorul Nikodimos a observat că nu se poate să prăpădim mortiere pentru testarea unor cai, din moment ce până și ultimul glonț trebuia utilizat în mod chibzuit. (Nu știu ce se întâmplă acum, însă în brigada lui Odysseas făceam, într-adevăr, multă economie la gloanțe și mi-aduc aminte de două situații în care mitralierele noastre n-au mai putut fi folosite din lipsă

de muniție.) În cele din urmă, viceguvernatorul în funcție Velisarios a propus să se facă testul cu petarde și artificii, iar guvernatorul orașului Nikodimos s-a grăbit să se declare de acord și Memos, secretarul Comitetului orășenesc, a spus că se supune majorității. S-a luat decizia ca Polydefkis, sergent-major la Intendență, să se ocupe de rechiziționarea tuturor pocnitorilor din orașul N și să le depoziteze la Arsenal.

Sergentul-major Polydefkis s-a dus, într-adevăr, la Nikolaos Eskitzopoulos, epitrop al bisericii Izvorul Tămăduirii (având grijă să respecte, pentru acea întâlnire, toate măsurile de siguranță), și l-a întrebat care pirotehniști primiseră aprobare de la Comisia parohială să-și întindă tarabele lângă biserică, de Paște. Nikolaos Eskitzopoulos i-a dat trei nume și adresele respective și i-a zis că toți pirotehniștii indicați de el dețin, cu siguranță, stocuri mari, pentru că, la sărbătoarea de Înviere de anul acesta, Nikolaos Harilaos, guvernatorul militar al orașului, interzisese în ultima clipă petardele, dat fiind că trupele noastre avansate încercuiseră orașul din trei părți și, așa cum spusese chiar Nikolaos Harilaos la consfătuirea cu ofițerii de stat-major, „Există îngrijorarea ca nu cumva pocnitorile să provoace confuzie în rândul populației civile, pentru că, nu mai devreme de ieri, un grup de bandiți comuniști s-a infiltrat în cartierul Sfânta Treime și a atacat Centrala telefonică situată acolo, reușind nu mai puțin să creeze impresia că inamicul pândește de pretutindeni, deși a fost exterminată în cele din urmă“. Nikolaos Harilaos îi convocase pe pirotehniști și le ceruse „să fie la înălțimea situației“, să lase deoparte interesele personale și să aducă astfel „un serviciu suprem orașului natal, care se luptă întru apărarea vieților și a căminelor lor“. Deși achiziționaseră multă marfă și îi plătiseră în avans Comisiei parohiale chiria pentru tarabe, pirotehniștii au declarat că vor face bucuroși acest mic sacrificiu. Învierea a fost sărbătorită fără petarde. Doar dangătul clopotelor s-a auzit vesel și, în același moment, forțele guvernamentale au declanșat o contraofensivă în forță și au făcut ca regimentele noastre să bată în retragere în numeroase puncte, pe o distanță de două și chiar trei sute de metri.

După ce a aflat numele pirotehniștilor, sergentul-major de la Intendență Polydefkis i-a cerut șefului secției locale a Gărzii civice informații despre ce hram purtau aceștia. S-a dovedit că toți păstraseră o neutralitate cu adevărat ireproșabilă, evitând să se exprime limpede în favoarea inamicului și arătându-și chiar prin aluzii destul de transparente nemulțumirea atunci când fostul guvernator militar (guvernamental) al orașului N, colonelul Nikolaos Harilaos, le-a interzis să comercializeze petardele și, mai târziu, în timpul luptelor de stradă, pirotehniștii se baricadaseră în casele lor, ieșind doar când s-au liniștit de-a binelea lucrurile, adică atunci când și ultimele trupe ale armatei guvernamentale au părăsit orașul. Faptul că pirotehniștii nu plecaseră atunci cu forțele guvernamentale (așa cum plecaseră destui – sau, mai degrabă – numeroși locuitori) nu le putea fi trecut la activ, desigur, fiindcă locuiau în cartierele nordice, care fuseseră capturate pe neașteptate de forțele noastre. Așa că, și de-ar fi vrut să plece, n-ar fi putut. În fine, după ce autoritățile noastre s-au stabilit în orașul N, pirotehniștii s-au arătat imediat dispuși să colaboreze cu noi la nivel comercial. Sergentul-major de la Intendență Polydefkis a ezitat să rechiziționeze petardele de la oameni care erau aproape simpatizanți, a discutat subiectul cu Memos, secretarul Comitetului orășenesc, iar acela i-a chemat pe pirotehniști la birourile de propagandă politică și le-a zis că secția de teatru hotărâse să fie organizat un praznic pentru ca populația să sărbătorească recucerirea cotei 301.

– V-am chemat, a continuat Memos, ca să-mi spuneți cum ar putea, după părerea voastră,

să devină sărbătoarea noastră și mai sărbătorească.

Un pirotehnist a răspuns atunci că un praznic fără pocnitori nu prea e praznic. Memos a găsit că e foarte corectă această părere, s-a oferit să achiziționeze stocul care le rămăsese de la Înviere, precizând că deocamdată nu existau bani în casieria teatrului și că le-ar da, deci, o chitanță cu care să-și încaseze mai târziu banii. Pirotehniștii au declarat că pun la dispoziția Serbării Populare toate pocnitorile de care dispun, ba chiar unul dintre ei a refuzat să ia chitanța (dar, vai, nu se poate, firește că nu se pune problema să-l înșelăm și nici nu suntem rău-platnici) și exemplul lui a fost urmat și de ceilalți doi, care în plus și-au oferit serviciile drept contribuție la succesul Serbării Populare.

Serbarea Populară fusese născocită de guvernatorul Nikodimos ca să nu se afle că, de fapt, caii sunt supuși unui test și, deci, alegerea lor avea o însemnătate aparte și, deci, erau meniți unei misiuni speciale. Memos propusese (la o a doua ședință) ca testarea să se facă departe de orașul N, însă guvernatorul Nikodimos a respins propunerea (cu argumentul foarte just că distanța nu schimba cu nimic situația, de vreme ce la test aveau să ia parte soldați, care, oricât de strict ar fi ordinul să păstreze discreția, tot ar pălăvrăgi) și a propus în schimb camuflajul Serbării Populare, iar ideea lui a fost imediat adoptată de Velisarios, viceguvernator în funcție atunci, în timp ce Memos s-a supus din nou majorității și a promis că va face tot ce-i stă în putere pentru a pune în practică decizia.

Am spus toate astea ca să arăt cât de necugetat au acționat în cazul cailor atât dogmaticii, cât și leniniștii, pentru că nu peste mult timp s-a aflat că Serbarea Populară era o mascaradă, așa că până și cei care au participat, cu bună-credință, la sărbătoarea recuceririi cotei 301 au simțit brusc că fuseseră amăgiți și toată lumea a priceput că testarea cailor și, deci, misiunea căreia îi erau destinați aveau o importanță imensă, de vreme ce responsabilii nu ezitaseră să organizeze un întreg praznic pentru a alege caii. (Și cum să nu-și dea seama toată lumea, câtă vreme puseseră soldați ca să noteze reacțiile cailor când explodau lângă ei petardele în timpul defilării alaiului triumfal? Oricât s-au străduit soldații să ia notițe pe furiș – unul ținând hârtia ascunsă în căușul palmei, altul, în beretă, altul, în timp ce stătea la cafenea și se prefăcea că scrie o scrisoare –, au fost sesizați și lumea a ajuns să-i urmărească mai mult pe ăia decât carele trecând.)

Da, dacă presupunem că eșecul misiunii noastre a avut drept cauză scurgerea de informații, suntem nevoiți să admitem că răspunderea trebuie pusă pe seama nu doar a dogmaticilor, ci și a leniniștilor. Eu, unul, am făcut tot ce mi-a stat în putință să împiedic răspândirea zvonurilor și îndrăznesc să spun că, în genere, eram mult mai suspicios și aveam mult mai dezvoltat simțul vigilenței decât toți sau, mai degrabă, decât aproape toți ceilalți. Și ca să dau un exemplu, mi-aduc aminte că, atunci când am ajuns în orașul N, în zorii zilei de 2 iulie 1949, și mergeam pe străzile pustii îndreptându-mă spre piața centrală, adică spre biserica mare (pe care o văzusem din depărtare, când am ajuns la primele case din Nea Halkidona, adică în cartierul aristocratic, ca să zic așa, de la marginea orașului N, construit pe o colină joasă împădurită cu pini), atunci, deci, când deja coborâsem de pe colină și intrasem în oraș, am auzit vocea laptagiului. Mi s-a părut că vocea aia venea de foarte departe, dar când am ajuns la colț, l-am văzut pe laptagiu îndepărtându-se cam în grabă. Purta o pelerină, iar capul cu păr cărunt i se ițea deasupra glugii triunghiulare, disproporționat de mic (în raport cu gluga). Alături de el mergea o capră albă, care îl urma ca un cățel. În dreapta, spre mâna lui

dreaptă, vreau să zic, pelerina era suspect de umflată. „Lapte!“, a strigat din nou, cu o voce însă care mi s-a părut ezitantă. Cu degetul pe trăgaciul puștii, am înaintat cu pași repezi, tropăind cât puteam pe caldarâm cu bocancii pingeliți cu cauciuc de mașină. Eram sigur că mă auzise și așteptam să se întoarcă ca să vadă cine vine în urma lui (ba chiar m-am gândit că, dacă era înarmat, n-aș fi apucat, probabil, să trag primul). Laptagiul însă și-a văzut de drum, ca și cum nu s-ar fi întâmplat nimic. Ba chiar a strigat din nou „Lapte proaspăt!“ (iarăși ezitant, de parcă n-ar fi fost prea convins de ce spunea, adică de faptul că ar găsi vreun mușteriu) și atunci am alergat aproape treizeci de pași, l-am apucat de glugă și i-am tras pelerina de pe el, zicându-i calm:

– Sus mâinile!

A întors îngrozit capul și i-am văzut jumătate din față. Ochiul drept era de un albastru deschis, aproape violaceu, mustățile, încârligate, barba, rară și căruntă (de fapt, ca să nu exagerez, nu era barbă, doar că, probabil, nu se răsese de vreo lună). A ridicat mâinile și atunci am băgat de seamă că ținea în mâna dreaptă o măsură de o jumătate de litru. Dintr-un salt, am ajuns în fața lui și i-am făcut, calm și metodic, percheziție corporală. N-am găsit nici armă, nici briceag, nici hârtii, nici bani. Lăsase mai jos mâinile, încât, dacă le-ar fi întins un pic, ar fi fost ca și cum ar fi făcut gimnastică, executând ordinul „extensiune brațe“, însă ținea în continuare măsura de jumătate de litru. Repet, i-am făcut o percheziție atentă și amănunțită, ba chiar l-am pus să-și scoată și bocancii și i-am pipăit până și ciorapii și, așa cum îl țineam cu mâinile ridicate și cu un picior în aer, abia de își putea ține echilibrul și, la un moment dat, a fost cât pe ce să cadă. M-am gândit că bocancii sunt un articol militar, dar, în fine, eram în vreme de război și articolele astea circulă peste tot și mereu vezi câte un cetățean purtând un veston kaki sau o manta și, prin urmare, aș fi arătat, cred, un zel exagerat dacă l-aș fi arestat atunci doar din motivul ăsta și l-aș fi dus la Garnizoană. Chiar și acum cred că la fel ar fi procedat și altul în locul meu – dar ce zic, puțini s-ar fi gândit să-i facă percheziție, în vreme ce eu întârziasem cercetându-l, deși aveam toate motivele să mă grăbesc, pentru că mi-era foarte sete și aveam gura uscată. I-am examinat, deci, bocancii și sunt sigur că n-avea ascuns niciun bilețel la vârfuri sau la călcâie. Nimic nu arăta că ar fi fost dezlipite recent. I-am spus să lase mâinile jos și să se lege la șireturi. Am ridicat de pe jos pelerina și i-am dat-o.

– Pune-mi o sută de lapte, i-am zis.

Capra stătuse liniștită lângă noi în tot acest răstimp. Când laptagiul s-a aplecat și a început s-o mulgă, am observat că blana albă era de un galben murdar în dreptul pântecului. Purta la gât o mărgică albastră și avea cornul drept pe jumătate rupt. Capra aceea, m-am gândit, albise așa cum albesc bătrânele. Mâinile laptagiului erau negre de murdărie (la început, crezusem că erau arse de soare), iar unghiile aveau jeg la vârfuri și acum, când mă gândesc mai bine, mă întreb dacă nu cumva tocmai acest amănunt ar fi trebuit să mi se pară suspect, pentru că, desigur, dacă era cioban (adică dacă nu se deghizase în cioban), nimic mai firesc decât să fi fost ars de soare, deși mi-aduc aminte limpede că avea fața palidă, însă atunci am crezut că teama îl făcuse să pălească. Da, recunosc că ar fi trebuit să iau seama atunci la aceste detalii suspecte și să raportez faptul organelor responsabile. A fost o scăpare din partea mea, vedeți că nu vă ascund nimic, deși sper că sunteți de acord că astfel de scăpări au loc în fiecare zi și că, până la urmă, fiecare trebuie să-și vadă de treabă, iar eu aveam ordin să mă prezint în fața colonelului Nikodimos, guvernatorul orașului N, și nimeni nu-mi spusese să percheziționez laptagii și, cu

toate astea, eu am luat inițiativa, pentru că, așa cum am spus-o și o repet, am spiritul de vigilență mult mai dezvoltat decât mulți alții.

Cât timp a muls laptagiul capra, eu am privit în jur, fiind atent însă și la el, pentru că niciodată nu știi ce ți se poate întâmpla. Strada era în continuare pustie. Toate obloanele erau închise. Se luminase de-a binelea, soarele avea să se ivească în curând dindărătul muntelui din față. Când laptele a atins prima oară recipientul, s-a auzit un sunet metalic, aproape tăios, dar, pe măsură ce continua s-o mulgă, sunetul devenea tot mai șters, fiindcă laptele țâșnea și atingea suprafața deja liniștită a lichidului, făcând spume. Cerul era perfect senin și de un albastru pal și, oricât m-am uitat de jur-împrejur, n-am văzut niciun nor. Preferam să privesc cerul decât să mă uit la degetele care trăgeau de uger – își cam pierduse calmul și mulgea ca un ageamiu, iar laptele, cu siguranță, avea să-i împroaște mâna și mizeria întărită de sub unghii avea să i se înmoaie, scurgându-se și ea în recipientul de jumătate de litru.

Am apucat vasul cu mâna dreaptă, mi-am prins nasul cu degetul mare și arătătorul mâinii stângi, mi-am presat cu putere nările și am băut laptele dintr-o răsuflare, cu înghițituri mari. Desigur, nu era apă, însă am avut senzația că-mi trecuse din sete. Am vrut să-l plătesc, laptagiul n-avea să-mi dea rest (într-adevăr, la percheziție nu găsisem niciun ban asupra lui), a zis că nu contează și să merg sănătos.

M-am îndepărtat fără să mă grăbesc, iar în scurtă vreme am ajuns la șoseaua asfaltată și am văzut ceva mai încolo, în dreapta, biserica și clopotnița ei înaltă. Clopotnița o văzusem și din Nea Halkidona și estimasem că biserica trebuia să se afle cam în centrul orașului, dar s-a dovedit că nu estimasem corect distanța și, când m-am întâlnit cu laptagiul, crezusem că mai am ceva de mers până în piața centrală, unde trebuia, firește, să se afle vreo cișmea, ca să-mi pot sătura setea, așa că mă grăbisem fără motiv să dau pe gât acel lichid cald, spumos, murdar, poate (mi-aduc aminte că-mi rămăsese ceva spumă pe mustață și că am șters-o cu mâneca), de ce l-oi fi băut, din moment ce de mic copil mi-e silă de laptele proaspăt muls, din vremea în care mi-l dădeau cu de-a sila la Penteli[8], unde mergeam în vacanță vara, și mie mi se întorcea stomacul pe dos de la miros, iar mătușă-mea îmi prindea nasul cu degetele ei unsuroase și-mi răsturna capul pe spate, de ce l-oi fi băut, de vreme ce cișmeaua se afla la doi pași distanță, cum am constatat mai apoi, lipită de zidul dinspre sud al bisericii? (La zidul acela fuseseră executați mulți oameni de-ai noștri, când forțele guvernamentale încă ocupau orașul N. Acolo îi executam și noi pe reacționari. Lângă cișmea, am văzut furtunul de cauciuc. Pe vremuri, îl foloseau ca să stropească piața, mai târziu, ca să spele sângele.)

Orologiul bisericii nu funcționa, stătuse când picaseră bombele în piață, în timpul bombardamentului din 22 iunie 1949, iar avioanele apăruseră atât de neașteptat, că vreo douăzeci de oameni fuseseră uciși, iar mulți fuseseră răniți, pentru că era zi de târg și lumea n-a apucat să fugă și, dacă tot veni vorba, aș vrea să adaug că repunerea în funcțiune a orologiului, chiar și în felul în care s-a făcut, a avut, în general, un efect foarte benefic asupra opiniei publice din oraș și, desigur, bătaia de joc a epitropilor bisericii nu are absolut nicio importanță, cine îi bagă în seamă pe ăștia, sunt ca niște corbi și ar fi cârâit oricum, în vreme ce locuitorii onești ai orașului N n-au bănuit nimic, cel mai probabil, pentru că soldatul care urca în foișorul orologiului, ca să întoarcă limbile pe dinăuntru, ieșea din când în când în balconul foișorului, ceva mai jos de orologiu, și privea prin binoclu în toate direcțiile, astfel că cetățenii onești trebuie să fi crezut că transformaserăm foișorul orologiului într-un observator

și, cel mai important, orologiul bătea regulat la fiecare oră, exact în clipa în care postul atenian de radio transmitea ora Observatorului de la Atena, și cu siguranță că epitropii bisericii și toți reacționarii spumegau de ciudă când îl auzeau (clandestin, firește, fiindcă interziseserăm ascultarea oricărui post guvernamental de radio), iar faptul că minutarul sărea brusc la fiecare trei sau patru minute (la început, de fapt, fiindcă din momentul în care au fost puși supraveghetori vizavi, la ferestrele Primăriei, serviciul „Orologiul“ a început să funcționeze ireproșabil), până și aceste salturi, deci, nu trebuie să fi atras prea mult atenția, dat fiind că erau aproape regulate (mi-aduc aminte că limba cea mare a orologiului Mitropoliei, la Atena, sărea de la un minut la altul), și a fost, desigur, ideea mea să repunem în funcțiune orologiul în felul acesta și, într-adevăr, i-am propus-o viceguvernatorului Velisarios ca să-l împing spre o soluție care nu era o soluție, de fapt, dar s-a dovedit că până și această falsă soluție, bine aplicată, a făcut să crească respectul localnicilor în privința conducerii noastre și, ca să închei cu povestea asta, mai adaug încă un detaliu, precizând că nu eu am stricat definitiv orologiul lovindu-l cu ciocanul, pentru că acesta fusese deja defectat de bombele care căzuseră în piață în timpul bombardamentului din data de 22 iunie 1949, pe când cișmeaua, în mod paradoxal, n-a pățit nimic și a continuat să curgă ca și până atunci, cu presiune, astfel încât, ca să bei apă din pumn, fără să te stropești, nu trebuia s-o deschizi prea mult.

În timp ce beam apă stând aplecat, am auzit pași în spatele meu și m-am întors brusc, însă m-am liniștit imediat, pentru că am văzut o patrulă de-a noastră care se apropiase de mine. Caporalul m-a salutat cu o politețe formală și mi-a cerut documentele. Mi-am șters mâinile de pantaloni și am scos foaia de drum. Cât timp caporalul a citit-o sau, mai degrabă, a studiat-o, cei doi soldați au stat cu privirile ațintite asupra mea, ba chiar au făcut un gest care mi-a lăsat impresia că vor să mă împresoare. Caporalul mi-a returnat foaia de drum și m-a salutat din nou. De data asta, mi s-a părut că mă privea cu un respect straniu, cu admirație, aș putea spune, și mi-a zis că alți doisprezece oameni din echipa mea ajunseseră deja.

– Care echipa mea? l-am întrebat. De unde știi tu care e echipa mea?

A zâmbit destul de binevoitor, de parcă ar fi spus „Între noi fie vorba acum“, și era gata să zică ceva, însă l-am privit așa de aspru, încât a preferat să schimbe subiectul.

– Guvernatorul lipsește, mi-a spus. Să-l cauți pe viceguvernator, pe locotenent-colonelul Velisarios, o să te pună el la curent.

Modul în care mi-a spus-o, zici că eram o persoană extrem de importantă și toată lumea nu făcea altceva decât să mă aștepte, ca să aibă în sfârșit mulțumirea de a mă pune la curent, recunosc că m-a măgulit. Cu toate astea, i-am spus tăios:

– Să răspunzi când ești întrebat. Care echipa mea?

– Adică cei care vin cu ordin de la Cartierul General…

Nu l-am lăsat să continue. I-am spus să tacă sau ceva de felul ăsta, nu-mi aduc aminte cu exactitate, pe scurt, l-am făcut să priceapă că nu trebuie să-și vâre nasul în chestiuni care nu-l privesc și să lase deoparte bârfele, pentru că și zidurile au urechi. L-am întrebat care e cel mai scurt drum spre sediul Comandamentului militar, am salutat foarte formal și am plecat imediat, ducându-mă la fostul liceu.

Da, am făcut tot ce se putea, însă era deja foarte târziu. Zvonurile circulau, până și caporalul patrulei știa că fac parte dintr-o echipă destinată unei misiuni importante, pentru că întreaga lui atitudine făcea să fie evident imediat că nu credea în așa-zisa noastră misiune

fotbalistică și trebuie, desigur, ca atât el, cât și restul să se fi convins pe deplin, în chiar aceeași zi, că nu aveam absolut nicio legătură cu fotbalul, pentru că viceguvernatorul Velisarios a dat ordin să înceteze exercițiile suedeze și am început să tragem la țintă, iar cu trei zile înainte să părăsim fostul liceu, instructorul nostru s-a gândit să coborâm în subsol statuile de ghips din sala de desen și să le folosim pe post de ținte, și când i-a propus-o viceguvernatorului Velisarios, acesta n-a avut nicio obiecție, pentru că statuile, deși fuseseră înghesuite într-un colț, ocupau mult spațiu, spațiu în care cel puțin zece soldați ar fi putut să-și întindă păturile, și am coborât statuile în coridorul de tir și am început antrenamentul, însă, încă de la primul glonț, s-a dovedit că statuile nu erau bune de țintă, pentru că se spărgeau și săreau bucăți din ele de jur-împrejur și, de exemplu, primul care a tras a nimerit un Apollon drept în piept, iar statuia s-a sfărâmat de zici că fusese lovită cu patul puștii ceva mai sus de pântec și am văzut cum capul descrie o curbă, apoi cade întreg pe gresie și se face bucăți, și i-au rămas drepte doar picioarele și, la mijloc, frunza de smochin, și veneam eu la rând și am țintit marginea fesei și s-a dovedit că ideea mea a fost bună, pentru că s-a spart doar o bucățică, și i-am spus instructorului că, prin metoda mea, țintele aveau să reziste mai mult, iar instructorul a fost de acord, și cum altfel, de vreme ce avea dovada vie în fața ochilor, și a zis să țintim la margine de tot și avea să se socotească ca și cum am fi nimerit în centru dacă reușeam doar să zgâriem statuia cu glonțul, și când mi-a venit iar rândul, am țintit o Nereidă (de fapt, nu, nu era Nereidă, cum crezusem, era Nimfa Abarbaree[9], mi-a spus fostul sergent Stamatis, care între timp devenise căpetenia misiunii, și mi-a zis-o în timpul deplasării, când deja eram la Templul Demetrei, dar să n-o iau înainte) și, deci, am țintit-o pe Nimfa Abarbaree, care era complet goală și își ascundea cu mâna dreaptă pubisul, iar mâna stângă îi era retezată un pic mai jos de umăr, și din arcuirea ciotului puteai să-ți închipui că Nimfa își prinsese la spate mâna stângă, și trupul ei era băiețesc, aș putea zice, ca o Artemis goală, și doar capul ei nu te făcea să te gândești la vânătoare, așa cum era aplecat în față, spre stânga, era pudică Abarbareea, și i-am țintit brațul ciunt, la margine de tot, cinci-șase degete mai jos de curbura umărului, și am nimerit la fix, adică am zgâriat ghipsul foarte ușor cu glonțul, încât nu s-a spart, și dacă ar fi fost vie Abarbareea, doar i-aș fi julit superficial pielea, iar dacă ar fi purtat cămașă, glonțul meu i-ar fi străpuns pânza, poate.

După întâlnirea aceea cu patrula în piața de la Izvorul Tămăduirii, m-am îndreptat, cum am zis, spre fostul liceu, iar în acest punct consider că este de datoria mea să adaug ceva ce am omis sau, mai curând, ca să nu mă ascund pe după deget, spun de-a dreptul că omisiunea mea ar echivala cu ascunderea faptului. Așa cum vă amintiți, probabil, am declarat mai înainte că, atunci când am ajuns la fostul liceu, am dat afară peste o santinelă care mi-a cerut foaia de drum și mi-a explicat cum să ajung la biroul aghiotantului. Ei bine, adevărul e că am găsit santinela dormind bine mersi în fața portiței de fier a curții. Soldatul era așezat pe jos, cu spatele sprijinit de îngrăditura văruită, avea pușca automată așezată pe picioarele întinse și întredeschise, însă, deși era adormit, ținea strâns pușca automată cu ambele mâini. M-am apropiat, i-am aruncat o privire, am împins poarta de fier, i-am văzut pe bărbații cu tricouri vărgate antrenându-se la paralele, am închis poarta, am făcut doi pași înapoi și m-am uitat la santinelă. Era foarte tânăr, adolescent, aș putea spune, și părea foarte ostenit. Probabil că visa frumos, pentru că zâmbea ușor. M-am aplecat, am apucat cu ambele mâini pușca și i-am smuls-o brusc, cât pe ce să pic pe spate, pentru că mă forțasem mai mult decât era nevoie. Mă

gândisem, firește, să-l trezesc, însă niciodată nu știi ce se poate întâmpla în astfel de cazuri, ar fi putut să sară din loc speriat și, cum avea încă degetul pe trăgaci – pe scurt, aș fi putut încasa în primul și-n primul rând o rafală drept în piept și, în al doilea rând, dacă s-ar fi auzit rafala, ar fi trebuit, desigur, să explic ce anume se întâmplase și atunci era posibil ca santinela să fie dusă în fața tribunalului militar și să fie condamnată chiar la moarte. După ce mi-am recăpătat echilibrul, era încă acolo, așezat în aceeași poziție, numai că acum mă privea cu ochii bulbucați.

– Nu te teme, i-am spus. Nu te raportez. Ridică-te!

Mi-a zâmbit prietenos, prostește și vinovat, s-a ridicat și i-am dat înapoi pușca automată.

– Cât e ceasul? m-a întrebat.

– Șase și zece.

S-a justificat spunându-mi că fusese de gardă de la douăsprezece la patru, însă nimeni nu venise să-l înlocuiască.

– Asta nu înseamnă că trebuia să adormi, i-am spus cât am putut de aspru.

A încuviințat imediat, ca un elev timid în fața învățătorului. Ca să-l conving că, în ce mă privea, povestea asta se încheiase, i-am dat să-mi verifice foaia de drum. L-am întrebat unde e Aghiotantura. Mi-a explicat. În timp ce împingeam portița de fier, l-am auzit zicând „Mulțumesc, tovarășe locotenent!“, deși mi se vedeau clar gradele de sergent-major și sunt sigur că își revenise complet și n-a zis-o pentru că era adormit ori buimac. Nu i-am luat-o în nume de rău, mi-am dat seama că era felul lui de a-și exprima recunoștința.

Acest episod, care poate părea lipsit de semnificație la prima vedere, arată limpede că sentimentul datoriei slăbise în mine într-o manieră de neiertat. Pentru că, lăsând deoparte orice confruntare dinăuntrul partidului, un om adormit în timpul serviciului merită cea mai aspră pedeapsă, iar eu, în loc să-l raportez superiorilor mei, l-am acoperit. Nu știu ce m-a împins să-i arăt o așa îngăduință – pentru că era aproape copil, pentru că zâmbea în somn, pentru că, raportându-l, ar fi fost ca și cum l-aș fi ucis cu mâinile mele? Nici acum n-aș putea răspunde, știu doar și simt că am greșit, recunosc și îmi fac aici autocritica, pentru că Partidul și, cu atât mai mult, armata sa sunt o sumă de acțiuni și omisiuni și fiece greșeală, oricât de mică, îi diminuează forța și combativitatea, niciodată nu știi ce consecințe poate avea o neglijență nesemnificativă la prima vedere, iar eu am contribuit prin atitudinea mea la slăbirea disciplinei și sunt de neiertat, fiindcă santinela aceea era, de fapt și de drept, un combatant al Armatei noastre populare, deci al Partidului în ansamblul lui, oricare i-ar fi fost concepțiile dogmatice și leniniste și indiferent dacă se înrolase voluntar sau fusese luat prizonier și aderase la rândurile noastre după câteva ore de marxism, era, o repet, un combatant al Partidului și, ca atare, faptul că nu l-am denunțat i-a dăunat în general Partidului, în ansamblul lui, și îmi fac din nou aici autocritica și mărturisesc iarăși că, în această privință, mă fac vinovat de a-mi fi neglijat datoria de partid.

Tovarășe anchetator, mi-am întrerupt ieri depoziția, nu știu ce oră era, însă mă apucase brusc o toropeală cruntă, am ochii obosiți, nu mă prea ajută nici lumina becului, care e sus pe perete, în spatele meu, am omis, în orice caz, să raportez santinela, am intrat în curtea fostului liceu, m-am întors în ultima clipă și i-am zâmbit (stătea în picioare, lângă zidul curții, care trebuie să fi fost construit relativ recent, pentru că, firește, în 1857, când a fost inaugurat liceul, de jur-împrejur erau câmpuri, în timp ce acum orașul îl înconjurase de peste tot, iar de unde venisem eu treceai prin piața de legume). Apropiindu-mă de fostul liceu, am observat că avea colțul sud-estic aproape dărâmat – căzuse acolo o bombă în timpul bombardamentului din 12 iunie 1949, cum am aflat mai târziu. A mai avut loc un alt bombardament pe 22 iunie (care a dus, printre altele, la defectarea orologiului de la Izvorul Tămăduirii) și avioanele inamice au încercat încă un atac pe 29 iunie 1949, însă au fost nevoite să-și ia tălpășița, dacă mi-e permisă expresia, fiindcă au fost întâmpinate (cu totul pe neașteptate) de tunurile noastre antiaeriene. De atunci, câtă vreme am rămas în orașul N, vreau să zic, adică până în noaptea dinspre 14 iulie 1949, n-a mai avut loc vreun alt bombardament, și este foarte probabil ca inamicul să nu mai fi îndrăznit să trimită până azi avioane ca să bombardeze orașul N, de vreme ce știa – și știe – că trebuie să facă față vitezei noastre apărări, și e un lucru cert că acest succes al nostru i se datorează exclusiv căpitanului dogmatic Paraskevas, aghiotantul locotenent-colonelului Velisarios, viceguvernator în funcție atunci, dogmatic și acesta, și iată cum și de ce.

Forțele guvernamentale, deși încercaseră să țină cu dinții de orașul N, au fost nevoite în cele din urmă să se retragă, lăsând înapoia lor morți și răniți și, cel mai important, un bogat arsenal de război. Au abandonat chiar și trei tunuri antiaeriene, pe care nici măcar n-au apucat să le scoată din funcțiune, dar care s-au dovedit imediat de neutilizat, pentru că forțele guvernamentale își luaseră muniția sau, mai degrabă, soldații noștri n-au găsit muniția lângă tunurile antiaeriene, n-au găsit-o niciunde, oricât au căutat, așa încât Comandamentul nostru militar a ajuns, în final, la concluzia că forțele guvernamentale o luaseră cu ele, însă mai târziu s-a dovedit că n-o luaseră, ci o ascunseseră în pivnița doamnei Kallirroi Eskitzopoulos, soția lui Gheorghios Eskitzopoulos, care Gheorghios (frate cu Nikolaos, epitropul bisericii Izvorul Tămăduirii, care a rămas în orașul N și colabora cu noi, oferindu-ne informații), care Gheorghios, deci, plecase din orașul N împreună cu forțele guvernamentale, fiindcă fusese subșeful Jandarmeriei și se făcea vinovat, personal, de toate arestările și execuțările combatanților noștri. Desigur, avea toate motivele să plece, de vreme ce activitatea sa reacționară era cunoscută de toată lumea și nici măcar nu se ferea, ba dimpotrivă, se simțea onorat și mândru că i se spune „devorator de comuniști". Totuși, locuitorii orașului N (și nu doar cei de stânga) îl înjurau și-l blestemau pe Gheorghios Eskitzopoulos, nu atât pentru execuții, cât pentru felul inuman în care se purtase cu deținuții. Subșeful Jandarmeriei avea o preferință aparte pentru lemn (pentru dulgherit, vreau să zic), așa încât își construise vila din Nea Halkidona din trunchiuri groase de copaci, ca pe un fel de izbă rusească, dar cu două etaje și cu o prispă mare sau, mai degrabă, o verandă cu stâlpi de lemn, cu o colonadă, în fine, în stilul conacelor moșierilor din sudul Americii – victorian îi spune, dacă nu mă înșel. Firește, totul în vilă era din lemn – podelele, tavanele, scările interioare, mobilierul, căzile, lavoarele

(doar țevile s-a văzut nevoit, cu strângere de inimă, să le pună de plumb, iar șemineul era, desigur, din piatră, la fel și hornul, însă îl consola gândul că o să ardă lemne, precum, de altfel, și în bucătărie, unde a refuzat să pună aragaz pe gaz, în ciuda rugăminților insistente ale soției sale, Kallirroi), până și farfuriile și paharele erau de lemn, și lingurile, furculițele, până și cuțitul tot din lemn îl avea (din cel mai dur lemn din lume, e adevărat, un cuțit special comandat și realizat de un cioplitor vestit, badea Dimos) și cu ăsta se încăpățâna Gheorghios Eskitzopoulos să taie pâinea, chiar dacă se sfărâma astfel turta, iar doamna Eskitzopoulos se văita că îi umple masa și podeaua de firimituri, și, pe scurt, subșeful Jandarmeriei înlocuia mereu obiectele din sticlă sau din metal cu altele din lemn, extinzându-și astfel imperiul de lemn, ca să zic așa, iar doamna Kallirroi Eskitzopoulos ceda tot timpul, după ce dădea de fiecare dată scurte lupte, condamnate anticipat la eșec, și viața ei devenise un adevărat calvar, fiindcă soțul ei ajunsese până la a-i interzice să poarte rochii din mătase sau lână, întrucât proveneau, susținea el, din regnul animal, și îi impunea pânze de in și de bumbac, care erau vegetale și, prin urmare, se înrudeau întrucâtva cu lemnul. Astfel, atunci când forțele guvernamentale s-au retras din orașul N, era de așteptat ca doamna Eskitzopoulos să nu-și urmeze soțul, ascunzându-se în ultima clipă în pivniță, deși soțul îi trimisese vorbă printr-un jandarm să se întâlnească la statul-major, când fostul guvernator guvernamental al orașului, Nikolaos Harilaos, a decis să evacueze orașul N. Cel puțin așa i-a prezentat lucrurile doamna Kallirroi Eskitzopoulos căpitanului Paraskevas, aghiotantul viceguvernatorului de atunci Velisarios, atunci când cel dintâi s-a combinat cu ea (la inițiativa lui sau la ordinul viceguvernatorului Velisarios – am auzit ambele versiuni –, în fine, oricum ar fi fost, nu atât din rațiuni de amor, cât mai mult de spionaj, pentru că, desigur, Comandamentul nostru militar trebuia s-o urmărească îndeaproape pe soția celebrului Eskitzopoulos, dat fiind că tuturor li se păruse imediat suspect faptul că soția nu părăsise orașul N). Potrivit spuselor căpitanului Paraskevas, doamna Kallirroi Eskitzopoulos se îndrăgostise nebunește de el și începuse să-și manifeste în diverse feluri repulsia și ura pe care le simțea față de fostul soț – ură care data de demult, potrivit afirmațiilor ei. Imediat ce lucrurile s-au liniștit, iar comerțul s-a repus pe picioare în orașul N, după retragerea forțelor guvernamentale, doamna Kallirroi Eskitzopoulos a chemat un telal și i-a vândut aproape pe degeaba toate hainele de in și de bumbac (până și lenjeria intimă), toate serviciile de lemn, și chiar la prima cină pe care i-a pregătit-o căpitanului Paraskevas s-a folosit, tare mândră, de scobitoarea de argint, pe care, în mod normal, trebuia s-o fi vândut dacă s-ar fi supus ordinului categoric al fostului soț, însă ea nu-l ascultase și ascunsese scobitoarea – întâi, pentru că era moștenire de familie, și apoi, pentru că era ferm convinsă că avea să scape în curând de „jugul de lemn", cum s-a exprimat ea însăși, și că o să-și recapete libertatea, lucru care s-ar fi întâmplat, desigur, odată cu eliberarea orașului N, adică cu descotorosirea de toți nemernicii de tipul lui Eskitzopoulos. Jurându-se pe oasele tatălui ei, doamna Kallirroi l-a asigurat pe căpitanul Paraskevas că din momentul acela scopul vieții sale avea să fie vânzarea, aruncarea, distrugerea a orice i-ar fi amintit de fostul soț, adică dărâmarea imperiului de lemn al aceluia, cum s-a exprimat ea însăși, la propriu și metaforic, pentru că își propusese, zicea, să ardă până și casa de lemn și să construiască una de piatră, imediat cum s-ar fi ivit prilejul. Deocamdată, era nevoită să se limiteze la mici schimbări, însă a decis să dărâme imediat gardul de lemn al vilei, preferând să lase neîngrădită grădina mare, deși era conștientă că, procedând astfel, aveau să intre în

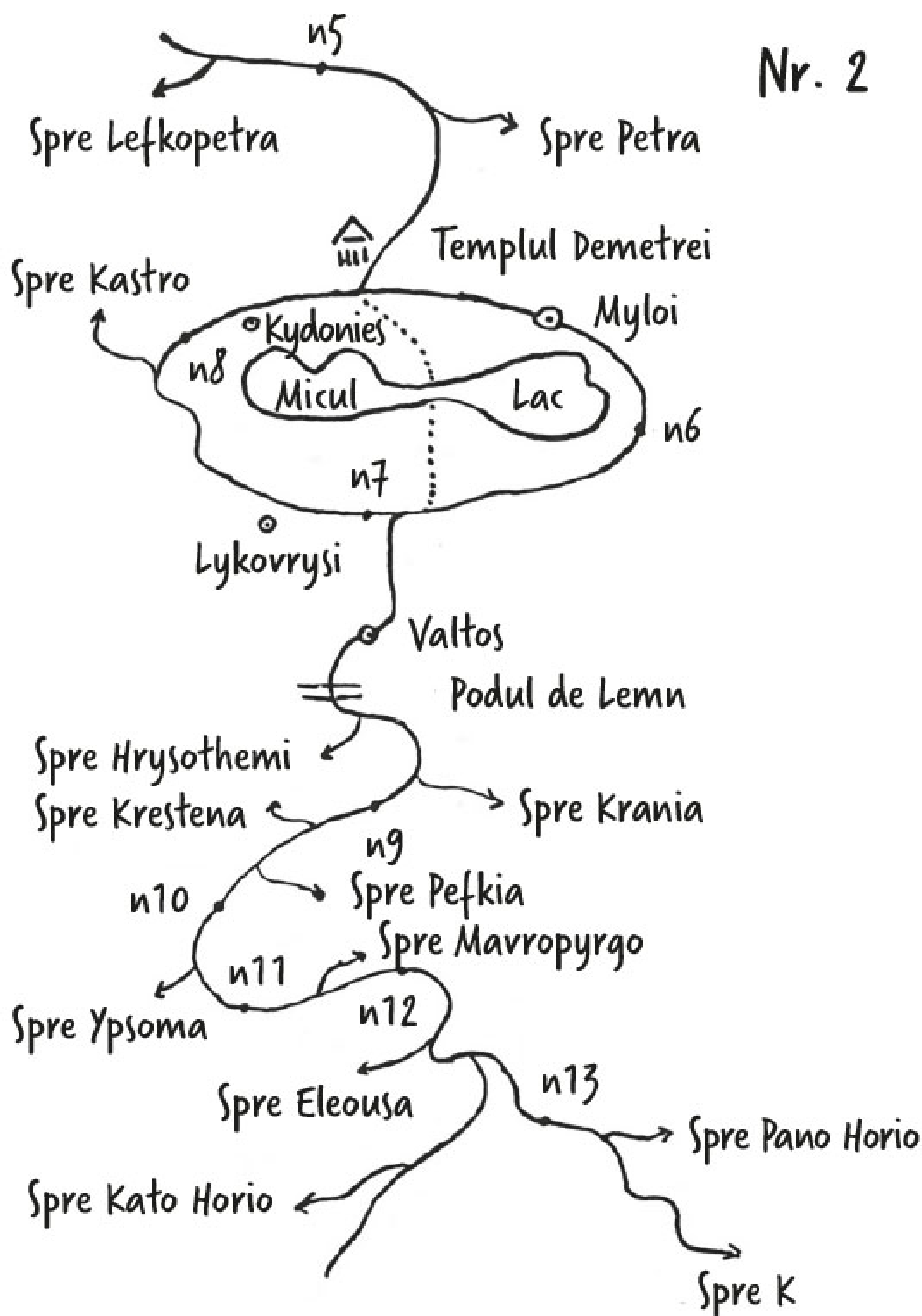
grădină fel de fel de patrupede, de la capre până la câini vagabonzi, și vor distruge straturile cu flori, care, deși fuseseră îngrijite personal de subșeful Jandarmeriei, Gheorghios Eskitzopoulos, pe motiv că aparțineau regnului vegetal, erau, pe de altă parte, (florile) marea slăbiciune a doamnei Kallirroi, dovadă stând faptul că Asociația de Amenajări Urbane din orașul N o alesese, chiar anul acesta, președintele ei onorific. Căpitanul Paraskevas a găsit justă părerea doamnei Kallirroi Eskitzopoulos (și anume că trebuia distrus orice îi aducea aminte de fostul ei soț vestit), s-a înțeles cu guvernatorul Nikodimos și au trimis atunci soldați să scoată gardul și să care țărușii groși în curtea bisericii Sfântul Nicolae (unde, la ordinul guvernatorului Nikodimos, fuseseră mutate popotele, după bombardamentul din 12 iunie 1949, când colțul sud-estic al fostului liceu aproape că fusese distrus, iar guvernatorul Nikodimos considerase nimerit să-i creăm inamicului impresia că am abandonat cazărmile, adică fostul liceu, însă viceguvernatorul Velisarios a zis ca popotele să fie mutate iarăși în curtea fostului liceu, așa că soldații au cărat de la Sfântul Nicolae la cazărmi toți țărușii gardului pe care bucătarii nu apucaseră să-i ardă, și mi-aduc aminte că primul ceai pe care l-am băut la micul-dejun în orașul N – atunci când de gardă era căpitanul Andronikos, care mi-a spus, chipurile, așa cum am susținut, să-i dau „cartea mea de vizită“ –, acel prim ceai, deci, fiersese la focul aprins cu resturi de bănci școlare și cu un țăruș din gardul vilei fostului subșef al Jandarmeriei din orașul N, Gheorghios Eskitzopoulos). După ce a fost scos gardul și țărușii au fost cărați în curtea bisericii Sfântul Nicolae, doamna Kallirroi Eskitzopoulos și-a exprimat dorința să fie smuls și șirul de arbori care pornea de la poarta mare de lemn a gardului și ajungea până la veranda casei de lemn. Șirul de arbori de care zic fusese ridicat de combatanții noștri de la închisoare, și tocmai din cauza acestei „opere“ era înjurat și blestemat Gheorghios Eskitzopoulos de locuitorii orașului N, așa cum am amintit mai sus. Fostul subșef al Jandarmeriei își dorise să aibă o alee cu arbori de-o parte și de alta, dar cum nu existau arbori în grădina lui, i-a pus, deci, pe deținuți să taie de la rădăcină plopi înalți din pădure, să-i care așa întregi, cu ramuri cu tot, care, firește, le-au creat probleme combatanților noștri în timpul transportării, pentru că, inutil să mai adaug, au cărat plopii cu mâinile, adică un plop trebuia să-l ridice zece sau chiar mai mulți deținuți (puțin îi păsa lui Gheorghios Eskitzopoulos câți oameni cărau plopul, avea destui deținuți), care, deci, ridicau plopul sus, deasupra capetelor, având grijă ca ramurile să nu se târâie de pământ, să nu se rupă nici măcar o rămurică, pentru că, altfel, interveneau gardienii care îi supravegheau și îi snopeau în bătaie cu bâtele. Distanța de la poarta curții până la veranda casei era de vreo șaptezeci de metri, iar Gheorghios Eskitzopoulos i-a pus pe deținuți să curețe o fâșie lată de cinci metri, săpând unde era nevoie, ca să fie drumul bine întins, fără absolut nicio denivelare (pentru că terenul, de la poartă până la verandă, era ușor în pantă), să facă gropi adânci în stânga și-n dreapta aleii și să planteze plopii – cincisprezece de-o parte și cincisprezece de cealaltă. Doamna Kallirroi Eskitzopoulos și-a avertizat fostul soț (ironizându-l, așa cum a susținut mai târziu, când i-a povestit căpitanului Paraskevas tărășenia) că, așa cum a plantat plopii fără rădăcini, se îndoia destul de mult dacă aveau să prindă vreodată rădăcini, însă Gheorghios Eskitzopoulos i-a răspuns că ce-i pasă lui, dat fiind că, pentru el, arborii aceia n-aveau, în sine, nicio valoare, scopul și rațiunea lor ultimă de existență fiind obținerea lemnului și, în consecință, plopii uscați de pe alee îi erau mai mult decât suficienți. Firește, combatanții noștri arestați s-au opus cât au putut, au lucrat cât de încet le-a stat în putință, deși jandarmii care îi supravegheau îi siluiau în toate felurile, prin strigăte,

înjurături, lovituri cu mâinile și cu picioarele, cu bice și bâte, ei însă aproape că băteau pasul pe loc când îi duceau escortați și înșiruiți unul în spatele celuilalt de la închisori sau de la fostul liceu în pădure (pentru că închisorile se umpluseră, iar guvernamentalii transformaseră în special subsolul fostului liceu în temnițe, încât cred că-i țineau pe combatanții noștri chiar și pe coridoare – mi-aduc aminte că văzusem pe pereții culoarului de tir diverse cuvinte și fraze sau doar niște date sau nume, care fuseseră scrise pe perete cu cuiul sau, probabil, cu unghia –, Comandamentul nostru militar însă a transformat fostul liceu în cazărmi, întâi, pentru că, în orașul N, cazărmile fuseseră distruse complet în ultima zi a luptelor de stradă, iar ultima luptă durase până noaptea târziu, moment în care se predaseră și restul guvernamentalilor adăpostiți în ruinele cazărmilor, și apoi, pentru că închisorile orașului, care rămăseseră intacte, au fost socotite mai mult decât suficiente pentru nevoile noastre, dat fiind că majoritatea reacționarilor plecaseră împreună cu unitățile inamice aflate în retragere) și, deci, combatanții noștri arestați se deplasau cât de încet puteau, iar bătaia o încasa primul din șir, fiindcă se impusese un fel de regulă nescrisă, și anume ca deținuții să înainteze în urma celui din față, adoptându-i ritmul de mers, iar supraveghetorii îl loveau doar pe primul, spumegând de furie, desigur, că ăla nu voia să grăbească pasul, neîndrăznind, totuși, să-l bată și mai tare, fiindcă ordinul lui Gheorghios Eskitzopoulos era „să se abțină“, scopul lui nu era să-i schilodească pe deținuți, ci să-i pună să taie și să transporte plopii. Desigur, jandarmii îi loveau uneori mai tare decât era nevoie, fie pentru că își pierdeau cumpătul, fie pentru că nu apreciau corect loviturile, ajungând astfel să-l nenorocească pe primul din șir, provocându-i adică fracturi la mâini sau la picioare, situație în care acesta se prăbușea, iar ei îl puneau într-o pătură și îl transportau imediat în locul de execuții, adică la zidul sudic al bisericii Izvorul Tămăduirii (și, ca din întâmplare, exista, bine fixat de acel zid, un cârlig mare de fier, de care probabil că, pe vremuri, își priponea calul parohul, iar acum petreceau o sfoară pe sub subțiorile combatantului ce urma să fie executat, care, din cauză că avea ruptă tibia, cu greu putea să se țină drept și să înfrunte plutonul de execuție strigând „Libertate poporului, moarte fascismului!“). Dar, cu toată rezistența eroică a combatanților noștri, aleea cu arbori a lui Gheorghios Eskitzopoulos a fost realizată în cele din urmă, iar plopii au fost așezați pe două rânduri, de la poarta curții până la veranda casei, însă Gheorghios Eskitzopoulos n-a socotit ca fiind terminată treaba, le-a zis să paveze aleea cu scânduri sau, mai degrabă, să realizeze o podea lungă de șaptezeci de metri și lată de cinci metri, să rașcheteze scândurile, să le lustruiască și, după ce a fost făcut și lucrul ăsta, i-a pus pe deținuți să-i curețe în fiecare zi drumul de lemn stând pe brânci și lingând cu limba scândurile prăfuite. Doamna Kallirroi Eskitzopoulos și-a exprimat dorința să fie scos drumul de lemn și să fie dezrădăcinați (vorba vine, de vreme ce niciunul nu prinsese rădăcini) plopii deja uscați, iar căpitanul Paraskevas l-a informat în această privință pe guvernatorul Nikodimos și, ca să nu mă mai lungesc, s-a ajuns la concluzia ca șirul de arbori să fie îndepărtat, deși existau anumite persoane (Memos, mai precis, secretarul Comitetului orășenesc) care au susținut că, dimpotrivă, „opera“ lui Gheorghios Eskitzopoulos trebuia păstrată, iar locul să fie transformat într-un soi de muzeu și să existe și un gardian pe post de ghid, să le explice vizitatorilor cum anume se întâmplase totul, și să fie instalată o stelă cu numele combatanților care fuseseră torturați, mutilați și executați în timpul lucrărilor, iar primul pe listă să fie numele lui Cherefon, care refuzase ferm să lingă scândurile, iar Gheorghios Eskitzopoulos dăduse ordin să fie executat pe loc,

spânzurându-l de primul plop din stânga, cum intrai pe poarta curții, iar cei care se opuneau distrugerii șirului de arbori mai ziceau și că doamna Kallirroi Eskitzopoulos rămăsese în orașul N ca să șteargă urmele crimelor înfăptuite de soțul ei și că tot ce zicea de persecuțiile pe care le-ar fi suferit și că nu mai putea, chipurile, să vadă în fața ochilor imperiul de lemn al soțului, totul era teatru și ipocrizie. Dar cine știe ce gândea, e posibil să nu fi jucat deloc teatru, e posibil, într-adevăr, să se fi prefăcut la început și apoi chiar să se fi îndrăgostit de căpitanul Paraskevas, oricum, cert e că i-a dezvăluit acestuia secretul pivniței, adică i-a spus că forțele guvernamentale ascunseseră acolo muniția tunurilor antiaeriene, ceea ce ne-a permis să înfruntăm (cu destulă întârziere, e adevărat, pentru că orașul N, ocupat acum de forțele noastre, deja trecuse prin două bombardamente, primul pe 12, iar al doilea, pe 22 iunie 1949), să înfruntăm, deci, atacul aerian din 29 iunie 1949, când inamicul a fost pus, cum am zis, pe fugă, iar acea victorie, precum și faptul că avioanele inamice nu și-au mai făcut apariția i se datorează, în mod evident, aghiotantului dogmatic al dogmaticului Velisarios (viceguvernator, pe atunci), și într-adevăr, a fost o victorie strălucită din partea noastră, pentru că aviatorii au apucat să arunce doar două bombe cu totul și să mitralieze șoseaua națională, pe care mergea netulburat badea Dimos, trăgând de sfoară, după el, măgarul bătrân, pe care erau încărcate două sicrie cioplite în nuc pur, cum numai badea Dimos știa să facă, meșter vestit cum era și unic în meseria lui, cioplitor neîntrecut. Badea Dimos venea din Pera Horio, unde își avea atelierul (și Styliani, atunci când plecase de acasă cu Priovolos, luase puține lucruri cu ea, o bocceluță doar, însă printre acele puține lucruri se găsea și o casetă mică cioplită în lemn, operă a lui badea Dimos, și în casetă avea ace și ațe și le cosea de bunăvoie nasturii răniților de la Spitalul Militar sau le cârpea ciorapii, câștigându-le astfel simpatia), mergea, deci, netulburat badea Dimos (cum el însuși a povestit la Spitalul Militar, unde l-au transportat în ultimul hal, lovit cum era de rafala avionului inamic, rănit atât de grav, încât a decedat și el după două zile, însă măgarul lui nu pățise nimica), a povestit, cum ziceam, cât a mai putut să vorbească, că avea gata două sicrie cioplite, ornamentate diferit fiecare, și se gândise să le aducă pe amândouă, „Ca să aleagă domnul tovarăș guvernator“, și într-adevăr guvernatorul Nikodimos l-a ales pe cel mai frumos, după părerea lui, iar înmormântarea lui Grigoris a avut loc pe 30 iunie 1949 și toți responsabilii au căzut de acord că sicriul trebuia să fie așezat pe un catafalc pe care să-l tragă patru cai, însă au fost exprimate două păreri diferite cu privire la dacă și în ce măsură ar trebui să fie acoperit sicriul cu un steag roșu sau să fie lăsat dezvelit, ca să se vadă ornamentația acestuia, și, până la urmă, întrucât a existat egalitate de voturi și nimeni nu s-a lăsat convins să renunțe la opinia lui, s-a luat decizia ca pe catafalc să fie pus un sicriu de scândură, gol, acoperit cu un steag roșu, iar cadrele înalte de partid să poarte cu rândul pe brațe celălalt sicriu, cel cioplit, cu trupul lui Grigoris, mergând în urma catafalcului și acordând astfel onoruri duble tovarășului așa de timpuriu dispărut dintre noi, în timp ce pe cei cinci din echipa noastră, pe căpitanul Nikitas, pe sublocotenentul Kostas, pe sergentul-major Aristarhos, pe sergentul-major Kostakis și pe sergentul Vlasis, i-am îngropat (i-au îngropat, de fapt, cei desemnați de Maior), i-au îngropat, deci, într-un colț al fostului depou al autobuzelor interurbane, după ce au curățat locul de aripile ruginite de mașină și de cauciucurile perforate, au săpat acolo o groapă mare și au aruncat în ea cele cinci leșuri, așa cum erau, aproape goale patru și în cămașă leșul căpitanului Nikitas, cu decorația prinsă de cămașă (Memos, secretarul Comisiei orășenești, venea în urma sicriului cioplit, ținând în

mână o pernă roșie, pe care fuseseră prinse cele șase decorații ale lui Grigoris), și au aruncat cele cinci cadavre în groapa aia comună („mormânt frățesc“ îl numesc rușii, mi-a zis un prieten din Rusia, atunci când ne întrebam cum și unde l-or fi îngropat nemții pe Haris al nostru) și au umplut groapa cu pământul proaspăt săpat și au aruncat din nou deasupra aripile ruginite de mașină, cauciucurile perforate, fiarele vechi și butoiul de tablă gol, pe care l-am pus drept, cum am zis, și cred că tot acolo e și acum, puteți, deci, să le găsiți cu ușurință mormântul și, eventual, să faceți o autopsie, se află ceva mai încolo de șasiul ruginit, deși la ce ar mai folosi autopsia acuma, singurul lucru pe care o să-l constatați e că patru au, într-adevăr, doar pantalonii pe ei și căpitanul Nikitas (sau, mai degrabă, fost căpitan, pentru că și el, orice am zice, era membru al echipei noastre și trebuia, prin urmare, să uite de vechiul său grad) și, deci, fostul căpitan Nikitas e în pantaloni și cămașă, și cei cinci nu sunt goi, așa cum sunt toți ceilalți treizeci și trei pe care i-am îngropat de-a lungul deplasării (pe ultimii doi i-am îngropat eu însumi și, dacă tot a venit vorba, nicio obiecție în privința numărului, da? – am fost treizeci și nouă, minus cinci cei executați, minus unu, eu, care am supraviețuit, obținem treizeci și trei), și sunt toți goi, pentru că, atunci când a fost rănit fostul sergent-major Haridimos, simplu membru al detașamentului trei, în punctul n1 (cel mai probabil, de la glonțul unui lunetist, un singur glonț, n-a mai tras altul, așa că ne-a fost imposibil să-l localizăm și să-l găsim, oricât l-am căutat), când a fost rănit Haridimos, în timp ce se afla pe locul căruțașului în carul al treilea, și a fost nevoie apoi să-i dăm cianură, cineva a venit cu ideea – care ni s-a părut tuturor a fi una bună – să-l dezbrăcăm, dat fiind că nu primiserăm niciun fel de schimb și, dacă vă uitați pe hartă, veți vedea că am ajuns în punctul n1 după un mare ocol, și toți trebuie să se fi gândit că deplasarea o să dureze mult mai mult decât ne închipuiserăm la plecare.

Tovarășe anchetator, spuneam ieri că am ajuns în punctul n1 după un mare ocol deja, și am mai făcut unul în continuare, trecând astfel de trei ori pe lângă malurile Marelui Lac, dar să nu vă închipuiți că traseul deplasării noastre a fost atât de uniform pe cât l-am schițat la repezeală, neîndemânatic și doar aproximativ pe harta mea, n-a fost deloc uniform (nu zic drept, fiindcă am făcut și curbe, desigur, mergând în cerc), n-a fost deloc o curbă uniformă, vreau să zic, așa cum am schițat-o, ci una șerpuitoare, în primul rând, pentru că evitam să trecem prin sate și le ocoleam de fiecare dată, cu excepția cazurilor în care primeam un ordin contrar de la Cartierul General („Cotitură Lykovrysi prin Myloi“, de exemplu), așa că treceam prin Myloi, de exemplu, noaptea târziu întotdeauna și, când ajungeam în dreptul primelor case, întâlneam santinele care ne cereau parole (iar cel care răspundea era Maiorul – până la moartea lui –, pentru că numai el le cunoștea, de vreme ce decoda singur mesajele Cartierului General) și oamenii de la punctul de control ne dădeau alimente și alte provizii, pe care le încărcam în grabă în carele noastre și apoi traversam satul cât de rapid și de tăcut puteam și, în al doilea rând, pentru că, și atunci când trebuia să trecem printr-un sat, Maiorul studia harta militară și alegea cele mai pustii drumuri publice, pe cele mai înguste și mai stricate, ca să nu fim văzuți de nimeni, dacă se putea, și, prin urmare, dacă doriți să verificați unde se află punctul n5, acolo unde drumul era distrus și am întins calea de lemn, trebuie să căutați nu numai pe linia pe care am trasat-o pe hartă, ci și de jur-împrejur, pe o rază de cinci sute de metri, și o să vă fie greu să identificați punctul n5 (ce vreau să zic e că v-ar fi greu să găsiți punctul n5 chiar și în cazul în care, într-adevăr, s-ar fi aflat undeva prin preajmă, chiar și dacă, într-adevăr, am fi întins calea de lemn la orele două după-amiaza, în data de 27 august 1949, fapt care nu s-a întâmplat, și iată că vin să corectez acum acest aspect din depoziția mea și să precizez că punctul n5 se află dincolo de cotitura spre Lefkopetra și înainte de cotitura spre Petra – vedeți harta nr. 2 – și, prin urmare, calea de lemn a fost instalată la orele două după-amiaza ale zilei de 30 august 1949 și, prin urmare, nu l-am executat pe Maior la orele patru după-amiaza ale zilei de 27, ci la orele patru după-amiaza ale zilei de 30 august 1949, și, prin urmare, când l-am judecat și condamnat, eram deja la curent cu rezoluțiile Plenarei din 29 august 1949, le cunoșteam, chiar dacă în linii mari, din lungul mesaj al Cartierului General, pe care, într-adevăr, l-a primit fostul sergent Stamatis, șef atunci al detașamentului doi, în jur de șase jumătate, șapte seara, în ziua de 29 august, dar pe care Maiorul însuși l-a decodat conștiincios și ni l-a citit.)

Nr. 2
n5
Spre Lefkopetra
Spre Petra
Templul Demetrei
Spre Kastro
Kydonies
Myloi
n8
Micul
Lac
n6
n7
Lykovrysi
Valtos
Podul de Lemn
Spre Hrysothemi
Spre Krestena
Spre Krania
n9
n10
Spre Pefkia
Spre Mavropyrgo
n11
n12
Spre Ypsoma
Spre Eleousa
n13
Spre Pano Horio
Spre Kato Horio
Spre K

Motivul pentru care am mutat punctul n5 din ziua de 30 în cea de 27 august este evident – am vrut să confer o nuanță mai leninistă răzvrătirii noastre, pentru că, desigur, una e să iei o inițiativă antidogmatică și altceva e să acționezi în urma încurajării sau măcar a sugestiei indirecte a Cartierului General, iar de data aceasta sper să-mi prețuiți cum trebuie sinceritatea, fiindcă absolut nimic nu mă obligă să aduc această lămurire, dat fiind că, dacă verificați mesajele trimise de noi până în seara de 29 august 1949, o să vedeți că toate poartă semnătura „Periklis", însă nu aveți niciun mijloc să verificați dacă într-adevăr i-am plastografiat semnătura când am trimis mesajele din zilele de 27, 28 și 29 august 1949, așa cum am susținut, sau dacă în fapt au fost trimise la ordinul Maiorului însuși, așa cum declar acum. Sinceritatea mea este, deci, evidentă, nu e vorba aici de o situație precum aceea a „cărții de vizită", când puteam să mă îndoiesc dacă trăiește sau dacă a fost ucis generalul de brigadă Odysseas, aici puteam foarte bine să las lucrurile cum erau, iar dumneavoastră să nu înțelegeți nimic și cel mult să mă acuzați că am luat parte la o răzmeriță, procedând după capul meu, adică fără să țin seama de rezoluțiile Plenarei din 29 august 1949 – dar de ce să mă acuzați pentru o faptă care a fost în deplin acord cu spiritul Plenarei în chestiune?

Oricum, în rest, toate s-au întâmplat așa cum am spus, adică în punctul n1 i-a fost administrată cianură fostului sergent-major Haridimos din detașamentul trei, care fusese grav rănit de glonțul lunetistului răzleț; în punctul n2 i-a fost administrată cianură fostului sergent-major Theofilos, șeful detașamentului doi, care s-a îmbolnăvit de dizenterie; în punctul n3, fostul sergent-major Spartakos din detașamentul trei a călcat pe mină; în punctul n4, fostul sergent Sofoklis, simplu membru al detașamentului trei, s-a sinucis cu propriul pistol după ce a început să șchioapete, iar Maiorul a ordonat să i se dea cianură; la Podul de Piatră a avut loc bătălia, ale cărei consecințe le-am amintit, iar în punctul n5 (de pe harta nr. 2) l-am executat pe Maior, pentru că ajunseserăm, într-adevăr, într-un punct în care drumul era de netrecut și am fost nevoiți să întindem calea de lemn, iar Maiorul se grăbea, într-adevăr, și a început să urle la noi, zicând că n-o să ajungem la ora șase după-amiaza la cotitura dinspre Petra, și, într-adevăr, a înșfăcat biciul din mâna fostului sergent Stamatis, șeful detașamentului doi, dar (ca să fiu complet sincer) nu ne-a lovit, e adevărat, și prin urmare n-am fost biciuit peste urechea stângă, însă a ridicat biciul și ne-a amenințat și e foarte posibil ca până la urmă să ne fi lovit, însă fostul sergent Stamatis, șeful detașamentului doi, a apucat să pună mâna pe pușca automată și toate s-au întâmplat așa cum am relatat (ședință, vot etc.) și, după ce a avut loc și al doilea vot și l-am condamnat în unanimitate, Maiorul ne-a aruncat o privire și ne-a zis:

– Ce mai așteptați? Săpați-mi mormântul!

Recunosc că l-am admirat atunci, pentru că, cel puțin în privința asta, a respectat regulamentul pe care el însuși îl impusese – și anume desemna (de fiecare dată când decidea să-i fie administrată cianură unuia dintre tovarăși), desemna o echipă de îngropare de patru membri care să pregătească groapa după ce tovarășul avea să ia cianura. Cât despre micul Evangheliar, nu l-am găsit în buzunarul lui când deja era mort, ci ni l-a dat însuși Maiorul, și când ne-a întrebat dacă aveam de gând să-i raportăm Cartierului General adevărul și am răspuns da, a rămas un pic pe gânduri și a rostit calm, ca și cum ar fi citit o hotărâre care privea pe altcineva:

– Mai gândiți-vă! Dacă insistați să iau cianura, poate că ar fi bine să-mi anunțați moartea

fără nicio explicație. Lada trebuie să ajungă în K. Restul e mai puțin important.

Într-adevăr, i-am urmat îndemnul (ne-am supus ordinului, ar fi mai corect spus) și, când am ajuns într-un punct aflat la două ore de mers mai încoace de cotitura spre Petra, la ora șase după-amiaza (pentru că în ziua aceea am întârziat, într-adevăr, din cauza căii de lemn și a procesului Maiorului și n-am apucat să fim la cotitură la ora șase, cum trebuia, în vreme ce pe 27 august 1949 ajunseserăm la cotitura spre Kryovrysi la ora convenită, dat fiind că pe 27 nu întârziaserăm, de vreme ce n-am întins calea de lemn și nici nu l-am judecat pe Maior), fiindcă nu ajunseserăm, deci, la cotitura spre Petra, am transmis pe 30 august 1949 mesajul de trei ori fals – „Cotitură Petra Periklis cianură ladex Tilemahos" –, adică spuneam, în primul rând, că am ajuns la cotitura spre Petra (deși nu ajunseserăm), în al doilea rând, că Periklis a luat cianură (și, deci, din varii motive, nu era în stare să continue deplasarea, deși fostul maior Periklis, fostă căpetenie a misiunii, era mai mult decât în stare să se deplaseze, iar administrarea de cianură ca urmare a răzmeriței nu era prevăzută de niciun regulament) și, în al treilea rând, că semna noua căpetenie a misiunii, Tilemahos (deși nu era căpetenia misiunii și, de fapt, Stamatis era cel care semna), și singurul lucru adevărat din mesajul acela era „ladex", fiindcă lada se afla, într-adevăr, într-o stare excelentă.

Din momentul acela, mesajele au început să fie trimise de noua căpetenie a misiunii, de Stamatis, care semna „Tilemahos", mai puțin mesajele pe care le-a trimis după moartea lui Tilemahos, adică după punctul n11, unde lui Tilemahos i s-a administrat cianură, moment în care Stamatis i-a anunțat moartea și a semnat pentru prima oară cu numele lui (adică „Stamatis"). În punctul n12, au fost uciși aproape în aceeași clipă căpetenia misiunii și șeful singurului car rămas, Stamatis, și adjunctul misiunii, Hektor. După moartea lor, am rămas complet singur, și eu am trimis și am semnat ultimele mesaje.

Dar ca să revin și să relatez totul cât mai pe scurt (pentru că, până la urmă, detaliile sunt neimportante), adaug că pe 30 august 1949 Cartierul General a răspuns „Cotitură Templul Demetrei", fără să facă niciun comentariu despre pierderea căpeteniei misiunii (a Maiorului) și fără să ceară lămuriri.

Pe 31 august 1949, am ajuns la ora convenită la cotitură, am transmis „Cotitură Templul Demetrei ladex Tilemahos", iar răspunsul a fost „Cotitură Lykovrysi prin Myloi". În aceeași zi, pe la zece seara, am ajuns la punctul de control din Myloi și acolo a fost grav rănit fostul sergent-major Ikaros, adjunctul de atunci al misiunii, care avea trei decorații (pentru că tot ce am spus despre promovările pe baza ierarhiei decorațiilor s-a întâmplat cu adevărat), și a fost rănit fiindcă acolo, la schimbul de parole, s-a produs o neînțelegere și, în cele din urmă, în dimineața zilei următoare, am fost nevoiți să-i administrăm cianură fostului sergent-major Ikaros, adjunctul misiunii, în punctul n6. În felul ăsta, detașamentul întâi a rămas cu patru oameni.

Pe 1 septembrie 1949, am transmis mesajul „Cotitură Lykovrysi Ikaros cianură ladex Tilemahos" și am primit răspunsul „Cotitură Kastro".

Pe 2 septembrie 1949 am transmis mesajul „Cotitură Kastro Vroutos Aristidis cal car bombardament ladex Tilemahos", pentru că în ziua de dinainte, în punctul n7, ceva mai jos de cotitura spre Lykovrysi, am avut doi morți din cauza unui bombardament și am pierdut un cal și al doilea car, însă lada, care era încărcată chiar în acest car, n-a pățit nimic, din fericire, și am încărcat-o în primul. Fostul sergent Vroutos și fostul sergent-major Aristidis făceau parte

din detașamentul doi și, prin urmare, întrucât pierduserăm carul al doilea, iar detașamentul doi rămăsese cu trei oameni, am hotărât ca detașamentul doi să fie desființat și foștii lui membri să fie mutați în primul și în al treilea, care avea să se numească detașamentul doi. Stamatis, căpetenia misiunii, m-a transferat, într-adevăr, pe mine și pe fostul sergent-major Hektor în detașamentul întâi, ca membri simpli (și astfel Hektor și-a pierdut gradul de șef de detașament, iar eu, pe acela de aghiotant), și pe fostul sergent Leonidas l-a transferat din fostul detașament doi în actualul doi (adică în fostul trei). În felul acesta, detașamentul întâi avea acum șase oameni, iar detașamentul doi, șapte, în total treisprezece (eram șaisprezece după execuția Maiorului, minus Ikaros, minus Vroutos și Aristidis, rezultă treisprezece – nicio obiecție în privința numărului, da?). În locul fostului sergent-major Ikaros, fost adjunct al misiunii, care luase cianură, căpetenia misiunii Stamatis îl avansase în funcția de adjunct al misiunii (în data de 1 septembrie 1949) pe fostul sergent cu trei decorații Spartakos, ordonându-i să îndeplinească în continuare și funcția de șef al detașamentului trei, atunci, iar în ziua următoare, când a fost desființat detașamentul doi, să preia funcția de șef în același detașament (adică în fostul detașament trei, care se numea acum doi). Eu, unul, am fost mulțumit, aș putea spune, de faptul că fostul sergent-major Hektor își pierduse gradul de șef, fiindcă, orice am zice, nu uitasem că Hektor fusese acela care propusese ca noi să-i executăm pe cei cinci din echipă, și am fost încă și mai mulțumit că Stamatis nu l-a avansat în funcția de adjunct al misiunii (lucru pe care l-ar fi putut face bine mersi, de vreme ce Hektor avea trei decorații). Cât mă privește, faptul că pierdusem gradul de aghiotant mi s-a părut foarte firesc, pentru că ar fi fost semnul mai mult decât evident al unui favor prietenesc din partea lui Stamatis față de mine dacă îl degrada pe Prokopis, care era atunci aghiotant în detașamentul întâi, sau pe Tilemahos, aghiotant în detașamentul doi (fost trei), creând astfel o poziție pe care s-o ocup eu. Și (poate, tocmai ca să arate că ar fi putut, dacă voia, să decidă degradarea amintită), căpetenia misiunii Stamatis l-a transferat pe Prokopis din detașamentul întâi într-al doilea și pe Tilemahos din al doilea în primul, precizând că amândoi aveau să-și păstreze gradul, adică vor rămâne aghiotanții căpeteniilor. În orice caz, răspunsul Cartierului General din aceeași zi de 1 septembrie 1949 a fost „Cotitură Kastro“, lucru care însemna că trebuia să evităm Lykovrysi (vezi harta nr. 2) și e inutil, desigur, să adaug că am început să facem un al treilea ocol.

La șase după-amiaza, în ziua de 2 septembrie 1949, am ajuns la cotitura spre Kastro la ora convenită, am transmis mesajul amintit mai sus și am primit răspunsul „Templul Demetrei“, lucru care însemna că aveam să ocolim Kydonies.

La șase după-amiaza, în ziua de 3 septembrie 1949, am transmis mesajul „Templul Demetrei Agathoklis mort ladex Tilemahos“, pentru că îl pierduserăm pe parcurs pe fostul sublocotenent Agathoklis, care rămăsese în detașamentul doi (fost trei) și căzuse (Agathoklis) într-o groapă cu var încă nestins, în punctul n8. Astfel, detașamentul doi (fost trei) a rămas cu șase oameni. În total, am rămas doisprezece (rămăseserăm șaisprezece după execuția Maiorului, minus Ikaros, Vroutos, Aristidis, Agathoklis, ne rămân doisprezece, nicio obiecție, da?). Răspunsul Cartierului General din aceeași zi de 3 septembrie 1949 a fost „Cotitură Lykovrysi“, pe unde mai trecuserăm, numai că acum nu exista adăugirea „prin Myloi“. Lângă ruinele Templului Demetrei exista un mic muzeu și paznicul muzeului ne-a spus că bacul de la Micul Lac era încă practicabil. Dacă ne foloseam de bacul ăsta, am fi scurtat cu mult

drumul (pe harta nr. 2 am notat traseul cu linie punctată). Întrucât trebuia oricum să evităm de data asta Myloi, am votat în unanimitate bacul.

La șase după-amiaza, în ziua de 4 septembrie 1949, am transmis mesajul „Cotitură Lykovrysi ladex Tilemahos“, iar Cartierul General a răspuns „Cotitură Hrysothemi prin Valtos“, pe unde am și trecut în aceeași seară, și acolo ne-au dat o copie cu rezoluția Plenarei din 29 august, o cutiuță din lemn și o scrisoare sigilată. S-a dovedit că în cutiuță se afla o bombă cu ceas, iar scrisoarea cuprindea ordinul să aruncăm în aer Podul de Lemn.

La șase după-amiaza, în ziua de 5 septembrie 1949, am transmis mesajul „Cotitură Hrysothemi ordin îndeplinit Spartakos Prokopis Hermes Roviros Karolos Leonidas patru cai un car explozie ladex Tilemahos“, pentru că bomba era cu ceas, însă mecanismul s-a activat mai devreme și, astfel, împreună cu Podul de Lemn, au fost aruncați în aer carul al doilea (fost trei), caii și oamenii detașamentului doi (fost trei). (Eram în total doisprezece după pierderea fostului sublocotenent Agathoklis, minus cei șase care au murit la Podul de Lemn, am rămas șase, nicio obiecție, da?) Cartierul General a răspuns „Cotitură Krania“, unde am și ajuns la șase după-amiaza, în ziua de 6 septembrie 1949, am transmis mesajul „Cotitură Krania ladex Tilemahos“ și am primit răspunsul „Cotitură Krestena“. Ca să-l înlocuiască pe Spartakos, care decedase, Stamatis l-a avansat în funcția de adjunct al misiunii pe Hektor, fost sergent-major și fost șef al detașamentului doi, care fusese desființat.

La șase după-amiaza, în ziua de 7 septembrie 1949, am transmis mesajul „Cotitură Krestena Androklis glonț inamic ladex Tilemahos“, pentru că în punctul n9 fostul sergent-major Androklis a fost grav rănit de glonțul unui lunetist răzleț, exact așa cum fusese rănit și fostul sergent-major Haridimos din detașamentul trei pe atunci, în punctul n1 (adică în momentul în care și acesta – Androklis – era în tura de căruțaș și ținea hățurile primului și deja singurului nostru car, fiind atins de un lunetist răzleț, se pare, pe care nici de data asta nu l-am găsit, oricât l-am căutat). Exista însă și o deosebire, pentru că, în vreme ce pe fostul sergent-major Haridimos l-am otrăvit la ordinul Maiorului, fostul sergent-major Androklis și-a dat duhul singur la o oră aproape după ce fusese rănit (și nu cred că medicul locotenent Roviros ar fi putut face mare lucru, chiar și în cazul în care nu s-ar fi prăpădit nici el, nici trusa noastră cu medicamente când a sărit în aer Podul de Lemn). După pierderea fostului sergent-major Androklis, am rămas cinci, nicio obiecție, da? Răspunsul Cartierului General a fost „Cotitură Pefkia“ și, ca să scurtez, n-o să mai înșir de acum înainte mesajele „obișnuite“ de poziționare, de vreme ce se subînțeleg, o să anticipez doar făcând precizarea că din acel moment nu ni s-a mai ordonat să traversăm vreun sat.

La șase după-amiaza, în ziua de 10 septembrie 1949, am transmis mesajul „Cotitură Ypsoma Leandros cianură ladex Tilemahos“, pentru că fostul sergent Leandros s-a îmbolnăvit de febră tifoidă și am fost nevoiți să-i administrăm cianură în punctul n10. Am rămas patru, de acord?

La șase după-amiaza, în ziua de 12 septembrie 1949, am transmis mesajul „Cotitură Mavropyrgo Tilemahos cianură ladex Stamatis“, pentru că Tilemahos, fost locotenent, fost adjunct al misiunii și aghiotant al primului și singurului detașament, conducea primul și singurul nostru car când, la un moment dat, unul dintre cai a scăpat din frâu și s-a năpustit înainte, Tilemahos a căzut de pe locul căruțașului și s-a rănit grav în punctul n11. Răspunsul Cartierului General a fost „Cotitură Phares“, fără niciun alt comentariu, lucru care arată că

Stamatis ar fi putut bine mersi să semneze mesajele cu numele lui încă de la început, de la execuția Maiorului și mai apoi, vreau să zic (numai că ar fi trebuit, desigur, ca să fim cu totul siguri, să fi spus încă o minciună, anunțând că Tilemahos fusese, chipurile, ucis sau otrăvit). După pierderea lui Tilemahos, aghiotant în primul și singurul detașament – am rămas trei, de acord? –, căpetenia misiunii Stamatis m-a avansat pe mine, care eram fost sergent-major și fost aghiotant în detașamentul doi desființat, în funcția de aghiotant în singurul detașament rămas.

La șase după-amiaza, în ziua de 15 septembrie 1949, după ce am rămas singur și m-am avansat, ca să zic așa, pe mine însumi în căpetenie și adjunct al misiunii, atribuindu-mi și funcția de șef și aghiotant al detașamentului întâi, am trimis mesajul „Cotitură Eleousa Hektor executat Stamatis mort ladex“ și am semnat negru pe alb (vorba vine) pentru că – însă cred că de data asta nu mai pot fi succint, așa că iată cum s-au petrecut lucrurile:

La șase după-amiaza, în ziua de 14 septembrie 1949, Stamatis a trimis mesajul „Cotitură Langadia ladex Stamatis“ și a așteptat cu căștile la urechi răspunsul Cartierului General. După nici zece minute (deși, de obicei, răspunsul venea după cincisprezece-douăzeci de minute), l-am văzut că notează cifrele în jurnalul de drum și, când a terminat, mi-a dat mesajul ca să-l decodez. Am luat Evangheliarul și m-am pus să caut paginile și rândurile, în timp ce Stamatis și Hektor stăteau ceva mai încolo și discutau. Astfel, găsind literele una câte una, am putut citi „Cotitură Eleousa“, însă mesajul nu se termina acolo, mai avea și alte grupuri de câte patru numere, treisprezece mai exact (pentru că le numărasem de curiozitate înainte să mă apuc de decodare, adică treisprezece litere, și m-am gândit că în continuare avea să zică „prin“ vreun sat cu nouă litere, și mi-am zis, îmi amintesc, că bine ar fi să trecem printr-un sat, ca să luăm alimente și, în special, pâine proaspătă, dar continuând decodarea, am citit „Hektor“ și m-am mirat, așa că am continuat cât de repede am putut, răsfoind frenetic paginile Evangheliarului, și am găsit *t*, *r*, *ă* și deja eram sigur că avea să zică „trădător“, și nu m-am înșelat).

M-am gândit că nu trebuia ca Hektor să-și dea seama, așa că m-am apropiat de ei zâmbitor și le-am zis că ordinul era „Cotitură Eleousa prin Ano Pyrgos“, adăugând (ca să mai înviorez un pic situația, în timp ce-i dădusem lui Stamatis hârtia, iar el o citea), adăugând că, în sfârșit, o să mâncăm pâine proaspătă, că a noastră era sfoiegită rău.

– Prin Ano Pyrgos? s-a mirat Hektor. Nu mi-aduc aminte să fi văzut vreun sat cu numele ăsta pe hartă.

– Poate că ți-a scăpat ție, i-am spus zâmbind prietenește și cumva încurcat, recunosc, pentru că era, desigur, o prostie din partea mea să stau și să născocesc un sat imaginar, numai și numai ca să aibă nouă litere, de parcă știa Hektor câte litere avea mesajul sau, mai degrabă, a doua parte a mesajului, și m-am grăbit să-mi îndrept privirea spre Stamatis, gata să-i vin în ajutor oricare i-ar fi fost decizia (dacă se repezea, de exemplu, asupra lui Hektor, ca să-l imobilizeze pe loc, aș fi putut interveni și eu, întrucât mă aflam într-o poziție avantajoasă, stând în picioare, în vreme ce amândoi ședeau pe jos, și în clipa aceea doar de mâini ne-am fi putut folosi, fiindcă eram neînarmați, m-am gândit pe moment să mă duc să-mi iau traista, pe care o lăsasem pe locul căruțașului, nu m-am dus însă și nici nu mi-am luat pușca automată din subterană, ca să nu-i stârnesc curiozitatea lui Hektor, care nu-i exclus să fi bănuit ceva).

Stamatis a citit mesajul și, foarte stăpân pe sine, mi-a spus să mă așez, pentru că ordinul Cartierului General ridica o problemă foarte gravă, pe care trebuia s-o discutăm între noi. I-a

dat imediat hârtia lui Hektor, iar el a citit-o, desigur, dintr-o privire, a pălit, a rămas cu ochii ațintiți asupra hârtiei, ca și cum nu și-ar fi crezut ochilor. Stamatis mi-a spus să aduc jurnalul de drum și Evangheliarul, pe care le lăsasem în subterană, lângă transmițător. (Continuând exemplul Maiorului, scriam mesajele codate în jurnalul de drum și le decodam pe o hârtie, căreia îi dădeam foc imediat, ca să nu cadă în mâna inamicului.) Le-am adus și i le-am dat lui Hektor, pentru că pricepusem că pentru el le ceruse Stamatis, ca să se convingă Hektor decodând singur grupurile de câte patru cifre. Hektor însă a spus „Vă cred", cu o voce care abia s-a auzit, și ne-a privit când pe unul, când pe celălalt, drept în ochi, așteptând decizia noastră sau, mai degrabă, decizia lui Stamatis, căpetenia misiunii.

Într-adevăr, Stamatis a luat imediat cuvântul, subliniind că acum, după execuția celor cinci în fața porților de fier ale garajului, nu acordă prea mare importanță unor astfel de acuzații și că el personal e de părere să nu-l executăm pe Hektor (și sinceritatea lui în privința acestei chestiuni este clar dovedită de faptul că a stat să discute cu cel direct implicat, în timp ce ar fi putut să găsească numeroase căi să-l execute, urmând ordinul Cartierului General), să nu-l executăm, deci, pe Hektor, ci doar să-l legăm, să fim cu ochii pe el, să nu fugă, și, când ajungem în orașul K, să-l predăm autorităților competente, să fie judecat regulamentar, moment în care promitem să depunem mărturie în favoarea lui, declarând adevărul, adică spunând că Hektor a avut o conduită ireproșabilă pe tot parcursul misiunii.

– Și cine o să depună mărturie pentru conduita de dinaintea misiunii? a întrebat Hektor.

– Asta te privește. Trebuie să-ți găsești alți martori, a răspuns Stamatis deranjat, aproape furios, aș putea spune, și s-a grăbit să supună la vot propunerea sa.

Am ridicat mâna toți trei. Hektor a acceptat să ne predea doza de cianură, a acceptat să-i legăm mâinile la spate, moment în care s-a pus problema dacă trebuie să-l legăm și la picioare și, în cele din urmă, am decis ca mai întâi să se urce Hektor pe acoperișul carului și acolo să-l legăm la picioare.

Ne-am continuat deplasarea, rămânând practic doi oameni („Dar proști mai sunteți! – ne-a spus la un moment dat Hektor –, voi o să stați treji cu rândul, iar eu o să am tură de somn zi și noapte"), însă a devenit în curând evident că nu-l puteam ține așa legat pe Hektor (nu trebuia să mănânce, nu trebuia să se ușureze?), și nici nu era comod ca una-două să-l dezlegăm și iarăși să-l legăm, așa că l-am dezlegat o dată și gata, avertizându-l că o să stăm cu ochii pe el, că o să avem încontinuu agățată pe umăr traista cu pistolul, în vreme ce el, desigur, va fi neînarmat, și toate bune și frumoase, prieteni prieteni, tovarăși tovarăși, dar la prima mișcare suspectă, s-a zis cu el. Ne-am continuat așa drumul până când am ajuns pe la prânz, în ziua de 15 septembrie 1949, în punctul n12, unde ne-am și oprit să mâncăm o bucată de pâine.

Ședeam toți trei la umbra unui copac și mâncam tăcuți, nu că ar fi existat vreo dușmănie între noi, dar na, nu știam ce să ne spunem, nu știam cum să deschidem discuția, deși Hektor trebuie să se fi convins că nu-i voiam răul, de vreme ce nu ne atinseserăm de el până în clipa aceea, iar noi eram tot mai siguri că n-avea de gând s-o ia la sănătoasa, de vreme ce nu se arătase dornic s-o șteargă până atunci – și unde s-ar fi dus? – și, prin urmare, începuse să se stabilească o încredere reciprocă între noi, când, la un moment dat, cum stăteam noi și mâncam liniștiți, Hektor sare în picioare, traversează drumul de țară și se apucă să alerge pe o miriște arsă. M-am ridicat și am luat-o pe urmele lui, l-am auzit pe Stamatis că strigă „Lasă prostiile!" și l-am văzut alergând spre dreapta, având probabil de gând să-l împresoare pe

Hektor, ieșindu-i în față. În timp ce alergam, mi-am scos pistolul din traistă și, când am ajuns destul de aproape de Hektor, am tras în aer. Hektor s-a culcat pe burtă (nu avea de unde să știe că trăsesem în aer și a vrut să se ferească). S-a ridicat repede de la pământ și a început să alerge gheboșat și, brusc, a făcut un salt în stânga, s-a culcat iarăși pe burtă, iar s-a ridicat și tot așa, alergat gheboșat, salt, culcat la pământ, ba la dreapta, ba la stânga, ca să nu-l pot ochi. Firește că planul i-a reușit, pentru că, și dacă aș fi vrut să-l nimeresc, mi-ar fi fost destul de greu, însă, pe de altă parte, procedând în felul ăsta, și-a micșorat viteza alergăturii (ba chiar mi s-a părut că exagerează cu giumbușlucurile, de parcă și-ar fi dorit să-l prindem din urmă), iar Stamatis, care s-a dovedit un alergător de excepție, i-a ieșit în curând dinainte, la o distanță de aproximativ douăzeci de metri, tocmai în clipa în care Hektor se ridicase iarăși și se pregătea să alerge gheboșat, dar n-a alergat, nu s-a aruncat în lateral, ci s-a oprit pe loc gheboșat cum era, cu mâinile atârnându-i vertical, neînsuflețite, cu degetele aproape atingând pământul, cu cămașa albă pe fundalul negru al miriștii pârjolite, și eu mă oprisem la vreo douăzeci de metri în spatele lui și așteptam ca acum să se îndrepte de spate și să se predea, ridicând mâinile, și Stamatis (care era neînarmat, nu avea traista cu el) se îndrepta deja spre Hektor, cu aerul unui adult care se duce să tragă de urechi un băiețaș neascultător, când l-am văzut dintr-odată pe Hektor că ia de jos un bolovan, se îndreaptă de spate, ridică piatra sus, probabil gata să arunce cu ea în Stamatis, și atunci eu, ca să i-o iau înainte, am apăsat aproape instinctiv pe trăgaci, țintind la o palmă deasupra capului lui (sau, mai degrabă, fără să țintesc, ci crezând pur și simplu că trag încă o dată în aer), însă Hektor a fost mai rapid, a apucat să arunce piatra (mare cât alea de la concursurile de aruncat cu greutăți) și piatra a descris o curbă și Stamatis n-ar fi pățit nimic, în condiții normale, piatra ar fi căzut la aproape doi metri în fața lui, însă Stamatis s-a împiedecat, a căzut sau, mai degrabă, înainte să apuce să cadă, în avântul căzăturii, s-a lovit cu fruntea de bolovan, care pica și el exact în momentul ăla, și astfel piatra și capul s-au ciocnit, în timp ce, o secundă mai devreme, glonțul tras de mine îl nimerise pe Hektor în ceafă.

Am săpat o groapă acolo, în punctul n12, în miriștea arsă, i-am dezbrăcat pe cei doi morți, i-am îngropat, am pus piatra însângerată pe mormântul lor și mi-am continuat drumul până la cotitura spre Eleousa. Am trimis mesajul menționat mai sus, am așteptat răspunsul și, după un sfert de oră, am auzit bip-bip-bip în căști și totul a decurs foarte bine cu primele opt grupuri de câte patru cifre, adică cu primele opt litere (care, așa cum bănuisem, s-a dovedit că înseamnă „cotitură“), dar n-am apucat să prind primul număr din al șaptelea șir, și la fel mi s-a întâmplat cu al doilea număr din al nouălea șir, așa încât, în cele din urmă, după ce am decodat mesajul, am citit „Cotitură + a + o Horio“, unde crucile puteau fi *p* și *n* sau *k* și *t*, adică era vorba fie de Pano Horio, fie de Kato Horio. Firește, nu m-am descurajat imediat, m-am gândit că, dacă mai cercetez un pic, voi reuși, probabil, să găsesc litera corectă, pentru că a șaptea tetradă, cea incompletă, era +915, trebuia, deci, să găsesc ce literă corespunde paginii 19, coloanei 1, rândului 5 și apoi paginilor 29, 39 etc., până la 99, de fiecare dată pe prima coloană și pe al cincilea rând, însă, din întâmplare, făcând cercetarea până la sfârșit, am descoperit și *p*-ul, și *k*-ul (*k*-ul chiar l-am găsit de două ori), așa că toată strădania mea a fost zadarnică, așa cum a fost și în cazul celeilalte tetrade incomplete (care era 5+23), deși am căutat conștiincios de la pagina 50 la 59, de fiecare dată pe coloana a doua și pe rândul al treilea.

Am studiat harta militară și am văzut că cel mai scurt drum spre orașul K trecea pe la cotitura spre Pano Horio (vezi harta nr. 2). Firește, asta nu însemna absolut nimic, pentru că deja făcuserăm trei ocoluri, iar Cartierul General putea foarte bine să-mi ordone să-l fac și pe-al patrulea. Însă, de vreme ce oricum îmi era imposibil să știu dacă urmez ordinul Cartierului General, orice direcție aș fi luat, am preferat cotitura spre Pano Horio, supunându-mă ordinului inițial, care era ca lada să ajungă în orașul K, și cât mai curând posibil (nimeni nu ne spusese explicit și categoric „cât mai curând posibil", însă tocmai asta arăta că era ceva de la sine înțeles).

Tovarășe anchetator, încep să mă întreb dacă sunteți cu adevărat tovarăș. Sau, mai degrabă, încep să cred că nu sunteți și v-o spun răspicat, fără să-mi pese dacă astfel vă stârnesc furia. La urma urmei, puneți-vă în locul meu, încercați să vedeți lucrurile prin ochii mei și spuneți-mi apoi dacă am dreptate când spun că situația devine nefirească. Am consemnat atâtea evenimente, am raportat fapte concrete, nume, date, am revenit cu amănunte ca să lămuresc anumite aspecte eventual tulburi, am recunoscut că s-a întâmplat să spun în câteva cazuri jumătăți de adevăr și, totuși, dumneavoastră continuați să tăceți, nu aveți de gând să vă jucați corect rolul, nu aveți de gând să-mi adresați întrebări, mă lăsați să presupun ce v-ar putea interesa – dar ce, sunt ghicitor?

Din presupunere în presupunere, am ajuns să mă gândesc că nu am de-a face cu un tovarăș – da, recunosc, de ceva zile suspectez că e posibil ca orașul K să fi căzut din nou în mâinile guvernamentalilor, de-asta am vrut masa, m-am gândit s-o pun pe pat și să văd steagul care flutură pe cel mai înalt meterez al Fortului Venețian (voiam să mă asigur că e încă steagul nostru), pentru că, dacă nu este, scriu o depoziție care ajunge în mâinile inamicului. Înțelegeți în ce situație dificilă mă puneți?

Firește că au existat cazuri în care am spus inexactități, însă n-am făcut-o exclusiv pentru a ascunde adevărul, ci mai urmăream și altceva în felul acesta. Inexactitățile au fost momeli, ca să zic așa, au fost o încercare din partea mea de a vă oferi un prilej să mă opriți și să-mi spuneți „A, nu, nu ține, sunt în măsură să știu că minți în punctul ăsta“, această reacție am urmărit-o și am așteptat-o, ca să am în sfârșit un contact cu dumneavoastră. Am așteptat să mă chemați în biroul dumneavoastră, să mă interogați cum trebuie, chiar zi și noapte, încontinuu, fără să mă lăsați să dorm, chiar și obligându-mă să stau drepți douăzeci și patru de ore neîntrerupt, cu lumina puternică a lămpii sau a proiectorului bătându-mi în față, iar dumneavoastră, sau locțiitorul dumneavoastră, să ședeți frumos și comod în semiîntuneric, chiar și așa, fără pâine, fără apă, douăzeci și patru de ore neîntrerupt, în vreme ce dumneavoastră ați mânca și ați bea dinaintea mea, chiar și pălmuindu-mă, torturându-mă cu lovituri la falangă, dar măcar să fiu sigur că situația nu s-a schimbat din ziua în care m-ați supus concisei anchete preliminare și ați decis că trebuie să fiu închis, în vreme ce acum, o repet, tăcerea dumneavoastră îmi stârnește o mulțime de bănuieli, îndreptățite, trebuie să acceptați, fiindcă, dacă sunteți un guvernamental, este foarte firesc să nu îndrăzniți să dați ochii cu mine, de vreme ce aveți toate motivele să suspectați sau, mai degrabă, să credeți că-l cunosc pe anchetatorul antiguvernamental. Desigur, ați putea găsi o soluție destul de convingătoare pentru mine, și anume să-mi trimiteți un bilet prin gardian, care, din câte îmi pot da seama, nu s-a schimbat, deși cum ați vrea să fiu sigur, de vreme ce vine în fiecare dimineață și brusc deschide larg ușa de metal și stă acolo în prag cu pistolul în mână și îmi zice să mă ridic și să mă duc să stau cu fața la perete și cu mâinile ridicate (de fapt, a zis asta doar prima dată, de atunci face numai un semn și eu mă supun) și atunci, în timp ce stau cu spatele la el, ia tineta plină, aduce una goală și, când aud că se închide ușa și cobor mâinile, descopăr în colț jumătatea de pâine, urciorul cu apă și paginile dumneavoastră ștampilate. Oricât m-am străduit, n-am reușit să-i văd bine fața. Doar statura i-o disting întrucâtva în semiîntuneric (pentru că vine la ora la care răsare soarele, iar razele, intrând orizontal prin fereastră, cad pe peretele opus, un pic mai jos de

tavan și eu – după ce pleacă gardianul – pândesc cum pătratul luminos alunecă în jos pe perete și atunci mă sprijin cu spatele de tencuiala aproape căzută, mă ridic în vârful picioarelor, iar soarele, pătrat, îmi străbate roșu ca focul pleoapele închise și am impresia că umbrele celor două zăbrele perpendiculare de la fereastră pică exact în dreptul urechilor – știu că e doar o impresie, umbrele s-au și dispersat până să ajungă pe perete și, totuși, pe urechile mele ar cădea dacă umbrele nu s-ar supune legii difuziei – și, deci, fiind atât de luminoasă celula la ora aia, ce poate fi mai firesc decât ca holul să fie întunecat și să nu pot distinge clar chipul gardianului, dat fiind că-mi stă mintea mai ales la pistolul lui?).

Totuși, chiar dacă gardianul mi-ar aduce un bilet de la dumneavoastră, chiar dacă mi l-ar aduce în plină zi și s-ar arăta dinaintea mea fără să se ascundă (ca să mă asigur, cel puțin, că poartă onorabila uniformă a Gărzii populare), nici măcar un astfel de bilet n-ar fi îndeajuns să mă convingă că orașul K n-a fost recucerit de forțele guvernamentale, fiindcă tot ar exista varianta să fie vorba de o deghizare. Adică noi de ce ne-am îmbrăcat în țărani? De ce nu l-ați îmbrăca și dumneavoastră pe gardianul guvernamental în uniformă de antiguvernamental? Și ca să vă spun până la capăt ce gândesc și să vedeți ce bănuieli cumplite îmi trec prin minte din cauza comportamentului dumneavoastră inadmisibil, nefiresc, nepotrivit unui anchetator, vă spun că încep să am îndoieli chiar și în privința anchetei preliminare, în sensul că nu exclud eventualitatea ca și dumneavoastră, chiar și atunci, la câteva ore după sosirea mea în orașul K, să fi fost pur și simplu un guvernamental deghizat în anchetator al Armatei Populare și, firește, toată primirea care mi s-a făcut să nu fi fost decât o înscenare, în care au făcut figurație și numeroși locuitori ai orașului K sau, mai degrabă, a fost tocmai invers, n-au luat parte la reprezentație, ci doar au continuat, vorba vine, să se poarte ca și cum nu s-ar fi întâmplat nimic, chiar și atunci când deja ajunsesem cu carul în piața centrală, chiar și atunci când am trecut prin fața bisericii, m-am oprit la cafenea și am întrebat un grup de sergenți și de soldați care urmăreau o partidă de table cum să ajung la sediul Comandamentului militar și un sergent m-a întrebat „Ce treabă ai la Comandament, nenică“, iar eu, oțărât, am răspuns tare, ca să mă audă toată lumea, „Vin din N, am adus lada“, nici măcar atunci nu s-a sinchisit nimeni, jucătorii au continuat să arunce înverșunați zarurile, ceilalți îi urmăreau la fel de preocupați, și doar sergentul mi-a spus, pe un ton care lăsa să se înțeleagă că e vremea să-l las în pace „Mergi drept înainte, la al treilea colț de stradă cotește la stânga și ceva mai încolo o să vezi liceul. Acolo e“. Desigur, era normal să nu știe nimic, de vreme ce era vorba despre un secret militar, însă, ca să spunem adevărul, secretele noastre militare n-au fost niciodată atât de secrete încât să nu știe nimeni nimic și, deci, în acest caz, ceea ce în principiu e firesc pare nefiresc și am toate motivele să bănuiesc că acest presupus firesc este rezultatul unei înscenări puse la cale de cineva.

Vedeți, așadar, unde am ajuns: să bănuiesc un oraș întreg, și toate astea fiindcă n-aveți de gând să reacționați, chiar și când e vorba despre un fapt pe care ar trebui să-l cunoașteți – dacă sunteți, desigur, tovarăș anchetator –, cum ar fi, de exemplu, episodul cu santinela care dormea în post. Prima dată, am ascuns faptul că dormea (sau, mai degrabă, am omis să-l menționez) pentru că singurul lucru care mă preocupa era să dovedesc că am rămas mereu fidel fracțiunii leniniste, iar santinela adormită nu avea legătură cu nicio fracțiune, adică era, ca să zic așa, în afara subiectului. A doua oară, când am priceput că nu atitudinea mea personală față de disensiunea dinăuntrul partidului era cea care conta cu adevărat, ci

activitatea mea ca membru responsabil al Partidului, cu alte cuvinte, cum am servit Partidul în ansamblu său, fără legătură cu diferendele personale sau, mai degrabă, dacă vreți – o să recunosc chiar și asta –, când am bănuit că e posibil să se fi schimbat încă o dată conducerea Partidului și că rezoluțiile istorice ale Plenarei din 29 august 1949 este posibil să fi fost anulate de o altă Plenară la fel de istorică și, prin urmare, când am început brusc să suspectez că e posibil să nu mă adresez anchetatorului leninist, ci unuia care mă judecă după alte criterii (dogmatice, de ce nu, nu mă feresc de cuvinte, i-am ponegrit destul pe dogmatici), dar puneți-vă iarăși în locul meu, nu credeți că este normal ca acuzatul (dacă, într-adevăr, sunt acuzat), nu este normal ca el să se apere, potrivindu-și depoziția după criteriile anchetatorului, ba chiar și după gusturile lui personale, dacă are, desigur, norocul să le cunoască, și, în orice caz, lucrul cel mai important pe care vreau să-l subliniez, și insist mult asupra acestui aspect, este că schimbarea de tactică pe care am urmat-o poate părea, desigur, la o primă vedere, un fel de piruetă oportunistă, care merită cele mai severe calificative, însă în esență a fost singura poziție nimerită pe care m-am văzut constrâns s-o adopt de la bun început, pentru că fracțiunile sunt un fenomen provizoriu, trecător, în vreme ce Partidul rămâne și durează și, deci, am greșit când am vorbit despre copaci, uitând de pădure, iar acum îndrăznesc să supun judecății dumneavoastră faptul că, făcând pirueta și, deci, schimbând sau, mai degrabă, corijând perspectiva proprie, nu doar am abordat mai corect problema, ci v-am plasat și pe dumneavoastră la un nivel mai înalt și, ca atare, mai onorabil (fiindcă, dacă mi-am continuat depoziția într-un spirit de partid, v-am considerat în realitate demn să vă ridicați și dumneavoastră la nivelul amintit, făcând apel la latura dumneavoastră mai nobilă și mai luminată, adică la cea partinică, indiferent de fracțiunea căreia i-ați putea aparține) și a fost, desigur, normal ca, prin corijarea perspectivei, să mă văd nevoit să infirm anumite aspecte, nu atât pentru că spusesem mai devreme jumătăți de adevăr și minciuni, ci pentru că, în special, schimbarea de perspectivă mi-a permis, așa cum, de altfel, era normal și necesar, să văd lucrurile cu un ochi diferit, și astfel, a doua oară, după ce mi-am însușit, ca să zic așa, perspectiva partinică, am relatat mai amănunțit episodul cu santinela adormită și mi-am făcut autocritica partinică, mai presus de orice fracțiune, mărturisind că am omis să raportez santinela, adică am omis să-mi fac datoria ca militar și, deci, ca membru de partid.

Deci, a doua oară (dar încă o dată subliniez că am crezut că, dacă retractez și, deci, recunosc în fapt – sau indirect, dacă vreți – că am spus minciuni, vă ofer astfel ocazia să interveniți și să vă arătați, în sfârșit, cu adevăratul dumneavoastră chip, cel de anchetator, ca să nu mă mai chinuie zeci și sute de bănuieli, ca cele pe care le-am notat mai sus, cu o doză de exagerare, recunosc – adică nu că mi-am exagerat bănuielile ulterior, toate astea chiar mi-au trecut prin gând în momentele când nu mă lua somnul și mă răsuceam pe salteaua de paie, voiam doar să spun că bănuielile mele, pe care vi le-am expus cu toată sinceritatea, au avut, recunosc, o doză de exagerare), a doua oară, deci, am avut impresia că episodul cu santinela adormită trebuia inevitabil să provoace o reacție din partea dumneavoastră. Scriind despre el, îmi repetam în sinea mea „Imposibil, acum n-o să se mai poată abține și o să-mi facă scandal“, pentru că, leninist sau dogmatic, mi-e indiferent, trebuia să vă dați seama imediat că mințisem cu cea mai mare neobrăzare atunci când am susținut că nu raportasem santinela, făcându-mi, chipurile, autocritica, ca să devină mai credibilă depoziția. Dacă sunteți, într-adevăr, anchetator antiguvernamental (leninist sau dogmatic, puțin contează), ar trebui să știți că

santinela (Lysimahos se numea) a fost executată în zorii zilei de 7 iulie 1949, fix la cinci zile după sosirea mea în orașul N, l-au executat pe soldat tocmai pentru că „a fost prins dormind în timp ce era de gardă“, adică l-au executat tocmai pentru că fusese raportat de mine. (Decizia a fost lipită pe zidurile din toate punctele centrale ale orașului N, fiindcă era, desigur, o execuție avertisment și trebuia adusă la cunoștința tuturor, deși mie personal mi s-a părut atunci – și încă mi se pare și acum – inutilă lipirea anunțului pe ziduri, dat fiind că l-au țintuit la zidul de la Izvorul Tămăduirii, unde aveau loc, de altfel, toate execuțiile publice, ca să zic așa.) Și nu-mi spuneți „De unde vrei să știu tot ce s-a întâmplat în zilele alea în orașul N, nu am nicio obligație să cunosc care santinelă a fost executată și care soldat a fost pedepsit cu suspendarea de o zi a permisiei, de altfel, nici nu mă interesează“ – nu-mi spuneți așa ceva, fiindcă execuția lui Lysimahos are strânsă legătură cu Operațiunea Lada și sunt în măsură s-o dovedesc oricând mi-o veți cere. Vă somez să mi-o cereți. Altminteri, voi avea toate motivele să cred sau, mai degrabă, să mă conving pe deplin că nu sunteți tovarăș și, firește, dacă îmi continui în aceste condiții depoziția, trebuie să fiu ori nebun, ori trădător – cine altcineva ar sta de vorbă cu inamicul? Vă somez încă o dată. Dacă nu-mi cereți lămuriri în privința acestei chestiuni (în așa fel, desigur, încât să fiu convins că știți despre ce e vorba, că sunteți, pe scurt, tovarășul anchetator care investighează punct cu punct Operațiunea Lada), nu am de gând să mai adaug niciun cuvânt.

Tovarășe sau domnule anchetator, sau, mai degrabă, nu, de acum încolo scriu sau, de fapt, nici măcar n-o să mai scriu, se va subînțelege, nu voi scrie, deci, iar de acum încolo se va subînțelege că mă adresez primei autorități ieșite în cale, pentru că de acum faptul că sunteți leninist sau dogmatic sau fie și guvernamental a trecut, pentru mine, în plan secundar, dat fiind că am îndoieli în privința a ceva mult mai important. Mă îndoiesc că vă sinchisiți să citiți cele scrise de mine.

Colile pe care mi le trimiteți poartă ștampila oficială și sunt numerotate (deși, dacă tot am adus vorba, n-am reușit până acum să citesc ce spune ștampila, iar emblema din mijlocul cercului este atât de neclară, de parcă cerneala diluată ar fi fost absorbită de sugativă, așa încât e foarte probabil să mă întreb, și pe bună dreptate, dacă nu cumva exagerez când afirm că aceste coli poartă ștampila oficială, însă, pe de altă parte, dacă n-ar fi fost hârtii oficiale, ar fi îndrăznit să mi le aducă gardianul?). Mă roade, deci, îndoiala și în privința ștampilei, dar cu toate astea n-am absolut niciun dubiu cât privește numerotarea. Nu încape discuție în privința ei, cifrele sunt foarte clare, scrise de mână, cu cerneală albastru închis, au început de la 1 și continuă normal, mai mult ca sigur sunt scrise mereu de aceeași persoană, pentru că se distinge grafia aparte.

Așadar, colile sunt clar numerotate, și tocmai de aceea v-am cerut câteva coli albe, ca să-mi fac notițe. Nu mi le-ați trimis. Mi s-a părut normal, adică am priceput că ați socotit inacceptabilă pretenția mea, dar nu m-a deranjat prea mult, recunosc, pentru că m-am gândit să fac însemnări pe scândura patului (din fericire, vopseaua verde nu s-a dus de peste tot și pe alocuri există suprafețe netede pe care se poate scrie), și de acum încolo asta o să fac, o să notez episoadele de care mi-aduc aminte, fiindcă, altminteri, există riscul să amân la nesfârșit consemnarea unui eveniment și, în cele din urmă, să-l uit cu desăvârșire.

Însă, lăsând deoparte însemnările, am decis acum nouă zile să fac un experiment. Ca să scriu ultima parte (acolo unde vă amenințam că n-o să mai zic nimic dacă nu-mi cereți lămuriri cu privire la Lysimahos), am sărit trei coli numerotate (s-au adunat suficiente când am refuzat prima oară să scriu, pentru că, în fiecare dimineață, gardianul îmi aduce rația zilnică, pune hârtiile sub cele goale și le ia pe cele scrise, de acolo unde le-am lăsat, lângă tinetă, prin urmare, gardianul știe că paginile sunt numerotate și le așază în ordine, urmând, în mod evident, ordinul dumneavoastră), am sărit, deci, trei coli zilele trecute, adică am luat trei coli și le-am ascuns sub saltea. Prin urmare, între părțile din 12 și din 13 ale lunii lipsesc trei pagini. Prin urmare, dacă ați citit ultima parte din 13 ale lunii, trebuie să fi constatat acest lucru. Prin urmare, trebuie să fi presupus că am scris douăsprezece pagini întregi, pe care nu le-am predat. Prin urmare, paginile acestea trebuie să fi cuprins mărturisiri pe care, în ultimul moment, m-am străduit să le ascund. Prin urmare, ar fi trebuit să-mi cereți paginile care lipsesc. Și totuși, în ciuda atâtor „prin urmare“, au trecut nouă zile fără nicio reacție din partea dumneavoastră. Gardianul, în toate aceste nouă zile, mi-a adus în fiecare dimineață filele dumneavoastră nescrise, ștampilate și numerotate, le-a așezat sub cele existente și, firește, nu a luat nimic scris, de vreme ce eram în grevă, însă nu mi-a cerut niciodată vreo explicație. Prin urmare, ori una, ori alta: fie nu sunteți atent la numerotare (dar atunci de ce vă chinuiți, dumneavoastră sau altcineva, să numerotați hârtiile, nu oricum, ci foarte citeț, cu cifre mari,

lângă ștampila neclară?) sau, pur și simplu, nu citiți deloc cele scrise de mine.

Astfel, deci, comparată cu această îndoială supremă, bănuiala că ați putea fi chiar și guvernamental a trecut brusc într-un plan secundar și recunosc că, în această clipă (după ce am întors subiectul pe toate părțile în aceste nouă zile), îmi este complet indiferent dacă dumneavoastră ori un alt organ competent îmi veți citi eventual depoziția, mărturia sau apărarea, puțin îmi pasă în ce categorie o veți băga dumneavoastră sau oricine altcineva – de jocuri de cuvinte ne arde nouă acum? Important e că dumneavoastră mi-ați cerut-o sau, mai degrabă, mi-ați furnizat materialele de scris necesare ca s-o pot scrie, în privința asta, cel puțin, nu există absolut nicio îndoială (e altă discuție dacă aceste materiale sunt inadecvate și, în mod normal, dacă ați vrea să vă faceți o imagine completă despre cele întâmplate, ar trebui să născociți un sistem de notație complexă și concomitentă a gândurilor mele, pentru că acum, de exemplu, chiar în momentul în care mă pregătesc să continui, mi se înghesuie în minte o mulțime de amănunte și nu știu pe care să-l consemnez primul, însă, pe de altă parte, pe zi ce trecea, scriind, am simțit tot mai mult, cum să zic, mi-am dat seama că-mi place să-mi reamintesc cele întâmplate, să asamblez bucățile disparate, ca în jocul acela pentru copii pe care-l păstrase prietenul meu Hristoforos, deși ajunsese student – în timpul Ocupației –, un joc cu niște cuburi, pe care trebuia să le potrivești unul lângă celălalt, și în felul acesta fiecare fațetă superioară a cuburilor așezate în locul potrivit constituia o secțiune a aceleiași suprafețe, o secțiune a unui tablou, iar totalitatea fațetelor alcătuia o suprafață neîntreruptă, un tablou unic, nesecționat – un peisaj rural, de obicei, cu o moară de vânt și cu rățuște care se bălăceau în apă –, însă acum eu n-am cuburi, am numai cioburi, ruine ale războiului, ale ocupației, ale războiului civil și, încă și mai important, nu am dinainte imaginea pe care trebuie s-o asamblez, pe scurt, dumneavoastră m-ați priponit, desigur, de roata fântânii și curg apele pe mine în timp ce mă învârtesc în cerc, tot revenind pe propriile urme, însă nu scot apă doar pentru dumneavoastră, beau și eu, chiar dacă e tulbure și-mi pică greu la stomac).

În fine, îmi aduc aminte că spuneam zilele trecute că Lysimahos a fost executat pentru că-l raportasem viceguvernatorului Velisarios și v-am provocat să mă întrebați ce legătură are Lysimahos cu Operațiunea Lada, însă dumneavoastră mi-ați răspuns iarăși prin tăcere și, ca atare, de vreme ce am decis să continui oricum, precizez astăzi că, într-adevăr, l-am raportat pe soldatul Lysimahos, însă nu a fost executat, am mințit în privința asta zilele trecute, când am infirmat minciuna anterioară (și anume că nu l-aș fi raportat) și această a doua minciună, ca să anulez prima minciună, am spus-o ca să constat dacă într-adevăr sunteți tovarășul anchetator, însă acum ceea ce mă interesează e să consemnez pur și simplu faptele și, deci, e adevărat că l-am găsit pe Lysimahos dormind pe jos, sprijinit cu spatele de zidul curții, l-am trezit, i-am promis că nu-l raportez și, în momentul acela, eram convins că n-o să spun nimănui o vorbă, pentru că de mic copil mi-a displăcut să fiu pârâcios, iar în liceu eram mereu de partea colegilor mei, chiar și în cazul chiulului în grup (deși nici filmele cu cowboy la care ne duceam, nici gogoșelele pe care le mâncam la Crinul nu mă prea entuziasmau), și mi-aduc aminte că niciodată nu mi-am pârât vreun coleg acuzat să fi făcut farse, nici măcar atunci când se întâmpla să fiu amenințat de profesor că, dacă nu-i spun numele, o să mă pedepsească pe mine. Nu l-am pârât niciodată pe vinovat, deși îl văzusem cum bagă jumătate de lamă într-o crăpătură a băncii, îndoaie metalul subțire și îl eliberează brusc, iar acesta vibrează și umple sala cu note aproape armonioase, chiar în momentul în care profesorul de matematică, stând

cu spatele la noi, demonstra, scriind la tablă, că rezultatul ecuației este egal cu zero. Vinovatul nu recunoștea, nici măcar atunci când profesorul mă scotea din clasă, pentru că asta era înțelegerea noastră, să nu le facem jocul profesorilor, ci să-i lăsăm să-i apese conștiința că pedepsiseră, cel mai probabil, un nevinovat, pe cineva ales la întâmplare, pentru că nu fuseseră în stare să-l prindă pe adevăratul făptaș.

În cazul lui Lysimahos însă, lucrurile au stat altfel, iar în timp ce urcam scara lată de marmură (adică exact în momentul în care instructorul le-a ordonat pe loc repaus „fotbaliștilor" care se antrenau), în momentul în care ajunsesem la colonadă, după ce urcasem treptele de marmură (care erau roase, cu mici adâncituri ici și colo – picătura mică găurește piatra tare –, marmura fusese roasă de numeroasele picioare care urcaseră și coborâseră scara, picioare de elevi care se revărsau din clase și alergau în pauză în curte și urcau apoi încet și fără chef, târșâindu-și tălpile, să se închidă iarăși în sălile de clasă), în momentul acela mă gândeam că Lysimahos nu-și făcuse datoria și, în consecință, eu aveam datoria să-l raportez.

Am intrat în vestibulul imens, am bătut la ușa pe care scriseseră cu creta „Aghiotantură" (și scriseseră asta deasupra plăcuței de bronz cu „Direcțiune" și m-am gândit, mi-amintesc, cum de nu se găsise nimeni care să desprindă de-acolo plăcuța sau, mai degrabă, să-i desfacă pur și simplu șuruburile din cele patru colțuri, ciudat), am bătut și am intrat. Aghiotantul scria ceva, și-a continuat indiferent treaba, nici măcar n-a catadicsit să-mi spună să aștept și, cu totul pe neașteptate, inima a prins să-mi bată neliniștită, ca atunci când m-am prezentat în fața directorului liceului cu scrisoarea de la tata, iar directorul nota ceva în catalogul școlar, mi-a aruncat o privire și și-a continuat treaba fără să ia seama că sunt acolo. Bine a făcut, așa mi-a dat posibilitatea să mă liniștesc, mare noroc pe capul meu, numai când te gândești ce-aș fi pățit dacă mi-aș fi pierdut cumpătul și atitudinea mea i s-ar fi părut suspectă, mă descurcasem bine până aici, reușisem să plastografiez scrisoarea de la tata, acum important era să i-o înmânez cât mai firesc cu putință, o plastografiasem bine (chiar eu o compusesem, singur, fără să cer ajutorul nimănui, nu că n-aș fi avut încredere în colegul și prietenul meu Hristoforos, de exemplu, ci doar așa, fiindcă voiam să port numai eu răspunderea, întreaga răspundere, chiar și pentru vreo greșeală de sintaxă sau vreun cuvânt scris greșit), mă descurcasem bine și să imit scrisul tatei, după ce-i sustrăsesem o scrisoare comercială (pe care o scrisese cu mâna lui, pentru că reprezentanța lui comercială abia de mai mergea, își concediase cu ceva vreme în urmă secretara și simțea, cum se exprima el însuși, „o repulsie organică față de mașinile de scris"), am lipit de geamul ferestrei scrisoarea pe care o scrisese cu mâna lui, am pus deasupra o hârtie albă cu antetul „Eurafricii" și am trasat vocalele, consoanele, silabele sau chiar cuvintele (niște „și" mai ales), tot mutând hârtia albă deasupra consoanelor și vocalelor pironite în lumină, ca într-un vitraliu, am completat așa-zisul text al tatălui meu, în care „prin prezenta" îl informam pe domnul director că „am luat la cunoștință de absența nejustificată a fiului meu" – foarte bine până aici, să vedem acum ce se întâmplă după ce-și închide catalogul și îmi cere scrisoarea, noroc că îmi trecuse prin cap în ultimul moment s-o pun într-un plic cu antetul și sigla „Eurafricii" (un ansamblu destul de pestriț, în care, totuși, se puteau distinge Turnul Eiffel, o coloană dorică și piramida lui Keops), sigla avea să-l impresioneze mai mult ca sigur, și-ar fi oprit privirea asupra ei câteva secunde, înainte să citească mecanic „În atenția domnului Oikonomopoulos, Director, a i se înmâna personal", influențându-l favorabil, inconștient măcar, față de mine. Într-adevăr, directorul a studiat o clipă plicul, a dat aprobator

din cap, după care, fără să-l deschidă, l-a pus într-un sertar (oarecum absent acum, aproape indiferent) și mi-a spus că pot pleca, însă mie îmi revenea adesea în minte scrisoarea aceea, cu tot mai puțină îngrijorare, e adevărat, și tot mai rar, pentru că, pe măsură ce trecea timpul, scădeau probabilitățile ca directorul să fi bănuit ceva și să-i ceară telefonic tatălui meu o confirmare (numărul lui de telefon era trecut, desigur, în antet, și tocmai pe asta mizam și eu, era ca și cum i-aș fi spus „Vă puteți convinge și singur, domnule director“), până ce am terminat ultimele două clase, mi-am luat bacalaureatul și m-am liniștit, am uitat complet acel episod, până în ziua în care tata a fost ucis de un glonț rătăcit în decembrie[10] și l-am văzut gol la morgă și era deja imposibil, pe veci imposibil să-i mărturisesc că îi plastografiasem pe vremuri semnătura.

Aghiotantul a aruncat o privire asupra foii de drum, a chemat un soldat și i-a spus să mă conducă la biroul viceguvernatorului. (Se vedea limpede că-i era somn și că se plictisea. A privit cazul meu ca pe ceva foarte obișnuit, lucru care m-a deranjat cumva, asta mai ales după interesul, respectul, admirația, aș putea spune, pe care mi le arătase șeful patrulei cu puțină vreme înainte, când mă oprise și îmi verificase actele lângă cișmeaua din piața centrală.)

Fostul liceu era o clădire din secolul trecut, avea ziduri groase, ferestre înguste, săli mari și înalte. Când intrai în vestibulul imens de la intrare, vedeai chiar în față trei scări de marmură. Două conduceau la etajul al doilea și pe a treia, din mijloc, coborai la subsol, unde erau pe vremuri magaziile, dar înainte să ajungi la subsol, era un palier unde scara se bifurca. Pe de o parte, coborai la subsol, iar pe de alta, într-o curte mică interioară, unde se aflau closetele. Soldatul m-a condus la subsol și, în timp ce coboram împreună scările și tot coteam pe coridoare, eu mă gândeam încontinuu la Lysimahos și îmi spuneam că trebuia să iau o decizie până la urmă, îl raportez sau nu, iar când viceguvernatorul Velisarios mi-a luat foaia de drum, s-a ridicat de la bancul de chimie cu cele două lumânări aprinse și a ieșit (sau poate că n-a ieșit, ci doar a deschis și a închis ușa de lemn cu balamale ruginite?), în fine, când m-a lăsat singur, eu n-am încetat niciun moment să mă gândesc la asta, să cântăresc situația și să mă întreb dacă trebuia să-l raportez pe Lysimahos, cercetând totodată cu atenție spațiul, distingând tot mai limpede maldărul de instrumente de gimnastică (mingile de piele, umplute cu alge – cum sunt cele pe care le rostogolesc copiii pe pământ, printre picioarele desfăcute, și când mingea ajunge la ultimul din șir, o luam, mi-aduc aminte, și o țineam strâns în mâini, sprijinită de piept, pentru că era destul de grea, alergam cât puteam de repede, ajungeam în fața primului din linie și toți ceilalți din urma mea făceau un pas înapoi și își crăcănau picioarele și atunci mă aplecam și îi dădeam o lovitură puternică printre picioare, cât puteam eu de tare, ca să se rostogolească repede printre picioarele echipei mele și s-o prindă ultimul, care venea și se punea în fața mea, și tot așa, până când alergau toți copiii din echipă și câștiga echipa care termina prima –, popicele, frânghia pentru întreceri sportive, bolovanii și bilele pentru aruncări, prăjinile pentru saltul în înălțime), le distingeam pe toate unul câte unul și le vedeam limpede și încă mă gândeam dacă trebuia să-l raportez acum imediat, de cum se întoarce viceguvernatorul Velisarios (cum, de altfel, s-a și întors și mi-a ordonat să-i spun soldatului Pandelis să mă conducă pe culoarul de tragere), fiindcă, dacă era de datoria mea să-l raportez – firește că era, cum altfel?! –, trebuia să-l raportez imediat, nu-i așa? O datorie nu se amână, este inacceptabilă orice neîndeplinire a ordinului și, drept urmare, orice îndeplinire incompletă sau întârziată, pentru că era posibil ca Lysimahos să nu se fi încrezut în

promisiunea mea, poate că-l cuprinsese panica și o ștersese, dispăruse, mai cu seamă dacă era vorba despre un fost combatant al armatei guvernamentale, care aderase recent la rândurile noastre. Totodată, mă preocupa „cartea de vizită" pe care mi-o dăduse generalul de brigadă Odysseas și mă întrebam de ce nu mi-o ceruse viceguvernatorul Velisarios, cel mai logic era să mi-o ceară el, ca fiind cel mai în măsură să facă asta, așa cum, de altfel, era cel mai în măsură – sau, mai degrabă, singurul în măsură – să asculte raportul meu, însă eu tot nu mă hotăram și deja salutasem regulamentar și eram gata să plec, însă în ultima clipă am cerut permisiunea să vorbesc, am ceva de raportat. Viceguvernatorul Velisarios a dat din cap aprobator și a așteptat. Atunci, i-am relatat amănunțit că îl găsisem pe Lysimahos dormind buștean, am subliniat că îl dezarmasem (și, deci, oricine l-ar fi putut dezarma, chiar și un inamic), am omis doar să-i spun că îi promisesem lui Lysimahos că-l acopăr. Viceguvernatorul Velisarios m-a ascultat răbdător până la capăt, m-a felicitat că am, cum s-a exprimat, deosebit de dezvoltat sentimentul datoriei militare, însă a completat, zâmbind, că, în acest caz special, faptul nu are deosebită însemnătate, fiindcă plasarea unei santinele la intrarea în curte era pur simbolică și că îl plasaseră acolo pe Lysimahos doar ca să-i dea ceva de făcut, întrucât era, într-adevăr, unul dintre foarte puținii foști militari guvernamentali care aderaseră la rândurile noastre, și nu puteam, desigur, să-i încredințăm un post-cheie, care să presupună încredere, dar, pe de altă parte, nu trebuia să-l lăsăm inactiv, și tocmai de aceea s-a decis amplasarea unui post de pază în esență inutil, complet de prisos. Firește, viceguvernatorul avea să-i facă observația cuvenită, ca nu cumva să mai repete vreodată această greșeală, fie ea și simbolică – o observație sub formă de mustrare părintească, pentru că, desigur, trebuie să le arătăm o severitate părintească unor tineri care, din cauza ignoranței sau a circumstanțelor, trecuseră de partea sau, mai degrabă, fuseseră constrânși să treacă de partea inamicului, dar care au urmat drumul cel drept îndată ce li s-a dat prilejul. Mi-a mulțumit încă o dată pentru că îmi făcusem datoria, mi-a amintit însă că uitasem să raportez (explicit și exact) vina sergentului din tură, care, desigur, purta o vină încă și mai mare decât aceea a lui Lysimahos, de vreme ce îi era superior acestuia în grad și, ca atare, mult mai responsabil, având datoria să nu uite să-l înlocuiască când i se termina tura. În încheiere, mi-a spus că, din punctul lui de vedere, capitolul era încheiat, că aș face bine să-l uit și că mă pot duce acum pe coridorul de tragere.

Carevasăzică, Lysimahos n-a fost executat și ar trebui, desigur, s-o știți, pentru că Lysimahos a luat parte la misiune, a fost inclus de viceguvernatorul Velisarios în echipa noastră în ultima zi, după executarea celor cinci, nu atât pentru a înlocui pe vreunul dintre cei executați, cât pentru că era de-al locului și știa regiunea mai bine decât noi ceilalți. Prin urmare, ne-am pornit până la urmă treizeci și cinci, nu treizeci și patru, cum am tot zis de atâtea ori, și acesta a fost motivul pentru care am tot numărat oamenii din echipa noastră (am ajuns treizeci și nouă în orașul N, la ordinul Cartierului General, minus cinci, pe care i-am executat în fața porților de fier ale garajului, fac treizeci și patru, minus unu care a luat cianură, fac treizeci și trei, și tot așa, de fiecare dată când era ucis vreunul, îi număram și renumăram, și de fiecare dată vă întrebam dacă sunteți de acord cu numărul, oferindu-vă astfel prilejul, de fiecare dată, să aduceți vreo obiecție, pentru a începe dialogul între noi). Pentru că, firește, trebuie să știți că a venit și Lysimahos cu noi, cum e cu putință să nu știți nici măcar acest fapt elementar, și anume câți am pornit la drum, atunci ce naiba știți despre Operațiunea Lada, dacă nu cunoașteți nici măcar asta, și cum e cu putință să treceți cu vederea

minciuna grosolană pe care am zis-o zilele trecute, cum că Lysimahos ar fi fost executat (din cauza mea, am adăugat chiar, ca să fie mai credibil) și, deci, că n-ar fi venit cu noi, în timp ce, dacă ați fi citit măcar mesajele trimise de noi la Cartierul General (și, la urma urmei, ce ați făcut atâtea zile de când mă țineți închis aici? Încă n-ați citit mesajele pe care le-am schimbat cu Cartierul General?), ați fi văzut, desigur, că în ultimul mesaj, cel trimis de mine, este amintită moartea lui Lysimahos, și cum aș fi putut să-i raportez Cartierului General moartea unui membru inexistent al misiunii și să susțin că se numește Lysimahos, dacă brusc s-ar fi numit Anaximandros, întrucât Cartierul General avea lista membrilor misiunii și, prin urmare, dacă aș fi anunțat „Anaximandros scorpion“, organul competent ar fi căscat ochii și ar fi zis „De unde a mai răsărit și ăsta?“.

Iată, deci, că Lysimahos are strânsă legătură cu Operațiunea Lada (și sunteți dator s-o știți, dacă sunteți cu adevărat tovarăș, dar cum am mai zis, nu-mi mai pasă), are strânsă legătură cu misiunea noastră și consider că e de datoria mea să raportez că Lysimahos și-a făcut cât a putut de bine datoria pe toată durata misiunii, executându-ne ordinele, pentru că, fiind soldat și neavând nicio decorație, nu a fost avansat nici pe timpul Maiorului, nici pe-al lui Stamatis, așa că Lysimahos se supunea tuturor și în special mie și mă respecta și avea grijă de mine și mă iubea, aș putea spune, fiindcă se pare că viceguvernatorul Velisarios uitase sau omisese să-l dojenească, iar Lysimahos pesemne că a rămas cu impresia că îl acoperisem. Și soarta a făcut ca Lysimahos să nu fie ucis, să nu fie rănit, să nu rămână în urmă și, prin urmare, să nu primească cianura până pe 16 septembrie 1949 (așa că n-am rămas complet singur când au murit Stamatis și Hektor, ci i-am îngropat amândoi, și Lysimahos a fost cel care a pus bolovanul însângerat pe mormântul lor). Din punctul n12 încolo, deci, am continuat amândoi deplasarea și Lysimahos mi-a fost de mare ajutor, indicându-mi să cotesc la stânga, în vreme ce eu, potrivit hărții militare, aș fi cotit la dreapta când am decis să ajung în ziua următoare la cotitura spre Pano Horio. Dacă făceam dreapta, drumul ar fi fost, într-adevăr, mai scurt, Lysimahos însă mi-a explicat că era în avantajul nostru să facem cinci kilometri în plus, pentru că drumul pe care-l alesesem eu era foarte stricat și nu puteam, desigur, să întindem doar noi doi o cale de lemn, nu mai zic că nu mai aveam unelte, pentru că fierăstraiele săriseră în aer împreună cu Podul de Lemn.

Astfel, ne-am continuat drumul amândoi și am ajuns, pe la orele unsprezece ale dimineții de 16 septembrie 1949, în punctul n13 (vezi harta nr. 2, l-am notat acolo, deși „n“-urile sunt puncte în care au murit oameni, fie că au fost uciși, fie că li s-a dat cianură, și cine ar fi putut să moară în n13, de vreme ce am susținut că după n12 încolo am rămas singur, așa că, notând acest punct, riscam să mă prindeți cu minciuna, și încă una grosolană, și să-mi spuneți „Pe cine am pierdut în n13, cine mai era cu tine?“, iar eu aș fi răspuns că raționamentul dumneavoastră nu se susține, pentru că e adevărat că în cele douăsprezece *n* cutare și cutare tovarăși primiseră cianură sau fuseseră executați, însă asta nu înseamnă neapărat că în n13 a fost ucis încă un membru al misiunii, fiindcă e foarte posibil ca eu să fi fost singur, însă m-am văzut nevoit să ucid un cal care își pierduse potcoava, și din momentul acela e posibil să-mi fi continuat drumul cu un cal în minus, și nu văd de ce nu aș nota n13, dat fiind că, tocmai pentru că nu mai exista niciun alt tovarăș, pierderea calului a căpătat brusc o importanță deosebită și a meritat să fie raportată cu toată precizia cuvenită, iar dumneavoastră mi-ați răspunde „Lasă minciuna“ și m-ați constrânge să recunosc adevărul, punându-vă în aplicare

toate metodele de anchetă legale, ba chiar și mai puțin legale, până ce aș fi nevoit să admit în cele din urmă că a fost și Lysimahos cu mine, iar ancheta ar continua în mod normal din punctul acesta, însemnând că mi-am atins țelul astfel), și când am ajuns în punctul n13, ne-am așezat la marginea drumului de țară, am mâncat o bucată de pâine și apoi ne-am întins pe spate, sprijinindu-ne capul de trunchiul unui măslin bătrân, și acolo l-a înțepat pe Lysimahos un scorpion și, prin urmare, Lysimahos n-a murit din cauza mea (cu toate că îl raportasem viceguvernatorului Velisarios și ar fi putut fi executat la zidul sudic al bisericii Izvorul Tămăduirii) și l-am raportat pentru că învinsese până la urmă (atunci când cugetam și cântăream situația, începând să disting limpede instrumentele de gimnastică), învinsese în mine sentimentul datoriei militare și de partid, și îndrăznesc să afirm că sentimentul de care zic mă definește mai de demult, și anume de când m-am înscris în Partid.

Ca să aduc un exemplu, adaug că, în timpul Ocupației, după ce am picat admiterea la Politehnică, am dat examen la Facultatea de Drept și cam la o lună mai târziu am fost înscris la cantina studențească. Administrarea și controlul cantinei fuseseră preluate de o comisie studențească. Comisia a constituit o echipă de controlori, ai cărei membri (studenți cu toții, desigur) trebuia să meargă prin casele celor care depuseseră cerere de înscriere la cantină și să verifice dacă toți cei care depuseseră cereri erau într-adevăr lipsiți de mijloace materiale. M-au ales și pe mine în echipă și m-au însărcinat să aprob – sau să resping – vreo zece cereri. M-am dus imediat în casele a trei colegi de-ai mei, având grijă să ajung la ora prânzului, ca să văd ce gătea mama lor, și am constatat că prima pusese la fiert într-o oală niște zarzavaturi, a doua, niște bobi plini de gărgărițe, iar a treia nici măcar nu aprinsese focul. Le-am aprobat cererile și, în timp ce mă îndreptam spre a patra casă, m-am gândit că n-are rost să-mi ostenesc picioarele de pomană. Care student s-ar fi apucat să depună cerere pentru o farfurie cu linte sau fasole dacă n-ar fi avut nevoie cu adevărat de ea? Cine ar fi acceptat să vină cu farfuria sau cu gamela, să se așeze la rând și să aștepte să primească o zeamă apoasă? Mi-am dat seama, în plus, că și în cel mai rău caz, adică dacă aș fi prins-o pe maică-sa prăjind o friptură, tot mi-ar fi fost imposibil să resping cererea, pentru că domina în mine sentimentul solidarității colegiale și pentru că, pe de altă parte, fripturile n-ar fi constituit un criteriu, nici o dovadă, dat fiind că ar fi putut foarte bine să fie o coincidență, ca vreo rudă a lor să le fi trimis de la țară carnea și mâine să n-aibă pe masă nici măcar cartofi fierți. Ca să fiu absolut corect față de el, trebuia să-mi continui controlul timp de o săptămână sau zece zile, adică să verific media nivelului lui de trai. Deci, cel mai logic era să aprob cererile fără să bat drumurile de pomană, de vreme ce nimeni nu avea să-mi verifice verificarea și niciun student nu s-ar fi gândit să protesteze că i-am aprobat cererea fără să fi trecut pentru verificare pe la el pe acasă. În ciuda unor astfel de gânduri, tot m-am dus la a patra casă, rugându-mă (cui?) să nu fiu pus într-o situație dificilă, adică să nu mă trezesc dinaintea unei dileme, să nu mă văd nevoit să iau o decizie, după ce aș fi cântărit situația, pentru că, desigur, existau oameni complet nevoiași, alții întrucâtva nevoiași și cei relativ înstăriți, și n-ar fi fost corect să-i dau năutul vreunui coleg din a treia categorie, privându-l astfel pe un altul din prima categorie.

Am mers pe jos atunci cel puțin o oră pentru a patra cerere, până când am ajuns la un moment dat în Nea Ionia și, fiindcă nu știam zona, am întrebat cam pe unde vine strada Megalos Konstantinos și m-au direcționat greșit și am rătăcit aiurea încă o jumătate de oră, ca să aflu ce știam dinainte că o să aflu. Am continuat așa și în ziua următoare, pierdere de vreme

și de energie, dat fiind că toți locuiau în cartiere muncitorești, și numai asta era suficient ca să mă convingă că erau nevoiași. Așa îmi spuneam, dar totodată mă gândeam că acest lucru nu era un criteriu suficient, fiindcă știam cazuri de studenți care se certaseră cu părinții lor înstăriți și refuzau să mănânce acasă și se îmbrăcau (până și fetele) ca niște muncitori. Desigur, verificarea la fața locului avea o oarecare noimă, măcar și pentru faptul că puteam cel puțin să mă asigur că studentul cutare locuiește într-adevăr la adresa cutare dintr-un cartier muncitoresc și, deci, dacă nu minte în privința asta, puteam trage concluzia că, în ansamblu, cererea lui e convingătoare. Cu toate astea, nu era deloc exclus ca acest domn să locuiască în Kolonaki[11] și să se fi înțeles cu vreo mătușă săracă din Brahami[12] să dea adresa ei. Pe scurt, dacă își punea în minte să mă înșele pentru un blid cu mâncare, găsea el o cale s-o facă, iar eu, dacă voiam să-l ajut din solidaritate colegială, puteam oricând să trec cu vederea piedicile formale, ca să zic așa.

S-a întâmplat atunci să-mi pice în mână și cererea lui Alekos, care îmi era prieten apropiat, ca un frate. Mergeam regulat la el acasă, în Dourgouti[13], venea și el destul de des pe la mine, cunoșteam bine situația materială a familiei, așa că de la bun început mi s-a părut absurd să mă duc să-l verific. Și totuși, păstram cererea lui și tot amânam să i-o aprob, de vreme ce, în urmă cu două luni, când nici nu suspectam că o să primesc cererea, în momentul în care mama lui mi-a oferit ceai cu pesmeți negri, am remarcat că nu-și pusese zahăr în pahar și, când am luat lingurița, am văzut că nu era de argint. M-am străduit să continui discuția ca și cum nimic nu s-ar fi întâmplat, dar se pare că priveam insistent lingurița ieftină, înnegrită de trecerea vremii, atât de insistent, încât mama lui Alekos nu s-a mai putut abține și a considerat că e de datoria ei să-mi explice că numai ce vânduse, acum câteva zile, serviciul de argint – și a părut că roșește spunându-mi asta. Și cu toate astea, eu amânam în continuare aprobarea cererii lui Alekos, ca nu cumva să se spună (cine să spună?) că-i fac un favor din prietenie și, în cele din urmă, am hotărât să mă duc la el acasă. Locuia într-o clădire de refugiați, la etajul al doilea. Am sunat la ușă, mi-a deschis Alekos și s-a apucat imediat să-mi vorbească despre iubita lui, Clio, o studentă de la Stomatologie, și să-mi spună că se duseseră duminica trecută la Vouliagmeni cu autobuzul și, pentru că era foarte aglomerat, el și Clio se urcaseră pe capota autobuzului, unde erau în bătaia vântului și a soarelui, și la un moment dat Alekos a realizat că situația anormală i se pare o binecuvântare, pentru că, în condiții normale, care taxator le-ar fi permis să călătorească așa, pe capota unui autobuz, nu?

Eu, în timp ce-l ascultam, priveam în jur ca un controlor conștiincios, am intrat în cea de-a doua cameră și ochii mi-au picat imediat pe o pată albă mare de pe perete, deasupra patului dublu. Adică peretele era verde fistichiu, însă mi s-a părut alb, pentru că lipsea carpeta pe care mă obișnuisem s-o văd atârnată acolo. Prima oară când am văzut carpeta aia, am crezut că e un tablou foarte mare, fără cadru, și abia când m-am apropiat (cu mare greutate te puteai strecura printre sobă și grilajul patului) și i-am atins puful, m-am convins că era carpetă. Înfățișa o izbă rusească, unde, în jurul unei mese de lemn înguste, se aflau adunați șapte generali cu epoleți din ciucuri aurii. (În ultima vreme, moliile mâncaseră pintenul generalului care ședea în capătul din dreapta, cu palma sprijinită pe masă.) În ziua aceea, tatăl lui Alekos mi-a explicat că era vorba despre o reproducere după un tablou al celebrului pictor Komarovski și că generalul tuns era Kutuzov, care propunea atunci, chiar la acea consfătuire istorică, să fie arsă Moscova, pentru a încetini înaintarea lui Napoleon. Alekos îmi spusese că,

dacă ar fi depins de el, n-ar fi atârnat niciodată acea carpetă, fiindcă o considera de prost-gust, eu însă mă obișnuisem așa de mult cu ea, încât, văzând peretele alb, am simțit imediat că pierise ceva – ceva ce-mi aparținea, aș putea spune. Vânduseră carpeta și Alekos se dusese imediat să cumpere douăsprezece conserve cu carne de vită de pe piața neagră. Tocmai de-asta se pregătea să vină să mă caute (îmi spunea acum, pălăvrăgind vesel), pentru că voiau să gătească la cuptor paste din făină integrală și aveau de gând să pună și o conservă în ele, iar mama lui mă invitase la masă. A insistat, așadar, să rămân și ne-am continuat discuția până ce au venit ai lui (mama lui, Natașa Ivanovna, rusoaică, era corsetieră și aveau un magazin pe strada Rombi, însă acum comenzile erau puține și cu siguranță ar fi pus lacătul pe ușă dacă nu i-ar fi protejat moratoriul) și ne-am așezat să mâncăm. Alekos era foarte binedispus, ba chiar a zis la un moment dat „Ce gustos e Kutuzov ăsta“, iar taică-său a râs chinuit. Cu fiecare dumicat, mi-era tot mai greu să înghit, pentru că, mă gândeam, din cauza strategiei mele prostești, privasem familia Nestoridis de porțiile pe care le-ar fi primit Alekos dacă i-aș fi aprobat imediat cererea. Până la urmă, n-am mai rezistat și m-am ridicat să plec, cam brusc, mi-e teamă, tocmai când Natașa Ivanovna strângea farfuriile de pe masă, însă Alekos, crezând că mă duc la vreo întrunire clandestină, s-a oferit să mă însoțească, și în felul ăsta situația a fost remediată. Când mi-am luat rămas-bun (la revedere, Natașa Ivanovna, la revedere, Vasilis Petrovici – cum îi plăcea să i se spună, cu prenume și nume de familie, poate fiindcă această adresare, așa simplă, fără niciun domnule, ajungea să-ți exprimi politețea și respectul, poate pentru că le amintea de tinerețile lor, când trăiau în Rusia), când mi-am luat, deci, rămas-bun de la Vasilis Petrovici, am aruncat în jur o ultimă privire și tocmai în momentul ăla mama lui Alekos a dat fuga în bucătărie și s-a întors ținând în mână o conservă. Să o ierte mama că nu-i poate trimite mai multe, dar are numai șapte. Eu n-am vrut sub niciun chip s-o iau, dar Natașa Ivanovna insista și vorbea încă și mai stricat greaca ei oricum cu greșeli și, deci, cum să-mi dau seama care dintre ei mințea – Alekos, care se lăudase că le rămăseseră unsprezece conserve cu carne de vită, voind poate să arate că reușise să-l vândă pe Kutuzov la un preț bun, sau Natașa Ivanovna, care simțea poate că ar fi trebuit să-i trimită mamei două conserve, dacă într-adevăr avea unsprezece, și redusese numărul lor, ca să pară mai generoasă? Sau poate că, într-adevăr, îi rămăseseră șapte, pentru că apucase să le dăruiască pe celelalte? Dar chiar și dacă nu apucase să le dăruiască și dacă m-aș fi năpustit în clipa aceea în bucătărie și aș fi constatat că-i rămăseseră zece (unsprezece minus una, pe care o mâncaserăm), cum puteam ști dacă nu se hotărâse să dăruiască trei, iar atunci era ca și când ar fi rămas numai cu șapte? Acum, când scriu, pot băga mâna în foc că, într-adevăr, erau șapte conserve (chiar dacă existau zece în bucătărie), fiindcă îi aud glasul și îi văd ochii, îi văd chipul în timp ce îi vorbea în rusește lui Alekos (mai târziu, vreau să zic, când deja prinseserăm curaj și i-am dat să citească presă clandestină), în timp ce i-a spus, deci, lui Alekos „Eu nu pricep lucrurile astea și nici nu-mi pasă de hârtiile voastre, mi-e suficient că îi iubiți pe cei năpăstuiți și că vă îngrijiți de ei“, și Alekos mi-a tradus vorbele ei, adăugând „Sau, mai curând, pe cei dezmoșteniți, pe cei fără noroc, care n-au loc sub soare“, înșira noțiuni asemănătoare, „Toate astea, pricepi?“, și se simțea stânjenit, ca și cum ar fi ținut un cuvânt și nu știa cum să mi-l înmâneze, și la fel de stânjenit mă simțeam și eu, pentru că nu știam cum să iau conserva, dar până la urmă am luat-o, m-am grăbit s-o ascund în buzunar, rugându-i iarăși să mă scuze, am întârziat, trebuie să plec, mulțumesc. În ultima clipă, tocmai când ieșeam pe ușă, mi-a trecut prin minte să-i

spun tot adevărul, dar cu toate astea n-am zis nimic, pentru că, la urma urmei, făcusem bine (gândeam eu atunci), făcusem bine să vin ca să verific, întrucât nu-l mai văzusem pe Alekos de zece zile și cine mă putea asigura că nu se întâmplase dintr-odată ceva, cine mă putea asigura că nu se îmbogățiseră peste noapte?

După ce am ieșit în stradă, Alekos mi-a spus că se gândea serios să plece în Germania, să muncească săpător. Voia să încerce să-i coalizeze pe muncitori, poate reușea să-i convingă să saboteze lucrările. Nu-i exclus să aruncăm în aer vreun depozit de combustibili, poate chiar și de muniții. Ideea lui mi s-a părut interesantă și l-am sfătuit să discute despre asta cu Militarul, îndrumătorul nostru. M-a rugat să nu le zic nimic alor lui, pentru că, atunci când a adus vorba, prezentând ca argument faptul că urma să primească zilnic o optime de pâine militară, o gamelă de orez cu varză și nu mai știu câte bancnote depreciate, tocmai cât să poată cumpăra de pe piața neagră cam douăzeci de dramuri de ulei, tatăl lui și-a ieșit din fire și a afirmat că încă n-au ajuns la pragul de jos al sărăciei, dar chiar și dacă ar fi ajuns, nu l-ar lăsa niciodată să ajungă colaborator al nemților, un Quisling[14], ce, a înnebunit? Alekos era într-o situație dificilă, fiindcă nu voia să le zică adevărul, și anume că intenționa să-și pună viața în joc.

Urcam bulevardul Syngrou, Alekos a schimbat subiectul, nu-mi amintesc ce-am mai discutat, știu numai că, la despărțire (ajunseserăm în Syntagma și ne-am zis „Salut!“ chiar în fața vitrinei librăriei Eleftheroudakis), Alekos m-a prins de cot și, privindu-mi imaginea ștearsă reflectată în geam, mi-a mărturisit că se gândise să plece la muncă în Germania pentru bani. Sabotajul și toate alea erau adevărate, desigur, și era convins, însă erau secundare. L-am asigurat că, dintr-o perspectivă pur practică, n-avea importanță și neapărat să discute despre asta cu Militarul.

De cum am ajuns acasă, am aprobat imediat cererea lui Alekos, pentru că, în sfârșit, aveam o dovadă concretă, ca să zic așa, a sărăciei lui.

M-am întrerupt ieri ca să notez „Hristoforos excludere“ pe scândura patului, dar s-a dovedit că m-am chinuit degeaba, pentru că, și dacă aș fi vrut să uit întâmplarea, n-aș mai fi putut, fiindcă totul a ieșit la suprafață, revenindu-mi în memorie, tocmai când mă pusesem să mă culc și închisesem ochii, au ieșit la suprafață chipurile prietenilor mei, extrem de clare, fără șovăielile memoriei (pentru că oamenii nu sunt, firește, fotografii, iar memoria șovăie, nu știe dacă trebuie să-și aducă aminte de Hristoforos din 1941, când încă nu avea mustață, sau de cel din 1942, când și-o răsese din nou), au ieșit la suprafață, iar eu îmi vedeam prietenii (și totodată mă vedeam și pe mine alături de ei, ca și cum sinele meu ar fi fost o a treia persoană, iar eu ne vedeam pe noi, ne priveam, stând în picioare, ceva mai încolo), le vedeam chipurile, cum să zic, ca niște schițe în cărbune pe care le-ai dat cu fixativ, stabile și mișcătoare în același timp, cu zâmbete, strâmbături și gesturi, iar aceste chipuri date cu fixativ erau înzestrate cu voce, fiecare cu tonul propriu al vocii și particularități de pronunție, de fiecare dată le vedeam chipurile în spații anume, luminate de o lampă cu petrol sau de ultimele raze ale soarelui (lângă mare, de exemplu, sau în tipografia subterană clandestină, pe care, de fapt, Hristoforos o instalase, cu ajutorul meu și al lui Alekos) și, deci, cum aș fi putut să uit că aveam de gând să vorbesc despre excluderea lui Hristoforos din rândul Organizației și despre felul în care mă purtasem cu el, fiindcă aveam un sentiment dezvoltat al datoriei față de Partid?

L-au exclus acuzându-l că este agent al Gestapoului și le-au zis tuturor să-l evite. M-am supus atunci ordinului de partid, am încetat să-l mai vizitez (din fericire, nici Hristoforos n-a mai călcat pe la mine), ba chiar o dată ne-am întâlnit întâmplător pe stradă și am trecut pe lângă el ca și cum ar fi fost un străin oarecare, deși privirile ni s-au intersectat. Excluderea lui Hristoforos ne-a fost anunțată la începutul lui august 1942, cam la o lună după executarea lui Haris. Alekos s-a retras atunci din Organizație, tocmai din cauza acelei excluderi, pentru că, zicea el, nu credea în vina lui Hristoforos. Spunea că acuzația era absurdă și nefondată, o acuzație dictată de oportunism politic, fiindcă se știa de convingerile lui Hristoforos cu privire la strategia noastră EAM-istă[15], se știa că, în numeroase puncte, nu era de acord cu linia de partid, dar membru al Gestapoului nu a fost niciodată și, prin urmare (tot după părerea lui Alekos), Organizația recurgea la o minciună grosolană, ca să-l izoleze definitiv pe Hristoforos sau, mai degrabă, ca să-l anihileze cu totul, să-l execute moral, ca să zic așa. Dacă Organizația s-ar fi mulțumit cu un denunț verbal, este posibil ca Alekos să se fi supus deciziei Partidului, cu speranța că lucrurile aveau să se aranjeze, însă din momentul în care au fost puse în circulație copii ale deciziei de excludere, în care nu doar că îi menționau pseudonimul de revoluționar (Hristoforos), ci și numele real (Nikos Zakynthinos), ba chiar și adresa reală (Didotou 343), din momentul acela Alekos a căpătat convingerea fermă că executarea morală a lui Hristoforos era definitivă și irevocabilă, ba chiar a ajuns să-mi spună că publicarea ei însemna a-l denunța pe Hristoforos Forțelor Ocupației, pentru că, dacă Organizația voia să-l marginalizeze, era mai mult decât suficient pseudonimul lui de revoluționar, de vreme ce toată lumea din Organizație îl știa sub numele de Hristoforos. Alekos mi-a explicat că se vedea confruntat cu o „dilemă cumplită“, nu atât pentru că trebuia să aleagă între datoria de partid și prietenia lui cu Hristoforos, cât pentru că trebuia să ia o decizie definitivă, adică dacă avea să se supună hotărârilor Partidului, oricare ar fi fost acestea. Făcându-și un examen de

conștiință, zicea el, și-a dat seama că nu se poate supune unor ordine în care nu crede, așa că i-a prezentat Militarului propria demisie, fapt care a provocat mare impresie sau, mai degrabă, uimire, pentru că, așa cum bine i-a atras atenția Militarul, „Partidul nu este o afacere privată și nici un serviciu public din care să demisionezi când îți cășună“, și să se gândească bine, fiindcă așa ceva nu s-a mai întâmplat până acum, iar dacă insistă, o să-l excludă. Militarul m-a trimis atunci la Alekos să-l fac să se răzgândească, iar eu m-am supus, firește, pentru că Alekos deja îmi spusese cum se simte și chiar adăugase că se gândește serios să demisioneze, iar eu deja îi prezentasem o mulțime de argumente ca să-l fac să abandoneze ideea, fără să cred, e adevărat, c-o să se ajungă până la demisie, și astfel mi s-a părut foarte firesc să mai vorbesc cu el încă o dată, pentru că era, desigur, de datoria mea să fac asta, tot așa cum de datoria mea era să-l evit pe Hristoforos (ce importanță avea că ne știam de mici, ce conta că fuseserăm la școală împreună, șase ani în aceeași bancă, ce importanță avea că ne-am jucat bile în curte și Hristoforos, de fiecare dată când ridica bila ca să netezească pământul cu mâna, o punea, ostentativ, aș putea zice, o palmă mai în spate, ca nu cumva să-mi treacă prin gând că m-ar păcăli, ce importanță avea, când și eu, ca să nu fiu mai prejos, căpătasem obiceiul să pun bila cu o jumătate de palmă mai în spate, ce altceva dovedește lucrul ăsta dacă nu faptul că Hristoforos era cumplit de egoist în esență și că își ascundea egoismul sub o spoială de corectitudine și de supremă onestitate, ascunzându-și ambiția nestăpânită, arivismul, care nu e exclus deloc să-l fi împins până la trădare și, deci, Organizația proceda corect denunțându-l, chiar dacă nu ajunsese cu adevărat agent al Gestapoului, întrucât purtarea lui, fiind fracționistă, era, în ultimă instanță, gestapistă, și cine eram eu, la urma urmei, cum aș fi putut eu, adică, să-l cunosc pe Hristoforos mai bine decât îl cunoștea Organizația?). Așa că m-am dus la Alekos și i-am vorbit, străduindu-mă să-l fac să se răzgândească, m-am dus, deși acum ne vedeam rar, se răciseră relațiile dintre noi din cauza unei alte întâmplări, mă dăduse afară din casa lui, dar apoi ne-am împăcat cât de cât, m-a dat afară atunci când ieșise la iveală că aveam opinii radical opuse, iar piatra de încercare, ca să zic așa, a fost prietenul nostru Haris.

Haris a fost arestat de nemți în mai 1942 și nu s-a aflat niciodată cum de se întâmplase și de ce (adică n-am aflat niciodată cine l-a turnat). Rena, sora lui mai mică, ne povestea că-i permiteau mamei lor să-l vadă, ba chiar să-i ducă rufe curate și mâncare, părea că e bine sănătos acolo, în închisoarea de la Hatzikostas[16], i-a spus că nu-l torturau deloc și că nu prea erau interogatorii, ceea ce-l mira și pe el, ne povestea Rena, și mi-aduc aminte că deja se făcuse o lună de la arestarea lui Haris când le-am zis amicilor mei că toate astea mi par suspecte, „E ceva putred la mijloc“, le-am zis, și puțin a lipsit să nu mă înjure, zicându-mi că, dacă Haris vorbise, n-am mai sta noi frumușel acuma să discutăm, ci am fi și noi la Hatzikostas, și m-am grăbit, firește, să-i asigur că nu la asta mă referisem, dar s-a dovedit că avusesem dreptate, adică nu avusesem absolut deloc dreptate să-l suspectez pe Haris, însă chiar exista ceva putred în toată acea chestiune, a devenit limpede câteva zile mai târziu, pe la mijlocul lui iunie, dacă nu greșesc, a devenit limpede într-o bună zi, în timp ce mă aflam acasă la Alekos, erau plecați ai lui, a venit Rena răvășită, dar ce zic, aproape înnebunită, și ne-a zis că un interpret al nemților îi ceruse 3000 de lire lui Apostolos Ambelas, tatăl ei, promițându-i să mituiască persoanele care trebuie, ca să-i dea drumul lui Ioannis Ambelas, și i-ar fi reușit figura, zicea, pentru că nemții executau ostateci, puțin le păsa lor cine ce făcuse și, deci, ce conta dacă-l eliberau pe Ioannis Ambelas, prindeau câți pofteau dacă făceau o razie prin universități, așa că

domnul Ambelas ar face bine să aprindă o lumânare la biserică pentru faptul că apăruse el (interpretul) și se gândise că ar putea fi celebrul misit care se oferea acum să-l ajute în acest moment greu (pentru că, desigur, viața lui Ioannis Ambelas atârna de un fir de păr, era extrem de dificil ca interpretul să-i tot șteargă numele de pe listele condamnaților la moarte). Rena își smulgea efectiv părul din cap, nu mai văzusem așa ceva, credeam că era doar așa, o vorbă, o metaforă. Înjura, își blestema tatăl, care nu se hotăra să dea cele 3000 de lire, o înjura și pe maică-sa, care nu era mai fermă și considera că argumentele lui sunt îndreptățite – „Mă șantajează, zicea Ambelas, vrea să mă ruineze, mi-aduc aminte de el, era bișnițar pe strada Sofokleous, cred că de atunci mă invidia, și e incredibil de informat, știe că am 2800 de lire, se gândește că pot împrumuta restul de 200, dar o să rămân fără niciun sfanț, datornic, de fapt, asta urmărește, și din ce mai trăim apoi? Dar lasă, am și eu relațiile mele, colaborez și eu cu ofițeri superiori germani, o să-l denunț, șantajist ordinar, turnător ce e, pentru că sunt sigur că s-a ocupat personal să-mi fie arestat băiatul, chipurile, că ar fi comunist, dar dacă asta cred, atunci de ce nu-l torturează, te întreb, de ce nu-l lovesc peste tălpi ca să dea informații, hm? Eu, unul, asta aș face dacă aș fi în locul lor, auzi și tu, Yannis al meu comunist, dacă e posibil așa ceva, la ce bun m-am chinuit atâția ani, la ce bun am avut grijă de el, la ce bun l-am dat la studii?“ – și Rena îl auzise, s-a întâmplat să se întoarcă mai devreme acasă, n-o așteptau, nu și-au dat seama că venise, își lipise urechea de ușă și îl auzise și i-a venit în clipa aia să intre și să-i spună că Yannis al lui (adică Haris) era cât se poate de comunist, că și ea era, „Uite, ia și citește“, i-ar fi zis și i-ar fi aruncat în față proclamațiile, dar s-a abținut, dacă ar fi spus așa ceva, ar fi fost absolut sigur că Ambelas (așa îi zicea, scurt, „Ambelas“[17]) n-ar fi scos din buzunar lirele și era sută la sută sigur că aveau să-l omoare pe Haris. Rena ne-a povestit toate astea și nu s-a mai abținut, a izbucnit în plâns, de fapt, nu, deja plângea de ceva timp cu sughițuri, așezată pe divanul lui Alekos, însă acum izbucnise în țipete nearticulate, încât m-am temut să nu pățească ceva, să nu ne audă vecinii, și Alekos a dat fuga și a adus un pahar cu apă, a încercat s-o calmeze, să-i dea apă să bea, dar degeaba, și până la urmă, din disperare (și în timp ce tot ce puteam pricepe din țipetele ei nearticulate era că niciodată, niciodată, niciodată nu avea să se mai întoarcă acasă), i-a aruncat cu forță apa în față, ca și cum ar fi vrut s-o trezească dintr-un somn foarte adânc. Și-a revenit atât de brusc, că am fost uluit. Alekos i-a cerut scuze, s-a dus repede și i-a adus un prosop să se șteargă, s-a șters, avea ochii roșii, dar complet uscați, obrajii îi erau uscați și ei, nu mai plângea. A luat paharul gol de pe masă, din locul unde-l pusese Alekos, în fața transmițătorului, l-a dus la buze, și-a dat capul pe spate și a așteptat să se prelingă puținele picături care mai rămăseseră în el, lipite de pereții paharului. Alekos s-a oferit să i-l umple din nou, ea însă a refuzat, se uita când la Alekos, când la mine, de parcă ar fi așteptat ceva.

– Trebuie să găsim noi lirele, a spus pe neașteptate Alekos și s-a ridicat brusc, zici că era gata să se ducă în bucătărie, ca să le aducă. Trebuie să găsim cât mai repede un membru al Comitetului Central sau, mai degrabă, al Biroului Politic. Măvăd cu Militarul poimâine, te vezi tu cu el mai devreme? m-a întrebat.

L-am privit cu ochii holbați de uimire. Am dat să spun ceva, însă m-am răzgândit. La ce bun? Și mai ales de față cu Rena, care deja se uita la el ca la un mântuitor. În fine, o să mă prefac că mi se pare logică propunerea lui, o să spun că diseară chiar o să mă văd cu Militarul. Dar n-am apucat. Tocmai în clipa aia, Alekos (care făcuse doi pași înainte, doi înapoi în

spațiul dintre masă și fotoliul deteriorat) s-a oprit brusc în fața mea – ședeam în capătul divanului, cel dinspre ușă.

– Ce-ai căscat ochii așa? Sau nu merită Haris trei mii de lire? m-a întrebat pălind de furie și pe un ton de parcă i-aș fi fost cel mai mare dușman.

Nu m-am mai putut stăpâni atunci. I-am spus că bate câmpii, că nu așa se punea problema, că nu noi hotăram, ci Biroul Politic, cum bine spusese și el.

– Și dacă ai fi tu Biroul Politic, ce-ai face? am auzit dintr-odată o voce, complet necunoscută, încât am crezut că intrase altcineva în cameră. Chiar m-am întors și m-am uitat spre ușă. Era închisă. Mi-am dat seama că Rena fusese cea care vorbise, iar vocea aceea transformată a ei, neutră la propriu (Rena avea 17 ani, nu era nici frumoasă, nici urâtă, drăguță, poate, uneori, oricum, eu, unul, n-o privisem niciodată ca pe o fată, dar vocea ei era, desigur, aceea a unei fetișcane, ce naiba, poate încă necoaptă, oarecum tremurată), însă acum, când vorbise, vocea îi sunase nici feminină, nici bărbătească, ci complet neutră, și nu știu de ce, auzind-o, mi-am ieșit brusc din fire. I-am răspuns că, desigur, îi împărtășesc suferința, însă era vremea să priceapă că nu ne jucăm cu păpuși, avem de dus o luptă, n-ai cum să te scalzi fără să te uzi, știam asta încă de la început, de când intraserăm în Organizație, știam că or să fie victime, și acum să lase bocitul, că trebuie să facă un dublu efort, atât pentru ea, cât și pentru tovarășul nostru pierdut, pentru că Haris era pierdut, nici vorbă să-i mai dea drumul nemții, chiar dacă am face rost de lire, chiar dacă i-am mitui, în plus, cine ne asigură că, după ce le plătim, n-o să mai ceară încă 3 000, și, bun, să presupunem că se țin de cuvânt și îl eliberează, ce-o să facă Haris, o să se potolească sau o să continue lupta, caz în care iar o să-l prindă și o să ne ceară 103 000 de lire? Dar dacă așa ar sta lucrurile și am avea lire cu toptanul, să ne putem răscumpăra oricând combatanții arestați, atunci sigur nu ar fi nicio problemă, dacă ar fi așa, am putea să ungem persoanele potrivite și să punem mâna pe guvernare de pe acum.

Posibil să-i fi spus încă multe altele și amândoi m-au privit nemișcați câtă vreme am perorat, până ce am tăcut, și l-am văzut pe Alekos că se mișcă încet, foarte încet, făcând cei doi pași care-l despărțeau de ușă (el singur o vopsise în verde, însă nu se pricepea prea bine, nici nu avuse lampa specială ca să ardă vopseaua veche, așa că verdele nu se întinsese cum trebuie, se prelinseseră picături de vopsea, treabă de ageamiu), l-am văzut că ajunge la ușă, răsucește mânerul rotund al încuietorii europene, pe care o adăugase taică-său pe propria cheltuială, apasă zăvorul cu cealaltă mână, se dă un pas înapoi și trage brusc ușa (atât de brusc, că abia de-am avut vreme să-mi feresc picioarele, cum stăteam acolo, la capătul divanului, altfel m-ar fi tras una cu ușa în vârful încălțărilor, poate chiar și în genunchi) și l-am auzit spunând rar, ca și cum ar fi pronunțat o sentință definitivă:

– Poți să pleci.

M-am ridicat, am rămas un pic nehotărât în fața ușii deschise (tocmai în clipa aia urca o bătrână, care s-a oprit în capul scărilor și m-a privit oarecum nedumerită sau, pur și simplu, profitase de moment să-și tragă sufletul, oricum ar fi fost, nu mai era vreme de explicații, Alekos încă ținea mâna pe zăvor, ca să închidă imediat ce aveam să ies), m-am oprit, deci, o clipă, dar apoi m-am hotărât și am ieșit, iar Alekos a închis într-adevăr ușa, fără s-o trântească însă, așa cum mă așteptam, poate pentru că o văzuse și el pe bătrână.

În felul ăsta s-au stricat atunci relațiile cu Alekos, dar ne-am împăcat după vreo două

săptămâni, Haris fusese executat, mi-aduc aminte, am lăsat deoparte supărarea și m-am dus la el acasă, de fapt, nu, el renunțase primul la supărare, anunțându-mă prin Clio (cu care mă vedeam, pentru că eram îndrumătorul ei), anunțându-mă că nu are nimic împotrivă să ne vedem, dar ceva se stricase între noi, ne era greu să discutăm, dar cu toate astea m-am dus să-l conving să-și schimbe părerea atunci când cu retragerea din Organizație, n-am reușit nimic, i-am raportat Militarului ce-mi spusese Alekos, Militarul m-a ascultat până la final, a dat din cap și a spus „Știu toate astea chiar de la el“ și s-a grăbit să schimbe subiectul.

Pe 9 septembrie 1942 am fost arestat de greci și reținut la Secția de Poliție din cartierul meu, unde așteptam de la o clipă la alta să fiu predat nemților și, într-adevăr, în seara zilei de 11 septembrie 1942, s-a deschis ușa celulei în care mă țineau la izolare și am auzit, în aceeași clipă, o voce aspră lătrând ceva în germană, n-am priceput nimic în afară de vreo două-trei „Raus!“[18], pe care le-a strigat furios sergentul-major SS, și când am ieșit pe coridorul întunecos, SS-ul a luat cătușele de la polițistul grec, mi le-a pus la mâini și, împingându-mă brutal, m-a scos afară din Secție, pe strada pustie (era târziu, circulația le era interzisă grecilor), și acolo, fix în fața Secției, am văzut o motocicletă nemțească, iar polițistul grec ne urmase, ținând în mână o hârtie, și mi s-a părut că era dezorientat sau, în orice caz, că se găsea în încurcătură și, în clipa în care am ajuns la motocicletă, simțind tot timpul țeava puștii în spate, l-am auzit dintr-odată pe SS că-mi șoptește în greacă „Așază-te și ține-te bine!“ și am recunoscut imediat vocea lui Hristoforos.

Nu-l recunoscusem până în clipa aceea, de fapt, nu-i văzusem, nu-i privisem chipul, pentru că, și când stătuse cu fața spre mine, fusesem atent la automatul pe care îl ținea îndreptat în direcția mea. Când mi-a vorbit, i-am aruncat o privire și am apucat să mă conving că, într-adevăr, era Hristoforos, deși mi-a întors imediat spatele și a încălecat motocicleta, după care a pornit-o. M-am grăbit să mă așez pe șaua din spate și să mă țin cât puteam de bine cu mâinile încătușate, cum erau, iar motocicleta a pornit-o din loc ușor, firesc, așa cum ar fi pornit-o un ofițer SS care transportă un deținut. Hristoforos a făcut stânga pe prima stradă, așa cum trebuia să facă dacă era să mă ducă pe Merlin[19], dar imediat ce a cotit, a apăsat brusc pe ambreiaj, s-a apucat să gonească ca nebunul și, zece străzi mai încolo, a cotit din nou și am ajuns așa în Cartierele Estice, unde ne-am oprit.

– Coboară, mi-a spus.

Am coborât, Hristoforos a rămas călare pe motocicletă, sprijinindu-se de pământ cu piciorul drept. Am făcut doi pași și m-am oprit în fața lui, lângă roata din față, neștiind ce să fac și ce să-i spun.

– Nu ți-ai scos cătușele? Ai crezut că te-am legat de-adevăratelea, nu? mi-a zis, după care mi-a prins mâinile și a desfăcut nervos cătușele pe care, chipurile, le încuiase acolo, pe coridorul Secției.

– Hai, fugi! Și mult noroc! a adăugat.

– Și tu?

– Eu sunt sergent-major SS, gestapist, nu te-au instruit?

A zâmbit și abia atunci m-am convins sută la sută că vorbesc cu Hristoforos. Desigur, îl recunoscusem când i-am zărit pentru o secundă chipul, atunci când am ieșit din Secție și am ajuns la motocicletă, însă chipul lui părea – cum să zic… –, părea străin, și de vină nu erau nici uniforma, nici casca care îi acoperea fruntea înaltă, nici că își răsese mustața (și bine

făcuse, căci eu, unul, nu văzusem până atunci vreun sergent-major SS cu mustață), nu, nu asta era cauza, ci era altceva, avea pur și simplu un chip străin și numai zâmbetul acela mi l-a adus brusc aproape pe Hristoforos, la fel de aproape ca atunci în curte, în pauză, când jucam bile, iar eu am trișat și el mi-a zâmbit cumva mândru, mi-amintesc, condescendent, aș putea spune. Și în timp ce îmi zâmbea, iar eu rămăsesem fără cuvinte, neștiind ce să răspund, am văzut că răsar de după colț, la o distanță de treizeci de metri, vreo douăzeci de nemți, care înaintau în formație. Hristoforos mi-a strigat „Fugi!“, a pornit motocicleta, s-a năpustit în direcția lor și, când a ajuns aproape de ei, a frânat brusc și a început să-i ciuruiască cu pușca automată. Am văzut câțiva nemți prăbușindu-se și pe alții că iau poziție de tragere și, în momentul în care Hristoforos a apăsat pe ambreiaj pregătindu-se să plece, au început să tragă în el cu pistoale și puști. Până în clipa aceea, Hristoforos șezuse pe șa cu spatele drept, așa cum se cădea s-o facă un adevărat SS. Acum, corpul i se chircise, s-a prăbușit pe cadru, l-a răsucit fără să vrea, roata din față s-a împiedicat în șanț, iar Hristoforos a fost aruncat în față și s-a prăvălit cu un zgomot surd pe trotuar. Am luat-o la fugă, am sărit un gard, m-am trezit în curtea unei fabrici de cărămidă, era pustiu, am hotărât să stau ascuns pe timpul nopții și să plec imediat ce se făcea ziuă.

În ziua următoare, am spus la Organizație că, în timp ce mă luau de la Secție ca să fiu transferat, se auziseră brusc împușcături din birouri și, profitând de confuzia ce urmase, am șters-o de-acolo. Militarul mi-a spus să trec în ilegalitate completă, adică să mă ascund în tipografia subterană pe care Hristoforos, Alekos și cu mine o instalaserăm și să nu mai ies deloc. În condiții normale, soluția asta mi s-ar fi părut foarte logică, pentru că, mai întâi, m-aș fi ascuns și, în al doilea rând, aș fi continuat să servesc Organizația (tipograful Ioulios mă instruise întrucâtva și eram în stare să culeg un text, destul de încet, firește), însă condițiile, în cazul special de care zic, nu erau deloc normale, întrucât Hristoforos știa totul despre tipografie și, prin urmare, cum ar fi fost cu putință să funcționeze, de vreme ce Hristoforos ar fi putut să vină cu gestapiștii lui și să intre prin trapa secretă pe care el însuși o construise? Firește, eu fusesem martor la uciderea lui Hristoforos, însă Organizația nu știa nimic, dar chiar și dacă știa, cum putea să aibă încredere în Alekos, care fusese exclus de curând? (Fiindcă îl excluseseră până la urmă din Organizație, în timp ce eu eram reținut la Secție, pe motiv că Alekos declarase nedreaptă, ba chiar criminală excluderea lui Hristoforos, pe care îl numea în continuare „tovarăș“, chiar și când i-am zis – cu două-trei zile înainte să fiu arestat – că, potrivit informațiilor Organizației, Hristoforos trecuse deschis de partea inamicului și umbla în uniformă de sergent-major SS. Acum când scriu, sunt sigur că nici Organizația nu credea în vinovăția lui Hristoforos, și cu atât mai puțin în aceea a lui Alekos, deși îl exclusese și pe el sub acuzația – printre altele – că avea de gând să dea foc cantinei studențești și deși decizia de excludere circulase multiplicată – cu toate că, să fiu complet obiectiv, n-am văzut-o cu ochii mei.)

În orice caz, faptul că am acceptat atunci să mă ascund în tipografie arată că nu mă temeam de o eventuală trădare a lui Hristoforos (de vreme ce văzusem că fusese ucis), nici de a lui Alekos, pentru că – chiar așa, de ce? Cine îmi putea spune, cine îmi garanta că Alekos n-ar fi ajuns, din mii de motive, să trădeze tipografia noastră, propria tipografie? Dar cu toate astea, nu mi-a trecut deloc prin minte o astfel de bănuială, chiar dacă încetasem să-l mai văd, supunându-mă ordinului de partid – nu l-am mai revăzut niciodată, vreau să zic, chiar și după

ce am plecat din tipografia clandestină, pentru că, fiind ascuns în beci, chiar dacă aș fi vrut să-l văd, nu aș fi putut, și bănuiesc că m-au ținut acolo luni de zile fiindcă nu prea aveau încredere în mine, m-au întrebat dacă eram sigur că auzisem împușcături la Secție și dacă, într-adevăr, evadasem în confuzia generală care a urmat, ceva aflaseră ei, mai mult ca sigur, dar n-au putut să verifice, se pare, și, până la urmă, povestea a fost dată uitării și nu s-a mai discutat despre Hristoforos, sau cel puțin nu s-a mai întâmplat să-mi zică careva ceva și, firește, eu nu i-am pomenit niciodată numele, dar, cu toate astea, ceva trebuie să fi rămas, o bănuială trebuie să fi planat asupra mea și poate că așa se explică faptul că n-am avansat mai mult de sergent-major și așa se explică faptul (iar acum era ceva sigur, nu o probabilitate) că nu i-am pomenit nici pe Hristoforos, nici pe Alekos când am enumerat prietenii de la Mișcarea Studențească, subliniind că eram cu toții voluntari (nu i-am pomenit, fiindcă numele lor sunt strâns legate de suspiciunea care, foarte probabil, continuă să planeze asupra mea, așa că la ce bun să-mi complic singur situația?), deși ei doi erau cei mai apropiați prieteni ai mei, ca frații ne aveam, și Hristoforos ne înrolase în Organizație pe mine și pe Alekos în vara lui 1938, la două-trei zile după excursia noastră la Vouliagmeni, atunci când Hristoforos, Alekos și cu mine am închiriat o barcă și am pornit în larg (nu bătea vântul, era pe la jumătatea săptămânii, plaja era aproape pustie, la fel și cafenelele de pe țărm, totul era pașnic în jur, era după-amiaza târziu, puțin înainte de apusul soarelui) și Alekos, mi-aduc aminte, era la cârmă, eu la vâsla dreaptă, iar Hristoforos în spatele meu, la cea din stânga, și vâsleam alene, abia scufundând vârful vâslelor în apa netedă și transparentă a mării, iar barca aluneca tăcută, se auzeau doar furcheții cum scârțâie ușor și picăturile mari de apă se scurgeau de pe vâsle și cădeau ca niște mărgele ușoare pe suprafața lucioasă și calmă a mării, care se deplasa în direcția opusă.

Eram deja prieteni la toartă, cum ne plăcea să spunem, dar încă nu știam ce fumuri îi trece fiecăruia prin minte (metaforic vorbind, căci deja începuserăm „să-l îmbogățim pe Papastratos“[20], Hristoforos fuma Assos, Alekos, Nr. 4, iar eu, Hellas) și doar prin aluzii și ironii evazive ne exprimam opoziția față de dictatura lui Metaxas sau recurgeam la apropouri ca să ne facem cunoscute unul altuia convingerile politice sau, mai degrabă, preferințele sentimentale. Astfel, de pildă, Alekos îmi povestise că, pe vremea când era copil, atunci când încă locuiau în Rusia, unde se și născuse, când avea 4 ani, a ieșit din izba unde își petreceau vara, a traversat grădina cu legume, din întâmplare poarta de la gard era deschisă, Alekos s-a trezit în uliță (de fapt, nu, nu trebuie să fi fost un drum, nu-și amintea să fi existat case vizavi, poate că ieșise pe partea aialaltă și se trezise pe câmp, adică spre ieșirea din sat, pădurea începea ceva mai încolo) și dintr-odată a văzut un taur negru imens care se îndrepta spre el. A înaintat și Alekos, apropiindu-se de el, pentru că voia să-l vadă de aproape, a auzit însă vocea maică-sii care îi spunea să se oprească, să rămână nemișcat, și s-a supus, a stat pe loc, privind taurul, care continua să se apropie agale și, în același timp, a auzit pași în spate, maică-sa l-a prins în brațe și a luat-o la fugă spre poarta gardului și Alekos a văzut de sus cum taurul înaintează cu capul plecat, mai repede acum, însă maică-sa a apucat să intre în grădina cu legume și să închidă zăvorul de la poartă. Natașa Ivanovna se speriase, zicea, pentru că Alekos purta un fes roșu și se știe, desigur, că taurii se înfurie când le agiți o pânză roșie prin fața ochilor, de aceea îi strigase să nu se miște din loc. Toate astea (adică gândurile care îi trecuseră prin minte Natașei Ivanovna și groaza care – după ea – era una justificată) le-a aflat Alekos mulți ani mai târziu, când deja erau în Grecia, în momentul în care a auzit-o pe maică-sa povestind

întâmplarea prietenei ei Lizaveta Grigorievna, și și-a amintit că, în clipa aceea, când intraseră în grădina de legume, mai avea un pic și izbucnea în plâns pentru că nu-l lăsaseră să vadă taurul de aproape, iar mie îmi povestea toate astea râzând și spunându-mi că, de fapt, nu era taur, ci vacă, „Sunt sigur, i-am văzut cu ochii mei ugerele". Cât despre fesul roșu, îi plăcea tare mult, așa cum îi plăcea și cravata roșie pe care i-o puneau la gât (la un an sau cel mult doi după aceea, pentru că familia Nestoridis venise în Grecia când Alekos avea 6 ani), îi plăcea atât de mult cravata roșie, încât odată, la prânz, când s-au așezat la masă și i-au legat, ca de obicei, șervetul la gât, Alekos l-a desfăcut și l-a aruncat înfuriat, spunând că vrea să i se vadă cravata roșie, pentru că îi vedea pe copiii mai mari purtând cravate roșii și știa că li se zice „pionieri", „Și voiam, firește, să fiu mare – mi-a spus zâmbind –, chiar dacă nu știam ce înseamnă pionier", iar Hristoforos, de exemplu, a făcut într-o zi pe radioul, imitând paraziții, pârâiturile care se aud atunci când schimbi brusc postul, a imitat lătrăturile lui Hitler, după care a trecut la cele grecești și a debitat greșeli incredibile și prețiozități de exprimare, dar acolo în barcă, când deja ne îndepărtaserăm suficient, ajungând în centrul imaginar al țărmului semicircular, l-am văzut pe Alekos că abandonează cârma și începe, încet, conspirativ, un cântecel rusesc (sau poate că era *Internaționala*, pe care Alekos o cânta în rusă, iar eu am auzit mai întâi cuvintele străine și apoi melodia, asta era, de fapt) și am lăsat atunci vâslele în apă și barca a înaintat încă puțin în virtutea inerției. Alekos cânta privind undeva în depărtare, pe deasupra capetelor noastre, acolo spre linia orizontului, unde se uneau cerul și marea, și nu după mult timp a tăcut și eram gata să-i răspund cântând *Internaționala* în franceză, chiar deschisesem gura, însă mi-a luat-o înainte Hristoforos, care începuse s-o cânte în germană, cu o voce ușor întreruptă sau puțin gâfâită, pentru că, na, trăsese la vâsle, și când am cântat și eu versiunea în franceză (sau, mai bine zis, originalul francez, cum am aflat mai târziu), Alekos a reluat cântecul în greacă și Hristoforos mi-aduc aminte că a vrut să-l secondeze, însă n-a reușit, și am continuat toți trei la unison și ușor-ușor vocile noastre au prins forță, am uitat că ne putea auzi careva de pe țărm, sau poate că nici nu ne mai păsa, mie unuia nu-mi păsa, provocam în clipa aceea țărmul cântând cu toată puterea „Hai la lupta cea mare, rob cu rob să ne unim", și la ei doi în special mă gândeam, adică la Hristoforos și la Alekos, atunci când Maiorul ne-a lăsat să ne gândim în garaj, și îmi spuneam în sinea mea că toată ceremonia aia a voluntariatului era inutilă, ce altceva eram dacă nu niște voluntari, Hristoforos, Alekos și cu mine? Cu toate astea, după excluderea lor, o suspiciune tot a continuat să planeze asupra mea, și dacă am luat parte la Operațiunea Lada, asta trebuie să se fi datorat faptului că generalul de brigadă Odysseas mă remarcase într-o luptă și-mi acordase a doua decorație, și el trebuie să mă fi propus Cartierului General pentru misiune, mai ales fiindcă era mereu uimit de cunoștințele mele enciclopedice, iar mai târziu, în aprilie 1943, când am fost încadrat în unitatea de rezervă ELAS și m-am făcut remarcat în Pangrati și am primit prima decorație, mai târziu, deci, când aș fi putut să-l văd pe Alekos, n-am încercat s-o fac, supunându-mă ordinului Organizației. Între timp, Clio murise pe strada Merlin, Clio care, din câte am auzit, se dezisese de Alekos în cadrul celulei ei de partid, însă continua să se vadă cu el pe ascuns, ceea ce făcea să primească mereu mustrări, să fie amenințată cu excluderea, să fie degradată într-un post inferior, însă ea tot revenea în funcție și, când au arestat-o, era secretar al rețelei din cadrul Facultății de Stomatologie și cunoștea, desigur, o grămadă de nume, însă n-a vorbit Clio a noastră, Clitemnestra noastră (zicea că nu-i place numele ei, atât de pompos și de lung, așa că alesese

Clio ca pseudonim revoluționar), a preferat să moară sub tortură Clio a noastră, pe strada Merlin. Nu, nu l-am mai văzut pe Alekos, am aflat doar că l-au prins englezii în decembrie 1944, când au ocupat Dourgouti, și l-au trimis la El Dabaa[21]. Alekos s-a întors în aprilie 1945, dar tot nu m-am dus să-l văd, iar după 1947, și dacă aș fi vrut, nu aș fi putut, pentru că mă prinseseră și pe mine odată cu arestările colective ale lui Zervas[22] și m-au trimis pe insula Ikaria, unde am reparat o grămadă de ceasuri deșteptătoare, și după ce m-am întors, tot nu m-am dus să-l văd, iar în vara lui 1948, când mă pregăteam să iau calea muntelui, am aflat că Alekos fusese iarăși prins și trimis pe insula Lemnos. Astfel, dintre toți prietenii mei din Mișcarea Studențească, numai Alekos mai trăiește (sau, mai degrabă, ca să fiu și mai exact, trăia în septembrie 1948, când, în mod ciudat, l-au trimis în exil, deși el nu fusese încorporat, și ceva mai târziu a ieșit o lege cu aplicare retroactivă, care prevedea până și pedeapsa capitală pentru cei care se sustrăseseră încorporării în timpul Războiului Civil, și nu știu, e posibil ca Alekos să fi fost judecat de tribunalul militar și executat).

La sfârșitul lui august 1948, m-am dus la atelierul de corsete, unde am găsit-o pe Natașa Ivanovna și i-am dat 300 de drahme ca să i le trimită lui Alekos. Mi-a mulțumit, mai avea puțin și plângea, m-a întrebat dacă fusesem în ilegalitate toți anii ăia (așa trebuie să-i fi explicat Alekos faptul că nu mai călcasem pe la ei, ceea ce era întrucâtva adevărat), mi-a spus că o să-i scrie lui Alekos, dar eu m-am agățat imediat de povestea cu ilegalitatea și i-am zis să nu scrie nimic, mai bine să nu-mi pomenească numele, de vreme ce scrisorile treceau prin cenzură. M-a asigurat că n-o să-mi menționeze numele, ci doar pe cel conspirativ, că Alekos o să se bucure mult când o să afle că trăiesc și că mi-am amintit de el, și că n-avea să se prindă de nimic cenzura. A insistat să revin, să-mi arate răspunsul lui Alekos, și la rugămințile ei i-am lăsat numărul de telefon din casa unde mă ascundeam. M-a sunat ca să-mi spună că Alekos trimisese înapoi banii, cu dispoziția să-mi fie returnați. Natașa Ivanovna era confuză, nu pricepea nimic, știa că Alekos are nevoie și de ultima drahmă și singura explicație pe care o găsise era că Alekos îmi înapoia banii fiindcă știa că și eu am nevoie de ei. Prin urmare, să trec neapărat pe acolo, ca să-mi iau înapoi cele 300 de drahme. I-am răspuns că o să trimit o fată și, când mi-a adus fata cele trei bancnote de 100, mi-a spus că o găsise pe Natașa Ivanovna tare îndurerată, era supărată pe sine, zicea că n-ar fi trebuit să primească de la mine banii și să-i trimită, ar fi fost suficient să-i scrie lui Alekos că m-am oferit să-i vin în ajutor, „Ce păcat, așa de buni prieteni, fiecare suferă în felul lui“.

Cele trei bancnote de 100 de drahme erau ca apretate, aceleași bancnote, cu siguranță, pe care Natașa Ivanovna le luase de la Poștă, nici măcar nu le îndoise, iar fata mi le-a adus întregi, neboțite, încât m-am gândit că, probabil, nu le pusese în geantă, ci într-o carte, zici că fuseseră întinse cu fierul de călcat. Nu știu de ce anume, însă m-a apucat o furie cumplită când le-am văzut în fața ochilor. Nu mă înfuriasem când am aflat că Alekos îmi trimisese înapoi banii, mi-am ieșit din fire acum, când am văzut bancnotele alea nou-nouțe, de parcă ar fi avut vreo importanță că ale mele, cele pe care i le dădusem Natașei Ivanovna, erau rupte și lipite, era ca și cum Alekos în persoană mi-ar fi înapoiat bancnotele apretate, nu Poșta (și mai ales Poșta inamicului), dar furia continua să-mi sporească și am înșfăcat cele trei bancnote de 100, am aprins un chibrit și eram cât pe ce să le dau foc, însă în ultimul moment m-am gândit că în două, cel mult trei zile aveam s-o iau spre munte. Totul era gata, aranjat. Întrucât Jandarmeria controla adesea buletinele călătorilor în trenuri și autobuze, Organizația mă sfătuise să am

asupra mea scrisori de recomandare de la o companie dacă se poate cunoscută, astfel încât să fie credibil acel „reprezentant comercial" care era trecut la profesie în buletinul meu fals. Cele 300 ale lui Alekos puteau foarte bine să-mi fie de folos, pentru că nu trebuia, firește, să am la mine o sumă mare, care ar fi stârnit bănuieli, dar nici o sumă neînsemnată, care și ea ar fi putut să pară cumva suspectă. Și tocmai fără cele 300, suma pe care reușisem s-o adun putea părea mică. Cu cele 300, situația se aranja cât de cât sau, mai degrabă, era fix ce trebuia. În plus, m-am gândit că, așa cum erau ele apretate, căpătau o valoare aparte, întrucât creau impresia că le luasem de la bancă tocmai în ziua plecării, așa cum se cade în cazul unui om care e implicat în afaceri comerciale. Le-am pus, așadar, atent în portofelul meu scump, de piele.

Ca să n-o mai lungesc, toate acele pregătiri, buletinele false, scrisorile de recomandare contrafăcute, bancnotele apretate, s-au dovedit până la urmă inutile. Nu m-a verificat niciun jandarm, aș fi putut, deci, să n-am absolut nimic la mine. Totuși, în situația aceea, atitudinea Organizației în ce mă privește a fost destul de ciudată. Mi-au făcut rost, desigur, de buletin fals, după care însă m-au lăsat în voia sorții, aș putea spune. A trebuit să-mi procur singur scrisorile de recomandare, banii, costumul costisitor și valiza luxoasă pe care trebuia s-o am la mine, ca om de afaceri înstărit – cu cât mai înstărit, cu atât mai bine, îmi spuseseră. Firește, această atitudine a Organizației putea fi pur și simplu o urmare a faptului că organele competente aveau alte treburi de care să se îngrijească, eu însă bănuiam în continuare că povestea cu Hristoforos nu fusese dată uitării și, prin urmare, cu toate că aveau încredere în mine, mă priveau, totuși, cu oarecare suspiciune, fiindcă, deși Hristoforos n-a mai fost adus în discuție, tărășenia aceea nu fusese uitată (mai ales fiindcă Hristoforos câștigase de partea sa mulți simpatizanți la Politehnică, exercita o influență însemnată și, dacă nu-l excludeau la timp, cine știe unde s-ar fi ajuns), așa că nu uitaseră de Hristoforos, așa cum nici eu nu-l uitasem, și m-am întrebat adeseori ce s-ar fi întâmplat (atunci când mi-a spus să cobor de pe motocicletă și s-o iau la fugă), ce s-ar fi întâmplat dacă i-aș fi spus atunci să vină cu mine, să mergem împreună la Organizație și să declar că m-a salvat (poate că tocmai asta așteptase de la mine Hristoforos, însă eu n-am găsit nimic altceva să-i spun în afară de acel „Și tu?", ca unul care întreabă politicos „Și dumneavoastră unde vă duceți acum, la cinema sau la teatru?"), îmi aminteam de Hristoforos, mă gândeam adesea la el, dar cu toate astea nu le-am spus niciodată adevărul celor din Organizație, pentru că, în primul rând, dacă aș fi depus mărturie în favoarea lui, Organizația s-ar fi văzut nevoită, desigur, să mă excludă și, în al doilea rând, pentru că nici eu, care fusesem salvat de Hristoforos, care văzusem că fusese ucis, nu puteam fi sigur (atunci) în privința poziției lui, fiindcă era posibil ca într-adevăr să fi trecut de partea inamicului, ajungând chiar să poarte uniforma nemților, iar apoi îi păruse rău și încercase să-și răscumpere greșeala salvându-mă pe mine și sinucigându-se, provocând totodată și moartea câtorva nemți. Și în orice caz, fapta lui, oricât de curajoasă fusese, a făcut din el mai curând un *desperado* decât un combatant lucid și, firește, ar fi fost o greșeală din partea mea să dezvălui adevărul (chiar și în cazul în care eu personal nu trebuia să suport nicio consecință, chiar și dacă eram sigur că n-o să mă excludă), pentru că, spunând adevărul, aș fi făcut din Hristoforos un erou în ochii tinerilor și era ca și cum l-aș fi dat exemplu de urmat, lucru care, ca să fiu sincer, mi se părea (atunci) inacceptabil. În felul acesta, am ajuns să privesc intervenția neașteptată a lui Hristoforos ca pe un fenomen natural, ca pe un seism, de exemplu, care

năruise dintr-odată pereții închisorii în care mă aflam, iar eu mă repezisem să ies din ea. Interpretarea asta îmi crea o senzație de ușurare și mi-aduc aminte că la ea recurgeam în cele din urmă, ca să mă liniștesc și să pot adormi. Și cu toate astea, mă chinuia adesea gândul că Alekos se purtase complet diferit, iar mai rău decât orice era că nici măcar eu, în sinea mea, nu aveam vreo îndoială în ce-l privea pe Hristoforos, eram încredințat că, trezindu-se complet singur, în disperarea lui, ucisese un neamț, îi luase uniforma și motocicleta (de câte ori mă gândeam la versiunea asta, îmi aminteam foarte limpede – o văzusem cu ochii mei când ședeam pe șaua din spate –, îmi aminteam brusc că vestonul lui verde avea o pată ruginie sub omoplatul stâng, dovadă că Hristoforos îl înjunghiase pe sergentul-major neamț cu un cuțit), totuși, n-am spus asta nimănui până acum, deși adesea, când mă lua somnul, îi vedeam brusc zâmbetul, așa cum îl văd acum dinaintea mea, foarte clar, pe hârtia albă, acel zâmbet superior, sfidător, aș putea zice, pe sub cască, în timp ce eu netezeam pământul și așezam iar bila cu o palmă mai în față.

Duminică, 27 octombrie 1949

N-am scris nimic de trei zile. De ce? Uite-așa! Ce, trebuie să vă dau socoteală? Am preferat să stau culcat și să mă uit la tavanul boltit, încercând să nu mă gândesc la nimic, studiind petele de igrasie de pe tavan, interpretându-le în diverse chipuri, adică privindu-le astfel încât să formeze mereu noi figuri. Am vrut să-mi șterg memoria, m-au obosit tare mult amintirile zilele astea, am vrut să văd care amintire o să vină să se înscrie prima pe tabla neagră a memoriei după ce voi fi șters complet totul cu un burete umed. Prima amintire a fost foița albă de țigară (adevărul e că am desfăcut pliculețul pe care mi-l dăduse generalul de brigadă Odysseas, l-am deschis înainte să ajung în Kerasies, satul cizmarului Apostolos Dedes, și am găsit înăuntru o foiță albă de țigară). Primul gând care mi-a trecut prin minte, de fapt, nu, nu sunt absolut sigur, e posibil să fi fost al doilea gând, în fine, m-am gândit că una din două trebuie să se fi întâmplat: ori mesajul fusese scris cu cerneală simpatică, ori nu exista niciun mesaj și generalul de brigadă Odysseas îmi dăduse micul plic sigilat numai și numai ca să mă facă să cred că transferarea mea în orașul N nu era una obișnuită, întărindu-mi această impresie prin ordinul de a păzi pliculețul mai atent chiar și decât carnetul de partid. În orice caz, faptul că era o foiță de țigară (și era o foiță, și nu mă refer doar la calitatea hârtiei, ci și la mărimea și forma ei) mi-a dat ideea s-o ascund în carnețelul cu foițe adevărate, carnețel pe care căpătasem obiceiul să-l pun în tabachera automată. Ca nu cumva, din greșeală, să-mi rulez țigară cu „cartea mea de vizită", m-am înțepat la degetul mijlociu al mâinii drepte cu o țepușă și, apăsând degetul ușor însângerat pe „cartea de vizită", am însemnat-o la margine de tot, astfel încât amprenta mea să nu păteze mesajul scris (probabil) cu cerneală simpatică. Când am ajuns în Kerasies, am schimbat pingelele bocancilor și, profitând de ocazie, i-am spus cizmarului Apostolos Dedes să ascundă pliculețul în bocancul stâng, explicându-i că pusesem înăuntru o lamă zimțată și o bancnotă de 1000, astfel încât, dacă pic în mâinile inamicului, să pot evada, fie pilind gratiile de la fereastră, fie mituindu-l pe gardian. În realitate, în pliculeț pusesem o foiță obișnuită de țigară, gândindu-mă că, dacă încap pe mâna inamicului și se pun să mă tortureze, aș putea să „cedez" în cele din urmă și să „mărturisesc" că generalul de brigadă Odysseas îmi ordonase să duc un mesaj și că mesajul se află în pingeaua bocancului stâng, așa că puteau să-și bată singuri capul ca să priceapă cu ce soi de cerneală simpatică era scris mesajul, însă pe mine aveau să mă lase în pace, de vreme ce le mărturisisem „secretul". Prin urmare, când sergentul roșcat (al cărui nume, e adevărat, nu l-am aflat niciodată) și-a pus într-adevăr bocancii mei la Vița-de-vie, puțin mi-a păsat, iar motivul pentru care mi-am sustras tabachera nu a fost atât pentru că m-aș fi chinuit apoi să rulez țigara cu mâinile, cât pentru că voiam să-mi recuperez „cartea de vizită". Și într-adevăr, am recuperat-o și am avut-o mereu cu mine (în carnețelul cu foițe, iar carnețelul, în tabacheră) pe toată durata deplasării noastre, și am pierdut-o doar în momentul în care m-ați reținut și ați ordonat să mi se facă percheziție corporală, înainte să mă coboare în subsolul fostului liceu din orașul K, unde m-au și închis în celula asta, care trebuie să fi fost înainte depozit de instrumente de gimnastică, pentru că am găsit într-un colț, lângă piciorul de fier al patului, o bucată mică de marmură, de mărimea unei pietricele, curbată pe o parte și neregulată pe cealaltă, un rest, probabil, dintr-o piatră folosită la aruncatul cu greutăți. Percheziția corporală m-a luat pe nepregătite, așa că n-am apucat să-mi recuperez încă o dată

tabachera, mi-au luat-o, deci, precum și toate brichetele pe care le aveam la mine (pentru că, atunci când am plecat din garaj, nu aveam brichetă, atât am fost de preocupat să „sustrag“ tabachera, aruncând-o, deci, în mormanul cu sacouri din dril, încât nu m-am gândit să arunc și bricheta sau, dacă m-oi fi gândit, n-am făcut-o, totuși, de teamă ca nu cumva să se lovească bricheta de tabacheră, iar zgomotul lor metalic să atragă atenția sergentului roșcat, însă mai târziu, în timpul deplasării, după ce Theofilos a luat cianura în punctul n2, am cerut bricheta lui și mi-au dat-o, și de fiecare dată când era ucis sau primea cianură vreun posesor de brichetă, o lua careva dintre cei care n-aveau, dar fiindcă până la urmă cu toții și-au aflat sfârșitul prin glonț, cuțit, cianură, executare sau chiar boală, mi-au rămas mie toate brichetele și a reieșit că, deși ne dezbrăcaserăm până la piele în Vița-de-vie – cu excepția Maiorului, desigur –, opt din cei treizeci și opt de oameni din echipa noastră reușiseră să-și „sustragă“ brichetele sau, mai degrabă, opt din cei treizeci și trei, pentru că cinci fuseseră executați sau, mai degrabă, am zis bine, din cei treizeci și opt, pentru că ăia care îi îngropaseră pe cei cinci în curtea depoului de autobuze interurbane trebuie să le fi scotocit prin buzunarele pantalonilor, luând brichetele eventual „sustrase“, și nu-l pun la socoteală pe Lysimahos, pentru că el nu fuma, însă, oricum ar fi, eu m-am trezit că am la mine opt brichete când am ajuns în orașul K și mi le-au luat pe toate când ați ordonat să fiu reținut). Prin urmare, „cartea de vizită“ nu se află în bocancul meu stâng și, dacă i-ați dezlipit talpa de cauciuc și ați găsit pliculețul cu foița de țigară pe care am pus-o acolo, nu vă chinuiți în zadar, nu are absolut nimic scris pe ea foița aceea, nu vă chinuiți în zadar să aflați ce tip de cerneală simpatică a folosit generalul de brigadă Odysseas ca să-și scrie mesajul. Adevărata mea „carte de vizită“ a rămas în carnețelul cu foițe de țigară și o puteți identifica foarte simplu, pentru că este pătată la margine (dacă vedeți pata mică și ruginie, n-o să vă dați seama că e sânge, ați putea presupune că aveam mâinile murdare când am apucat foița, iar amprenta digitală nu se mai distinge cu ochiul liber), e simplu s-o identificați, asta, desigur, dacă mi-au păstrat tabachera și dacă nu și-a rulat careva o țigară cu ea și mi-a fumat „cartea de vizită“, încălcând astfel regulamentul pușcăriilor, dat fiind că tabachera automată este în continuare a mea și poate să-mi fie sechestrată numai dacă sunt condamnat și dacă în decizie se precizează limpede că îmi sunt confiscate bunurile mobile. Dacă însă regulamentul a fost respectat fără abateri, e simplu să-mi găsiți „cartea de vizită“ și să citiți eventualul mesaj pe care-l conține, pentru că știți, cu siguranță, ce tip de cerneală simpatică e folosit la scrierea unor astfel de mesaje, așa că mesajul propriu-zis, plus faptul că mi-a fost încredințat de generalul de brigadă Odysseas, o să vă ajute la investigarea acestui caz și, în primul rând, e posibil să aveți scrisă părerea generalului de brigadă Odysseas cu privire la ce fel de om sunt, pentru că de la bun început mi-a trecut prin minte gândul că în acel bilet trebuia să scrie și ceva despre mine, bun sau rău. Regret sincer că am întârziat atâta vreme să spun adevărul, cu riscul de a-mi preface în scrum „cartea de vizită“, îmi pare rău că am dat atâta importanță faptului că sunteți sau nu leninist, dogmatic sau chiar guvernamental, așa cum am bănuit zilele trecute, ceea ce m-a făcut să-mi doresc ca mesajul generalului de brigadă să nu ajungă în mâinile dumneavoastră, pentru că nu știam dacă are sau nu legătură cu mine, și în caz că are, dacă e în favoarea sau în defavoarea mea. Acum însă nu-mi mai pasă sau, mai degrabă, acum sunt dispus să risc. „O să predau biletul la interogatoriu – mi-am spus – fie ce-o fi.“

Timp de douăsprezece zile m-am așteptat că, în sfârșit, de data asta o să-mi răspundeți, că o să găsiți (sau n-o să găsiți) „cartea de vizită“ și o să începeți, pe baza noii dovezi scrise (sau pe baza pierderii ei din cauza mea), un interogatoriu în toată regula, însă nimic, absolut nimic. Stăruiți să nu-mi răspundeți, așa că m-am gândit, ca să mai treacă vremea așteptând (pentru că încă mai aștept), m-am gândit să completez câteva goluri în relatarea de până acum a evenimentelor, cu toate că, desigur, sunt pe deplin conștient că, oricât aș mai adăuga, nu va fi altceva decât un rezumat al textului definitiv.

Am plecat din brigada lui Odysseas și am ajuns în orașul N cu treizeci și șase de ore mai devreme decât mi se ordonase, pentru că, spre norocul meu, am parcurs aproape optzeci de kilometri cu un camion întâlnit pe drumul public. În ultima noapte (pentru că mă deplasam noaptea și dormeam în timpul zilei, de preferință lângă un râu sau o fântână), în ultima noapte m-a apucat o grabă necugetată și, cu toate că aș fi putut urma alene drumul de țară care șerpuia de-a lungul coastei muntelui, eu m-am apucat să mă cațăr pe munte și gâfâiam și îmi zdreleam mâinile de mărăcinișurile care, pe întuneric, îmi ieșeau brusc în cale, când nici nu mă așteptam.

De cum s-a luminat de ziuă, am simțit că nu mai pot face niciun pas. M-am oprit brusc, m-am așezat lângă un ciulin înalt, rezemându-mă ușor de el (nu mă deranjau ghimpii, fiindcă eram apărat de raniță). Abia atunci mi-am scos pușca și am sprijinit-o alături. Tare aș fi vrut să beau ultimele guri de apă din ploscă, m-am abținut însă, gândindu-mă să-mi trag sufletul mai întâi, să mă opresc din transpirat, ca să-mi priască apa. Am răsucit o țigară fără să mă grăbesc, mi-am scos bocancii și mi-am întins picioarele. Am mai așteptat un pic, bucurându-mă anticipat de țigara pe care aveam s-o aprind imediat ce beam apa – deja trăgeam din țigară, înainte s-o fi aprins, și aroma ei uscată îmi gâdila nasul cu fiecare suflu. În cele din urmă, am scos plosca de la cingătoare. În timp ce-i desfăceam capacul, mi s-a părut foarte ușoară. Am lăsat capul pe spate, am dus plosca la gură, însă, în cele din urmă, m-am văzut nevoit să accept faptul că era goală. M-am enervat așa de rău, că am dat cu plosca de pietre. Mi-am încălțat la loc bocancii, mi-am pus pușca pe umăr, am luat plosca de jos și am început din nou să urc. Mi-am zis că acum, că se făcuse ziuă, o să mă pot deplasa mai repede, însă aveam picioarele grele și mă lovise somnul.

Eram deja hotărât să mă așez undeva și să dorm până mă prinde soarele, însă, în timp ce căutam un loc mai confortabil, am văzut la câțiva metri mai încolo drumul de țară. M-am gândit să merg până la cotitură. Dacă mai exista vreo curbă, aveam să mă opresc. Dacă nu, aș fi putut să-mi continui drumul până în orașul N. „După ce urci muntele – mi se spusese –, o să vezi orașul cum se întinde în fața ta. După ultima cotitură, drumul coboară și cam într-un sfert de ceas ajungi acolo.“

Într-adevăr, ajunsesem la ultima cotitură. De aici încolo venea coborâșul și îmi era mai ușor. La vreo cinci sute de metri după cotitură, am dat peste un post de pază. Le-am arătat documentele, le-am cerut apă, mi-au zis că nu au.

Casele aveau obloanele închise și strada era pustie. Îmi tot ziceam că, la următoarea casă, bat la poartă și cer apă, îmi era rușine să trezesc oamenii cu noaptea în cap și, în plus, mă îndoiam că o să-mi deschidă careva, așa de liniște era de jur-împrejur. Înaintând pe străduțele

înguste, vedeam case arse (mai târziu am aflat că în cartierul ăla căzuseră multe bombe, în timpul celui de-al doilea bombardament) și m-am gândit că poate plecase toată lumea. Am înaintat, deci, pe străzile pustii, încercând să mă orientez ca să ajung în centru, pentru că, desigur, nu mai era mult și se deschideau cafenelele.

În orice caz, mă satisfăcea gândul că de mine ținea dacă bat sau nu la vreo poartă, îmi plăcea că aveam libertatea să iau singur o decizie, să am inițiativa, întotdeauna mi-a plăcut să execut ordinele mai bine decât se așteptau superiorii și aproape întotdeauna mi-a reușit – dovadă că fusesem decorat de două ori. Astfel, de exemplu, când am părăsit brigada, aveam de îndeplinit un ordin anume: să ajung în orașul N nu mai târziu de seara zilei de 3 iulie. Eram cu totul îndreptățit să iau singur inițiative, să mă deplasez noaptea și să dorm ziua, să evit kilometri întregi de mers pe jos cu camionul ăla – pentru că îndrăznesc să afirm că n-a fost pur și simplu o chestiune de noroc. Am stat și am pândit camionul și nu eram deloc sigur că o să treacă și, când a trecut, nu era musai să mă ia – se întâmplă să dai și peste nemernici care n-au chef să oprească. În felul ăsta, am ajuns mai devreme decât mulți alții, lucru care arată că am destule abilități, important e să știu ce se dorește de la mine. (Pe când acum, în fața acestei hârtii albe, în ce direcție să continui? Unde e acum orașul N?)

Atunci însă, am mers pe străzile pustii (mulți localnici plecaseră, astfel încât aproape jumătate din case erau goale, ba unii chiar profitaseră de situație, spărseseră ușile și furaseră tot ce le ieșise în cale). Mai târziu, am auzit că un negustor de pânzeturi și fiul lui intraseră prin efracție în magazinul vecinului lor, care era giuvaiergiu, și negăsind altceva în afară de un seif mic, îl căraseră în stradă, cu intenția probabil de a-l duce la ei în magazin. Însă, cum era greu, l-au lăsat jos pe trotuar, ca să-și tragă sufletul, și în momentul ăla a trecut patrula și i-a arestat. Seiful a fost abandonat acolo, pe trotuar, în fața giuvaiergeriei goale, și când am ajuns eu în orașul N, era încă acolo, poate fiindcă nimeni nu îndrăznise să-l fure sau fiindcă nimănui nu-i era de folos. Pe negustorul de pânzeturi și pe fiul lui i-au dus la zidul sudic al Bisericii Izvorul Tămăduirii, în piața centrală, și i-au executat în chip de avertisment.

Am înaintat, deci, pe străzile pustii, l-am întâlnit pe laptagiu, i-am făcut percheziție corporală, am băut laptele ăla grețos, proaspăt muls, am văzut orologiul oprit, am băut apă de la cișmeaua bisericii Izvorul Tămăduirii, i-am recomandat discreție șefului patrulei și, în clipa în care plecam din piața centrală, ca să mă duc la fostul liceu, am văzut pentru prima oară cele trei case năruite. Două erau un morman inform de moloz, iar a treia rămăsese intactă, cu excepția peretelui dinspre stradă, care se năruise (deci, nu era intactă), și pietrele rămăseseră și acum îngrămădite pe trotuar (îți dădeai seama imediat că făcuseră curățenie și le adunaseră acolo), iar balconul atârna strâmb, astfel încât un capăt al lui aproape că ajungea până la mormanul de pietre. La parter trebuie să fi fost o prăvălie, o băcănie, așa mi s-a părut, pentru că am văzut tejgheaua și rafturile goale. Am aflat mai târziu că toți cei care se aflau în băcănie atunci, când căzuse bomba, scăpaseră teferi. S-au speriat, firește, iar unul, negăsind altă cale, îi trăsese câteva palme unei femei, ca s-o readucă în simțiri. Când au plecat avioanele, brancardierii și echipa de intervenție au transportat morții și răniții, au strâns pe cât au putut marfa care căzuse de pe tarabele instalate afară (și au avut loc destule incidente, în special printre zarzavagii, pentru că pepenii se rostogoliseră pe jos și se încurcaseră între ei, iar căpitanul Andronikos, care era responsabil cu supravegherea, a trebuit să le dea de capăt și să înțeleagă cine avea dreptate, de vreme ce toți țipau că le lipsesc pepeni), și în cele din urmă s-

au gândit să golească băcănia, pentru că era veche casa și exista riscul să se prăbușească. Cu toate astea, nici băcanul, Anastasios Dimopoulos, nici vreo rudă de-ale lui nu voiau să intre în prăvălie și ziceau că preferă să se lipsească de marfă decât să fie îngropați acolo înăuntru. Și nu doar atât, însă Dimopoulos a zis că are de gând să părăsească orașul N, și până la urmă a plecat, într-adevăr, ba chiar în fugă, pentru că avioanele își făcuseră din nou apariția, însă erau probabil în recunoaștere sau trecuseră întâmplător, oricum, n-au mai aruncat bombe. Atunci, căpitanul Andronikos le-a ordonat soldaților să golească prăvălia, iar ei au cărat sacii și ce au mai găsit, totul în mare grabă, pentru că se temeau să nu pice clădirea pe ei. Și după ce au luat toate lucrurile și le-au transportat pe treptele bisericii, până și ultima sticlă de lampă, și a ieșit și ultimul soldat, s-a auzit dinăuntru un mieunat de pisicuță. Și ultimul soldat s-a întors și a luat pisica (și i-a luat ceva vreme, pentru că pisicuța se speriase de el la început și i-a scăpat de câteva ori, până când a prins-o într-un colț) și încărcat astfel cu o copaie de metal plină cu tot felul de lucrușoare și cu pisicuța la sân, în veston, tocmai ieșea zâmbitor din băcănie, când brusc suportul stâng al balconului a cedat și bucata mare de marmură s-a prăbușit peste el și l-a lăsat mort. Pisicuța n-a pățit nimic.

Deasupra băcăniei se vedea neatins dormitorul negustorului. Se aflau încă la locul lor un dulap imens cu oglindă, un cufăr, o măsuță și un pat dublu cu dintr-alea de bronz, cum le zice, mereu uit, în fine, cu patru măciulii de bronz. Și în vreme ce priveam casa aproape năruită, razele oblice ale soarelui au căzut pe oglindă, iar camera s-a luminat și mai mult și a părut curată și aranjată, deși nimeni, firește, nu mai urcase la etaj din ziua celui de-al doilea bombardament, adică din data de 22 iunie, iar eu am ajuns în orașul N în zorii zilei de 2 iulie. Anastasios Dimopoulos revenise în orașul N cu vreo cinci-șase zile înainte să ajung eu și s-a dus imediat la guvernatorul militar Nikodimos și i-a cerut să-i fie returnate alimentele din băcănie sau măcar să fie despăgubit și să primească contravaloarea lor potrivit estimărilor făcute de o comisie special constituită, fiindcă nicio lege nu prevede ca, în astfel de situații, mărfurile menționate mai sus să fie considerate pradă de război. Învățase toate astea pe din afară și de-a valma (i le formulase avocatul lui în scris, bătute la mașină, într-o cerere, raport sau plângere, nu știu exact, dar oricum era un document timbrat corespunzător). Iar Anastasios Dimopoulos tot venea și îl deranja pe guvernatorul Nikodimos și firește că acesta l-a trimis la biroul competent – dar care birou avea competența necesară? De altfel, alimentele fuseseră deja consumate, legumele, de exemplu, intraseră în cazane, iar conservele le fuseseră împărțite regimentelor și unităților care tot mereu plecau din orașul N și trebuia, desigur, să aibă mâncare uscată pe drum, și cum era cu putință să știe guvernatorul Nikodimos cât valorau aceste alimente (presupunând că ar fi fost dispus să plătească vreo despăgubire), de vreme ce nimeni nu se gândise să le înregistreze? Cât privește restul de articole de uz casnic care se vând, de obicei, în băcăniile din provincie, de la oțet până la fărașe, ba chiar și câteva cărți care rămăseseră cine știe de când, toate astea fuseseră transportate în magazie, iar magazionerul, după ce pusese deoparte tot ce era sau ar fi putut să fie de folos armatei, s-a apucat să împartă restul oricui venea și îi cerea. Astfel, s-au găsit câțiva soldați, unii dintre ei chiar gradați, care veneau și luau câte o glastră, de exemplu, sau ațe de brodat, și în curând s-a aflat că le făceau cadou drăguțelor lor, iar atunci magazionerul n-a mai vrut să dea nimic dacă nu-i plăteai – la jumătate de preț, firește, sau chiar mai ieftin. Când s-a întors, deci, Anastasios Dimopoulos, nu mai rămăsese nimic în afară de cărți – cărți despre vise, în special, și o carte

de bucate. Cărțile fuseseră aruncate de magazioner într-un colț și oricine voia le putea lua, iar când a ajuns Nikitas la fostul liceu, a luat o carte de vise și se amuza cu ea, din câte zicea, și mi-a citit și mie câteva fragmente care i se păruseră amuzante. Dar când a fost pus în fața porților mari de fier de la garaj, Nikitas nu râdea, doar privea undeva în depărtare, pe deasupra capului meu, imobilizat acolo la șase pași de mine, și execuția a avut loc și Nikitas a căzut, ca și cum i-ar fi cedat toate ligamentele care îl ținuseră în picioare, lovit se pare de altcineva, pentru că eu țintisem lacătul mare de bronz sau, mai degrabă, marginea brațului lui, cinci-șase degete mai jos de curbura umărului, astfel încât glonțul abia să atingă pânza cămășii.

Am ajuns la fostul liceu, am dat peste santinela (adică Lysimahos) care dormea buștean, am raportat-o viceguvernatorului Velisarios, am ieșit din biroul lui și, în timp ce tot coteam pe coridoare cu soldatul Pandelis, ochii mi-au căzut pe o ușă deschisă și am văzut sala de muzică și exact acolo, în sala aia de muzică, l-am găsit mort, câteva zile mai târziu, pe bătrânul intendent, după ce micuța Eleni a venit în fugă să ne spună că bunicul se prăbușise și nu mai mișca. Fostul intendent și nepoata lui continuau să locuiască la subsolul fostului liceu, lângă fosta sală de muzică, care nu știu cum se face că rămăsese neatinsă și toate băncile se aflau la locul lor, până și tabla cea neagră și pianul. Faptul că nu ne foloseam de sala de muzică îmi atrăsese atenția din prima clipă, însă ce m-a mirat cel mai mult a fost că nu astupaseră cu saci cele două ferestre. Ușa stătea tot timpul deschisă, dar niciodată nu-mi trecuse prin minte să intru și nici nu văzusem pe cineva înăuntru. Într-o dimineață, cu două zile înainte să moară fostul intendent, trecând prin fața sălii de muzică, am auzit cum cineva lovește la întâmplare clapele pianului. Micuța Eleni era cea care cânta, purtând pe cap o cunună de lauri și o rochie albă, lungă până la glezne. Am intrat, Eleni a auzit sunetul pașilor, s-a oprit brusc din lovitul clapelor, s-a întors și m-a privit cu niște ochi înfricoșați. I-am vorbit cât mai prietenos cu putință, am întrebat-o de unde avea cununa aceea și mi-a spus că o purtase la sărbătoarea anuală a orașului. O îmbrăcaseră și în rochia aia albă și o urcaseră împreună cu alte două colege (era în clasa întâi) pe un car cu patru roți, împodobit cu ramuri verzi și flori roșii, și țineau, ea și prietenele ei, trena lungă a rochiei învățătoarei lor, căreia îi ziceau „doamna", dar în ziua aceea le spusese că o cheamă Victoria. Învățătoarea purta o rochie roșie și avea și ea pe cap o cunună de lauri, pe care bunicul o vopsise aurie. Carul era tras de patru cai. Primul din dreapta era negru ca tăciunele și avea o pată albă în frunte. În spatele lor veneau și alte care, iar lumea care se adunase pe trotuare sau privea de la ferestre și balcoane striga mereu „Trăiască" și arunca întruna cu petarde lângă cai, iar ei se speriau, firește, și dădeau înapoi. Carul se hâțâna și lui Eleni îi era greu să stea în picioare, pentru că trebuia să țină și trena învățătoarei. Dar Victoria n-avea nicio treabă, stătea mândră și lumea o aplauda și ea ținea serioasă sulița în mâna dreaptă și scutul în cea stângă. Scutul îl confecționase bunicul din carton gros și îl vopsise arămiu. Răsunau cimpoaiele și tobele, lumea le arunca flori, confetti și serpentine și de la ferestre și balcoane aruncau monede în trena largă a rochiei (pentru colectă). Avea și Eleni cinci monede de 10 centime, dar nu voia să le arunce de foarte aproape, așa că le-a zis prietenelor ei să țină bine trena, a sărit din car, a luat-o înaintea cortegiului, a urcat în casa lui Kostis (care e văr cu ea și merge în clasa a doua) și a aruncat de la balconul lui monedele, una câte una, până la ultima, și a țintit așa de bine de fiecare dată, că au nimerit toate în trena roșie.

În timp ce vorbea așa, Eleni căpătase cu totul curaj, încât începuse să-și acompanieze

vorbele lovind cu toată puterea clapele, voind să-mi arate ce gălăgie făceau petardele, și mi-aduc aminte că m-am gândit atunci la pianul din *Tăcerea* lui Alekos, unde unul dintre personaje, pentru că nu mai putea suporta tăcerea, dar nici nu putea – sau mai degrabă nu voia – să vorbească, se așază la pian și cântă fără să știe să cânte, se apucă să lovească clapele la întâmplare, iar eu, ascultându-l pe Alekos cum citește din *Tăcerea*, mă uitam ba la el, ba la Hristoforos, ba la masa veche, din lemn ieftin, rotundă sau, mai degrabă, semicirculară, pentru că un blat al ei era coborât, și priveam, deci, lemnul ieftin al mesei (Alekos strânsese fața de masă albă de in, care lucea pe alocuri de la cât fusese folosită și spălată, o strânsese ca să n-o murdărim și să ne simțim comod în timp ce ne rulam țigările și fumam) și, la un moment dat, sprijinindu-mi mâna de marginea mesei, am simțit la degete că lemnul era scrijelit și mi-am retras mâna și am văzut urmele lăsate de bomfaierul lui Alekos, din vremea în care sprijinea de masă placajul și îl tăia pentru orele de lucru manual, și pânza de bomfaier se înfierbânta și se rupea, iar Alekos nu avea bani pentru pânze de bomfaier, așa că îndoia pânza și lucra doar cu o jumătate și se rupea și aia în curând, pentru că, fără să-și dea seama, ajungea până la lemnul mesei și tăia din el, și Alekos chiar păstrase ce făcuse atunci și mi-a arătat un car cu două roți și o grămadă de ornamente, pe care se chinuise mult să le facă, pentru că trebuia să găurească placajul cu un burghiu, să bage pânza de bomfaier prin gaură, să prindă de bomfaier capătul rămas liber și apoi să taie placajul cu mare atenție, urmând liniile albastre ale schiței, și era nevoie și pentru asta de multă atenție, ca să trasezi corect desenul cu indigoul, dar până la urmă se descurcase, și după ce l-a lustruit cu șmirghelul, roțile erau perfect rotunde și calul avea o coamă foarte frumoasă și întregul harnașament i se distingea cu precizie și cu trei picioare călca pământul, iar pe dreptul din față îl avea ridicat, ca să pornească la drum, și în ultimul moment de la piciorul ăsta ridicat s-a rupt copita, însă Alekos a lipit-o foarte iscusit cu clei de pește, încât nici măcar membrii juriului n-au băgat de seamă și i-au dat atunci, în clasa a patra, premiul întâi, adică cele trei volume cu Robinson Crusoe, el însă s-a bucurat încă și mai mult când maică-sa i-a umplut carul cu castane coapte învelite în staniol și și-a văzut Alekos dintr-odată carul plin și nu știa dacă să mănânce castanele sau să le lase acolo, ca să se uite la ele, și mi-aduc aminte că Alekos, după ce a terminat de citit actul al doilea (piesa lui avea patru acte), a spus că aici venea pauza și că avem timp să bem un ceai cu pesmeți, de fapt, cu bucăți uscate de pâine neagră pe care Natașa Ivanovna le copsese la cuptorul din cartier. Cât ne-am băut ceaiul, eu și Hristoforos am dezbătut primele două acte, ca niște spectatori care discută în foaierul teatrului (Alekos nu zicea nimic, de parcă s-ar fi aflat undeva în culise și aștepta să cadă cortina la final, ca să facă reverențe în fața unui public care îl aplauda entuziasmat – de fapt, nu, mie îmi trecuse gândul ăsta prin cap atunci, Alekos mi-a explicat mai târziu că nici măcar nu s-ar fi dus la premieră, în cazul în care i s-ar fi jucat piesa, i se părea complet absurd obiceiul ăsta, să fie aplaudat scriitorul în seara premierei oficiale, ce sens avea, iar dacă avea vreun sens, de ce nu era chemat pe scenă în fiecare seară sau, mai degrabă, la toate reprezentațiile, după-amiaza și seara, și în primul rând lui Alekos îi era nesuferită toată povestea asta, nu se putea închipui ieșind pe scenă și înclinându-se, purtând în plus și costumul lui închis la culoare sau doar o cămașă descheiată la gât și cu mânecile suflecate, ce importanță are, însemna să se supună unei formalități, fie ea și una proletară, nu-i plăceau deloc lucrurile de felul ăsta) și, deci, am discutat atunci cu Hristoforos și am fost amândoi de acord, și Hristoforos chiar a supralicitat, mi-aduc aminte, zicând că *Tăcerea*, cel

puțin până la actul al doilea, este o piesă căreia îi lipsește o poziție politică clară, nu știi dacă e împotriva fascismului italian sau a nazismului german, nu știi dacă personajele ei sunt înrolate în Partid, în EAM sau chiar și în EDES[23], pricepi doar că trăiesc sub ocupație străină, sau nici măcar asta, ci doar într-un regim polițienesc, fapt deloc suficient pentru a caracteriza piesa drept reacționară, spunea Hristoforos, iar eu eram de acord cu el, supralicitând și scufundând pesmetul în ceai, ca să se mai înmoaie puțintel, pentru că era ca piatra, și când am început să-l mestec, mi-am amintit că venisem aici, acasă la Alekos, nu ca să-l văd, ci ca să-i verific condițiile de trai, dar s-a dovedit că acea verificare fusese complet inutilă, fiindcă directiva Organizației (de care eu nu știam) era să înscriem cât mai mulți studenți la cantină, ca să mănânce alimentele, pentru că oricum aveau să ni le ia nemții, însă eu am răsucit chestiunea pe toate părțile și în cele din urmă m-am dus să-l verific și, când mi-a deschis Alekos și am intrat în prima încăpere, am început să cercetez spațiul cu privirea, ca și cum atunci l-aș fi văzut pentru prima oară.

De pe palier, intrai direct în prima încăpere. Când deschideai ușa, trebuia s-o închizi imediat la loc, pentru că, altminteri, nu puteai să intri, ușa deschisă aproape că atingea divanul, care era lipit de perete, în colțul din stânga, cum intrai. Pe divanul ăsta dormea Alekos și, când am intrat, am văzut pata de pe peretele din față – se dusese varul, acolo își sprijinea Alekos capul pe pernă când citea așezat în capul oaselor noaptea, la lumina veiozei. Pe peretele din stânga, la o jumătate de metru deasupra divanului, am văzut o mică etajeră, la o înălțime tocmai bună ca Alekos să-și ia ușor cărțile, doar întinzându-și mâna dreaptă – o confecționase singur din trei scânduri, pe care le dăduse cu o vopsea în ulei verde. Lipită de peretele din față și de divan, înghesuită, mai bine zis, am văzut masa pătrată de sufragerie, cu cele patru picioare strunjite, groase și solide, o masă care mereu îmi lăsa impresia că se află din greșeală acolo, pentru că știam că, dacă ar fi fost spațiu, ar fi putut deveni dublă, era suficient să tragi, la stânga și la dreapta, cele două scânduri care intrau înăuntru. Alekos o folosea drept birou. Restul spațiului era ocupat de două fotolii și de scaunul pe care ședea Alekos și își făcea lecțiile sau „lucrările literare“, cum le numea el, mândru și, totodată, autoironic. Fotoliile erau vechi, arcurile cedaseră, tapițeria verde se decolorase și se zdrențuise, iar vernisul roșu de pe lemnul ieftin începuse să-și piardă culoarea pe alocuri. Unul dintre fotolii chiar era complet inutilizabil și, prima oară când am vrut să mă așez pe el, Alekos s-a grăbit să-mi spună că e șubred. Acum pusese pe el două mormane de cărți, așa că nu exista niciun pericol să se așeze careva acolo. Cunoșteam toate astea, însă le observam ca un controlor conștiincios. La dreapta „biroului“ se afla ușa care dădea în cea de-a doua cameră. O aveam dinainte în minte, știam că o să văd în colțul opus patul mare, dublu, cu măciuliile de bronz (rezemătoarea patului, deasupra celor două perne de puf, ajungea până la mijlocul ferestrei, așa că se deschidea numai partea din stânga și noroc că măciulia stângă ajungea fix până la despărțitura geamurilor, fiindcă, altminteri, nu știu cum ar fi putut așeza patul, însă, în condițiile date, locul acela era cel mai potrivit, deși jumătate din fereastră nu putea fi folosită și, ca să deschizi cealaltă jumătate, trebuia mai întâi să tragi de rezemătoarea patului spre interiorul camerei și noroc că patul era destul de vechi – odată, când mama lui Alekos făcea curățenie generală în Săptămâna Mare, am văzut că scoseseră somiera, lăsaseră doar cadrul de metal și puseseră, în loc de somieră, trei scânduri late, pentru că, așa cum mi-a explicat Alekos, ploșnițele se cuibăriseră în nodurile sârmelor groase și era imposibil să mai scape de ele, nu fuseseră de niciun folos apa

fiartă, gazul, nimic, iar acum își făcuseră din nou apariția în crăpăturile scândurilor, și pune-te să le scoți una câte una cu acul –, noroc că patul era foarte vechi și avea suplețea mobilelor îndelung folosite). Și mai știam că, sub fereastră, o să văd cufărul, care era, mai degrabă, o cutie de scândură îmbrăcată în pânză roșie. Cufărul era aproape gol, aveau prea puține haine de iarnă de pus la naftalină, și când odată Alekos l-a deschis cu mine de față și a scos din el un plic mare cu fotografii vechi (voia în primul rând să mi-o arate pe maică-sa, cum era la nouăsprezece ani, în prima ei rochie de seară, cu o coafură înaltă, cu o panglică de catifea neagră la gât, așezată pe o băncuță și, în spatele ei, fundalul atelierului de fotografie, cu copaci, un mic lac și o lebădă, iar mama lui avea o carte deschisă pe genunchi și privea undeva sus, departe), am văzut pe fundul cufărului gol două fișicuri cu ruble de pe vremea lui Kerenski[24], pe care tatăl lui Alekos le păstra, zicea el, ca amintire. Alekos a scos tot de acolo și mi-a arătat cămășuța pe care o purtase la botez și cruciulița gravată pe care i-o dăruise nașul lui, și mă gândisem atunci că, probabil, crucea îi ajungea până la picioare, dacă o purtase în ziua botezului, era mult prea mare lănțișorul subțire pentru vârsta aia. Acum (adică în ziua în care mă dusesem pentru verificare), bijuteriile acelea erau deja la cămătar și era posibil să le fi pierdut, pentru că de unde bani să plătească dobânda? Și mă așteptam, în plus, să văd carpeta pe perete, deasupra patului, dar n-am văzut-o, o vânduseră și Alekos cumpărase conservele cu carne de vită, masa rotundă însă se afla la locul ei, cu unul dintre blaturi (cel dinspre perete) coborât, iar scaunul lui Alekos era ca întotdeauna între cufăr și masă, acolo ședea Alekos în dimineața aceea în care ai lui erau plecați de acasă și ne citea *Tăcerea*, fumând încontinuu și întinzând adesea mâna stângă ca să scuture scrumul în scrumiera pe care o pusese pe pat. Mama ședea întotdeauna în stânga lui Alekos, tatăl, în fața lui – pe locurile astea mi-i amintesc din ziua în care îi cunoscusem. Când ne-a citit *Tăcerea*, mă așezasem pe scaunul tatălui, umărul stâng mi se sprijinea de tocul ușii și, de fiecare dată când răsuceam ușor capul spre stânga, vedeam fotoliul șubred din prima încăpere. La un moment dat, Hristoforos a întrerupt lectura și a spus că am face bine să închidem ușa, nu cumva să ne audă careva de pe palier, iar Alekos și cu mine am încuviințat imediat, pentru că piesa, la urma urmei, era reacționară și nu strică niciodată să fii precaut. Așa că m-am ridicat, mi-am împins scaunul sub masa rotundă, am închis ușa, am tras din nou scaunul și m-am așezat ca să ascult continuarea. Ca să-mi pot întinde mai comod picioarele, m-am răsucit spre dreapta, mi-am sprijinit mâna stângă de masă, jumătate din spate, de perete, și cealaltă jumătate, de ușa închisă, mâna dreaptă o aveam așezată pe spătarul scaunului și ascultam privind soba mare olandeză, pe care mai aveam un pic și o atingeam cu picioarele întinse și care ocupa locul dintre scaun și ușa bucătăriei. Lectura a avut loc, cred, în ianuarie 1942, ascultam *Tăcerea* îmbrăcați în paltoane, soba era stinsă – de obicei, funcționa cu cărbune, dar nu se găsea pe vremea aia, așa că o aprindeau numai serile, cu câteva scânduri vechi pe care le tăia Alekos cu fierăstrăul. La dreapta mea, lipit de perete, între ușa de care mă sprijinisem cu spatele și ușa bucătăriei, era șifonierul cu oglindă. Radioul trebuie să fi fost deja ascuns în șifonier. Când italienii au dat ordin să fie sigilate radiourile, Alekos a fost de acord cu ai lui că e periculos să nu se supună, însă mai târziu i-a convins să-l desigileze, ca să poată asculta Moscova și Londra. L-a chemat atunci pe Hristoforos, și Hristoforos, foarte dibace, a scos radioul din carcasa de lemn de nuc, l-a desigilat, a prins cablul cu o sârmă și, cu lămpile și bobinele la vedere, l-au așezat pe raftul din mijloc al șifonierului, în spate de tot, iar în fața lui au pus mai multe

lenjerii călcate. Când voiau să asculte postul clandestin, desfăceau sârma și băgau ștecherul în priză, care se afla chiar deasupra scaunului tatălui. Am ascultat și eu multe emisiuni din dulap și mereu mă întrebam ce rost avea toată precauția aia, de vreme ce, în caz de percheziție, aveau să caute peste tot. În prima seară, după ce am ascultat emisiunile aliaților, cineva a spus că am uitat carcasa goală a radioului pe biroul lui Alekos. Natașa Ivanovna a propus s-o ascundă în debaraua din bucătărie, unde aveau aruncate și alte lucruri inutile, Hristoforos însă le-a atras atenția că nu trebuie să existe în casă vreo carcasă goală de aparat radio, pentru că, dacă o găseau, o să întrebe unde este radioul. S-a oferit să vândă carcasa, dar Vasilis Petrovici a fost de părere că într-o bună zi, după încetarea războiului, carcasa o să fie iar de folos și atunci eu i-am sfătuit să pună un cadran fals și să lase carcasa la locul ei, caz în care nimănui n-o să-i treacă prin minte că e goală. Toată lumea a fost de acord și în ziua cu lectura am văzut carcasa goală pe biroul lui Alekos.

Ne-am băut ceaiul cu pesmeți, Alekos și-a continuat lectura și, după ce a terminat, Hristoforos l-a criticat foarte aspru, exprimându-și surprinderea și îndurerarea față de faptul că Alekos stricase un subiect așa de frumos și de actual, dar s-a grăbit să adauge că putea fi îndreptat foarte ușor, era de-ajuns ca Alekos să adauge câteva aspecte care ar fi politizat *Tăcerea* și, firește, trebuia fără doar și poate să modifice finalul, ca să reiasă clar că autorul piesei crede cu toată inima în victoria finală. Mi-am formulat și eu critica la adresa piesei, i-am spus răspicat părerea mea lui Alekos, subliniind faptul că erau neclare originea și statutul social al personajelor și, cel mai important, că acestea făceau rezistență într-un mod prea puțin realist (de altfel, piesa în ansamblul ei nu era deloc realistă, o scădere fundamentală și asta, desigur, însă nu voiam să fiu exagerat de aspru, așa că n-am insistat asupra acestui aspect). Dar chiar și așa, Alekos ar fi putut să spună lucrurilor pe nume și să nu lase neclarități inacceptabile (dat fiind că, oricum am fi privit lucrurile, piesa lui era una reacționară și, prin urmare, ilegală și, prin urmare, trebuia să ascundă oricum manuscrisul), ar fi putut, deci, să spună limpede că cele relatate se petrec în zilele noastre (adică în timpul Ocupației) și să numească Guvernul care ordonă să fie plasate microfoane în toate casele (microfoane conectate la un Centru de Ascultare, unde operatori anume desemnați să facă asta lucrează cu schimbul zi și noapte, poartă căști și pot, cu ajutorul unei aparaturi speciale, de tipul unui telefon, să zicem, să se conecteze cu orice casă sau apartament vor ei și să asculte ce spun cetățenii țării – de ce nu spune Alekos că aceștia trăiesc sub ocupație și de ce nu precizează că e vorba despre Grecia?). În orice caz, dacă treci peste neajunsul esențial al piesei, adică peste lipsa de fundamentare realistă (pentru că, desigur, nicio guvernare nu s-a gândit și nici nu se va gândi vreodată să plaseze în mod oficial microfoane în casele oamenilor), situația era destul de interesantă, întrucât cetățenii, știind că sunt ascultați de Centru (sau, mai degrabă, știind că e posibil să fie ascultați, pentru că Centrul nu putea, firește, să asculte toate casele în același timp, însă, pe de altă parte, de unde știai că operatorul nu-și conectase aparatura specială la numărul tău?), știind, deci, toți cetățenii că sunt ascultați de Centru, a început fiecare să reacționeze potrivit firii sale sau, mai degrabă, dacă am priceput bine, Alekos intenționase să zugrăvească firea personajelor prin felul în care reacționa fiecare. Astfel, unii au început să vorbească vrute și nevrute, unii au îndrăznit să astupe microfonul, dar au văzut că se aprinde imediat o luminiță roșie și și-au dat seama că Guvernul era într-adevăr capabil să verifice „funcționarea impecabilă a contoarelor“ (fiindcă Guvernul susținuse că noua măsură viza „sondajul opiniei publice în

vederea actualizării statistice“ și nu le interzisese cetățenilor să-și exprime liber opiniile, ci dimpotrivă îi îndemna să vorbească în casele lor ca și cum nimic nu s-ar fi întâmplat), alții dădeau radioul tare și înjurau de mama focului Guvernul (și în acest punct, dacă era să se joace vreodată *Tăcerea*, spectatorul trebuia să accepte o convenție teatrală, pentru că, da, putea auzi ce spuneau personajele împotriva Guvernului, dar se presupunea că microfonul nu capta cele spuse, pentru că muzica puternică a radioului le-ar fi acoperit vorbele) și, în fine, alții, care cunoșteau limbi străine, au început să comunice între ei în diverse limbi, și mai existau unii care s-au apucat să elogieze Guvernul într-un mod atât de exagerat, încât era limpede că îl iau peste picior. Însă, firește, Guvernul își avea propriii agenți, s-au găsit și cetățeni care n-au ezitat să-și toarne apropiații, fie din cauza unor disensiuni financiare, fie din gelozii amoroase, și au avut loc numeroase arestări, iar Guvernul a publicat, în mai multe rânduri, interpretări și completări la Legea fundamentală privind statistica publică, în care se preciza că niciun zgomot ori muzică „putând să acopere discuțiile“ nu trebuia să ajungă la aparatele Centrului, că „discuțiile în limbi străine sunt interzise“, că elogiile la adresa Guvernului „trebuie adresate în limita decenței“ și că, în fine, „pălăvrăgelile fără un conținut serios trebuie reduse la minimum“. Astfel, încetul cu încetul, singurul lucru care le mai rămânea celor care voiau să facă opoziție era să recurgă la tăcere, iar piesa lui Alekos se încheia cu o scenă mută, în care personajele își zic noapte bună și alte banalități, pentru a-l face pe operator să creadă că merg la culcare, și apoi încep să comunice între ele prin semne.

Alekos ne-a ascultat cu atenție, era gata să răspundă ceva, a aruncat o privire spre ceasul deșteptător, care era așezat pe cufăr, a zis că în curând avea să înceapă emisiunea de la Moscova, s-a dus la șifonier și l-a deschis și, după ce s-a terminat emisiunea, n-am mai discutat despre *Tăcerea* (nu știu dacă Alekos a corectat textul, nici dacă s-a păstrat manuscrisul primei – sau, în caz că exista, al celei de-a doua – versiuni), aveam chestiuni mult mai serioase de discutat și de făcut, tipografia clandestină, de exemplu, procurarea și ascunderea armelor (de fapt, a pistoalelor, pe care le aducea Hristoforos mereu, Dumnezeu știe de unde, și le ascundeam provizoriu în tipografia subterană și apoi le predam, Alekos și cu mine, Militarului – și bănuiesc acum că Hristoforos scornise toată povestea aia cu ascunzătoarea și transportul ca să ne familiarizăm cu pericolul, pentru că, firește, i-ar fi putut duce și singur pistoalele Militarului), și nu știu dacă Alekos a lăsat pianul în *Tăcerea* sau a renunțat până la urmă la el, eu însă am văzut celălalt pian în sala de muzică, atunci când soldatul Pandelis m-a condus pe culoarul de tragere, și din punctul ăla încolo totul s-a petrecut așa cum am relatat, până când am plecat din orașul N, în noaptea dinspre 14 iulie 1949, de pe fostul teren al Cooperativei Agricole, ne-am deplasat regulamentar până în punctul n1 și acolo, după ce a fost grav rănit Haridimos, lovit de glonțul lunetistului răzleț, Maiorul a ordonat să săpăm o groapă. După ce a fost săpată groapa, Maiorul i-a dat lui Haridimos propriul ceas (la Vița-de-vie ne dezbrăcaserăm complet cu toții, eu l-am lăsat acolo pe-al meu, așa cum l-au lăsat, cu siguranță, și toți ceilalți, însă Maiorul nu trecuse pe la Vița-de-vie și avea un ceas mare de buzunar, ca acela al angajaților Căilor ferate) și i-a zis:

– La trei și douăzeci fix. Pregătește-te de drum.

– În treisprezece minute? a întrebat Haridimos oarecum prostește, uitându-se la ceas.

– Îmi pare sincer rău. Pentru noi, drumul continuă, a spus Maiorul și i-a întors spatele.

Ciudat e că toți cei care ulterior au luat cianură acceptau să ia ceasul, ba chiar se așteptau

să-l primească, din câte am priceput, și cred că s-ar fi simțit jigniți dacă Maiorul nu le-ar fi dat ceasul ca să-l țină în mână, să-l poată privi din când în când, să vadă câte minute, câte secunde le-au mai rămas. M-am întrebat adesea ce aș fi făcut eu dacă mi s-ar fi întâmplat să nu țin pasul și, de fiecare dată, imediat ce mă imaginam stând lângă groapa proaspăt săpată, îmi vedeam mâna stângă ținând ceasul și mâna dreaptă, ultima țigară, și mă gândeam că așa, cum țineam eu ceasul în căușul palmei, nu l-ar fi putut vedea altcineva (de altfel, nimeni nu s-a dus vreodată la cel ce urma să ia cianura, ca să verifice ora) și, deci, aș fi putut face o mică șmecherie, să nu iau cianura la trei și douăzeci fix – de unde să știe Maiorul cât era ceasul, de vreme ce nu exista alt ceas? Totuși, Maiorul n-a zis nimic nimănui și, când cel care avea probleme să se deplaseze înghițea cianura și cădea mort, Maiorul îi lua ceasul din mână, îi arunca o privire și îl punea în buzunar fără să zică nimic. Și, ca să fim sinceri, ce-ai putea să furi într-o astfel de situație, cele treisprezece minute sunt mai mult decât suficiente ca să fumezi o țigară în liniște și, după ce Haridimos și-a terminat țigara, Maiorul a luat poziție de drepți în fața lui, l-a salutat milităresște, apropiindu-și degetele mâinii drepte de pălăria de paie cu boruri late, iar noi, ceilalți, i-am urmat exemplul și, deci, cât ne putea ține în poziția asta Haridimos? A aruncat o ultimă privire la ceas, ne-a zâmbit și a înghițit cianura.

În timp ce își fumau ultima țigară, cei care urmau să ia cianura stăteau de vorbă cu noi, ceilalți, fiecare povestea de-ale lui, fiecare în felul său, unul dându-ne ultimele dispoziții, altul punându-ne să jurăm că o să luptăm până la sfârșit, iar noi răspundeam în funcție de situație, și Maiorul a procedat la fel, adică ne-a vorbit și el când am votat în unanimitate să-i fie administrată cianura, numai că, în cazul lui, cele spuse au fost o ultimă încercare de a întoarce situația în favoarea lui, adică ne-a întrebat dacă aveam de gând să spunem adevărul Cartierului General (amintindu-ne și subliniind prin întrebarea lui răspunderea pe care ne-o asumam) și, când a văzut că eram neclintiți în hotărârea noastră, ne-a recomandat (ne-a ordonat, ar fi mai corect spus, pentru că vocea i-a sunat a ordin) să-i anunțăm moartea fără nicio explicație – lada trebuia să ajungă în orașul K, tot restul era secundar. A aruncat cât mai rămăsese din țigară, deși mai avea de tras vreo cinci-șase fumuri, Stamatis a luat poziție de drepți și l-a salutat, la fel am procedat și noi, ceilalți (și Lysimahos, desigur, de vreme ce se afla și el cu noi).

– Mult succes, a spus Maiorul și a înghițit cianura.

În punctul n2, i-a fost administrată cianură lui Theofilos, care se deplasa cu greutate pentru că fusese lovit de o dizenterie groaznică și avea febră mare. Medicul locotenent Roviros a pus diagnosticul, zicând că boala lui era incurabilă (ar fi trebuit să spună mai curând că nu avea medicamente ca s-o vindece).

În punctul n3, Spartakos a călcat pe o mină și a fost ucis.

În punctul n4 s-a sinucis Sofoklis. Iată cum s-au petrecut lucrurile: când am ajuns prima dată la Marele Lac, am cotit la dreapta, am făcut un ocol mare, am trecut din nou pe la mal, am cotit la stânga, am mai făcut un ocol și am ajuns din nou la Marele Lac. A doua oară când am trecut pe la Marele Lac, Tilemahos i-a propus Maiorului să facem o oprire scurtă și să ne scăldăm, însă Maiorul l-a privit atât de uimit, încât, de rușine, Tilemahos s-a făcut roșu la față. Când am trecut pentru a treia oară pe la Marele Lac, s-a întâmplat să fie vremea popasului pe care îl făceam la fiecare oră, cele „cinci minute“ ale noastre, și era miezul zilei, soarele te lovea din mijlocul cerului drept în creștet, nu se mișca nicio frunză. Maiorul a zăngănit de trei ori

clopotul (semăna cu alea care se prind la gâtul berbecilor), trupa s-a oprit, unii s-au așezat, alții s-au întins la marginea drumului, apa era la vreo douăzeci de metri mai încolo, umbră deloc, nici măcar un copac sau vreo tufă, doar niște papură răzleață, și cum ședeam acolo, l-am văzut dintr-odată pe Sofoklis că-și scoate cămașa, se desface la pantaloni și-i strigă Maiorului „Doar o scufundătură și mă întorc înainte să se facă cinci minute“, și într-o secundă era deja dezbrăcat, a dat fuga și s-a aruncat în apă, iar Maiorul n-a obiectat și ne-a cuprins pe toți o agitație de nedescris și am început să ne dezbrăcăm, aproape sfâșiindu-ne hainele de pe noi, și au coborât și cei care erau în tura de gardă în „subterane“, s-a dezbrăcat până și Maiorul și și-a scos chiar și bandajul de la ochi (și atunci am fost surprins să văd că ochiul drept era normal, adică un ochi de orb, însă eu mă așteptam să fie lipsă, mă așteptam să văd o gaură adâncă, în vreme ce ochiul lui n-avea nimic, era mai bun chiar și decât alea de sticlă, atunci de ce și-l ascundea?) și ne-am aruncat cu toții în apa liniștită a lacului, care, firește, era destul de tulbure spre mal, unde avea noroi la fund, însă eu m-am îndepărtat cu mișcări rapide și m-am trezit într-o apă cristalină și am încetat să mai aud vocile și râsetele celorlalți, mă întorsesem cu fața în sus, pluteam nemișcat și cu ochii închiși, ca atunci când înotam la Vouliagmeni împreună cu Hristoforos și cu Alekos și făceam „pluta“, apoi îmi scoteam slipul în apă și-l aruncam cât mai departe și înotam repede ca să-l prind înainte să se scufunde, iar Hristoforos și Alekos m-au imitat și am ieșit goi pe stâncile pustii, dar în clipa aia am auzit clopotul sunând de două ori, m-am întors și l-am văzut pe Maior pe mal, era îmbrăcat și ținea în mâna stângă ceasul feroviar, care atârna de lanț. Câțiva deja ieșiseră și se îmbrăcau, și cum au fost gata primii trei, Maiorul le-a spus să urce în care, să ia hățurile și s-o pornească la drum. Ce puteam face, ne-am grăbit să ieșim, pentru că, firește, n-avea rost să mai zăbovești încă un pic în apă, ca apoi să alergi prin arșița aia să prinzi carele din urmă. Toată lumea era binedispusă, chiar și Sofoklis, care, când ieșise din lac, călcase pe ceva și se tăiase la călcâiul stâng („Nu-i nimic, o zgârietură“, a zis). Am mers cu toții repede, am prins din urmă carele, am observat că Sofoklis pășea doar pe degetele de la piciorul stâng, l-a rugat până la urmă pe Roviros să-i bandajeze rana, îl stânjenea, totuși, zgârietura aceea și, ca să nu mă mai lungesc, deja a doua zi avea piciorul umflat, a fost nevoit să-și scoată opinca, șchiopăta și rămânea în urmă, iar Leandros, care era în tura căruțașului în carul al treilea, i-a zis să se așeze pe locul lui, iar el (Leandros) a sărit din car și s-a alăturat turei de însoțitori. Maiorul a remarcat schimbarea, a dat să spună ceva, dar s-a răzgândit și n-a mai zis nimic. În ziua următoare, Leonidas, care era în tura de gardă în subterană, i-a cedat locul lui Sofoklis, însă de data asta Maiorul a intervenit și a zis că era neregulamentar ce făcuseră ei. Sofoklis era în tura de însoțitori, așa că trebuia să meargă alături de car. Era de neconceput ca alții din detașamentul lui să facă ture duble de însoțitori, adică să se ostenească dublu. Coloana se oprise, a intervenit Stamatis și a zis că era inacceptabil să-i fie administrată cianură unui combatant care putea să facă toate celelalte ture, ba chiar să se și lupte, dacă era nevoie. Maiorul n-a răspuns imediat, am văzut că ezită, de parcă ar fi căutat argumente, și în cele din urmă ne-a anunțat că întrebase Cartierul General prin transmițător și că răspunsul fusese „Sofoklis cianură“. Sofoklis îl privea pierdut și, în final, a zis aproape șoptit că nu pricepe ce ar avea de câștigat Misiunea dacă scăpau de el. Atunci, Maiorul s-a enervat de-a binelea (a fost prima și ultima dată când l-am văzut pierzându-și controlul), a început să urle la el și i-a amintit că fusese avertizat, că i se explicase regulamentul deplasării, că se gândise și acceptase

de bunăvoie să ia parte la Misiune și, desigur (a recunoscut Maiorul), una este elaborarea teoretică a unui plan și alta punerea lui în practică, de aceea n-a zis nimic când Leandros îi cedase hățurile, avea și el îndoieli, însă întrebase Cartierul General, iar acum este obligat să execute ordinul, îl ia martor pe Tilemahos, care cunoaște codul și a citit mesajul „Nu-i așa, Tilemahos?".

Tilemahos a încuviințat din cap. Stamatis a remarcat atunci că ar fi putut foarte bine să nu întrebe Cartierul General, să ia singur o decizie, să-și asume răspunderea, ce fel de căpetenie de misiune era? Maiorul l-a privit pe Stamatis ca și cum nu și-ar fi crezut urechilor, însă înainte să apuce să răspundă, Sofoklis s-a repezit spre subterana celui de-al treilea car (a ridicat velința care atârna la intrare, ca să nu se vadă înăuntru) și a ieșit de-acolo ținând în mână o lopată. A aruncat o privire în jur, a văzut un măslin bătrân de partea stângă a drumului, s-a îndreptat șontâc-șontâc spre el, iar când a ajuns la umbra firavă, s-a pus să sape, spunând:

– Sunt în putere pentru echipa de gropari.

Maiorul a completat echipa numind la întâmplare alți trei oameni, aceștia au săpat cu rândul, folosindu-se de lopeți și cazmale, iar Sofoklis s-a așezat lângă groapa proaspăt săpată ca să-și fumeze ultima țigară, după ce primise și ceasul feroviar. Fuma în tăcere, cu capul plecat, așa că e posibil să mă înșel, însă mi s-a părut că avea privirea ațintită asupra călcâiului rănit, trebuie să-l fi privit cu ură, îmi închipui, și cu toții stăteam în picioare, în semicerc, cu fața la el, însă nimeni nu zicea nimic, a fost singura dată când n-am stat la taclale cu un rănit ce urma să înghită cianură, doar stăteam acolo, cu capetele plecate și noi, și la un moment dat Sofoklis a tras și ultimul fum din țigară, a aruncat mucul și a rămas cu privirea pe ceas, pe care îl ținea în mâna stângă. Maiorul s-a ridicat, a luat poziție de drepți salutând militărește, ne-am ridicat și noi și am așteptat nemișcați și după puțin timp mi-a trecut prin minte că Sofoklis întârzie mult, trebuie să fi trecut cele treisprezece minute, poate că încerca să ne păcălească, poate că și uitase, dus pe gânduri cum trebuie să fi fost, însă brusc Sofoklis s-a ridicat în picioare, a zis că n-are nimic, i-a trecut piciorul, nu-l doare, nu mai șchioapătă, uite, merge normal, chiar mai repede decât de obicei – „Mă vedeți? Nu mai șchiopătez deloc" – și într-adevăr, nu șchiopăta, a ajuns lângă carul al treilea, unde își lăsase în drum traista cu pistolul, și-a pus traista pe umăr și a luat-o de-a lungul carelor, ca și cum ar fi mers la o defilare militară, și nu peste mult timp l-am auzit cântând „*Bandiera rossa*", un cântec al tovarășilor italieni (Sofoklis mă învățase și pe mine să-l cânt, îl cântam în surdină când se întâmpla să fim în tura din subterană, pentru că Maiorul interzisese cântecele, nimic nu trebuia să lase impresia că suntem o unitate militară, și el învățase cântecul de la Giacomo, care trecuse în rândurile ELAS, iar Sofoklis îl cunoscuse în munții Parnassos, în timpul Ocupației) și, în timp ce cânta așa, pășea la pas milităresc și Maiorul a spus, ca și cum ar fi răsuflat ușurat, „Toți la locurile voastre", și până să apucăm să ne întoarcem la care și să pornim la drum, Sofoklis o luase înaintea cailor din față cu vreo cincizeci de metri și nu peste mult timp s-a oprit, s-a răsucit pe loc și ne-a strigat:

– Abia vă mișcați! O să vă dau la toți cianură!

A râs, a făcut un gest cu mâna ca și cum ne-ar fi amenințat și a continuat să meargă pe mijlocul drumului, iar convoiul venea în urma lui. Chiar și cei care erau în tura de gardă în subterane mergeau pe lângă care și îl priveau pe Sofoklis, iar Tilemahos, care mergea alături de caii din față, imprimând ritmul deplasării, își încetinise pasul, cred, ca și cum n-ar fi vrut să-l ajungă din urmă pe Sofoklis, ca și cum ar fi vrut să-l lase să fie în față, dar, cu toate astea, nu

peste mult timp ceva s-a întâmplat pe neașteptate – aveam impresia că bat pasul pe loc, de parcă drumul devenise o bandă rulantă, care se mișca în direcția opusă, ca și cum o forță nevăzută ridicase imperceptibil carul de lângă mine, astfel încât roțile lui se învârteau în gol, abia atingând pietrișul, aveam impresia că Sofoklis, care continua să meargă în față, era tras înapoi de drumul rulant, iar spatele lui se apropia tot mai mult, venea spre mine și petele întunecate de la transpirație se distingeau tot mai limpede pe cămașa lui, distanța care ne despărțea se micșora constant, până când Sofoklis a ajuns în dreptul meu, apoi a fost dus mai departe de banda rulantă, și am văzut că avea mâna dreaptă în traista agățată pe umăr și m-a atins cu traista când a trecut prin stânga mea și, în clipa următoare, am auzit o împușcătură și m-am gândit „L-a ucis!“.

M-am gândit că Sofoklis îl ucisese pe Maior, care mergea un pic mai în spate, împreună cu medicul locotenent Roviros, fiind ultimii din convoi. (Maiorul mergea de obicei în capul coloanei, imprimând cadență deplasării, cu excepția orelor de somn sau a momentelor în care coda mesajele. Era normal ca Maiorul să nu aibă alte ture, putea să șadă cât voia pe platforma carului și aveam bănuiala în ce-l privește că stă acolo, pierzând vremea aplecat deasupra *Dicționarului englez-grec* – încă nu știam că e Evangheliarul –, prefăcându-se că lucrează, pentru că, desigur, nu se putea întinde, de vreme ce lângă el se aflau ceilalți doi din tura de pândă de pe platformă. Mai târziu, când s-a aflat codul, când am văzut cât de complicat era – sau, de fapt, nu, era foarte simplu, însă codarea și decodarea îți luau multă vreme –, m-am convins că Maiorul își făcea treaba în mod onorabil și conștiincios, cât se putea de repede, vreau să zic). Acum însă, Maiorul mergea în urma convoiului, de parcă l-ar fi așteptat pe Sofoklis, de parcă ar fi vrut să fie prezent în punctul în care Sofoklis avea să-și încetinească pasul. Cum am auzit împușcătura, m-am și întors și l-am văzut pe Sofoklis prăbușit cu fața în sus pe drum și pe Roviros aplecat deasupra lui. Maiorul stătea în picioare, nemișcat, ceva mai deoparte.

– E mort? l-am auzit întrebând.

– Aproape, a răspuns Roviros. Rană oarbă cu atingerea plămânului stâng.

– Suferă? a mai întrebat Maiorul.

– Nu cred. A leșinat.

Carele s-au oprit, toți au dat fuga să vadă, însă Maiorul i-a gonit, ordonându-le să continue deplasarea, a numit doar patru oameni care să rămână (printre ei, și pe mine). Roviros stătea în continuare aplecat deasupra lui Sofoklis și îi verifica pulsul. Maiorul și-a scos tutun ca să ruleze o țigară, iar dacă te uitai la fața lui, puteai crede că e foarte calm, aproape indiferent, degetele însă îi tremurau ușor și nu reușeau să ruleze țigara și, în cele din urmă, foița s-a rupt (deși era meșter la răsucit, prestidigitator, aș putea spune, și își răsucea țigara dintr-o mișcare, chiar și cu o singură mână) și atunci eu am scos repede tabachera automată, am răsucit o țigară și i-am oferit-o (era prima oară, pentru că până atunci relația noastră fusese foarte formală) și Maiorul a acceptat țigara pregătită de mine, a scuturat tutunul de pe foița ruptă, a mototolit-o, a aruncat-o, a aprins țigara mea bine răsucită și a tras cu nesaț un fum, iar în clipa aia s-a auzit vocea medicului locotenent Roviros, „E mort“, a zis, referindu-se la Sofoklis.

Maiorul ne-a ordonat celor patru să-l cărăm pe Sofoklis și să-l îngropăm în groapa săpată sub măslin. I-a spus lui Roviros să ia cianura pe care Sofoklis nu voise s-o folosească. (Dozele

de cianură rămase erau păstrate de Maior, iar după executarea lui, de Stamatis. În cele din urmă, le-am predat pe toate când am ajuns în orașul K. Numai doza lui Spartakos s-a pierdut. După ce a călcat pe mină și a murit, l-am căutat în toate buzunarele, însă n-am găsit-o.)

Sofoklis parcursese cam un kilometru și ne-am chinuit cărându-l în brațe (și apoi ne-a ieșit sufletul până am prins din urmă convoiul). Când am ajuns la măslin, am constatat că uitaserăm să luăm lopețile cu noi. L-am dezbrăcat pe Sofoklis și l-am îngropat împrăștiind pământul cu mâinile și cu picioarele. Mormântul lui se află în punctul n4.

Pe 26 august noaptea sau, mai exact, la orele două ale dimineții, am traversat Podul de Piatră și, după nici două sute de metri, am fost atacați de parașutiști. Eu, în momentul ăla, eram în tura de pândă pe acoperișul carului. Luna nouă lumina tufișurile răzlețe aflate de-o parte și de alta a drumului. Bătea un vânticel ușor, care făcea să tremure când și când tufișurile, câte un nor traversa în răstimpuri cerul și acoperea luna, când, la un moment dat, am văzut un inamic (mi-a dat seama imediat că era un inamic) că țâșnește dintre tufișurile din stânga și se repede asupra lui Leonidas, care era în tura de însoțitori la carul al treilea. Aproape concomitent, a mai țâșnit încă unul și s-a repezit asupra lui Leandros, care mergea în urma lui Leonidas. Atacul a fost atât de neașteptat, încât Leonidas și Leandros au fost luați prin surprindere (ca și mine, de altfel) și n-ar fi apucat să-și scoată pistoalele din traiste și i-ar fi înjunghiat cei doi parașutiști (am văzut o lamă lucind în lumina lunii), ar fi fost înjunghiați mai mult ca sigur dacă n-aș fi tras la timp cu pușca automată, și nu vreau să mă laud singur, însă am demonstrat atunci că sunt un țintaș excelent, pentru că parașutistul se apropiase deja de Leonidas și ridicase mâna să-l lovească (era înarmat cu briceag, la fel ca toți parașutiștii, cum s-a dovedit mai târziu, cu un briceag dintr-alea automate, cu arc, apeși un buton și sare lama afară), așa că, un pic dacă aș fi greșit când am țintit, l-aș fi nimerit pe Leonidas sau pe Leandros. Nu sunt sigur dacă eu am început să trag primul, s-au auzit și alte rafale aproape imediat și nu cred că merită efortul să povestesc cu toate amănuntele lupta, mai ales că, așa cum se întâmplă în astfel de cazuri, a urmat un haos general, și recunosc că nu-mi amintesc dacă m-am răsucit mai întâi spre dreapta carului sau în spate, știu însă că am tras și am nimerit un parașutist care era gata să ridice velința și să dea buzna în subterană (și știu că mi-a trecut prin minte și atunci că erau informați despre toate) și când m-am răsucit în dreapta, l-am văzut pe Nikias prăbușit lângă șanț și doi parașutiști se pregăteau să urce în car, dar n-a fost nevoie să trag, pentru că mi-a luat-o înainte medicul locotenent Roviros, care era în tura căruțașilor, sau poate că trăsese în ei Karolos, care era în tura de odihnă, dormea lângă mine pe platformă și se trezise, sau poate că îi ciuruise Spartakos sau Hermes, care făceau de gardă în subterană – fostul sergent Spartakos, pentru că celălalt Spartakos, fostul sergent-major, murise călcând pe o mină, după cum am zis. În orice caz, am sărit din car și am alergat în față, ca să-i ajut pe ceilalți, dacă era nevoie, dar s-a dovedit că celelalte care exterminaseră deja inamicul. Maiorul ne-a spus să aprindem torțe și să căutăm în preajmă, și chiar așa am făcut, ajungând până la Podul de Piatră. Ca să facem torțele, am sfâșiat hainele tovarășilor morți și am înfășurat pânza pe cozile lopeților (pentru că, așa cum am mai spus, pe morți îi îngropam goi și păstram toate hainele care puteau fi folosite, iar măsura s-a dovedit eficientă, pentru că eu, de exemplu, mi-am sfâșiat cămașa când am coborât din car, în nebunia bătăliei, și am îmbrăcat apoi cămașa lui Theofilos), am îmbibat-o cu benzină (pentru că am uitat să spun că aveam trei canistre cu benzină la noi și sticle goale, ca să facem cocteiluri Molotov, în caz de

nevoie) și am căutat cu torțele, însă n-am găsit pe nimeni.

Au fost douăzeci și doi de parașutiști, cincisprezece au murit pe loc și șase erau între viață și moarte, iar Tilemahos le-a dat lovitura de grație. Al douăzeci și doilea era rănit în burtă, gemea, însă părea că e în stare să vorbească și Maiorul l-a întrebat ce grad are și din ce unitate e.

– Am ordin să nu spun nimic, a răspuns.

Stătea chircit pe jos, se ținea cu mâinile de burtă, îl văzuse pe Tilemahos cum îi împușcase pe ceilalți. Maiorul l-a împins cu piciorul și, când rănitul s-a rostogolit cu fața în sus, i-a apăsat cu opinca pe rană. Rănitul a urlat. Maiorul l-a întrebat ce alte ordine mai primise.

– Ne-au spus să-i exterminăm pe cei care păzesc lada, s-o luăm și să plecăm cu bărcile pe râu, a rostit rănitul așa de încet, încât abia de s-a auzit.

– Ce ladă? s-a răstit la el Maiorul, ca să-l forțeze, se pare, să spună tot ce știa. Noi nu transportăm nicio ladă. Ați murit degeaba cu toții, pentru nimic. V-ați înșelat sau poate că și-a bătut joc de voi comandantul vostru!

– Ne-am înșelat, ă? Și-au bătut joc de noi, zici? a exclamat rănitul și s-a pus dintr-odată pe un râs nervos și hohotele îl făceau să se zguduie (în viața mea n-am auzit așa hohote, zici că erau un sughiț, niște țipete hăhăite de durere, pentru că râsul îl făcea, desigur, să sufere, însă nu se putea opri, îl apucase un fel de spasm, sângele i-a năvălit în spume pe gură și, brusc, s-a încordat din tot trupul, s-a relaxat și și-a dat duhul).

Așa că n-am mai aflat altceva, dar și ce aflaserăm era deja important, nu mai încăpea nicio îndoială că inamicul știa totul (adică numai și faptul că fuseserăm atacați era mai mult decât suficient, însă acum mai exista și o mărturie care făcea lucrurile certe). N-am aflat din ce unitate făceau parte parașutiștii și dacă, într-adevăr, picaseră din avioane sau se strecuraseră cu bărcile pe râu, sau dacă aruncaseră cu parașuta bărci gonflabile, pentru întoarcere, singurul lucru sigur era că purtau cu toții uniformă de parașutiști și cască. N-am găsit absolut nimic asupra lor, niciun act, nici măcar plăcuța aceea metalică pe care e trecut numărul de înmatriculare și pe care o poartă la gât soldații din armata inamică.

Unul dintre parașutiștii morți avea barbă, adică o bărbuță, iar asta mi-a atras atenția, pentru că toți ceilalți erau rași, însă mai era ceva, ceva ce nu mi-a fost limpede din prima, ceva avea fața aceea, și am aprins o torță și am cercetat-o cu atenție și în cele din urmă am constatat că îmi amintea de Pelopidas, îndrumătorul politic, cel care îmi căuta mereu nod în papură când eram în brigada lui Odysseas. L-am anunțat imediat pe Maior, adăugând că, dacă socotea nimerit să ne asigurăm, să-i ordone lui Vroutos să bărbierească mortul. (Vroutos fusese bărbier în viața civilă și acum el ne bărbierea pe toți cu un brici mare, dar nu foarte des, pentru că, firește, țăranii nu se bărbieresc în fiecare zi.) Maiorului i s-a părut bună propunerea mea, pentru că, dacă nu mă înșelam, atunci era evident că Pelopidas trecuse de partea inamicului, iar informația asta putea să fie de interes pentru Cartierul General.

L-am urcat în carul al doilea, pe locul căruțașului, Vroutos a lăsat pe spate capul mortului, sprijinindu-l de paie. S-a apucat să-i radă obrazul stâng (fără spumă, desigur) și, pe măsură ce înainta, deveneam tot mai sigur că era Pelopidas. După ce i-a bărbierit jumătate de față, Vroutos m-a întrebat dacă nu cumva e suficient, poate l-am recunoscut și n-avea rost să continue – era clar că nu-i plăcea treaba asta. Însă eu mi-am amintit că Pelopidas avea o aluniță mare pe obrazul drept, chiar lângă lobul urechii, am pipăit la rădăcina bărbii și într-

adevăr am simțit-o la atingere, voiam însă să mă asigur, așa că i-am spus lui Vroutos să continue, dar să aibă grijă să nu-i taie alunița. Când a terminat, nu mai aveam absolut nicio îndoială și i-am spus Maiorului că sigur e Pelopidas, numai dacă nu cumva era sosia lui.

– Cum avea dinții Pelopidas? Ți-amintești? m-a întrebat Maiorul.

Mi-am amintit că avea un dinte de aur în dreapta, sus (sau o fi fost jos?), însă i se vedea doar când râdea. Am deschis gura mortului și am văzut, într-adevăr, un dinte de aur, sus în dreapta.

– Deci, e Pelopidas, a spus Maiorul și ne-a ordonat să nu îngropăm morții, ci să-i transportăm cu carele până la pod și să-i aruncăm în râu (goi pe ai noștri, cu o piatră legată de gât, și îmbrăcați, fără piatră, pe inamici, să se umfle și să le iasă la suprafață cadavrele, și poate că le duce apa până în zona inamică, ca să vadă fasciștii ce s-a ales de parașutiștii lor).

E posibil să mai fi spus că înțelegerea era să transmitem mesajul la ora șase fix, în fiecare după-amiază, și în ziua aceea (26 august 1949) Maiorul a trimis unul dintre cele mai lungi mesaje, menționând toate pierderile pe care le suferiserăm atât în rândul oamenilor, cât și al animalelor. Cartierul General a răspuns „Cotitură Kryovrysi“, fără niciun alt comentariu.

Pe 30 august 1949 l-am executat pe Maior în punctul n5 de pe harta nr. 2, am citit jurnalul de drum și am constatat că, într-adevăr, ceruse instrucțiuni cu privire la problema lui Sofoklis, care până la urmă alesese să se sinucidă, iar eu, imediat ce am auzit împușcătura, m-am gândit că îl ucisese pe Maior, lucru la care, așa cum s-a dovedit, se gândise și Roviros (de fapt, nu că l-ar fi ucis, ci că avea de gând să-l ucidă – mi-a spus-o chiar Roviros câteva zile mai târziu, adăugând că, atunci când l-a văzut pe Sofoklis că scoate pistolul din traistă, s-a îndepărtat instinctiv de Maior, nu cumva să-l atingă din greșeală glonțul, însă l-a văzut pe Sofoklis că apropie țeava pistolului de piept, cumva cam ciudat, în mijlocul sternului, de parcă ar fi vrut ca glonțul să-i străpungă perpendicular plămânul stâng). Totuși, Maiorul chiar ceruse instrucțiuni și Cartierul General răspunsese „Sofoklis cianură“.

În ziua de 31 august 1949, pe la patru jumătate, am ajuns la cotitura dinspre Templul Demetrei și, pentru că mai aveam o oră și jumătate până la transmiterea mesajului, Stamatis, care era căpetenia misiunii, a decis să cotim și să așteptăm la ruinele Templului. M-am mirat când am auzit asta, fiindcă Templul se afla la o depărtare de trei sute de metri de cotitură, Stamatis însă mi-a explicat că pur și simplu voia să viziteze ruinele antice și micul muzeu de alături, cu descoperiri arheologice. M-am mirat și mai mult auzindu-l, fiindcă muzeul nu era marcat pe harta militară, asta însemna că Stamatis știa mai demult de existența lui și, într-adevăr, „Pe vremuri eram interesat de arheologie“, mi-a spus și s-a grăbit să schimbe discuția.

Din tot Templul Demetrei rămăsese în picioare o singură coloană, una în stil doric, celelalte erau sparte, ca niște bușteni imenși. Am găsit muzeul închis. Oricât a lovit Stamatis cu piciorul în ușa groasă, de lemn, oricât s-a împins în ea cu umărul (și l-am ajutat și eu), a fost imposibil s-o spargem. Ne-am uitat pe fereastră și am văzut două statui de marmură.

– Femeia goală e Nimfa Abarbaree, îmi amintesc numele fiindcă e menționată o singură dată în *Iliada*, mi-a spus Stamatis, însă în momentul acela am auzit gălăgie, cineva a strigat „*Halt*! Care ești?“, am dat fuga la ruinele templului și s-a dovedit că era paznicul muzeului.

M-am gândit imediat că aveam o problemă, paznicul pricepuse, desigur, că suntem unitate militară, deci ce era de făcut în cazul ăsta? L-am privit întrebător pe Stamatis, la fel au făcut și ceilalți, însă el, ca și cum nu s-ar fi întâmplat nimic, i-a spus paznicului să deschidă muzeul.

Paznicul era un bătrân viguros, cu barbă albă, părea speriat și s-a apucat să ne spună că era absolut de acord cu ultima circulară a Administrației locale privind „Popularizarea artei" și considera că e de datoria lui să ne deschidă imediat muzeul. Așa am putut examina de aproape cele două statui (Stamatis, Lysimahos și cu mine, ceilalți nu erau interesați sau au preferat să se întindă), iar eu m-am uitat în special la Nimfa goală – celelalte exponate mi s-au părut neînsemnate. Abarbareea avea brațul stâng ciuntit, în rest nu-i lipsea nimic, cu mâna dreaptă își ascundea pubisul, capul și-l ținea ușor înclinat spre dreapta, privind în pământ, pudică.

După ce am văzut tot ce era de văzut în acel mic muzeu, Stamatis m-a luat deoparte și mi-a spus să rămân acolo și să stau cu ochii pe paznic, ca nu cumva să fugă, și a adăugat că se duce să discute despre asta cu ceilalți. Stamatis a plecat împreună cu Lysimahos, am rămas singur cu paznicul, care se neliniștise văzând toată manevra aceea (șușotitul, plecarea bruscă a celor doi) și privea pierdut în jur, iar eu am început să-l întreb diverse lucruri, ca să-l țin de vorbă, voiam doar să-l liniștesc.

La un moment dat, Stamatis s-a întors și i-a explicat paznicului că, dată fiind situația, ar trebui în mod normal să-l executăm, de vreme ce pricepuse că facem parte dintr-o misiune specială și că transportăm ceva, însă noi discutaserăm chestiunea și am decis să-l luăm cu noi (dacă vrea), o să fie neînarmat, firește, și să aibă în vedere că o să fim cu ochii pe el zi și noapte, ca nu cumva s-o ia la sănătoasa sau să ne tragă în piept. Paznicul a acceptat imediat propunerea și i-am dat să îmbrace hainele unuia dintre tovarășii noștri morți (pentru că, desigur, nu-l puteam lăsa în uniforma albastră și cu șapca albă cu cozoroc și cu banderolă pe care erau niște litere aurii, decolorate). S-a schimbat, deci, de haine chiar acolo, în muzeu, am ieșit afară, am încuiat ușa, portarul a atârnat o plăcuță pe care deja era scris „Revin în cinci minute" și ne-am alăturat celorlalți, care se aflau la ruinele templului.

La șase după-amiaza am transmis poziția și Cartierul General a răspuns „Cotitură Lykovrysi prin Myloi" (parolă „Libertate", contraparolă „Moarte"). Acum că știam conținutul mesajelor și cunoșteam cu toții parola și contraparola, nu exista niciun motiv să le răspundă santinelelor din Myloi Stamatis, căpetenia misiunii (cum răspundea întotdeauna Maiorul în persoană), așa că Stamatis i-a ordonat lui Ikaros, adjunctul misiunii și fost sergent-major cu trei decorații (pentru că avansările în funcție de ierarhia decorațiilor chiar au avut loc, așa cum am spus deja), i-a ordonat, deci, lui Ikaros să o ia înaintea primului car și să le răspundă santinelelor. Am ajuns la punctul de control din Myloi pe la orele zece seara și, când au întrebat de parolă, Ikaros a răspuns „Libertate", însă când i-au zis să spună și contraparola, Ikaros a zis „Sau moarte", iar santinela l-a împușcat pe loc (și pe bună dreptate, pentru că una e „Moarte" și alta „Sau moarte", de fapt, „Saumoarte", așa a zis Ikaros, de parcă ar fi fost un singur cuvânt, așa s-a auzit, și o contraparolă nu trebuie să difere absolut deloc de cuvântul convenit, nu trebuie nici măcar să aibă vreo pronunție străină când e spusă la frontieră) și Ikaros s-a prăbușit la pământ, grav rănit. Noroc că Stamatis (pe lângă rolul de căpetenie a misiunii, își asumase și îndatoririle de șef al detașamentului întâi și în momentul ăla era în tura de pândă) a sărit repede în picioare pe platforma primului car și a strigat „Contraparolă moarte", altminteri e posibil ca santinelele de la punctul de control să fi tras din nou, lăsându-se cu alte victime. Pentru că luaserăm decizia ca răniților să nu le fie administrată cianură, medicul locotenent Roviros a pansat cât a putut de bine rana lui Ikaros și l-am urcat pe platforma primului car, să stea întins pe paie. Am încărcat – sau, mai bine zis, am ascuns –

alimentele și restul proviziilor în subterane (și paznicul muzeului, pe care îl ascunseserăm în subterana celui de-al treilea car, stătea ghemuit în spate de tot, fără să scoată un sunet) și am traversat Myloi încercând să nu facem prea mult zgomot. În dimineața zilei următoare, medicul locotenent Roviros l-a luat deoparte pe Stamatis și au discutat în șoaptă, mergând aproape un kilometru pe lângă carul al doilea, și în cele din urmă Stamatis a zăngănit de patru ori clopotul (Maiorul o făcea de trei ori pentru oprire și de două pentru pornire, Stamatis ne spusese că or să fie și patru sunete de clopot atunci când va vrea să ne cheme pentru consfătuire). Ne-am adunat cu toții, într-adevăr, cățărându-ne pe platforma primului car, unde era întins pe spate rănitul. Stamatis a deschis discuția, explicându-ne că medicul Roviros consideră că situația lui Ikaros era lipsită de orice speranță și crede că e inuman să-l lăsăm să sufere inutil și, prin urmare, supune chestiunea judecății tuturor, incluzându-l aici și pe Ikaros, și propune să ne pronunțăm prin ridicarea mâinii. N-a ridicat nimeni mâna (cu excepția lui Roviros), toți plecaseră capul, toți se uitau pe furiș la Ikaros (dacă e să mă iau după mine, care îl priveam pe furiș), toți am așteptat, nu prea mult, e adevărat, câteva secunde în total, până când Ikaros a ridicat mâna, și abia atunci a votat toată lumea pentru administrarea cianurii, iar când zic toată lumea, îl includ aici și pe Lysimahos. Stamatis a numit o echipă de patru oameni care să se ocupe de îngropare și, după ce a fost săpată groapa, i-a dat lui Ikaros ceasul feroviar, mi-a făcut semn să-i rulez bine o țigară cu tabachera mea automată, am rulat-o, am aprins-o, i-am dat-o lui Ikaros și, cu toate că era evident că suferă cumplit, a tras un fum, a început să tușească, a dat să arunce țigara, s-a răzgândit, s-a uitat la ceas, ne-a vorbit, cerându-ne să-i anunțăm pe-ai lui, a aruncat țigara, care arsese singură până la jumătate, și și-a fixat privirea asupra lui Stamatis, căpetenia misiunii. Stamatis s-a ridicat în picioare, l-a salutat militărește, i-am urmat și noi, ceilalți, exemplul și Ikaros a înghițit cianura. L-am dezbrăcat, l-am îngropat în punctul n6 și ne-am continuat deplasarea.

La cinci sute de metri înainte de cotitura spre Lykovrysi am dat peste un râu micuț, în care nu puteam înota, era prea puțin adânc, se vedea limpede pietrișul de pe fund, însă era perfect pentru o bălăceală în apa cristalină. Stamatis a aruncat o privire la ceasul feroviar, a văzut că aveam destulă vreme ca să fim la ora șase la cotitură, a zăngănit de trei ori clopotul, ne-am oprit, mulți s-au dezbrăcat, unii doar și-au suflecat cracii pantalonilor și nici nu mi-am dat seama când a trecut timpul, pentru că începuserăm să ne jucăm și să ne stropim unii pe alții, și în curând cei care nu se dezbrăcaseră s-au udat până la piele, așa că s-au așezat pe pietrele de pe fundul râului, cu apa până la brâu, și au continuat joaca, acum de pe poziții egale cu cei dezbrăcați, pentru că, dacă ești ud, nu te mai temi de apă. Și la un moment dat, cineva a strigat „Avioane!“ și ne-am grăbit să ieșim, ca să ne ascundem în mărăcinișul des de pe mal. Cred că am mai spus că noi nu aveam avioane, cele două care se apropiau trebuie să fi fost ale inamicilor, și în scurt timp am auzit explodând bombe pe unde era cotitura dinspre Lykovrysi. Avioanele dădeau rotocoale, coborâseră foarte jos (ce motiv aveau să se teamă?) și, de fiecare dată, după ce dădeau un rotocol, aruncau cu bombe, țintind probabil un punct anume. L-am întrebat pe Stamatis (care se dezbrăcase și se hârjonise cu noi în râu), l-am întrebat cât e ceasul, a scos ceasul feroviar din buzunarul pantalonilor (se îmbrăcase, la fel ca toți cei care erau dezbrăcați, însă acum nu ne mai ascundeam, pentru că era evident că avioanele aveau alte ținte), s-a uitat la ceas, a șoptit îngrozit „Șase și două minute!“ și a luat-o la fugă spre primul car. „Ce repede a trecut timpul!“, m-am gândit, întârziaserăm două minte să transmitem

mesajul („Cotitură Lykovrysi Ikaros cianură ladex Tilemahos"). M-am așezat să fumez o țigară, însă, înainte să apuc să trag ultimele fumuri, m-am ridicat brusc în picioare, pentru că mi-am adus aminte de paznicul muzeului – Haralambos Stratis se numea. Stamatis îl detașase pe Haralambos Stratis în detașamentul trei sau, ca să fiu și mai exact, îl desemnase pe Spartakos, șeful detașamentului trei, responsabil cu supravegherea lui. Eram sigur că paznicul muzeului nu intrase în apă să se scalde, l-aș fi remarcat, desigur, de vreme ce era singurul cu barbă albă și chelie. Pe Spartakos îl văzusem la râu, îl stropisem, ba chiar se supărase la început, pentru că era îmbrăcat. Medicul locotenent Roviros, da, mi-aduceam aminte și de el, ședea în apă cu fața spre Tilemahos, aghiotant în detașamentul trei, și discutau serios amândoi, de parcă s-ar fi aflat într-un birou. Fostul căpitan Hermes, simplu membru al detașamentului trei, stătea pe burtă în apă și încerca să înoate, sprijinindu-se cu mâinile de pietriș și dând din picioare, ca la craul. Fostul sublocotenent Agathoklis, simplu membru al detașamentului trei, se dezbrăcase, însă uitase să-și scoată pălăria de paie și, în timp ce se bălăcea în apă, cineva i-a scos pălăria, a umplut-o cu apă și i-a pus-o la loc pe cap, cu toată apa care nu apucase să se scurgă din ea – cineva, dar cine? A, da, fostul sergent-major Karolos, simplu membru al detașamentului trei, asta însemna că întregul detașament trei se bălăcea în apă și nu rămăsese nimeni să-l supravegheze pe paznicul muzeului – unde era acum? Să fi fugit?

Am dat fuga la carul al treilea, am ridicat velința și m-am uitat în subterană. L-am văzut pe paznic stând sprijinit de parapet și privind prin crăpătură, de parcă ar fi fost în tura de gardă.

– Ce faci aici? am strigat la el și m-am grăbit să adaug pe un ton mai puțin dur: De ce n-ai coborât să te răcorești?

Mi-a răspuns că, atunci când am plecat de la Templul Demetrei, lunganul ăla, blondul (se referea la Stamatis) i-a spus să intre în subterana celui de-al treilea car și, orice s-ar întâmpla, să nu iasă de-acolo, și, deci, când toți ceilalți au plecat, el a rămas înăuntru și n-a ieșit. M-a asigurat că stătea bine acolo, intră suficient aer prin crăpături, nu e foarte cald, ar fi fost, desigur, mai bine pe acoperiș, dar nu se plânge. Numai că se simte aiurea, nu face nimic și ne mănâncă degeaba mâncarea.

N-am știut ce să-i răspund, dar noroc că Stamatis a sunat clopotul de patru ori și, la consfătuirea care a urmat, ne-a spus că ni se ordonase să ajungem mâine la cotitura dinspre Kastro.

– Dacă vă uitați pe hartă, a spus Stamatis, o să vedeți că începem să facem un al treilea ocol. O să mai vedeți și că distanța e mai mare decât cea de azi. Are cineva ceva de spus sau de propus?

Stăteam pe jos, în semicerc, cu picioarele încrucișate, în fața lui Stamatis, harta militară trecea din mână în mână, toți îi aruncam o privire, convingându-ne de ce ni se spusese, nimeni nu scotea un cuvânt. După ce harta a trecut pe la toată lumea, Stamatis a împăturit-o, s-a ridicat și a zdrăngănit de două ori clopotul.

Nu ne-a luat mult ca să ajungem la cotitura dinspre Lykovrysi, însă cu greu ne-am revenit din uimire când am constatat că tocmai cotitura aceea fusese ținta avioanelor. De fapt, locul nu pățise nimic, adică drumul era intact, pentru că bombele căzuseră de-a stânga și de-a dreapta lui, în pădure, însă noi intram întotdeauna în pădure (acolo unde exista) în timpul

opririlor mai lungi și, prin urmare, la ora șase, când căzuseră bombele la cotitură (și era, desigur, ora șase, căci la șase și două minute, când încă aruncau cu bombe, Stamatis dăduse fuga să transmită mesajul), la ora șase ar fi trebuit, în mod normal, să ne aflăm la cotitură și am fi fost acolo, desigur, dacă nu ne-ar fi ieșit în cale râulețul acela, iar bombele ar fi căzut pe noi.

Mânam carul al doilea, mă uitam la copacii rupți, dezrădăcinați de bombe și mi-a atras atenția în special un pin mare, ceva mai în față și în dreapta, la câțiva metri depărtare de drum, un pin înalt, cu trunchiul gros, încă și mai înclinat decât Turnul din Pisa (în momentul acela nu mi-a amintit deloc de turn, acum, când scriu, mi-am adus aminte de el, încercând să vă fac să înțelegeți cât era cu aproximație unghiul de înclinare a pinului), și în clipa aceea s-a întors Vroutos de la primul car, unde terminase exercițiul de transmisiune radio sub îndrumarea lui Stamatis, m-a înlocuit la hățuri, am sărit jos și am alergat să prind din urmă primul car, care mergea la vreo treizeci de metri înainte, ca să exersez transmisiunea radio. (Exercițiile se făceau cu velința coborâtă, era întuneric în subterană, însă, firește, nu ai nevoie de lumină pentru transmiterea mesajelor, poți apăsa transmițătorul și cu ochii închiși, vorbești cu degetele, așa cum poți să dai un telefon pe întuneric, și puneam degetul arătător și cel mijlociu pe capul lucios, negru ca abanosul, al transmițătorului și Stamatis își ținea degetele pe ale mele și apăsa semnele morse, ca să mi se deprindă mâna cu liniuțele, punctele, intervalele dintre ele și cu intervalele dintre numere. Desigur, în timpul exercițiilor, închideam întrerupătorul bateriei și, pentru că nu era posibil să exersăm la recepție cu semnale reale – cine să ni le transmită? –, Stamatis făcea „bip-bip-bip“ din gură, ca să ni se obișnuiască urechea cu sunetele pe care aveam să le auzim când ne puneam căștile.) Am alergat, deci, și, când am ajuns la primul car, am văzut de aproape pinul înclinat, am văzut adâncitura pe care o făcuse bomba nu departe de el, iar pământul de la rădăcină era răvășit în dreptul unghiului mai mare, de parcă forța bombei împinsese pinul cel mare, rupându-i câteva rădăcini și silindu-le pe altele să se întindă, iar cele întinse țineau acum, ca sforile unui cort, pinul, care stătea acum înclinat, nemișcat, pentru că la ora aceea nu adia deloc vântul și nu mișca nicio frunză.

Am intrat în subterană, am început exercițiile cu Stamatis și, nu după mult timp, ne-a ajuns la urechi un trosnet puternic, aproape asurzitor, zgomote de-a valma, vreau să zic, care s-au succedat, ceva între târșâit, bufnitură și sunetul pe care îl scoate o scândură ruptă în două, și Stamatis și-a retras brusc mâna de pe-a mea, a ridicat velința și am văzut pinul cel mare prăbușit peste al doilea car.

Caii s-au speriat și tropăiau pe loc, încercând să meargă mai departe, dar nu puteau, desigur, să tragă carul, pentru că acesta fusese imobilizat de pin, care se prăbușise cu ramurile lui groase peste paie, acoperindu-i cu acele lui dese pe cei care stăteau pe platformă și pe locul căruțașului. A murit atunci Vroutos, care ședea pe locul căruțașului, și a fost grav rănit Aristidis, care stătea pe platformă. Leonidas, care ședea lângă Vroutos, apucase să sară, însă a sărit așa de repede și de stângaci, că și-a scrântit glezna, și medicul Roviros i-a pus, desigur, osul la loc, după ce l-a întins pe Leonidas cu fața în sus pe drum, i-a ridicat cu mâna piciorul drept și a tras brusc spre el, apăsând mai întâi cu piciorul drept stângul lui Leonidas, dar, cu toate astea, Leonidas nu putea să se deplaseze și, dacă mai trăia Maiorul, i-am fi dat cianură, noi însă l-am cărat, l-am urcat pe platforma primului car și l-am pus să se întindă pe paie.

Aristidis era încă în viață, urla de durere și ne înjura de mama focului fiindcă întârziam să-l scoatem de sub pin, și striga să-i dăm cianura, ba chiar ne-a zis și fasciști, dar cum să ne mișcăm mai repede, de vreme ce eram nevoiți să stăm pe paie, printre crengi, străduindu-ne să ridicăm trunchiul care apăsa și strivea pieptul lui Aristidis (în ultima clipă, în timp ce stătea pe platformă, probabil că se lăsase instinctiv pe spate, ca să evite lovitura) și terenul ne fugea la propriu de sub picioare, paiele se înfundau, pinul ne împingea pe toți în jos și, în cele din urmă, Stamatis, cu acordul medicului Roviros, i-a dat cianura lui Aristidis, adică i-a pus cianura în gură și Aristidis a înghițit-o imediat, și mi-aduc aminte că abia de am apucat să duc mâna până la tâmplă (nu purtam pălărie), ca să-l salut militărește pe Aristidis, care, firește, și-ar fi scos singur doza de cianură din buzunar dacă n-ar fi avut mâinile prinse sub trunchiul masiv, și din cauza asta ne-o tot cerea și ne înjura, și de-asta i-a pus-o Stamatis în gură (pentru că el păstra acum dozele de cianură care rămăseseră de la ceilalți).

Hektor, șeful detașamentului doi, și Lysimahos, care ședeau și ei pe platforma carului al doilea, nu pățiseră nimic în afară de câteva zgârieturi superficiale. Am deshămat caii, am tăiat trunchiul pinului cu un fierăstrău și doar așa a fost posibil să eliberăm carul de sub crengi. Am coborât cei doi morți, i-am lăsat la marginea drumului. S-a dovedit că era imposibil să scoatem lada din subterană, pentru că scândurile platformei se frânseseră și o blocaseră (și eu care îmi închipuisem că paiele aveau să protejeze plafonul, însă, când se prăbușiseră, partea superioară a trunchiului și crengile pinului loviseră carul, se pare, cu mare forță, însă nimeni nu s-a preocupat de ladă cât timp ne-am îngrijit de Aristidis, mai întâi, și apoi de Leonidas) și a trebuit, deci, să descărcăm paiele, aruncându-le în șanțul de la marginea drumului, să demontăm scândurile platformei – și pe cele crăpate, și pe cele întregi – și să scoatem din subterană lada, alimentele, tutunul, hainele, uneltele și puștile automate. Ne-am unit cu toții forțele și am răsturnat carul gol peste paie, am cărat de-acolo și partea superioară a pinului tăiat și Stamatis se pregătea să dea foc paielor când cineva (oricât m-aș strădui, nu reușesc să-mi amintesc cine anume) a propus să punem corpurile goale ale celor doi tovarăși ai noștri pe acele de pin. Propunerea a fost acceptată în unanimitate, pentru că eram extenuați și nimeni nu avea chef să sape.

Ne-am ocupat de cai (ne rămăseseră nouă cai, trei de fiecare car, pierduserăm doi în bătălia de la Podul de Piatră și unul înainte de asta – i se desprinsese o potcoavă și am fost nevoiți să-l omorâm). Acum, un cal de la carul al doilea fusese rănit la crupă, ne erau de-ajuns ceilalți doi ca să completăm atelajul de patru cai de la primul car și de la fostul trei, așa că oricum era de prisos calul rănit, și a fost omorât (la ordinul lui Stamatis) de medicul locotenent Roviros, care i-a mângâiat botul și i-a pus țeava pistolului la ureche. Ca urmare a mutărilor pricinuite de pierderi, iapa neagră cu pată albă în frunte ajunsese acum primul cal din dreapta, în atelajul primului car.

Am ars, așadar, cei doi morți în punctul n7, am încărcat lada în primul car și ne-am continuat marșul. Paznicul muzeului rămăsese în subterana carului al treilea cât timp noi ne-am ocupat de pinul prăbușit și de pagubele suferite. Am grăbit caii, iar la orele șase ale după-amiezii, în ziua de 2 septembrie 1949, după ce am ajuns la destinația noastră, am transmis „Cotitură Kastro Vroutos Aristidis cal car bombardament ladex Tilemahos“. Nu avea rost, firește, să explicăm că pierderile noastre fuseseră provocate de pin. De altfel, pinul se prăbușise din cauza bombardamentului și, prin urmare, nu spuneam, de fapt, nicio minciună. După un

sfert de oră a venit răspunsul Cartierului General, care ne ordona ca, în ziua următoare, la ora șase, să fim la Templul Demetrei, fără nicio altă precizare, fapt care însemna că aveam să ocolim Kydonies. Stamatis a zăngănit de patru ori clopotul, ne-am adunat la consfătuire, unii și-au exprimat frustrarea, ba chiar indignarea (că făcuserăm un al treilea ocol), dar când au fost întrebați de Stamatis dacă trebuie să ne întoarcem la cotitura bombardată și să o luăm spre K, nimeni n-a îndrăznit să spună da. Așa că ne-am continuat marșul, iar în punctul n8, unde am ajuns în dimineața zilei următoare, am făcut oprirea de o oră. În stânga drumului se aflau câmpuri necultivate și, cu puțin înainte de a ajunge în punctul n8, observasem în mijlocul întinderii pustii un pătrat verde, trebuie să fi fost o grădină de legume, și lângă el, o casă micuță, dar îngrijită – cel puțin așa părea. „O oază“, mi-aduc aminte că mă gândisem atunci, privind grădina de legume de pe platforma primului car, unde aveam tură de pândă. Când ne-am oprit, i-am spus lui Stamatis să ne permită câtorva dintre noi să dăm o fugă până la grădina de legume, să luăm niște roșii sau ce s-o mai fi găsit. Stamatis n-a avut nimic de obiectat, a spus că cine nu se simte foarte obosit și are chef poate veni cu mine, s-au oferit vreo cinci-șase, printre care și Lysimahos din detașamentul întâi și fostul sublocotenent Agathoklis, care era simplu membru al detașamentului doi (al treilea nemaiexistând). N-am găsit pe nimeni la grădina cu legume, am ciocănit la ușa casei, niciun răspuns. Ușa nu era încuiată, am intrat, nimeni. Ceilalți au ieșit să culeagă roșii, eu am rămas înăuntru și m-am uitat prin cele două încăperi mici, prin bucătărie – casa era destul de bine rânduită, avea chiar și un șifonier cu două uși și oglindă, și eram gata să plec, când mi-a trecut un gând prin minte și, dintr-o mișcare, am deschis șifonierul, și era exact cum mă așteptasem, nu existau sertare în el, doar o bară rotunjită ca o coadă de mătură, de care erau atârnate în special haine de femeie și vreo două costume – „Sunt hainele lor de duminică“, mi-a trecut rapid prin minte în timp ce le aruncam pe unde se nimerea, ca să golesc cât mai curând șifonierul. L-am golit și am început să-l inspectez cu atenție, mai ales scândurile de jos. Nu, se pare că mă înșelasem, însă, ca să mă asigur, am tras șifonierul golit în mijlocul camerei și am cercetat dușumeaua. Nimic. Nu exista nicio trapă sub șifonier, nu se ascundea nimeni la subsol, pentru că pur și simplu nu exista subsol, însă de unde puteam ști asta, cum să nu fiu suspicios, de vreme ce șifonierul era aproape identic cu cel pe care Konstantinos Psarras îl adusese în propria casă, la sfatul lui Hristoforos? Konstantinos Psarras era văr cu mama lui Hristoforos, un om în vârstă, trecut de 60 de ani, epitropul bisericii din cartier, un membru respectabil al societății, nimeni n-ar fi putut să-l bănuiască, nici pe el, nici pe soția lui, Hristoforos însă reușise să-l înscrie în EAM și Psarras a fost de acord să instalăm tipografia clandestină în subsolul propriei case. Am construit o trapă în dormitor (soția lui Psarras a comentat, zicând că nu se cade să se vânture lumea prin dormitorul ei, Hristoforos însă i-a explicat că se gândise la asta și ajunsese la concluzia că tocmai din acest motiv putea dormi liniștită, pentru că, de obicei, trapele nu se fac în dormitoare și, prin urmare, chiar și în cazul unei percheziții, nu aveau să caute prea mult pe-acolo) și deasupra trapei, care se deschidea în jos, deși, după cum se știe, trapele se deschid de obicei în sus (și se deschid în sus pentru simplul motiv că există, desigur, o scară care duce la subsol și scara împiedică trapele obișnuite să se deschidă în jos, da, e adevărat, însă tocmai asta era a doua „idee strălucită“, cum se exprima râzând Hristoforos, și anume ca trapa să se deschidă în jos și să nu existe scară de lemn, ci o scară din sfoară spânzurată pe verticală, prinsă de sus, vreau să spun, cu capetele de sus și de jos fixate de tavan și de podeaua

subsolului, astfel încât scara din sfoară să nu împiedice trapa să se deschidă în jos, capetele de sus ale sforilor fiind fixate la vreo cinci-șase degete distanță de buza trapei, fapt care, e adevărat, ne crea probleme în special la coborâre, însă asta n-avea o așa mare importanță, puteam să urcăm și să coborâm precum mușii pe odgoanele caicelor) și, deci, deasupra trapei am așezat șifonierul imens, cu două uși, iar scândurile de pe fundul acestuia erau la o palmă deasupra podelei, scânduri însă pe care puteai să le ridici cu ușurință și să le scoți, dacă știai secretul, să intri în șifonier (cam incomod, firește, pentru că trebuia să te strecori printre rochiile și costumele agățate înăuntru), să deschizi trapa, lăsând-o să cadă, să cobori până spre mijlocul scării spânzurate de sus, să închizi la loc trapa, ridicând-o deasupra capului, și s-o ții închisă cu mâna, până ce o prindea domnul sau doamna Psarras în interiorul șifonierului, după care așeza la loc scândurile. Da, însă în casa de lângă grădina de legume nu era nimic de felul ăsta și mi s-a făcut rușine că răvășisem lucrurile oamenilor, așa că am împins la loc șifonierul și m-am apucat să agăț rochiile pe care le aruncasem de jur-împrejur, când am auzit un „plaf" de afară, ca și cum căzuse ceva în apă, cu toate că sunetul mi s-a părut mai vâscos decât sunetul de apă, și în aceeași clipă m-am gândit cât de nepotrivit era cuvântul „vâscos" în legătură cu sunetul, mi-am amintit că văzusem la marginea grădinii de legume, la doi pași distanță de vrejurile cu roșii, o groapă mare cu var, care încă fierbea și scotea bășici la suprafață. Am ieșit în goană afară și l-am văzut pe Lysimahos printre vrejurile cu roșii, cu fața spre groapă și cu spatele la mine, la cinci-șase metri distanță de groapă, și pe ceilalți care se adunaseră în jurul gropii și priveau pierduți, neștiind ce să facă. M-am repezit, am luat o greblă și, după câteva încercări nereușite, dinții greblei s-au agățat de pantalonii lui Agathoklis și l-am pescuit din var, însă era prea târziu, n-a folosit la nimic apa proaspătă pe care între timp o scosese cineva din fântână – i-am curățat doar fața neînsuflețită. L-am dezbrăcat, l-am îngropat acolo, în punctul n8, și ne-am continuat deplasarea.

Am ocolit Kydonies și, pe la patru după-amiaza, am ajuns la Templul Demetrei. În tot timpul ăsta, paznicul Muzeului nu scosese nasul afară din subterana fostului car trei și actual doi, acolo mânca, acolo dormea, cobora doar să-și facă nevoile. Când am ajuns la Templul Demetrei, s-a dus și a dat jos plăcuța cu „Revin în cinci minute", a deschis ușa muzeului și ne-a întrebat dacă vrem să revedem statuile. Mai aveam două ore până la transmiterea mesajului, însă nimeni nu s-a arătat interesat să viziteze muzeul. Stamatis s-a așezat pe pardoseala de marmură, s-a sprijinit cu spatele de coloană și a căzut pe gânduri. Paznicul a venit și s-a așezat lângă el și i-a zis că are o nedumerire și, pentru că îl auzise cu două zile în urmă vorbind despre statui, vrea să-l întrebe acum dacă știe cumva în ce fel își construiau anticii templele. Cum înălțau spondilii coloanelor și capitelurile? Instalau schelării, aveau scripeți și macarale?

Stamatis i-a explicat (ședeam și eu lângă el și îl auzeam) că cel mai probabil nu aveau macarale, așa că puneau temelia, construiau de jur-împrejur treptele, montau plăcile de marmură ale pardoselii, așezau primii spondili ai coloanelor la locul lor și acopereau totul cu pământ, până la nivelul primilor spondili. Se forma astfel un dâmb foarte mic, cu o platformă în vârf, cu mici pante de jur-împrejur, cu suprafețe înclinate, pe care era urcat, cu ajutorul sforilor, al doilea rând de spondili, aceștia erau plasați și fixați pe primii, după care erau și ei acoperiți cu pământ, și tot așa, iar dâmbul se tot înălța, platforma din vârf rămânea aceeași, însă pantele deveneau tot mai mari, iar sclavii se trudeau, firește, încă și mai mult, urcând tot mai sus spondilii, cărând pământul cu zimbilurile tot mai sus, ca să-i acopere, până când erau

fixați și ultimii spondili, iar pe ei erau așezate metopele și acoperișul. Și se spune că exista obiceiul să acopere cu pământ metopele și acoperișul (deși nu mai era nimic de adăugat deasupra), să lase așa îngropat templul câteva faze ale lunii, ba chiar plantau și leandri pe delușor, ca delușorul să se confunde cu peisajul din jur, să înceapă copiii să gonească până în vârf, așa cum s-ar fi cățărat pe orice altă movilă, și să se joace de-a războiul, de ce nu, și când se împlinea vremea, preoții îi transmiteau vorbă arhontelui, zicându-i „Auspicii bune“, iar el le ordona sclavilor să dea pământul la o parte, lucrând intens o noapte întreagă, astfel încât, dimineața, cetățenii să poată vedea pe neașteptate templul, așa cum era el terminat, perfect și complet, adus cine știe de unde și lăsat acolo în plină lumină.

– Păcat că n-avem timp să adunăm pământ până în vârful coloanei ăleia, a spus Stamatis.

– De ce? l-am întrebat nedumerit.

Mi-a răspuns că, dacă ordinul Cartierului General este „Cotitură Lykovrysi“ pur și simplu, adică fără să trebuiască să trecem prin vreun sat, atunci putem s-o luăm spre Micul Lac, unde, potrivit hărții militare, există un bac, și dacă bacul e încă în funcțiune, o să scurtăm mult drumul, astfel încât nu va fi nevoie să plecăm imediat, ci am avea vreme să înnoptăm aici unde suntem, așa că ar fi bine să instalăm o santinelă pe coloană, care să supravegheze zona din preajmă.

Paznicul muzeului s-a grăbit să ne precizeze că bacul e încă practicabil (Micul Lac are forma unei linguri și bacul se află în punctul în care lacul se îngustează – vezi harta nr. 2) și că e chiar destul de mare bacul, poate transporta un car cum aveam noi și că taxa de transport e de 20 de drahme, am plăti, deci, 40 în total. „Nu e o sumă mare, în special pentru voi“ – a spus paznicul, care își redobândise complet siguranța de sine.

Abia atunci mi-a trecut prin minte că nimeni nu se sinchisise să ne dea bani, nu avea nici Maiorul, n-am găsit niciun ban asupra lui, când l-am dezbrăcat și i-am verificat buzunarele, și, desigur, până atunci nu avusesem nevoie de ei, de vreme ce oricum nu cumpăram nimic de niciunde. Stamatis l-a întrebat pe paznic dacă avea să ne dea 40 de drahme, acesta a scos imediat o bancnotă de 50 și i-a dat-o, grăbindu-se să adauge că, în ce privește coloana, era un punct de pază excelent.

– De unde știi? l-a întrebat Stamatis.

– Am urcat pe ea, a răspuns paznicul. Am urcat în timpul zilei, e adevărat, dar acum, că e lună plină, se poate vedea până departe și noaptea.

– Te-ai cățărat pe coloană? l-am întrebat, privindu-l neîncrezător.

– Eram mult mai tânăr, firește, a fost cu mulți ani în urmă. Nu mult după armată. Eram bun la escaladă pe coardă, a răspuns paznicul.

– Ei, nu mai spune! a făcut ironic Stamatis, care începuse să se amuze. Ai luat un lasou, ca un cowboy, ai trecut lațul pe după capitel și te-ai cățărat?

Paznicul a recunoscut că nu se gândise la lasou, ci aruncase o sfoară. Legase o piatră de capătul sforii și o aruncase astfel încât sfoara să treacă peste capitel și să cadă de cealaltă parte. S-a chinuit ceva, însă până la urmă a reușit să arunce sfoara așa cum intenționase, cu cele două capete atârnând de-o parte și de alta a coloanei, și atunci a legat o frânghie groasă de sfoară, a tras-o de cealaltă parte și frânghia a urcat și a trecut peste capitel. Apoi, a legat un capăt al frânghiei de un cârlig pe care-l fixase de pardoseala templului, la vreo douăzeci de metri distanță de coloană, și a legat celălalt capăt al frânghiei de un al doilea cârlig, pe care-l prinsese

de un spondil prăbușit la vreo douăzeci și cinci de metri distanță de coloană, în afara templului. A tras cât a putut de frânghie, să se întindă bine, a legat-o strâns de-al doilea cârlig, astfel încât s-a format un triunghi înalt cât coloana, cu laturi aproape egale, formate din cele două frânghii întinse, iar ca bază avea distanța dintre cele două cârlige. Ca să fie absolut sigur că n-o să iasă din locul lor cârligele, a dat găuri în marmură cu un drug (cum sunt găurile făcute în stâncă, pentru exploziv), a băgat piroanele groase ale cârligelor în găuri și a turnat în jurul lor plumb topit. Ar fi putut, desigur, să prindă un cârlig lângă baza coloanei, să lege acolo un capăt al frânghiei, să lase celălalt capăt să atârne de partea aialaltă și să urce, făcând o escaladare la coardă în toată regula, însă frânghia, așa cum era firesc, ar fi atârnat aproape lipită de coloană, iar paznicul s-ar fi lovit de ea în timpul cățărării și și-ar fi zdrelit mâinile de canelurile marmurei. În schimb, cu sistemul lui, putea foarte simplu să urce, agățat de frânghia înclinată, preferând-o pe cea din interiorul templului, pentru că, după ce o măsurase rapid cu privirea, își dăduse seama că latura din templu a triunghiului cu laturi aproape egale era mai scurtă decât cea care ieșea în afară. I-a trecut prin cap să lege un capăt al frânghiei la o distanță de douăzeci de metri de coloană și celălalt capăt lângă baza ei, însă a renunțat și la această soluție, fiindcă, dacă urca pe latura înclinată a frânghiei, putea trage coloana înspre el cu greutatea corpului și s-o doboare, caz în care coloana putea să se prăbușească peste el și să-l omoare, în schimb, cu sistemul lui, de vreme ce frânghia era înclinată și de cealaltă parte a coloanei (și nu verticală), se echilibra mai bine greutatea – forțele, voia să zică –, fiindcă frânghia din afara templului avea rolul de a trage coloana în afară, iar cea din templu o trăgea spre interior, ceea ce făcea ca forțele să se echilibreze și coloana să rămână neclintită. În orice caz, experimentul îi reușise, urcase pe coloană, de unde putea zări în depărtare Micul Lac.

– Ca să vezi! a făcut Stamatis și paznicul, crezând (și pe bună dreptate) că în continuare, în ciuda tuturor explicațiilor, ne îndoiam de spusele lui, s-a ridicat și ne-a arătat cârligul gros de fier din pardoseala templului, ne-a spus că și al doilea era încă la locul lui și că păstrase frânghia și sfoara în căsuța lui de lângă muzeu.

Stamatis mi-a ordonat să merg cu paznicul ca să aducem frânghia și sfoara. Sfoara era înfășurată pe un mosor mare, ca cele pe care le folosesc copiii ca să înalțe zmeie, și mi-am amintit că mă dusesem de multe ori împreună cu Hristoforos la Coloanele lui Zeus Olimpianul și că legam lame de ras de cozile zmeielor și ne chinuiam de mama focului să ne tăiem unul celuilalt sforile cu cozile șerpuitoare, făcând manevrele potrivite și trăgând brusc de zmeul zburător la momentul nimerit, astfel încât lama nou-nouță să se frece cu putere de sfoara întinsă (fiind astfel mai fragilă, mai ușor de tăiat) a adversarului, și mi-aduc aminte că aveam dreptul să alegem oricare dintre cele două zmeie, care erau leite unul cu celălalt, cu sfori de aceeași calitate, și legam șase lame de ras de fiecare coadă și, în orice moment al jocului, când deja zmeiele erau în aer, aveam dreptul să strig „Schimb!“ și să iau zmeul lui Hristoforos, dându-i-l pe-al meu, însă niciunul n-a reușit să-i taie celuilalt sfoara și rămâneam la egalitate, zero-zero.

La Templul Demetrei ne-am chinuit destul de mult, însă până la urmă am reușit să construim triunghiul cu laturi aproape egale, legând frânghia de cârlige, care erau zdravene, deși ruginite.

– Suie-te pe coloană și, dacă vezi ceva suspect, fluieră haiducește! i-a spus Stamatis paznicului muzeului.

– Eu? a căscat el ochii.

– De ce nu? Te-ai mai urcat, știi zona, n-ai făcut nimic atâtea zile, te-am luat în echipa noastră, trebuie să ne ajuți și tu cu ceva.

(Nu puteam, desigur, să-i lăsăm armă pe mână, ca să facă de pază la sol, însă nici neînarmat nu-l puteam pune de pază, ce noimă ar fi avut, mai ales dacă trebuia să stea unul de-ai noștri cu ochii pe el? Așa însă, fiind sus pe coloană, nu putea să coboare – pentru că dezlegam capetele frânghiei din cârlige și le legam la loc când i se termina tura –, era neînarmat și, prin urmare, nu aveam a ne teme de nimic, ar fi putut cel mult să vadă ceva suspect și să nu ne avertizeze, însă, în cazul ăsta, era ca și cum n-am fi avut pe nimeni de pază pe coloană.)

Paznicul muzeului s-a întors cu spatele la coloană, și-a ridicat mâinile, s-a prins de frânghie, a început să se cațăre mutând mâinile și, când picioarele i-au ajuns la aproape un metru de sol, și le-a ridicat cu o suplețe uimitoare, și-a încrucișat picioarele pe frânghie și a continuat să urce, folosindu-se de mâini și de picioare, prinzându-se de frânghie ba cu mâna stângă, ba cu cea dreaptă, ba îndoindu-și, ba întinzându-și picioarele, și era ca și cum s-ar fi târât pe spate în aer, înclinat, cu capul mai sus și cu picioarele mai jos. Înainta încet, dar constant, și cu toții ne adunaserăm de jur-împrejur, lângă coloanele sparte, și îl priveam fără să scoatem o vorbă (ajunsese așa de sus, că, dacă îl părăseau brusc puterile, ar fi căzut și s-ar fi spart de marmură ca un bostan), însă el continua să se cațăre, cu precizie, ca un cățărător experimentat, până când aproape că a atins coloana cu capul. Atunci, și-a desfăcut picioarele, și-a lăsat corpul să spânzure perpendicular, ținându-se de frânghie doar cu mâinile, mai sus stânga și mai jos dreapta, cu palmele ambelor mâini îndreptate spre cap. Cu o mișcare rapidă, și-a desprins mâna stângă (rămânând, deci, agățat pentru o fracțiune de secundă doar cu mâna dreaptă), a schimbat prinderea, astfel încât în dreptul capului avea acum dosul palmei stângi. A tras aer în piept și, dând drumul mâinii drepte (rămânând, deci, atârnat o clipă doar cu stânga), s-a răsucit spre stânga, a prins iarăși frânghia cu mâna dreaptă, ceva mai sus de mâna stângă, fiind acum cu fața spre coloană. A mai urcat un pic, cu picioarele atârnându-i în gol, și în cele din urmă s-a prins de capitel, lipindu-și corpul de coloană și ajutându-se pe cât putea de picioare (își scosese opincile). S-a tras în sus, îndoindu-și coatele, și cu un ultim efort (zici că era o pisică), a încălecat frânghia înclinată, trecându-și piciorul stâng peste ea, și s-a târât cu burta pe frânghie până când a ajuns pe capitel, adică pe lespedea pătrată de deasupra coloanei, îndoit de mijloc, cu picioarele atârnându-i în jos, cu burta și cu pieptul deasupra lespezii și cu mâinile prinse de capătul opus (așa cum stătea el) al plăcii. A rămas o clipă în poziția aia, apoi s-a târât pe burtă pe lespede, ridicându-și picioarele, care acum erau și ele orizontale, o extensie și ele a corpului lui întins, capul îi trecuse de margine (mă dusesem chiar lângă coloană și mă uitam la el de jos, pe verticală), și tocmai când mă așteptam să îndoaie genunchiul și să calce pe lespede, ca să se ridice în picioare, l-am văzut dintr-odată că rămâne nemișcat, căzut cu fața în jos deasupra coloanei, cu mâinile atârnându-i de-o parte și cu picioarele întinse de-a alta, cu capul aplecat, ca și cum ar fi vrut să se țină cu bărbia de muchie.

L-am strigat, nu ne-a răspuns. Medicul Roviros s-a cățărat pe frânghia care forma latura exterioară a triunghiului aproape isoscel (nu era complicat, câtă vreme te foloseai de mâini și de picioare), a ajuns lângă coloană, i-a luat pulsul paznicului și i-a constatat decesul.

– Ce facem cu el? a strigat privind în jos.

– Împinge-l jos! i-a strigat Stamatis. Trebuie să-l îngropăm.

(Într-adevăr, nu era bine să-l lăsăm acolo, pentru că paznicul purta pantalonii de dril și cămașa pe care i le dăduserăm noi, iar asta ar fi stârnit, probabil, suspiciuni.)

Medicul Roviros s-a cățărat ceva mai sus, a împins cadavrul și Haralambos Stratis a căzut cu o bufnitură pe pardoseala de marmură a templului. Nu l-am îngropat imediat, pentru că între timp se făcuse ora să trimitem mesajul („Templul Demetrei ladex Tilemahos“), iar Cartierul General ne-a ordonat, într-adevăr, așa cum presupusese Stamatis, „Cotitură Lykovrysi“. Puteam, așadar, să înnoptăm la ruinele Templului. Am dezlegat frânghia din cârlige și i-am spus lui Stamatis s-o luăm cu noi – putea să ne fie de folos. Stamatis a stabilit turele de pază și echipa care să se ocupe de îngropare. Haralambos Stratis e îngropat în dreptul primei trepte a Templului, foarte aproape de singura coloană care s-a păstrat intactă. I-am dat jos hainele, l-am îmbrăcat în uniforma albastră, cu șapca albă cu cozoroc, i-am pus pe mormânt o placă mare de marmură, pe care o găsiserăm la vreo cinci-șase pași mai încolo. Am încuiat ușa muzeului, am agățat plăcuța cu „Revin în cinci minute“. După noaptea petrecută la Templul Demetrei, am plecat în dimineața următoare (pe 4 septembrie 1949), am trecut în zorii zilei pe malul opus al Micului Lac și am ajuns la șase după-amiaza, pentru a doua oară, la cotitura bombardată dinspre Lykovrysi, ceva mai încoace de punctul n7, unde îi arseserăm pe cei doi tovarăși ai noștri decedați. Cartierul General ne-a ordonat „Cotitură Hrysothemi prin Valtos“, am trecut în aceeași noapte prin sat și acolo ne-au dat o copie a rezoluției Plenarei din 29 august, o cutiuță și o scrisoare sigilată. Am mai spus, cred, că în cutiuță am găsit o bombă cu ceas și în plic ordinul să aruncăm în aer Podul de Lemn. Bomba era foarte simplu fabricată, era constituită adică din trei părți: material exploziv, baterie (ca cele de la lanternele de buzunar) și un ceas deșteptător. Un cablu subțire conecta ceasul la baterie și era prevăzut la un capăt cu un ștecher, pe care trebuia să-l introducem în priza montată în materialul exploziv, după ce vom fi potrivit ceasul să sune la ora la care voiam să se producă explozia.

Am ajuns la Podul de Lemn cam pe la amiază, în ziua de 5 septembrie 1949, și am constatat că era vorba despre o pasarelă îngustă, cu balustradă de lemn în dreapta și în stânga, atât de îngustă, că abia de aveam loc să trecem cu carele, iar dacă treceau unul în spatele celuilalt, ocupau întreaga lungime a podului. Cele două capete ale pasarelei erau fixate chiar de malurile înalte și abrupte și jos, la o adâncime de cel puțin cincizeci de metri, curgea năvalnic râul, un adevărat torent, iar apa era învolburată – undeva aproape trebuie să fi plouat.

Ne-am oprit cu carele pe pod și ne întrebam cum și unde să amplasăm bomba. Trebuia, desigur, s-o punem sub pod, însă capetele lui, care se sprijineau de malurile abrupte – verticale, mai bine zis –, erau inaccesibile. Cineva a propus să facem o gaură mare în mijlocul podului, tăind scândurile groase, însă planul s-a dovedit imposibil de pus în practică (nu aveam cum să băgăm fierăstrăul printre scânduri și să le tăiem), ar fi trebuit să avem o daltă, însă, chiar dacă am fi avut, ne apuca noaptea. Atunci, eu am propus o altă soluție. De vreme ce aveam sfoara și frânghia lui Haralambos Stratis, am zis să legăm de capătul sforii un porumbel (pentru că am uitat, cred, să menționez că luaserăm cu noi o colivie cu cinci-șase porumbei, pentru cazul în care s-ar fi stricat aparatul de transmisie), să-i dăm drumul porumbelului legat de capătul sforii și să-l forțăm să treacă în zbor pe sub pod și să ne aducă sfoara pe cealaltă parte, iar în felul acesta am fi avut o sfoară înfășurată în jurul podului sau, mai degrabă, un laț, un cerc din sfoară, de care am fi putut lega frânghia groasă și, trăgând de

sfoară, petrecând-o în jurul podului, treceam pe sub el și frânghia, o dată, de două, de trei, de patru ori, poate chiar de cinci ori, dacă ne permitea lungimea frânghiei, având grijă, desigur, ca arcurile de cerc ale frânghiei să atârne sub pod în așa fel încât între aceste arcuri de cerc ale frânghiei (echilibrate, cât privește curbura lor) și scândurile podului să existe distanța potrivită, adică o distanță nici mai mare, nici mai mică decât era nevoie, una calculată corect, astfel încât unul dintre camarazii noștri să poată coborî susținut de frânghii, să se instaleze ca într-un hamac marinăresc în structura semicirculară de frânghii petrecute pe sub pod și lipite una de cealaltă, și, așezat acolo, să prindă cutiuța cu material exploziv, bătând-o în cuie de scândurile groase ale podului – o treabă deloc ușoară, firește, fiindcă trebuia să țină cutiuța deasupra capului cu mâna stângă, să țină ciocanul cu dreapta și n-ar mai fi avut cum să țină și cuiul, era nevoie, așadar, să fixăm dinainte cuiele în cutiuță. Cât privește ceasul deșteptător, puteam să-l amplasăm pe pod și să trecem cablul subțire cu ștecherul printr-o crăpătură (scândurile groase erau strâmbe și exista între ele o distanță de vreo două degete).

Problema era să facem porumbelul să treacă pe sub pod. Am propus să-i dăm drumul să zboare destul de sus și să începem să tragem cu puștile automate la dreapta, la stânga și deasupra porumbelului, astfel încât șuierul gloanțelor să-l sperie din cele trei părți și să-i lase liberă calea doar în jos, ca porumbelul să fie constrâns să coboare și să treacă în cele din urmă pe sub pod. Propunerea mea a fost acceptată, am legat porumbelul de capătul sforii (pe care am petrecut-o prin inelul mic de la piciorul drept, unde, în caz de nevoie, am fi legat mesajul), i-am dat drumul să zboare, iar el a zburat imediat, fără ezitare, spre dreapta și eu am dat drumul mosorului și când l-am oprit, sfoara s-a întins, porumbelul încerca să se îndepărteze, să se înalțe și, firește, nu putea, de vreme ce-l țineam, și a rămas acolo, în aer, bătând din aripi și zburând pe loc, și atunci s-au apucat cu toții să tragă așa cum ne înțeleseserăm (toți treisprezece, chiar și Leonidas coborâse din carul al doilea, deși încă mai șchiopăta ușor din cauza entorsei), și cum trăgeau ei așa, se formase un tunel de gloanțe (un tunel care se întindea nu pe orizontală, ci în pantă ascendentă) și porumbelul era în tunel, s-a dovedit însă că nu socotisem bine, pentru că, deși porumbelul coborâse, continua totuși să tragă de sfoară, voia să zboare înainte prin tunel – de ce s-ar fi întors?

Văzând că în felul ăsta nu reușim nimic, le-am spus să înceteze rafalele, am tras înapoi porumbelul înfășurând sfoara pe mosor, m-am pus pe burtă pe scândurile podului, m-am strecurat până la brâu pe sub balustrada de lemn orizontală și, aplecându-mă pe cât puteam, am aruncat porumbelul pe sub pod, ca și cum aș fi aruncat o piatră. Dar blestematul n-a vrut să treacă pe dedesubt, ci doar a zburat din nou în dreapta. Am mai încercat o dată, însă la fel. Atunci m-am întins pe burtă de partea cealaltă a podului, dar și acum porumbelul a zburat tot încotro a vrut el (în direcția Cartierului General, evident), cu deosebirea că, de data asta, când a ajuns sub pod, nu s-a mai întors, cum făcuse ultimele două dăți, ci a zburat normal, luând-o înainte, adică spre dreapta.

Și astfel sfoara a trecut pe sub pod, iar de acum încolo nu mai exista nicio dificultate. Am construit hamacul marinăresc, înfășurând frânghia groasă în jurul podului și, așa cum erau oprite cele două care deasupra, frânghia a trecut (în partea de sus) prin fața carului al doilea și prin spatele primului și, ca atare, al doilea car nu mai putea înainta, trebuia să aștepte până ce strângeam la loc frânghia.

Spartakos a coborât, s-a așezat în hamac, a început să bată în cuie cutiuța, dar fix atunci

iapa neagră cu pată albă în frunte, care era înhămată prima din dreapta la primul car, s-a ridicat brusc pe picioarele de dinapoi (cât îi permiteau hamurile), a nechezat și a luat-o la goană, trăgând după ea și ceilalți trei cai. Coborâserăm toți din care, așa cum am zis, și acum caii alergau singuri pe drum și cineva din detașamentul doi a strigat râzând „Hei, voi, din primul, ce stați așa, nu vedeți că v-a luat-o carul din loc?“, iar noi, cei din detașamentul întâi (Stamatis, Tilemahos, Leandros, Hektor, Androklis, Lysimahos și cu mine), am luat-o pe urmele carului nostru și nimeni din detașamentul doi n-a venit să ne dea o mână de ajutor, doar stăteau cu toții acolo și râdeau și își băteau joc de noi că alergăm să prindem carul. L-am prins ceva mai încolo, dar până să urce Stamatis, să prindă hățurile și să oprească caii dezlănțuiți, în timp ce noi, restul de șase oameni, ne chinuiam să-i ținem de hamuri (și mi-aduc aminte că Lysimahos le-o luase înainte, se postase în fața lor, cu brațele întinse, ca să le blocheze drumul, însă caii nu l-au luat în seamă și s-au năpustit spre el, și l-ar fi călcat în picioare dacă nu apuca în ultima clipă să facă un salt în lături), până, deci, să facem noi toate astea, au trecut câteva minute, nu știu câte anume, suficiente, totuși, ca să apuce Spartakos să bată în cuie cutiuța sub pod și să conecteze ștecherul în priză, pentru că, imediat ce s-au oprit caii, a explodat și bomba (cu toate că potriviserăm ceasul să sune după douăzeci și cinci de minute, care erau mai mult decât suficiente ca să strângem frânghia, să urcăm în care, să plecăm de pe pod și să ne îndepărtăm, dar se pare că mecanismul cu ceas al bombei nu funcționase și când Spartakos a conectat ștecherul în priză, curentul bateriei a trecut imediat prin întrerupător, care în mod normal ar fi trebuit să fie închis și să se deschidă automat după douăzeci și cinci de minute) și, deci, bomba a explodat imediat, cam așa trebuie să se fi petrecut lucrurile, altfel nu se explică, și podul a sărit în aer și, odată cu el, întregul detașament doi (șase oameni, patru cai și un car cu toate proviziile din subterană) și au căzut toți și toate în apele învolburate ale râului.

În felul ăsta, am rămas șapte, cu un singur car. Ne-am continuat fără niciun incident deplasarea până în punctul n9, unde Androklis, așa cum am mai spus, a fost rănit de glonțul unui lunetist răzleț și și-a dat duhul la aproape o oră mai târziu.

În punctul n10 am fost nevoiți să-i administrăm cianură lui Leandros, care se îmbolnăvise, cum am spus, de febră tifoidă (cel puțin acesta a fost diagnosticul nostru, care, desigur, nu valora nimic, de vreme ce niciunul nu avea cunoștințe medicale, însă cert e că-l apucau adesea frisoanele și nu se putea ține pe picioare). Trusa cu medicamente fusese aruncată în aer odată cu Podul de Lemn, nu aveam nici chinină, nici aspirină ca să-i dăm și ne-am oprit în punctul n10, ca să facem singurul lucru care ne stătea în puteri, și anume să-l adăpostim într-un vagon de tren (se lăsase frigul și mi-aduc aminte că pusesem pe mine sacoul de dril). Când am ajuns în punctul n10, am văzut la ceva depărtare de drum un tren deraiat. Locomotiva ieșise de pe șine, o luase spre dreapta pe niște șine iluzorii și se afla acum staționată regulamentar, adică cu roțile la sol, printre tufișuri, singură, adică fără să aibă în urma ei vagoane, care se desprinseseră și se prăbușiseră unele peste altele, pe lângă și peste șine, toate erau vagoane comerciale, toate goale (nu am de unde să știu, desigur, dacă erau goale când deraiaseră sau dacă fuseseră golite ulterior), și unul dintre vagoanele astea goale era prăbușit lângă șine, pe terasament, căzut în așa fel încât acoperișul și podeaua erau acum verticale, transformate, deci, în pereți, iar fostul perete cu ușă culisantă ajunsese acum deasupra și ușa culisantă semăna cu o trapă glisantă care permitea accesul în interior. Ne-am cățărat pe vagon, am tras complet trapa

glisantă care era întredeschisă și am văzut că cineva lăsase acolo o scară din sfoară cu trepte de lemn, improvizate din scânduri de vagon. Am coborât înăuntru și am găsit două scăunașe tot din scânduri de vagon, unul așezat normal și celălalt răsturnat pe podea (adică pe fostul perete care mai înainte era opus ușii culisante). Într-un colț al subteranei atârna o sfoară de rufe, cu trei cârlige pe ea.

Acolo, în vagonul ăla, l-am transportat pe brațe pe Leandros, l-am pus să se întindă sub sfoara de rufe și l-am acoperit cu vreo zece sacouri de dril rămase de la tovarășii noștri morți (atunci mi-a trecut prima oară prin minte că nu primiserăm pături când am plecat din orașul N, însă până atunci nu ne trebuiseră, era vară), dar, cu toate sacourile alea, Leandros continua să tremure de frig, frisoanele îl apucau tot mai des, ne-am dat seama chiar și noi, nepricepuți cum eram, că n-avea cum să se vindece, Stamatis se tot uita la ceasul feroviar (la șase după-amiaza trebuia să ne aflăm la cotitura dinspre Ypsoma), își pierduse orice speranță, i-a numit pe cei care aveau să se ocupe de îngropare, l-a întrebat pe Leandros dacă poate fuma, el a înțeles, a scos cianura din buzunar și a înghițit-o, după ce a ezitat un pic sau poate că a tras de timp, ca să ne lase vreme să luăm poziția de drepți și să-l salutăm militărește.

Am spus deja că, în punctul n11, un cal scăpase din frâu, ceea ce a făcut ca Tilemahos să pice de pe locul căruțașului, să se rănească și, în cele din urmă, să ia cianura. O completare: calul dezlănțuit a fost tot iapa neagră ca tăciunele, cu pată albă în frunte. Am căzut de acord cu toții că iapa trebuie omorâtă, Stamatis l-a pus pe Lysimahos să se ocupe de execuție, iar el i-a scos hamul, a tras-o deoparte și, mângâind-o pe bot (așa cum văzuse că procedase Roviros cu un alt cal la cotitura bombardată), i-a pus țeava pistolului la ureche și a apăsat pe trăgaci.

În punctul n12, au fost uciși aproape în același timp Stamatis și Hektor, și toate s-au petrecut așa cum am povestit, cu singura diferență că nu am rămas complet singur, mai era și Lysimahos, care se luase și el după Hektor și se afla ceva mai în spate, în dreapta mea, pe miriștea arsă, în momentul în care capul lui Stamatis s-a ciocnit de bolovan, iar Hektor a picat mort, atins de glonțul tras de pistolul meu, absolut întâmplător, repet, pentru că apăsasem aproape instinctiv pe trăgaci și nici nu apucasem să țintesc. Acolo, pe miriște, le-am săpat amândoi o groapă, lucrând cu schimbul, i-am dezbrăcat pe camarazii noștri morți, i-am îngropat și Lysimahos a așezat pe mormântul lor bolovanul mânjit cu sânge.

În aceeași zi, la șase după-amiaza, am trimis mesajul „Cotitură Eleousa Hektor executat Stamatis mort ladex“ și am semnat cu numele meu. Răspunsul Cartierului General a fost „Cotitură +a+o Horio“ și, pentru că n-am reușit să decodez prima și a treia literă din al doilea cuvânt, am decis s-o apucăm spre cotitura dinspre Pano Horio, pentru că, în felul acesta, aveam să ajungem cu o oră mai devreme în orașul K.

În punctul n13, pe 16 septembrie 1949, a murit Lysimahos (l-a înțepat, cum am zis, un scorpion). L-am îngropat sub măslinul bătrân, m-am așezat lângă mormântul lui, mi-am răsucit o țigară, am aprins-o și, în vreme ce fumam, mi-am amintit că noaptea trecută, pe când eu mânam caii, iar el se culcase (pentru că, rămânând doar noi doi, am decis să păstrăm doar tura de căruțaș și tura de somn, pe care le făceam cu rândul), la un moment dat, deci, în liniștea nopții, când se auzeau doar tropotul cailor și scârțâitul roților, îl aud pe Lysimahos că-mi zice că nu-i e somn și dacă nu cumva am chef să stăm de vorbă:

– De ce nu?! i-am răspuns. Tu te lipsești de somn, mie, în schimb, îmi trece vremea mai plăcut.

S-a dat jos de pe paie și s-a așezat lângă mine. Nu mi-amintesc cum a început discuția, știu doar că interveneau tăceri stânjenitoare (ca și cum voia să-mi zică ceva și nu se hotăra, iar când reîncepea să vorbească, lăsa impresia că schimbă vorba – m-a întrebat, de exemplu, cum luasem prima decorație în timpul Ocupației, iar eu i-am povestit pe scurt întâmplarea), până când, la un moment dat, a oftat și a spus:

– Și când te gândești că am pornit la drum treizeci și cinci și am rămas doar noi doi…

– Am pornit patruzeci, i-am zis.

– Patruzeci? m-a întrebat Lysimahos, ca și când n-ar fi auzit bine.

I-am explicat cum i-am executat pe cei cinci, în fața porților de fier ale garajului.

– Și tu, a ezitat Lysimahos, tu unde ai țintit?

– În umăr, la câteva degete mai jos de curbura umărului, la marginea brațului stâng, astfel încât glonțul să atingă doar cămașa.

– N-ai tras în el, carevasăzică. La fel aș fi făcut și eu, a spus foarte bucuros Lysimahos.

A tăcut din nou.

– Adică – a spus pe un ton ezitant nu după multă vreme –, dacă v-ați fi răsculat atunci și l-ați fi executat pe Maior, putând să vă ascundeți undeva până la Plenara din 29 august, Partidului i s-ar fi părut justificată fapta voastră acum, nu-i așa?

Naivitatea lui m-a făcut să râd și i-am explicat că, în primul rând, n-ar fi fost, desigur, cu putință să ne răsculăm în orașul N, în al doilea rând, n-aveam cum să ne ascundem (și pentru câtă vreme? Cine știa când și dacă avea să aibă loc Plenara din 29 august?) și, în al treilea rând și cel mai important, dacă s-ar fi întâmplat ce zicea el, lada n-ar mai fi fost aici, cu noi.

– Da, ai dreptate, a spus Lysimahos.

După care a adăugat:

– Chiar crezi c-o să câștigăm războiul dacă-i predăm lada guvernatorului orașului K?

– Tu ce crezi?

– Când mi-a zis de asta viceguvernatorul Velisarios și m-a întrebat dacă mă ofer voluntar, am fost imediat de acord și i-am spus că e tot ce-mi doresc, pentru că… n-o să te superi, ă?

– De ce să mă supăr?

A început să-mi explice, bâlbâindu-se și căutându-și mereu cuvintele, că acceptase atunci bucuros să părăsească orașul N, fiindcă se îndoia că o să mă țin de cuvânt, se temea să nu-l raportez până la urmă viceguvernatorului, ceea ce, de altfel, nu e exclus să fi făcut, numai că viceguvernatorul Velisarios se mulțumise să amâne pedeapsa din rațiuni necunoscute, dar imediat ce i-a propus să meargă voluntar, s-a convins că într-adevăr îl acoperisem, pentru că, firește, n-ar fi trimis niciodată într-o misiune atât de importantă o santinelă care fusese prinsă dormind în timpul serviciului.

– Ei, de vreme ce te-ai convins, puteai rămâne, i-am spus. Nu aveai de ce să te mai temi.

– Corect, numai că…

Iar nu își găsea cuvintele, nu știa cum anume s-o zică, însă în cele din urmă am priceput că se simțea foarte singur acolo, la fostul liceu, în vreme ce, dacă venea cu noi, ar fi avut un prieten, pe cineva în care să se încreadă, voia să spună, și în clipa aceea i-am aruncat o privire și am văzut în lumina slabă a lunii că roșise. Nu i-am răspuns, am răsucit o țigară și mi-am aprins-o (Lysimahos nu fuma).

– Ce crezi că e în ladă? m-a întrebat dintr-odată.

– N-am nici cea mai mică idee. Știu doar că în lada de lemn pe care ai văzut-o se află încă una, de metal, i-am răspuns.

– Sudată? m-a întrebat Lysimahos și vocea i-a tremurat.

– De unde știi? l-am întrebat.

– Am auzit lumea vorbind. Se zice că l-au pus pe Ioannis Kepesis să sudeze o ladă metalică și, după ce și-a terminat treaba, l-au executat, a răspuns Lysimahos.

– Era reacționar, am spus automat.

– Era unchiul meu. Fratele maică-mii, a spus Lysimahos, ca și cum și-ar fi cerut iertare. Reacționar, nu zic, însă era un om bun.

– Cum adică un om bun?

– Vreau să zic că n-a făcut rău la nimeni, a șoptit Lysimahos.

– Dar dacă era mai tânăr, ar fi luptat în rândul armatei guvernamentale și poate că te-ar fi înjunghiat la Podul de Piatră, i-am spus enervat.

– Corect, corect, altceva voiam să zic, a rostit hotărât Lysimahos. Voiam să te întreb ce se întâmplă atunci când faci ceva și nu e nimeni care să te ierte.

– Fii mai explicit, i-am spus.

– Uite, poftim, tu m-ai iertat că dormeam în post și e ca și cum nu s-ar fi întâmplat nimic.

– Nu s-a întâmplat nimic în sensul că n-ai fost pedepsit?

– Nu, nu știu cum să zic… În sensul că m-ai iertat. Însă, de exemplu, ce se întâmplă dacă ucizi pe cineva fără să vrei?

– Cum adică? Pentru că ai executat un ordin?

– Poate că și asta, nu știu, nu mi s-a întâmplat. Deși cred că, atunci când execuți un ordin, ai o justificare. Dar când ucizi pe cineva fără să vrei, întâmplător, dar tu ești de vină, când tu ai greșit?

– Dă-mi un exemplu!

– Eu l-am ucis pe Agathoklis, eu l-am aruncat în groapa cu var, a spus Lysimahos, ca un om care dârdâie de frig și brusc se hotărăște să se arunce în mare, în plină iarnă.

– Bați câmpii, i-am spus. Eram în casă, am auzit bufnetul și, când am dat fuga afară, te-am văzut stând printre răsadurile cu roșii, la cel puțin cinci metri distanță de groapă.

Probabil ca să-mi arate că nu bate câmpii, Lysimahos s-a apucat să-mi explice foarte calm că, la un moment dat, Agathoklis se plictisise să se tot aplece și să taie roșii, a lăsat coșul jos, s-a dus lângă groapă și se pregătea să-și aprindă o țigară, când Lysimahos, care nu avea coș, a început să-i paseze roșii și lui Agathoklis i s-a părut amuzant și le prindea în aer când cu o mână, când cu amândouă, în funcție de traiectoria fiecărei roșii, și Lysimahos i le arunca ușor, fiindcă erau și unele foarte roșii, pârguite, și se jucau așa râzând amândoi, până când, la un moment dat, i-a aruncat o roșie foarte mare și moale, care s-a spart imediat ce a tăiat-o, iar Lysimahos a strivit-o un pic în pumn și zeama a început să curgă, și tocmai cu roșia aia aproape tercită (nu știe ce-l apucase) s-a trezit să arunce în Agathoklis, ca și cum ar fi aruncat cu o piatră, de parcă voia să-l nimerească drept în mutră și să-l spoiască, și se întreba Lysimahos, deznădăjduit (își pierduse stăpânirea de sine odată ajuns în punctul ăsta al povestirii), și nu putea să-și explice din ce motiv aruncase așa cu roșia, iar Agathoklis, văzând-o că vine ca un proiectil spre el, a făcut instinctiv un pas înapoi, s-a lăsat pe spate, ferindu-și capul, a întins mâinile în față ca să se apere de roșie (să se apere de ea, nu s-o prindă), și

dându-se așa înapoi și lăsându-se pe spate, a alunecat pe marginea gropii și a picat cu totul, pe spate, în varul care încă fierbea, și de-asta murise Agathoklis, pentru că picase pe spate și varul îl acoperise imediat, sufocându-l, pentru că, dacă ar fi picat în picioare, groapa nu era foarte adâncă, o măsurase Lysimahos cu furca după ce-l pescuisem pe Agathoklis și îl spălam cu apă, i-ar fi ajuns varul cel mult la nivelul pieptului și poate că s-ar fi ales cu arsuri, e foarte posibil, însă s-ar fi putut prinde imediat de marginea gropii, i-am fi întins și noi mâna și l-am fi tras afară, în schimb, aruncându-i roșia aia aproape tercită, Lysimahos îl împinsese și-l făcuse să cadă cu spatele în var.

Lysimahos a tăcut și era evident că aștepta să mă pronunț.

– Nu-ți mai face sânge rău, i-am zis. Ai fost și tu de vină, desigur, însă și el a fost. Cine l-a pus să stea lângă var? Cine l-a pus să facă pe portarul pe marginea gropii? Dacă o luăm așa, atunci și eu sunt de vină că am propus să culegem roșii și v-am pus la treabă.

– Da, dar eu am aruncat cu roșia în el. Crezi că, în cădere, a apucat să mă ierte? O fi apucat să se gândească la ceva?

– Se zice că, atunci când pici de la etajul șase, apuci să-ți vezi întreaga viață ca într-un film. Poate că Agathoklis a apucat să-și vadă primele zile din viață sau poate pe ultimele. Nu te mai frământa. Hai culcă-te!

– Mulțumesc, mi-a spus Lysimahos și s-a urcat la loc pe platformă.

De unde să-mi închipui că aceasta avea să fie ultima mea discuție cu Lysimahos (din momentul acela încolo, până când a fost înțepat de scorpion, nu ne-am mai spus mare lucru), de unde să-mi închipui că tocmai a doua zi vorbele lui aveau să-mi vină în minte, în timp ce fumam lângă mormântul lui, și că aveau să mă apuce o tristețe și o amărăciune insuportabile, pentru că, de parcă n-ar fi fost îndeajuns tot restul, acum (de fapt, atunci, când ședeam și fumam lângă mormântul lui) era prea târziu să-i spun adevărul despre prima mea decorație (pe a doua o primisem, e adevărat, pentru că luptasem eroic la Grammos sau, cel puțin, asta a fost părerea generalului de brigadă Odysseas, care m-a admirat, după cum mi-a zis, eu mărturisesc că n-am făcut nimic deosebit în ziua aceea), însă prima decorație n-am meritat-o și, firește, nici acum n-o merit, pentru că nu eu am aruncat în aer depozitul lui Papavasiliou, cum îi spusesem lui Lysimahos, altcineva l-a aruncat în aer, cineva al cărui nume nu l-am putut afla, și nici Organizația nu l-a aflat vreodată, pentru că, dacă l-ar fi aflat, mi-ar fi luat decorația și i-ar fi dat-o acelui necunoscut și, în plus, m-ar fi exclus, acuzându-mă de înșelăciune, deși mult mai probabil e ca explozia depozitului să fi fost un accident, nimeni nu s-a prezentat ca să spună că detonase dinamitele, se pare că dinamitele explodaseră absolut întâmplător. În rest, tot ce îi spusesem lui Lysimahos era adevărat, nu am exagerat cu nimic când i-am povestit pe scurt activitatea mea în Cartierele Orientale, atunci când m-au înrolat în unitatea ELAS din oraș, unde m-au și avansat foarte rapid ca șef de echipă. Trecuserăm atunci la lupta armată, dețineam suficiente pistoale, chiar și puști și o mitralieră, și dădeam adesea scurte atacuri împotriva nemților și a colaboraționiștilor, coborând chiar și până în Pangrati, unde echipa lui Papavasiliou, care era fățiș de partea ocupantului, teroriza cartierul și ajunsese un fel de poliție paralelă, care făcea arestări, îi tortura și executa pe membrii EAM, iar faima lui Hristos Papavasiliou se răspândise foarte repede în toată Atena, pentru că fascistul de care zic acționa sub impulsul unei uri personale, răzbunându-și fratele, pe Kostas, executat de OPLA[25]. S-a întâmplat să aflu atunci că unul dintre oamenii de frunte ai lui Papavasiliou era

Yannis Diamantopoulos, care fusese coleg cu mine la liceu, așa că i-am propus Soldatului (care evadase din Akronafplia[26], devenise responsabil de partid al Mișcării Studențești, iar acum era comandant al forțelor de rezervă ELAS din Cartierele Orientale, însă porecla îi rămăsese, deși nu mai corespundea nici gradului, nici vârstei, dat fiind că trebuie să fi fost trecut de 40 de ani), i-am propus, deci, să mă duc să-l caut pe fostul meu coleg și să mă prefac că sunt, chipurile, anticomunist fanatic, să intru astfel în echipa lui Papavasiliou și să dau informații Organizației. Soldatul mi-a acceptat propunerea și, ca să fie absolut credibilă poziția mea anticomunistă, am regizat să fiu atacat de membrii ELAS, care m-au rupt în bătaie pe strada Hrysostomou Smyrnis, în prezența lui Yannis Diamantopoulos și a lui Yorgos Athanasiou. Au încasat-o și ei, firește, pentru că erau vreo zece membri ELAS, însă pe mine chiar m-au zvântat în bătaie, încât m-am plâns Soldatului, spunându-i că tovarășii făcuseră exces de zel. În orice caz, după bătaia aia Diamantopoulos și Athanasiou s-au convins complet că sunt de-al lor, i-au povestit lui Papavasiliou ce se întâmplase și am devenit și eu în scurtă vreme unul dintre oamenii lui de bază. Pentru că avea de gând să arunce în aer case ale eamiților, Papavasiliou le ceruse dinamite nemților, și tuturor ni s-a părut că e un plan bun și l-am aprobat încântați, fiindcă era evident că îi puteam provoca mari daune inamicului fără să avem ceva de pierdut. Din motive de securitate, dinamitele au ajuns ambalate în trei cutii mari din carton, care, chipurile, conțineau medicamente și care i-au fost predate, împreună cu alte medicamente, farmacistului Alexandros Dimitriadis, care era unchiul lui Papavasiliou și locuia în farmacie, într-o cămăruță, de fapt, chiar în spatele rafturilor cu medicamente, iar la mijlocul rafturilor de lemn era o ușă sau, mai degrabă, o deschizătură boltită deasupra și, ca să nu vadă clienții în cămăruța lui, Dimitriadis atârnase sfori cu mărgele, așa cum vezi, de obicei, la ușile frizeriilor, și puteai, așadar, să intri în cămăruța lui prin farmacie sau pe ușa din spate, care da în curte, trecând, în acest al doilea caz, printr-o bucătărioară. Din motive de siguranță pentru Dimitriadis, Papavasiliou trimitea în fiecare noaptea câte un om din echipa lui ca să doarmă în cămăruță și am petrecut și eu o noapte acolo, înarmat cu un parabellum, și am putut la un moment dat să iau, cu ajutorul unei bucăți de ceară, amprenta încuietorii, iar Soldatul a fost încântat când i-am adus ceara, l-a pus imediat pe lăcătușul Nikodimos să confecționeze o dublură a cheii, ca să putem, fie eu, fie altcineva, să intrăm pe ușa bucătăriei (însă mai bine eu, fiindcă, dacă se trezea Dimitriadis sau garda lui când aveam să deschid ușa, intrând brusc în cămăruță, ar fi fost derutați o clipă, neștiind ce să creadă, dat fiind că m-ar fi recunoscut și puteau să mă vadă în lumina așa chioară cum era a candelei electrice, care rămânea în permanență aprinsă în fața icoanei, și astfel eu, riscând mai puțin decât oricine altcineva, aș fi reușit să-i lichidez pe amândoi și să dau foc depozitului lui Papavasiliou când vom fi considerat că venise momentul potrivit). Așadar, după ce au fost depozitate dinamitele în farmacie, l-am anunțat imediat pe Soldat, adăugând „Ori acum, ori niciodată“, și a fost de acord și s-a decis să mă duc chiar în noaptea aia la depozit și să-l arunc în aer. În punctul ăsta, îi spusesem lui Lysimahos că, într-adevăr, m-am dus, am deschis ușa micii bucătării cu dublura pe care o aveam la mine, făcând cât mai puțin zgomot, însă, când am intrat în cămăruță, am văzut că Dimitriadis și gardianul lui (care se întâmpla să fie în noaptea aceea Yannis Diamantopoulos) se treziseră, iar Diamantopoulos s-a apucat să tragă în mine cu parabellumul, însă m-a ratat, și atunci eu i-am curățat pe amândoi, am aprins fitilul unei dinamite, estimând că o să detoneze în treizeci de secunde, am ieșit, am luat-o la fugă și

aproape imediat am auzit explozia care a aruncat în aer depozitul lui Papavasiliou. Același lucru l-am spus atunci și Organizației, și ăsta a fost motivul pentru care m-au decorat, transferându-mă totodată în Kokkinia[27]. (Firește, e un fel de-a spune că m-au decorat, pe vremea aia n-aveam cum să topim metal, și cine ar fi confecționat matrița, pe scurt, nu aveam atelier de bătut medalii, iar dacă am fi avut, l-am fi transformat în monetărie, să batem lire, ar fi fost mult mai practic.) În orice caz, este adevărat că mi-am primit atunci decorația simbolică, însă lucrurile nu s-au întâmplat deloc, dar chiar deloc așa cum le-am povestit lui Lysimahos și Organizației, pentru simplul motiv că, în noaptea aceea, înainte de a mă duce să arunc în aer farmacia, am trecut pe la casa unde se ascundea Soldatul și am discutat detaliile tehnice ale misiunii mele și Soldatul avea chef de vorbă, ceea ce se întâmpla foarte rar, și sărind astfel de la un subiect la altul, mi-aduc aminte că mi-a vorbit despre noroc, susținând că-i zicem noroc propriei ignoranțe și că, de exemplu, doi prieteni care se reîntâlnesc după douăzeci de ani într-un oraș străin spun „Ia te uită ce coincidență!", însă, dacă ar fi știut amândoi, sau măcar unul dintre ei, itinerariul urmat de celălalt, ar fi putut amândoi, sau măcar unul dintre ei, să prevadă că se vor întâlni exact în punctul în care se întâlniseră. Toată chestiunea stă, deci, în a cunoaște cât mai cuprinzător evenimentele și datele realității obiective, iar așa vom fi capabili să prevedem viitorul sau să sesizăm existența unor forțe care, deși invizibile, sunt reale, la fel ca acel astronom care stabilise existența unei planete necunoscute, invizibilă cu telescoapele din vremea aceea, prin observarea perturbațiilor în orbita unei planete cunoscute și vizibile, și calculase viteza de rotație a planetei invizibile, traiectoria ei și, în consecință, punctul în care va ajunge după un interval de timp x. Și am mai discutat despre oracole, iar Soldatul a observat că, dacă ar fi fost în locul lui Oedip, nu numai că nu s-ar fi orbit singur, ci i-ar fi spus lui Apollon că nu este vinovat cu nimic, de vreme ce el (Apollon) prevăzuse totul. Pentru că el îl osândise pe Oedip să-și ucidă tatăl și să se culce cu maică-sa, iar osânda aceea nu se întemeia pe absolut nicio învinuire. Da, îl osândise, să nu ne ascundem pe după deget, tot aia e „Fă ce-ți spun!" și „O să faci oricum ce spun eu", prezicerea lui Apollon echivalează cu un ordin, și era foarte firesc ca Oedip să se supună ordinului Lui, de vreme ce făcuse serviciul militar și învățase să asculte de ordinele superiorilor. (Până și Avraam acceptase să-și sacrifice fiul, de ce n-ar fi acceptat și Oedip să-și ucidă tatăl?) Că fusese o decizie și un ordin din partea lui Apollon e dovedit de faptul că, în cele din urmă, s-a făcut voia Lui. Oedip, deci, ar fi putut foarte bine să spună că fusese, pur și simplu, un executant. Însă, ce e și mai important e că ar fi putut să invoce faptul că făcuse tot ce i-a stat în puteri ca să nu-și ucidă tatăl (adică pe Polybos, pentru că pentru Oedip el era tatăl). Însă, e evident că, dacă s-ar fi supus atunci ordinului indirect, dar neechivoc al lui Apollon și l-ar fi ucis pe Polybos, oracolul nu s-ar fi împlinit. Prin urmare, ca lucrurile să se petreacă potrivit oracolului, adică voinței lui Apollon, era nevoie ca Oedip să ignore ordinul, trebuia să fie îngrozit la gândul că avea să-și ucidă tatăl cu propriile mâini. Atunci la ce bun să fie pedepsit așa cum fusese pedepsit? Doar pentru că avusese curajul să se opună îndemnului Lui insistent, refuzând să comită crima ordonată de El? Dar chiar și în cazul în care acceptăm că Apollon nu avea de gând să-l pedepsească pe Oedip, ci urmărea un alt scop, dacă acceptăm că, din motive numai de El știute, împlinirea oracolului era necesară pentru menținerea armoniei universale, că era și ea un detaliu nesemnificativ în cursul prestabilit al universului, că era, pe scurt, necesară și că, fără ea, s-ar fi năruit întregul edificiu pe care-l construiseră zeii cu pietrele

trecutului, prezentului și viitorului și, deci, dacă ar fi lipsit chiar și un fir de nisip, construcția ar fi încetat (așa cum decurge din premisă) să mai fie perfectă, atunci de ce, dimpotrivă, să nu fie răsplătit Oedip, de vreme ce, ucigându-și, chiar și inconștient, tatăl, adică pe Laios, executase de fapt ordinul lui Apollon și contribuise, în consecință, la consolidarea construcției, câtă vreme rezultatul fusese tocmai acela urmărit de zei?

Cam asta îmi zicea Soldatul în noaptea aceea și eu îl ascultam cu atenție și interes, nu mă așteptam, recunosc, să-l preocupe astfel de subiecte, îl ascultam și, spre final, am început să mă uit la ceas, pentru că hotărâserăm ca explozia de la farmacie să aibă loc la ora unu noaptea și, la un moment dat, mi-am dat seama că-mi rămăsese ceasul în urmă, uitasem să-l întorc, probabil, și l-am întrebat îngrozit pe Soldat cât e ceasul și era deja unu și douăzeci. Soldatul s-a blestemat singur că se lăsase prins de „trăncăneli prostești“ și mi-a spus să mă grăbesc. Am coborât pe Pangrati aproape alergând și, când am ajuns la o distanță de vreo patru străzi de farmacie, am auzit o explozie, m-am apropiat încă un pic, m-am asigurat că sărise în aer depozitul lui Papavasiliou și am luat-o la fugă, pentru că dintr-un moment într-altul nemții puteau încercui zona. N-am aflat niciodată ce anume se întâmplase, versiunea cea mai probabilă e că în noaptea aceea izbucnise un incendiu în bucătărioara lui Dimitriadis (pentru că suferea de tuse cronică și avea obiceiul să se scoale noaptea și să-și facă o infuzie de tei, care îi mai alina gâtul, și deci, în timp ce-și pregătea infuzia, punând, să zicem, spirt în lampă, fără să stingă fitilul, poate că luase foc bucătărioara sau poate că, pur și simplu, se răsturnase din senin lampa și spirtul aprins se scursese din ea și ajunsese până la cele trei cutii de carton cu dinamite, care fuseseră depozitate chiar cu o zi înainte în bucătărioară, iar dinamitele explodaseră, nu știu cum se petrecuseră lucrurile, eu însă am văzut flăcările reflectându-se în geamurile vitrinei).

În ziua următoare, Soldatul m-a felicitat călduros pentru reușită și eu l-am lăsat să mă laude, am acceptat și decorația, n-am spus nimănui până acum adevărul, nici măcar lui Lysimahos, la asta mă gândeam în timp ce ședeam lângă mormântul lui și îmi răsuceam o țigară cu tabachera automată.

Miercuri, 15 noiembrie 1949

M-am întrerupt zilele trecute tocmai când aminteam de tabachera mea automată, pentru că ajunsesem într-un punct critic (pentru mine) și a fost cât pe ce să mă las dus de val și să merg mai departe fără să mă fi gândit prea bine dacă trebuia la urma urmei să risc, caz în care trebuia (dacă mergeam mai departe) fie să șterg o frază, fie să rup foaia de hârtie (nu că n-aș fi putut face și una, și alta, deja m-am convins că nu vă interesează nici ștersăturile, nici foile care ar putea să lipsească, am făcut experimentul și știu, însă mi-am zis să respect până la sfârșit regulile jocului, chiar dacă miza este mare și-mi stabilesc singur regulile) și deci, m-am întrerupt la timp, ca să pot cugeta din nou la problema mea, și chiar așa am făcut, iar acum iată că m-am hotărât să-mi risc viața și să mărturisesc că nu în tabachera automată se află „cartea mea de vizită“, ci e încă la mine, ascunsă în bandaj, un pic mai sus de încheietura mâinii stângi, și mi-e indiferent, da, puțin îmi pasă dacă mărturisirea mea va atrage după sine pedepsirea celor doi gardieni care mi-au făcut atent și extrem de minuțios percheziția corporală, dezbrăcându-mă la pielea goală și cercetându-mi metodic toate hainele, inclusiv chiloții, opincile, iar unul dintre ei a verificat fiecare cusătură a cămășii, apoi i-a dat-o celuilalt, ca s-o verifice și el, au privit pânza în lumină, să vadă dacă nu cumva notasem ceva pe ea, și au trecut așa și sacoul, și pantalonii, și chiloții, și opincile prin mâinile amândurora, până și pălăria de paie au cercetat-o cu atenție (și nu știu cine venise cu ideea și ce se urmărea, însă cert e că m-au coborât la subsol și am străbătut coridoarele cotind ba la stânga, ba la dreapta, până când am ajuns la celula asta, m-au coborât, deci, după ce m-am îmbrăcat la loc, și nu știu de ce, însă mi-au spus să-mi pun și pălăria de paie, iar acum o am aici și nu-mi folosește la nimic, desigur, și doar o singură dată mi-am pus-o, într-o dimineață, când m-am așezat cu spatele la zid, în vârful picioarelor, în fața ferestrei cu gratii, în momentul în care pe perete cobora pătratul luminos, și m-am prefăcut că mă feresc să nu mă ardă soarele, dar ce soare să intre aici prin fereastra asta mică, și mi-am scos furios pălăria de paie și am aruncat-o într-un colț, și tot acolo e și acum, răsturnată cu borurile în sus) și au verificat totul pe îndelete, în timp ce eu așteptam gol, în picioare, și nu știam unde să-mi țin mâinile, în special mâna stângă bandajată, nu știam cum să-mi țin mâinile, ca să nu li se pară nefirească poziția mea, și am început să mă scarpin, ba chiar m-am apropiat de masă, am luat tabachera automată, cu intenția vădită de a răsuci o țigară, însă unul dintre gardieni mi-a zis că nu mai am dreptul să mă ating de bunurile confiscate, pe scurt, în ciuda stingherelii, nu mi-am ascuns deloc mâna stângă (de exemplu, ținându-mi mâinile la spate, chipurile, cu inocență), dar cei doi gardieni n-au remarcat până la urmă bandajul, poate pentru că era foarte curat, schimbam tifonul în fiecare zi și îl schimbasem din nou cu puțin înainte să intru în orașul K, astfel că e posibil să fi crezut gardienii că rana îmi fusese bandajată de medicul militar din orașul K și, deci, bandajul nu trezea nicio suspiciune, oricum nu l-au remarcat, și tifonul (care acum firește că s-a murdărit) continuă să-mi protejeze rana inexistentă, iar în bandaj se află, împăturită în patru, foița de țigară pe care am găsit-o fără nimic pe ea când am deschis pliculețul de la generalul de brigadă Odysseas, pe care însă (pe foița de țigară) s-a dovedit că era un mesaj codat, scris cu cerneală simpatică, și n-aș fi aflat asta niciodată (unde să găsesc substanța specială care să-l dezvăluie?), n-aș fi aflat niciodată ce conține dacă n-ar fi fost Rena, sora lui Haris, Rena din cauza căreia mă dăduse afară Alekos, atunci când s-a pus problema „Tu ce-ai face dacă ai fi

Biroul Politic?“, Rena pe care, chipurile, n-am mai revăzut-o de atunci, așa cum am susținut, însă adevărul e că, în august 1948, când mă pregăteam să urc în munți și așteptam să mi se aducă buletinul fals, a venit să mi-l aducă Rena (comițând, desigur, o imprudență, încălcând toate măsurile de siguranță, pentru că sarcina ei era să plastografieze buletine și orice alte documente sau hârtii erau de trebuință Partidului, asta era specialitatea Renei, și trăia, desigur, clandestin – dar nu eram și eu clandestin și totuși trecusem pe la atelierul Natașei Ivanovna și îi lăsasem cele 300 de drahme pentru Alekos, care era în exil, și când mi le-a înapoiat, am trimis-o pe Rena să le recupereze, ea era fata la care m-am referit mai sus), în orice caz, a venit Rena, deci, și mi-a adus buletinul fals, deși nu era treaba ei să-l aducă în persoană, însă mă recunoscuse în fotografia pe care i-o dăduseră s-o lipească pe buletinul fals și l-a convins pe omul de legătură să-i spună adresa mea, susținând că are să-mi anunțe ceva foarte important, că era absolută nevoie să mă vadă pentru o chestiune sută la sută personală, l-a convins pe omul de legătură, și Rena nici măcar nu l-a mințit, a venit într-adevăr să-mi spună că toată povestea aia din ziua în care mă gonise Alekos, tot ce spuseseră ea și Alekos și atitudinea lor față de mine și felul în care puseseră amândoi problema erau, toate, un „capriciu copilăresc“, și eu eram cel care avusese dreptate, pusesem bine problema atunci, chiar dacă îi vorbisem cu duritate, procedasem bine atunci, și și-a dat seama singură mai târziu și mi-a urmat sfatul, adică a lucrat dublu și chiar triplu pentru Organizație, oferind tot ce nu mai putea oferi fratele ei împușcat, și îmi spunea toate astea cu înflăcărare, iar eu o ascultam și mă gândeam că, în toți anii ăștia, se maturizase brusc (sau, mai degrabă, trecuseră anii și acum vedeam că are o gândire matură, un trup matur, adică nu mai era fata băiețoasă pe care o știam eu, deși nu se îngrășase mai deloc) și absolut pe neașteptate, nu știu exact cum, adică nu-mi amintesc, mi-e imposibil să-mi amintesc cum ne-am trezit îmbrățișați, nu mi-amintesc care dintre noi a făcut primul pas (pentru că stăteam unul în fața celuilalt, în picioare, la o distanță de doi-trei pași, stătuserăm la început oarecum formal, ca niște vechi cunoștințe, cu destulă reținere din partea mea, pentru că nu uitasem că și ea mă alungase din casa lui Alekos, aprobând chiar și tacit verdictul lui: „Poți să pleci“), nu mi-aduc aminte care dintre noi s-a apropiat de celălalt, e posibil ca amândoi să fi făcut gestul spontan de a ne îmbrățișa, ca atunci când întâlnești pe stradă, după mulți ani, un prieten, în special un prieten pe care îl credeai pierdut și îl regăsești, și eu o regăsisem pe Rena (pentru că, într-adevăr, o pierdusem, deși nu-mi dădusem seama, și pricepeam lucrul ăsta abia atunci, când o regăsisem) și am convins-o pe Rena, nevasta mea, să urce cu mine în munți și am făcut călătoria împreună, având la noi documente și buletine false (de fapt, când zic „împreună“, vreau să zic că am mers cu același autobuz, dar ne-am prefăcut că nu ne știm), și după ce am ajuns în zona ocupată de Armata noastră populară, ne-am continuat călătoria, de data asta, chiar împreună și am ajuns în satul Kydonies, unde se născuse Rena și unde tatăl ei fusese președintele comunității, lăsând o bună impresie în urma lui, astfel încât Partidul a considerat potrivit ca Rena să rămână în Kydonies și să activeze în special în organizațiile de femei, fără însă a renunța la falsificarea de acte („Sunt as în meseria asta“, mi-a spus râzând), pentru că era nevoie mereu de documente false pentru cei care coborau în misiuni speciale la Atena, și Rena s-a instalat atunci în casa părintească, pe care o construise străbunicul ei, o casă cu două etaje, cu grădină de zarzavaturi, fântână și grajd, care era gol și părăginit când am ajuns noi, și am plecat după două zile și am lăsat-o acolo singură în casa mare, și de cum am ajuns la brigada lui Odysseas i-am trimis o scrisoare și mi-a

răspuns imediat, dar după aceea i-am tot trimis scrisori cu fiecare ocazie (din cauza luptelor și a deselor deplasări ale trupelor, poșta nu prea mai funcționa normal), îi scriam când puteam, dar Rena nu răspundea, scrisorile nu mi se întorceau, deci trebuie să le fi primit, deși rar se întorceau scrisorile, iar expeditorii aflau de la alții că destinatarii fuseseră uciși sau (mai rar) muriseră, nu mi-e ușor să-mi amintesc de îngrijorarea și zbaterea prin care am trecut atunci, cu toate astea continuam să sper, în ciuda tuturor semnelor, și când am ajuns în orașul N, i-am trimis două scrisori de la fostul liceu, dar tot n-am primit răspuns, până când am pornit la drum cu lada și acum era, desigur, imposibil să-i mai scriu, însă când am început să coborâm spre Kydonies (vezi harta nr. 2), înțelegeți, desigur, cum trebuie să mă fi simțit, cu ce nerăbdare așteptam de fiecare dată mesajul Cartierului General, cât îmi sporeau de fiecare dată speranțele că va da norocul peste mine și vom trece noaptea prin Kydonies, când aș fi găsit poate vreun prilej să dau fuga până la casa Renei sau măcar să întreb pe careva, să aflu dacă trăiește sau a murit, și starea asta de neliniște și așteptare plină de speranță a devenit și mai intensă din ziua în care l-am executat pe Maior și am avut voie să studiem harta militară (pentru că, până atunci, știam vag că ne apropiem de Kydonies, mi-o spusese Lysimahos, l-am întrebat pe un ton indiferent, chipurile, fără să-i dau alte explicații), însă de când am început să studiez harta militară și vedeam că ne tot apropiem de Kydonies, înțelegeți în ce stare mă aflam în zilele acelea și, în special, atunci când am ajuns la Templul Demetrei, moment în care, dacă ne anunța Cartierul General să o luăm la dreapta (de fapt, noi deja o luaserăm la dreapta și merseserăm aproape trei sute de metri, pentru că se trezise atunci Stamatis să vadă Nimfa Abarbaree, și am trimis de la Templul Demetrei mesajul „Cotitură Templul Demetrei“, iar Cartierul General ar fi putut să ne ordone „Cotitură Kastro prin Kydonies“, moment în care, dat fiind că ne aflam – în principiu – la cotitura spre Templul Demetrei, ar fi trebuit să facem dreapta, să trecem pe la ruinele Templului – tot în principiu – și să ne îndreptăm spre cotitura ce ducea la Kastro, prin Kydonies, asta voiam să spun când am zis că era posibil să primim ordin de la Cartierul General să facem dreapta, iar dacă se întâmpla așa, era posibil să trecem prin Kydonies – nu era obligatoriu, ca să spunem adevărul, fiindcă se putea și să ocolim satul), în orice caz, cât timp am așteptat mesajul Cartierului General, inima îmi bătea cu putere, ordinul însă a fost „Cotitură Lykovrysi prin Myloi“ și am plecat, luându-l cu noi pe paznicul muzeului, și s-a întâmplat tot ce s-a întâmplat, și când am ajuns la cotitura dinspre Lykovrysi, am primit ordinul „Cotitură Kastro“, adică am început un al treilea ocol și toți ceilalți s-au arătat nemulțumiți și m-am prefăcut și eu că sunt nemulțumit și înjuram pe față Cartierul General în vreme ce mă bucuram văzând că ne apropiem pe altă cale de Kydonies și, când am ajuns la cotitura spre Kastro, am așteptat, ah, numai eu știu cum am așteptat mesajul și, când l-am auzit pe Stamatis că zice „Cotitură Templul Demetrei“, când am priceput că urma să ocolim Kydonies, că aveam să trecem pe lângă sat la foarte mică distanță, mai că mi-a venit să-i explic lui Stamatis problema mea, să-i cer permisiunea să mă reped până în sat, dar n-am îndrăznit, și dacă ar fi vrut, tot nu era posibil să mă lase, ce-ar fi spus ceilalți, nu era cu putință să încalce Stamatis „Regulamentul deplasării“, și am luat-o pe câmpuri și am ajuns la un povârniș, și am uitat și de hățuri, și de cai, în timp ce mânam primul car, și priveam spre dreapta, mă uitam după sat, de fapt, după acoperișul casei părintești a Renei, singurul acoperiș care avea o roză a vânturilor înfiptă într-un par înalt, și am trecut, deci, pe lângă Kydonies și am ajuns iar la Templul Demetrei, unde Haralambos Stratis s-a cățărat pe coloană și a rămas

mort din senin pe capitel, iar medicul locotenent Roviros s-a urcat pe frânghia din afara templului, a constatat decesul, a împins cadavrul jos, pe pardoseala de marmură, și atunci n-am desfăcut frânghia, cum am susținut, n-am strâns-o, ci i-am spus lui Stamatis că ar fi păcat să pierdem un post de observație atât de bun, ar fi putut să se urce unul dintre noi, eu, de pildă, de ce nu, mă ofeream bucuros, și Lysimahos n-ar fi avut nimic împotrivă să facă primul tura de cinci ore (am propus ca turele să fie de cinci ore, de la opt la unu, prima, și de la unu la șase, a doua, ca să nu ne ia locul altcineva în tura de la coloană) și, deci, la ora unu să-l înlocuiesc eu pe Lysimahos, și Stamatis a fost de acord cu propunerea mea și, într-adevăr, Lysimahos s-a urcat pe coloană, ca să facă de pază de la opt la unu, însă eu nu l-am înlocuit la ora unu, mă înțelesesem cu el, și Lysimahos a acceptat să mă acopere și n-a spus nimănui că m-am întors în jur de ora trei din Kydonies, unde am găsit-o pe Rena, și mă hotărâsem să risc, mai întâi, pentru că era evident că nu mi s-ar mai fi ivit vreodată un astfel de prilej (fiindcă, desigur, era foarte puțin probabil să facem pentru a doua oară același ocol), în al doilea rând, pentru că, fiind doar două ture și ambele de câte cinci ore, Lysimahos putea să mă acopere chiar și în situația în care m-aș fi întors cu puțin înainte de revărsatul zorilor, de vreme ce n-ar fi existat un alt sergent de schimb care să-mi constate absența (dacă mă întorceam când se lumina de ziuă, cineva tot ar fi putut să mă vadă, însă, în întuneric, chiar și în cazul în care m-ar fi observat o santinelă de la sol, m-aș fi justificat zicând că am coborât de pe coloană pentru treaba mare), iar în al treilea și cel mai important rând, pentru că, înainte chiar de a fi instalat triunghiul cu laturi aproape egale, nu m-am putut abține și i-am zis totul lui Lysimahos (că soția mea se află în Kydonies) și Lysimahos, care petrecuse numeroase veri în Kydonies, în casa unchiului său, Hristos Kepesis, care era și șeful gării locale (fratele lui Ioannis Kepesis, care fusese executat în uniformă și cu ochelarii de sudor la ochi), ceea ce, firește, făcea ca Lysimahos să cunoască în amănunt zona (și că tot veni vorba, Lysimahos ne sfătuise să folosim bacul, nu paznicul muzeului, cum am susținut mai sus), și-mi spusese, deci, Lysimahos, în al treilea și cel mai important rând, că linia de cale ferată locală trecea foarte aproape de Templul Demetrei, cel mult un sfert de oră de mers pe jos, și că, dacă urmam calea ferată, mergând printre linii, aș fi scurtat drumul și, dacă aveam noroc, aș fi putut găsi unul dintre vagonetele alea manuale folosite de muncitori ca să se deplaseze pentru lucrările de întreținere, și nu exista riscul unei ciocniri, pentru că în regiunea ocupată de Armata noastră populară, trenurile încetaseră să mai circule din mai, din cauza lipsei de cărbune, și, firește, dacă găseam un vagonet, aș fi câștigat mult timp, aș fi putut chiar să mă întorc înainte să-și termine Lysimahos cele cinci ore din tură, și într-adevăr, am găsit un vagonet și m-am deplasat pe linia de cale ferată folosindu-mă de manivela perpendiculară și ținând torța în mâna stângă (luasem cu mine un ciomag, benzină și o cămașă a unui camarad otrăvit cu cianură și mă deplasam rapid cu vagonetul, ținând torța în mână, așa că, și dacă mă vedea careva, n-ar fi bănuit nimic, de vreme ce eu însumi îmi anunțam prezența cu torța, ca și cum aș fi spus „Mă vedeți, aici sunt, nu fac nimic ilegal, merg în văzul tuturor cu vagonetul, sunt în misiune specială sau execut un ordin, transmit pe o cale cât mai rapidă un mesaj urgent“) și așa a fost, nimeni n-a strigat să mă opresc, nimeni n-a tras în mine și, în felul ăsta, am ajuns în gara din Kydonies, am stins torța, gara era pustie, abandonată, nu știu dacă mai locuia acolo Hristos Kepesis, șeful gării, am avut impresia că s-a deschis, apoi s-a închis o fereastră întunecată, poate că se uitase careva, dar n-a zis nimic, și am mers pe străduțele înguste ale satului, nu m-am întâlnit cu nimeni, am

intrat în grădină, am trecut pe lângă fântână, am urcat pe scara exterioară de lemn la etajul al doilea, unde știam că stătea Rena (îi plăcea, îmi spusese, să șadă noaptea în balconul îngust și acoperit), însă n-am găsit-o acolo pe Rena, deși nu trebuie să fi fost nici măcar ora zece, doar de fotoliul ei din rafie am dat în balcon, și am deschis imediat ușa balconului, fără să-mi pese că făcea zgomot balamaua, și am văzut-o pe Rena stând în picioare, în cămașa ei de noapte lungă și albă (probabil că se ridicase din pat și stătea acolo și mă privea fără să scoată un cuvânt și nici n-a țipat, nici n-a dat să se apere, asta înseamnă că mă recunoscuse, însă n-a spus nimic, nu s-a mișcat din loc, nu-i vedeam bine fața, deși luna era deja pe cer, iar cele două ferestre mari ale camerei de pe colț nu aveau perdele), Rena acolo în picioare și am făcut un pas, pe al doilea și pe al treilea, apropiindu-mă de ea, șoptind „Eu sunt", iar atunci ea și-a ridicat mâna dreaptă și la început am avut impresia că mi-o întinde ca să-mi strângă mâna în chip de salut (incredibil!), dar nu, a ridicat-o și mai sus, ca și cum ar fi vrut să mă respingă, am văzut palma întoarsă spre mine, însă continua să tacă, iar atunci m-am apropiat de ea încet, ca și cum n-aș fi vrut s-o sperii, i-am dat la o parte mâna dreaptă, care mă respingea din capul locului, am îmbrățișat-o și, în clipa aceea (de fapt, ce spun sau, mai degrabă, ce mă pregăteam să scriu nu s-a întâmplat în aceeași clipă în care am îmbrățișat-o), nu, nu mi-am dat seama în clipa aceea, preocupat cum eram să-i sărut chipul, să-i mângâi, mai curând, cu buzele obrajii, ochii închiși, fruntea, lăsând gura pentru mai târziu, cercetându-i cu buzele chipul, încercând să mi-l amintesc după atingere, până când buzele mi-au alunecat ușor spre obrazul ei stâng, au ajuns la capătul buzelor, i le-am dezmierdat, cu o mișcare orizontală buzele mele i-au dezmierdat gura, și atunci, da, exact în clipa aceea, în care gura i se încăpățâna să rămână închisă, în clipa aceea mi-am dat seama că Renei îi lipsea brațul stâng, mâneca de la cămașa de noapte era goală, brațul îi era retezat puțin mai jos de umăr, și nu știu ce mi-a venit, nu știu exact cum s-a întâmplat, probabil că i-am prins cu ambele mâini decolteul cămășii de noapte și i-am smuls-o, oricum am început să-i sfâșii cămașa de noapte subțire, zici că era o pânză de păianjen, și nu știu dacă-mi doream trupul ei gol în clipa aceea sau dacă voiam să-i văd mâna amputată, în orice caz am dezgolit-o pe Rena făcându-i bucăți cămașa de noapte (nu purta nimic pe dedesubt), am făcut trei pași înapoi, posibil chiar patru, și am stat așa s-o privesc, goală cum ședea dinaintea mea, foarte albă în lumina lunii, cu mâna dreaptă acoperindu-și pubisul, ca o Abarbaree de ghips, și m-am gândit atunci că aș fi putut scoate pistolul din traistă și să țintesc mâna ciuntă a Renei (atât de calm eram) și să nimeresc la fix, adică să-i zgârii cu glonțul pielea, cinci-șase degete mai jos de umăr, și Rena tot nu s-ar fi mișcat, n-ar fi fost speriată de împușcătură, n-ar fi simțit cum trece glonțul razant, abia atingându-i pielea, ar fi rămas nemișcată, așa cum stătea și acum, lăsându-mă să-mi pironesc privirea asupra brațului amputat, să țintesc cu privirea exact în locul în care aș fi țintit cu pistolul, puțin mai jos de curbura umărului, lăsându-mă să fac asta, de parcă ar fi știut că acolo țintesc neabătut cu privirea, acolo țintesc pentru că nu vreau să-mi cadă privirea pe brațul ei ciunt, nu-i permit privirii mele să alunece mai jos de umăr, nu, nu-i permit acum privirii să alunece așa cum i-o permiteam pe vremuri și aluneca până la cot și de acolo spre antebraț, spre încheietura mâinii și spre degete, privirea mea urmărea conturul trupului ei gol, trasându-i dintr-o singură mișcare, dintr-o singură privire trupul, spunându-i Renei să rămână nemișcată, să pozeze, așa cum îi spuneam râzând, ca s-o desenez cu privirea, de vreme ce niciodată n-am fost în stare să trasez o linie mai de Doamne-ajută, nici cu creionul, nici cu cărbunele (cred că eram în clasa a

V-a de gimnaziu, ședeam ca întotdeauna lângă Hristoforos, în sala de desen, și desenam un meandru din ghips, rotund, și profesorul a trecut printre noi și n-a găsit nimic de îndreptat la desenul lui Hristoforos, Hristoforos însă n-a fost deloc mulțumit, a întors coala pe partea cealaltă și a desenat la repezeală, aproape furios, aș zice, cu mișcări ferme și arcuite ale mâinii a desenat trei cercuri care se intersectau, și în momentul ăla a sunat clopoțelul și Hristoforos a mototolit hârtia, a aruncat-o, a coborât în fugă treptele de lemn ale amfiteatrului, împingându-se cu coatele ca să prindă rând și să fie printre primii care cumpără covrigi cu brânză de la bătrânul intendent, și eu am luat de jos coala, am netezit-o și am împăturit-o în patru, iar când am ajuns acasă, am luat imediat compasul, am identificat centrul cercurilor prin metoda bine cunoscută și am constatat că cele trei cercuri ale lui Hristoforos erau perfecte, creionul compasului urma fidel circumferința trasată de Hristoforos și la primul, și la al doilea, și la al treilea cerc, în toate punctele, unul câte unul, însă pe măsură ce mă uitam la ele, îmi lăsau impresia unor cercuri imperfecte, ca și cum ochiul meu ar fi distins o diferență infimă, așa că, folosindu-mă de același compas, am trasat pe o altă coală trei cercuri cu exact aceleași raze, intersectându-se în același fel, și m-am convins că exista într-adevăr o infimă, dar vizibilă diferență, și m-a apucat atunci o încăpățânare, o obsesie să-mi dau seama ce se întâmplă și am luat alt compas, dintr-alea care se folosesc la măsurarea distanțelor, un compas cu ace la ambele capete, și am constatat că acul mobil, cel care verifica punct cu punct lungimea razei, nu ajunge întotdeauna exact pe linia groasă făcută cu creionul de Hristoforos, ci există puncte unde ajunge în exteriorul conturului și altele unde ajunge în interiorul conturului, și verificând mai atent punctele, am constatat că punctele din afară și cele dinăuntru nu sunt întâmplătoare, cele exterioare reprezintă doi poli, adică sunt diametral opuse și între ele este o distanță cu diametrul D1, iar cele din interior sunt și ele diametral opuse și între ele este o distanță cu diametrul D2, și examinând diametrele D1 și D2, am constatat că se intersectează perpendicular și, prin urmare, cercurile lui Hristoforos nu sunt perfecte, ci elipsoidale, fiind desenate cu două raze, dintre care una este r și cealaltă r + l, unde „l" este grosimea liniei trasate de creionul lui Hristoforos și, prin urmare, cercurile desenate de mână nu aveau perfecțiunea celor trasate cu compasul, însă se eliberaseră de imobilitatea și încremenirea pe hârtie și căpătaseră propria mișcare, invizibilă, desigur, dar nu mai puțin reală, ca și cum s-ar fi rotit în jurul propriului ax, și tocmai datorită acestei rotații de care zic, erau turtite imperceptibil la poli, deosebindu-se imperceptibil de cercurile perfecte, la fel de imperceptibil pe cât se deosebește pupila ochiului de un cerc perfect), dar în clipa aceea știam că, dacă lăsam să-mi alunece privirea, ea ar fi ajuns ceva mai jos, în gol, privirea mi s-ar fi prăbușit, refuzând s-o ia la stânga, refuzând să-i traseze brațul amputat, și m-am răsucit brusc, i-am întors spatele Renei și i-am spus că se poate îmbrăca și am rămas acolo ascultând pașii desculți pe podeaua veche de scândură, care scârțâia oricât de ușor ai fi călcat pe ea, am auzit-o că aprinde lampa cu petrol, o lampă mare din bronz, de pus pe masă, care avea un abajur de sticlă înflorat, și când m-am întors din nou spre ea, am văzut-o pe Rena șezând goală-goluță pe un fotoliu de rafie, cu subțioara stângă sprijinită de spătarul fotoliului, cu brațul stâng (fostul braț) atârnând în spatele spătarului (așa cum obișnuia să șadă la Atena), cu sânișorii țepeni, împinși în sus, în față și ușor spre stânga de poziția corpului, ședea acolo de parcă își găsise cea mai comodă poziție, picior peste picior, ca și cum era îmbrăcată și discuta cu mine, iar discuția se întrerupsese pentru o clipă, trupul îi era alb, firește, nu era bronzat, dar avea o

albeață vie, o albeață devenită ușor rozalie în lumina lămpii, și era ca și cum am fi continuat o discuție deja începută, mă întreba cum de sunt în haine civile, m-am temut să nu-i fi trecut prin minte că dezertasem, i-am spus că-mi fusese încredințată o misiune specială, „Ție personal?“ m-a întrebat, iar eu am ezitat, nu trebuia să dezvălui secretul, „Faci parte din echipa care transportă lada?“ am auzit-o spunând, și acum ce mai aveam de ascuns, m-am gândit, oricum știa, așa că am recunoscut, i-am spus pe scurt cum îl judecaserăm și executaserăm pe Maior, am adăugat că acum suntem cu toții la curent, aprobăm mesajele pe care le trimitem, studiem harta militară, i-am zis că descoperisem un pliculeț în buzunarul Maiorului și că în pliculeț se afla o foiță de țigară, care, bănuim noi, este un bilet scris cu cerneală simpatică, și aș vrea, dacă putea, să ne ajute s-o citim, de vreme ce avea diverse substanțe speciale și se pricepea la astfel de lucruri, și mi s-a părut că deslușesc un licăr de bucurie în ochii ei, ca și cum i-ar fi plăcut că nu venisem special pentru ea, ci și pentru o sarcină de partid (pentru că i-am amintit, desigur, că rezoluția Plenarei din 29 august sublinia, printre altele, nevoia epurării dogmaticilor din rândurile noastre și, prin urmare, condamnându-l pe Maior, nu făcuserăm altceva decât să executăm un ordin al Partidului), deși poate că în clipa aia n-o preocupau prea mult treburile Partidului, e posibil să se fi gândit că nu venisem doar ca s-o văd și, prin urmare, aveam să uit mai ușor de brațul ei ciunt (și, ca să fiu cu totul sincer, nu sunt sigur că mi-aș fi asumat toate riscurile alea dacă n-ar fi trebuit să descifrez „cartea mea de vizită“), oricum, fapt e că mi-a cerut imediat biletul, a ținut un pic foița de țigară deasupra sticlei lămpii, nimic, nu se vedeau cifre, deci, biletul nu era scris cu lămâie, încercase pentru orice eventualitate, mi-a spus, deși știa, desigur, că sucul de lămâie era o cerneală simpatică pe care o foloseau exclusiv – sau aproape exclusiv – deținuții, a traversat încăperea, a scos din șifonier câteva sticluțe, mi-a spus să desfac foița pe masa din lemn de nuc, ținând-o apăsat de margini, ca să stea întinsă, și cu o pensulă micuță, ca cele folosite de femei pentru vopsitul unghiilor, a uns foița cu lichidul din primul flaconaș (fără niciun rezultat), din al doilea, din al treilea (și de data asta fără niciun rezultat), până când, cu substanța din cel de-al patrulea flaconaș a făcut să apară cifrele, negre, de parcă ar fi fost scrise cu tuș chinezesc, și m-am apucat să le examinez acolo, pe loc, și ăsta a fost unul dintre motivele pentru care am întârziat, luând locul lui Lysimahos pe coloană pe la trei dimineața, iar un alt motiv a fost acela că n-am găsit nici vagoneta, nici torța la gară, cineva le luase, și m-am văzut nevoit să mă întorc la Templul Demetrei mergând pe jos, de fapt, alergând, sărind de pe o traversă pe alta, cu toate astea am întârziat, însă lui Lysimahos nici nu i-a trecut prin minte să se plângă, ba dimpotrivă, s-a bucurat la culme când i-am spus că soția mea trăiește și că e bine, mă asculta zâmbind în timp ce mă pregăteam să mă cațăr pe frânghia înclinată, zâmbea Lysimahos ca atunci când rămăseserăm doar noi doi și am oprit să ne odihnim sub măslinul bătrân, și nu Lysimahos se întinsese, așa cum am susținut, ci doar eu mă întinsesem pe jos, sprijinindu-mi capul de trunchiul măslinului și găsind o poziție cât mai comodă pentru brațul drept pe bulgării de pământ, în timp ce Lysimahos stătea așezat lângă opinca mea dreaptă, și discutam zicând că mai e puțin și ajungem în orașul K, și Lysimahos zâmbea, iar umbra pălăriei de paie îi tremura, mi-aduc aminte, pe buze și, la un moment dat, am văzut că privirea îi încremenește în dreapta brațului meu drept și chiar în secunda următoare l-am văzut pe Lysimahos că sare în picioare, face un plonjon ca de portar, cu mâinile întinse în față, și l-am auzit în aceeași clipă strigând „Scorpion!“ și prăbușindu-se lângă mine, ca să prindă în mâini un bulgăre mare

de pământ, și totul s-a petrecut așa de brusc și de rapid, că n-am apucat nici măcar să mă ridic în capul oaselor, doar am întors capul în dreapta și Lysimahos era deja căzut lângă mine, pe burtă, cu mâinile întinse înainte, ținând în pumni bulgărele de pământ, cu capul între mâinile întinse, cu fața în țărână (pălăria îi căzuse și se rostogolise alături), și înainte să apuc să spun sau să fac ceva, Lysimahos s-a întors spre mine, ridicând un pic capul, astfel încât umărul meu drept îi ajungea în dreptul bărbiei, și era foarte palid la față și gura i se strâmbase de durere, dar în schimonoseala aceea i se putea citi limpede zâmbetul mândru, Lysimahos mi-a zâmbit, îmi aduc aminte, și-a scos cu mâna stângă doza de cianură din buzunar, a înghițit-o, iar capul i-a picat la loc între mâini, cu fața deja prăfuită la pământ, înainte să apuc să reacționez, și singurul gând care mi-a trecut prin minte în clipa aia a fost să mă ridic și să iau poziția de drepți, să-l salut milităreşte, și mă tot gândeam la asta, dar am rămas nemișcat în locul în care eram, și mă vedeam ridicându-mă și luând poziția de drepți și apoi mă vedeam cum mă ridic, cum mă aplec, cum îmi ridic pălăria de lângă măslin (o scosesem în timp ce discutam cu Lysimahos și o lăsasem pe jos), cum îmi pun pălăria, iau poziție de drepți și duc degetele mâinii drepte la borul îngust de paie și apoi mă vedeam cum îmi pun pălăria înainte să mă ridic în picioare și cum mă ridic, cum iau poziția de drepți și îl salut, însă până la urmă m-am ridicat, lăsând pălăria acolo, lângă măslin, căzută cu borurile în sus, m-am ridicat, am săpat groapa, l-am dezbrăcat pe Lysimahos (la Marele Lac, în timp ce ne dezbrăcam în grabă, ca să ne aruncăm în apă cât mai repede, când Lysimahos și-a scos cămașa, am văzut că avea agățată la gât o cruciuliță de lemn, și Lysimahos a văzut că o văzusem și a apucat cruciulița cu mâna dreaptă, i-a rupt firul trăgând de el violent, a ascuns cruciulița în buzunarul pantalonilor, după ce mai întâi a făcut un gest ca și cum ar fi vrut s-o arunce, dar s-a răzgândit, dacă o arunca în păpuriș, putea s-o vadă careva, mi-a zâmbit vinovat atunci Lysimahos, dar acum n-am găsit cruciulița, nu era în niciun buzunar, și l-am îngropat acolo pe Lysimahos și eram gata să duc lopata la car, însă m-am gândit că n-o să-mi mai trebuiască, doar nu aveam să-mi sap singur groapa și oricine s-ar fi ocupat de treaba asta n-avea decât să-și bată singur – sau singuri – capul să găsească unelte, așa că am înfipt lopata în pământul proaspăt săpat, am îndesat-o cu piciorul, astfel încât coada de lemn a rămas perpendiculară, fix deasupra capului lui Lysimahos, iar coada era dintr-acelea groase, care au la capăt un mâner în formă de T), l-am îngropat, deci, și m-am așezat lângă mormânt, mi-am aprins o țigară și m-am gândit că țigara aia mi-o făcuse cadou Lysimahos, fiindcă el nu fuma, și când ni s-a distribuit prima oară tutun, mi-a dat imediat porția lui, însă ceilalți membri ai misiunii au protestat și au spus că, de vreme ce Lysimahos nu fumează, nu-i revenea nicio porție, iar eu m-am grăbit să-mi exprim acordul, însă oricum m-am ales până la urmă cu mai mult tutun decât mi-ar fi rămas dacă fuma Lysimahos, și m-am gândit, deci, rulând o țigară cu tabachera automată (pe care nu de la Haris o primisem cadou, ce minciună ridicolă și meschină am spus, ce importanță avea dacă aș fi spus de la început că mi-o dăruise Hristoforos în timpul Ocupației, când cu greu găseai țigări și, dacă găseai, erau extrem de scumpe pe piața neagră, însă deja se vindeau tutun și foițe în piețele în aer liber, și Hristoforos nu putea, zicea el, să mă vadă cum mă chinuiesc fără să reușesc să rulez ca lumea o țigară – în timp ce el o răsucea țac-pac, bine umplută, subțire, fără să-i iasă tutunul pe la capete, și mi-a prezentat-o zâmbind ironic și mi-a oferit-o, luându-mi din mână foița mototolită în care mai rămăsese doar un pic de tutun, pentru că mereu mi se scutura tutunul când mă chinuiam s-o rulez, neîndemânatic cum eram, și a mai

adăugat niște tutun și și-a rulat singur o țigară, țac-pac – și pentru că zicea că nu poate să mă vadă cum mă chinuiesc, mi-a dăruit tabachera lui automată sau, mai degrabă, mi-a dat-o ca pe ceva de care nu avea nevoie, „Ia-o, ca să ai o fabrică de buzunar pentru țigări“, mi-a spus), și rulând, deci, o țigară cu fabrica aia de buzunar, m-am gândit că aveam tutun în plus pentru că Lysimahos nu fuma, și oare trebuia, m-am gândit, chiar trebuia să-l trezesc atunci, la poartă, mai bine să-l fi lăsat să doarmă zâmbind în visul lui (pentru că în privința asta n-am mințit, chiar zâmbea), să-l fi trezit altcineva și să-l fi raportat viceguvernatorului Velisarios, oricum nu avea să i se întâmple nimic lui Lysimahos, doar l-ar fi adăugat în ultima clipă în echipa noastră, cum de altfel s-a și întâmplat, Lysimahos însă n-ar mai fi avut niciun motiv să-mi fie recunoscător, crezând că l-am acoperit, și nu s-ar mai fi repezit ca un portar la fotbal să prindă scorpionul imediat ce l-a văzut că apare de sub bulgărele de pământ, sau, de fapt, nu, la fel ar fi procedat Lysimahos oricine s-ar fi aflat în locul meu, întins sub măslinul bătrân, numai că recunoștința trebuie să-l fi împins să prindă scorpionul cu mâna, să primească acul scorpionului în palma dreaptă, în vreme ce, dacă ar fi fost altcineva în locul meu, poate că Lysimahos ar fi acționat mult mai cumpătat, s-ar fi gândit că are vreme să apuce o piatră și cu ea să ucidă scorpionul, chiar și făcând un salt, ca să fie sigur că nu dă greș când aruncă piatra, ar fi fost însă înarmat cu o piatră, nu cu mâinile goale, dar Lysimahos se gândise, în mod evident, că nu trebuie să întârzie nici măcar o fracțiune de secundă, nici cât i-ar fi trebuit să apuce o piatră de alături, pentru că scorpionul deja se afla lângă cotul meu drept, cum stăteam eu sprijinit pe el de bulgării de pământ, și poate că Lysimahos n-ar mai fi apucat să facă nimic, dar până la urmă ce importanță mai are, s-a grăbit sau nu, ideea e că a vrut să i-o ia înainte, și i-a luat-o, în vreme ce eu îl lăsasem să aștepte până la ora trei pe coloană, i-a luat-o înainte și l-am îngropat în punctul n13, și în aceeași zi, pe 16 septembrie 1949, la ora șase după-amiaza, am trimis ultimul meu mesaj, „Cotitură Horio Lysimahos cianură“, și am trimis mesajul cu un porumbel, pentru că oricum îmi era indiferent răspunsul Cartierului General, întrucât oricum nu știam dacă trebuie să ajung la cotitura spre Pano Horio (unde am și ajuns) sau spre Kato Horio, și tocmai de-asta i-am anunțat „Cotitură Horio“, și treaba lor ce înțelegeau, eu mă hotărâsem deja să mă grăbesc și să ajung mai devreme în orașul K, și am prins hârtiuța de inelul special de la piciorul drept al porumbelului și i-am dat drumul să zboare, iar el a zburat fără ezitare, luând evident drumul cel mai scurt spre Cartierul General, și le-am dat drumul și celorlalți porumbei să zboare goi (fără mesaj, vreau să zic), și toți s-au luat după primul, și cu un șut zdravăn am strivit transmițătorul, și mi-am continuat singur drumul, cât de repede am putut, anulând tura de somn (făceam tura de pândă chiar și când dormeau cei trei cai), și după ce am condus așa neîntrerupt carul timp de patru zile întregi, am ajuns în orașul K pe la orele patru, în după-amiaza zilei de 20 septembrie 1949, grăbind încontinuu caii, în timp ce, în noaptea în care Lysimahos aștepta pe coloană, stătusem să studiez la lumina lămpii cifrele negre de pe „cartea mea de vizită“, și primul lucru pe care l-am constatat a fost că era vorba de treizeci și două de numere, scrise pe patru rânduri, adică erau opt cifre pe fiecare rând, era exclus, deci, ca unei litere să-i corespundă un grup de trei cifre, întrucât treizeci și doi nu se împarte exact la trei, se împarte însă la doi și, prin urmare, era posibil în principiu ca fiecare literă să corespundă unui grup de două cifre, da, însă o examinare mai atentă m-a convins că și această eventualitate era exclusă, fiindcă existau grupuri continue de două cifre, adică litere duble, pe care niciodată nu le trimiteam dublate, încălcând normele ortografice de dragul

economiei de spațiu, și nici nu putea să fie ultima literă a unui cuvânt și prima a următorului, pentru că existau două cupluri de grupuri identice de câte două cifre, ba chiar în două locuri existau trei grupuri identice de câte două cifre, unul în continuarea celuilalt, la începutul mesajului primele trei și undeva pe la mijloc celelalte trei, era imposibil, deci, ca mesajul să înceapă cu trei litere identice și, prin urmare, codul se baza pe grupuri de patru cifre, pe o carte care, totuși, nu avea două coloane, nu era Evangheliarul cârciumarului, pentru că, spre marea mea dezamăgire, am văzut că a treia cifră din fiecare tetradă era aleatorie, nu indica, deci, coloana, codul se baza pe un text pe o singură coloană, mai cu seamă pentru că existau și vreo două-trei zerouri în locul celei de-a treia cifre, adică indicau coloană 0, dacă acceptam eventualitatea unui text pe două coloane, însă coloană 0 nu înseamnă, firește, nimic și, deci, era exclusă orice ediție pe două coloane, sigur era pe o singură coloană, așa că tetrada 3205, de exemplu, însemna, desigur, pagina 320, rândul 5, de fapt, nici măcar asta nu era cert, pentru că era posibil ca pagina să fie indicată prin primele două cifre, iar rândul, cu următoarele două, întrucât ultimele două cifre din toate grupurile de patru nu depășeau niciunde numărul 42, și este un fapt bine cunoscut că o carte normală are în jur de patruzeci-patruzeci și două de rânduri pe fiecare pagină și, în acest caz, grupul 3205 poate să însemne pagina 32, rândul 5, pentru că 5 se scrie și 05, totuși, ca să nu mai lungesc vorba și să întârzii cât întârziasem atunci, examinând pe toate părțile „cartea mea de vizită“, concluzia a fost că nu voi fi niciodată în stare să decodez acele opt litere (erau opt, în privința asta nu încăpea nicio îndoială), mă resemnasem cu gândul ăsta, după ce studiasem cele treizeci și două de cifre în mii de feluri, așezat acolo, la masa din lemn de nuc, studiind cifrele la lumina trandafirie a lămpii, uitând de Rena (care se așezase la loc pe fotoliul de rafie și își ascunsese iarăși mâna ciuntă în dosul spătarului), chinuindu-mă să citesc mesajul pe orizontală și pe verticală (erau patru rânduri, fiecare rând avea opt cifre, așa că literele puteau fi citite și în grupuri de câte patru cifre pe verticală), însă nici citirea pe verticală nu m-a dus nicăieri, am constatat din nou că, și în felul acesta, codul se baza pe un text pe o coloană, și singurul lucru pe care îl puteam deduce cu deplină certitudine era că aveam de-a face cu un cuvânt din opt litere (de fapt, nici măcar asta, de ce să nu fie două cuvinte sau chiar trei, ba chiar și patru, de ce să nu zică mesajul „La stânga“ sau „Stop, cine e!“ sau „Cu el, pe el“[28], puteai presupune orice, de vreme ce fiecare tetradă poate indica orice literă, iar tetrade diferite pot indica litere identice), deci nu un singur cuvânt, ci opt litere, care puteau transmite orice mesaj fracționist, antifracționist, leninist, dogmatic, partinic, suprapartinic sau antipartinic, iar dacă era vorba doar de un singur cuvânt, puteau transmite mesajul cu un verb la imperativ, de exemplu („începeți“, „năvăliți“, „zguduiți“ și tot așa), sau cu un substantiv abstract („ofensivă“, „separare“, „anunțare“ și tot așa), sau cu un nume propriu („Periklis“, „Odysseas“ și tot așa), sau cu un cuvânt inexistent, o parolă („tralalax“, „kerkilia“, „votikoni“ și tot așa) sau, dacă mesajul dădea informații despre persoana mea, ar fi putut spune „credibil“, însă la fel de bine putea zice și „trădător“, iar „credibil“ putea fi scris „îl cred bi“, adică „bis“, căci se subînțelege terminația, și atunci înseamnă *Centre bis,* adică Al Doilea Birou Francez de Informații, din care fac parte, și, deci, nu sunt credibil, sau „îl cred B“, unde B se pronunță englezește „Bi“, iar mesajul înseamnă că fac parte din *Centre Britannique,* adică din Intelligence Service, și, deci, nu sunt credibil, sau „îl crdebl“ (forma verbală nerecomandată, dar tocmai de aceea mai codificată), ceea ce înseamnă „e Cr(*Centre*)*d'*E(*Enregistrement*)Bl(*Bulgare*)“ și, deci, sunt credibil, sau „să

fie în *Centre Bulgare*“, și, deci, vrednic de încredere, dar și „a fost în *Centre Britannique*“ și, deci, trădător, iar cuvântul „trădător“ putea fi scris „tradător“, adică „atras dătător“, sau atrageți pe dătător pe drumul trădării lui, spre a-i fi descoperit rolul de trădător, sau „trădator“, adică „trădării dator“ (apărător sau adversar) sau „datortra“, adică „dătător de trădare“, dar și dator de tras la răspundere sau de tratament special, adică veghetor vrednic și, deci, credibil, sau „odatătrr“, adică „odată Trr!“, vasăzică spionul care le zice cailor „Trr!“ și, deci, oprește marșul revoluționar, sau „radartot“, vasăzică, asemeni unui radar în Garda civică și, deci, foarte de încredere, ba chiar „datotrar“, adică „dar tot ar (trăda)“ și, prin urmare, meritam să fiu arestat, deci, pe scurt, cele opt litere puteau însemna orice, cincizeci la sută în favoarea mea, cincizeci la sută împotrivă, și ăsta e motivul pentru care am ezitat până acum să mărturisesc că biletul se află la mine, foița de țigară e împăturită în patru, ascunsă în bandaj (mă gândisem, în timp ce mă întorceam la Templul Demetrei, mă gândisem să mă rănesc singur în ziua următoare și să-i spun lui Roviros să-mi bandajeze rana, ca să am un bandaj „legitim“, însă am renunțat la ideea aia până la urmă, mi s-a părut că era mult mai practic și mai sigur – pentru că exista riscul să-mi sângereze rana și să ajungă sângele la foiță – că era mai sigur să pun la loc foița în tabachera automată, ascunzând-o de data asta sub tutun, n-aveam de ce să mă tem, pentru că era, firește, puțin probabil să mi se facă percheziție corporală în timpul deplasării și nimănui nu i s-ar fi părut ciudat că nu-i împrumut tabachera ca să-și ruleze țigară, n-o dădusem nimănui de când ascunsesem foița necitită încă, pe care o însemnasem discret cu amprenta mea, printre celelalte foițe de țigară, și când îmi cerea careva țigară, i-o rulam numaidecât eu însumi și celor câtorva care au insistat le-am răspuns că nu împrumut tabachera de teamă să nu-i strice mecanismul fin – deși adevărul era că mă temeam să nu ia din greșeală foița însemnată și s-o fumeze –, însă după ce Rena a făcut vizibil scrisul, mi s-a părut mai potrivit s-o ascund sub tutun, ca nu cumva să vadă careva cifrele negre în momentul în care deschid tabachera, și am ascuns foița de țigară în bandaj după ce am rămas singur, după ce l-am îngropat pe Lysimahos, fără să mă rănesc singur, firește), am salvat, deci, biletul, l-am păstrat și mai atent decât carnetul de partid, și o să desfac astăzi bandajul și o să vă atașez „cartea mea de vizită“, ca să vă convingeți și prin faptă, și prin scris că nu vă ascund nimic, pentru că, așa cum am spus, m-am hotărât să risc, să arunc biletul în aer, să se răsucească și să cadă fie „credibil“, fie „trădător“ (deși, pentru că tot am adus vorba, în privința asta nu risc mai mult decât am riscat până acum susținând în trei feluri diferite că nu mai am „cartea de vizită“, pentru că, și dacă i-aș fi dat-o într-adevăr căpitanului Andronikos, și dacă aș fi ascuns-o în bocancul stâng, și dacă aș fi lăsat-o în tabachera care îmi fusese confiscată, tot aș fi riscat, de vreme ce generalul de brigadă Odysseas ori e în viață, ori e mort, iar dacă e în viață, poate depune mărturie și poate dezvălui conținutul celor opt grupuri de câte patru cifre și, în consecință, tot efortul meu a fost în zadar, în zadar am scris cele trei versiuni, care sunt inutile atât pentru dumneavoastră, cât și pentru mine), oricum, am hotărât să atașez biletul chiar astăzi, poate că și el e inutil, de vreme ce e posibil să nu aibă nicio legătură cu persoana mea, de vreme ce e posibil să nu adauge nimic la cele pe care deja le cunoașteți despre Operațiunea Lada, de vreme ce e posibil să nu-l citiți, așa cum nu citiți, din câte îmi pot da seama, nici hârtiile mele, și singurul lucru care mă consolează (amară consolare!) este faptul că întreaga Operațiune Lada, în ansamblul ei, s-a dovedit a fi ea însăși inutilă, inutile au fost și execuțiile, inutile morțile din varii cauze, otrăvirile cu cianură, inutil totul, deși am adus în

perfectă stare lada în orașul K, și când am ajuns la sediul Comandamentului Militar, adică la fostul liceu al orașului K, urmând drumul pe care mi-l arătase militarul care juca table în piața centrală, am predat lada și guvernatorul militar al orașului K, colonelul Agamemnon, mi-a strâns mâna cu ambele mâini, m-a îmbrățișat cu lacrimi în ochi, m-a sărutat de trei ori încrucișat (zici că-i rus, m-am gândit atunci, așa mă săruta și Natașa Ivanovna) și a ordonat ca lada să fie dusă la subsol, și soldații au cărat-o cu atenție și au depus-o pe pardoseala de piatră a culoarului de la subsol, iar colonelul Agamemnon a pus o gardă să păzească lada, trei soldați înarmați cu puști automate, de-o parte a culoarului, alți trei soldați, de cealaltă parte, să aibă grijă de ea ca de ochii din cap, până când Harilaos, secretarul Comitetului orășenesc, se întoarce în orașul K, astfel încât lada să fie deschisă în prezența autorităților Armatei și ale Partidului, și colonelul Agamemnon m-a întrebat ce aș dori să fac între timp (mi-a spus că în oraș se aflau și fete, care erau examinate medical în mod regulat), însă eu eram rupt de oboseală și îmi era somn, am cerut un pat, care să aibă și lenjerie curată, dacă se putea, și desigur că se putea, îmi ceda cu plăcere propriul pat aghiotantul lui, căpitanul Themistoklis, care locuia într-o casă cu etaj, lângă fostul liceu, iar bătrâna aproape surdă care se îngrijea de căpitanul Themistoklis mi-a întins cearșafuri curate, și am adormit buștean în mirosul de lavandă, și nu știu ce oră era, în orice caz se întunecase când m-a trezit cu un zgâlțâit brutal căpitanul Themistoklis, și am văzut în spatele lui trei soldați cu puști automate, m-au pus să mă îmbrac în grabă și m-au escortat la fostul liceu, în biroul dumneavoastră de la etajul al doilea, și din punctul ăsta încolo e inutil, desigur, să mai adaug ceva, știți foarte bine că ați început imediat interogatoriul preliminar, întrebându-mă cine a încărcat lada, când, unde și de către cine a fost sudată, în fața cui, și am răspuns că nu știu cine a încărcat-o și cu ce, știu doar că a fost sudată de Ioannis Kepesis (și încă o dată o spun, n-am fost martor ocular, doar am auzit, circulau zvonuri), și Ioannis Kepesis a fost executat la zidul sudic al bisericii Izvorul Tămăduirii, asta e sigur, în uniformă și cu ochelarii negri de protecție, și cadavrul i-a fost lăsat acolo până la prânz, ca să-l vadă toată lumea, dar nu știu cine a fost de față când a sudat-o, Ioannis Kepesis fusese executat înainte să ajung eu în orașul N, și m-am enervat la un moment dat și mi-am pierdut cumpătul, fiindcă îmi era somn, eram pe jumătate adormit, și am strigat „La ce bun toate întrebările astea?“ și m-ați prins de ceafă, m-ați prins cu propriile mâini de gulerul sacoului din dril și, împingându-mă, târându-mă de guler, m-ați coborât la subsol și am văzut lada, era deschisă și n-o păzea nimeni, și m-ați obligat să mă aplec deasupra lăzii goale, apăsându-mi capul în jos, așa cum facem cu un cățeluș – sau cu o pisicuță – care s-a scăpat unde nu trebuie și îl învățăm să n-o mai facă, băgându-l cu botul în propria scârnăvie și lovindu-l în același timp cu o curea, să învețe să se poarte, exact așa m-ați vârât și pe mine cu capul în lada goală, și doar cureaua vă mai lipsea, și era aceeași ladă metalică pe care o găsiserăm sudată în arsenalul orașului N și o puseserăm în lada de lemn, însă acum scândurile, paiele și frânghia pe care o folosiserăm ca să coborâm lada metalică în lada de lemn erau toate aruncate în jurul lăzii metalice, iar lada metalică era deschisă, probabil că aduseseră un sudor, care tăiase tabla laminată de deasupra, o arsese cu flacăra albastră, topise cu flacăra albastră tabla groasă de deasupra, înaintând încet, dar constant, păstrând o distanță de trei centimetri de marginile superioare ale cubului (lada era un cub în toată regula, exact un metru cub, așa estimez, pentru că, atunci când am stat lângă ea, acolo, în Arsenal, unde o foloseau ca masă, îmi ajungea până la brâu și, deci, ca masă era ceva mai înaltă decât una obișnuită), decupând,

deci, cu flacăra albastră un pătrat ceva mai mic decât pătratul plăcii superioare, și au procedat corect, fiindcă metalul poate ceda oriunde, mai puțin în locul în care e sudat, și deci, e mult mai greu, îmi închipui, să se topească metalul în locul sudat și, prin urmare, ar fi fost mai dificil să se topească marginile, în vreme ce, așa, au topit capacul, ținându-l, desigur, la sfârșit ca să nu cadă în ladă, și am văzut că bucata pătrată pe care o tăiaseră era aruncată și ea alături, arsă și cu margini neregulate, metalul topit se răcise pe muchiile pătratului ceva mai mic decât tabla superioară (ca și cum ar fi existat un sus și un jos, nimeni nu ne spusese să nu răsturnăm lada, și mi-aduc aminte că, atunci când am pus-o în carul al doilea, înainte să plecăm din orașul N, și am vrut s-o împingem mai înăuntrul subteranei, s-a agățat într-un punct, nu mai aluneca, așa că am rostogolit-o, și nu știu de câte ori s-o mai fi rostogolit când a căzut pinul pe carul al doilea și am încărcat lada în primul car, de unde să știm, deci, care era susul și care josul, de vreme ce nu exista absolut niciun marcaj, cum se întâmplă cu lăzile care conțin, în special, mărfuri fragile), și cu capul băgat în lada deschisă, în gaura aia mare și pătrată, gaură cu dimensiunea de un metru pătrat minus cei trei centimetri ai tablei care forma un cadru de jur-împrejur, am văzut la lumina becului, care era atârnat de tavanul boltit și lumina destul de puternic, deși era prăfuit, am văzut că lada era goală și m-am aplecat și mai mult, băgându-mi înăuntru și mâinile, și am început să pipăi metodic, să caut peste tot, pe toate suprafețele ei interioare, m-am ridicat în vârful picioarelor, ca să ajung cu mâinile la peretele de jos al cubului, și pipăind astfel, am dibuit niște fărâme de metal lipite de tabla de jos, care înaintau în linie aproape dreaptă de-a lungul celor patru muchii de jos, toate la o distanță de aproximativ două degete de muchii, și mi-am dat seama destul de repede că era metalul topit (și acum răcit) care picurase în timp ce flacăra albastră topea tabla de deasupra, și după ce m-am convins că nici vorbă să găsesc altceva, m-am îndreptat de mijloc, v-am privit fără să știu ce să spun, de fapt, nu, mi-aduc aminte că am spus cu totul prostește „E gol“, de parcă n-ați fi știut, însă dumneavoastră erați calm de-acum sau poate că schimbaserăți tactica și m-ați prins de braț, aproape prietenește, și am urcat din nou în biroul dumneavoastră, unde ați continuat foarte stăpân pe dumneavoastră interogatoriul preliminar, întrebând încontinuu aceleași lucruri, iar eu răspundeam „Nu știu“, așezat pe scaunul meu (pentru că ați avut amabilitatea să-mi spuneți să iau loc, ba chiar mi-ați oferit o țigară, în timp ce dumneavoastră vă plimbați dintr-un capăt într-altul al biroului, iar prin fereastră se vedea steagul nostru fluturând în lumina lunii, undeva în fundal, deasupra celui mai înalt meterez al Fortului Venețian), răspundeam „Nu știu“ la toate întrebările dumneavoastră („Cine a încărcat lada?“ „Cine a golit-o?“ „Cine a adus conținutul lăzii în orașul N?“), nici acum nu știu, am scris în depoziție tot ce știam, am scris, am rescris, am corectat, am completat, am recunoscut circumstanțe în care am ascuns o parte a adevărului, pentru că, desigur, niciun acuzat nu vrea să-și îngreuneze situația, deși iarăși stau și mă întreb, pentru a o suta oară, cum e posibil să fiu acuzat, de vreme ce v-am dovedit cât se poate de logic, încă din prima zi, că nu este cu putință să fiu făcut vinovat câtuși de puțin pentru toată această tărășenie, nu sunt eu de vină că lada era goală, eu credeam că e plină, și de-asta am adus-o în orașul K și am predat-o autorităților competente (ce idiot am fost, poftim, ăsta e cel mai puternic argument al meu!), am predat-o autorităților competente și, prin urmare, dacă știam că e goală, trebuie să fi fost nebun ca să fac una ca asta, pentru că doar un nebun cară în deplină cunoștință de cauză o ladă goală, riscându-și de mii de ori viața, și dacă eu am golit-o, ar fi trebuit să am un curaj nebun să vin și să v-o predau,

triumfător și mândru, erou, chipurile, știind că în curând o să-mi fie vădită înșelăciunea și că o să trag ponoasele propriei prostii, și nu e cumva mai logic să vă gândiți că, dacă am golit lada, ar fi trebuit să-i predau inamicului conținutul și, deci, să dezertez, și e cu putință să vă închipuiți că i-am predat inamicului lada plină, că am înlocuit-o cu una goală, absolut identică, și că v-am adus-o pe cea goală (ca să câștig ce, fir-ar să fie!), dar, o să-mi răspundeți, tu personal nu aveai nimic de câștigat, desigur, nici vorbă să-ți mulțumim că ne-ai adus o ladă goală, inamicul însă ar fi fost în câștig, pentru că una e să pice pe mâinile inamicului o ladă plină și alta e să ne lase impresia că a fost transportată regulamentar, fiind însă goală, din motive care ne sunt încă necunoscute, dar oricum din vina noastră, pentru că, dacă lada metalică era goală când ai pus-o, cum ai zis, în lada de lemn, atunci de vină sunt tovarășii care au adus lada metalică în orașul N (deja sudată, în acest caz, de vreme ce nu e sigur că într-adevăr a fost sudată de Ioannis Kepesis) sau se fac vinovați tovarășii care, în deplină cunoștință de cauză, l-au pus pe Ioannis Kepesis să sudeze o ladă goală și l-au ucis apoi, ca să nu dezvăluie secretul, și dacă vrei să luăm rând pe rând toate versiunile, mai întâi, e posibil ca lada să fi fost goală, deci de vină sunt cei amintiți, în al doilea rând, e versiunea ca ea să fi fost înlocuită de inamic în timpul deplasării (căci n-ai de unde să știi dacă, la un moment, n-au adormit toate turele, vă opreați adesea ca să doarmă caii, nu vă deplasați încontinuu, așa că n-ai de unde să știi, de exemplu, ce s-a întâmplat când ai șters-o și te-ai dus în Kydonies, chipurile s-o vezi pe Rena – de unde să știu eu cu cine te-ai văzut? –, ai plecat atunci luând cu tine ciomagul, cămașa tovarășului otrăvit cu cianură, canistra cu benzină și te-ai întors fără niciuna dintre astea, și nimeni nu s-a prins că lipseau și nimeni nu te-a văzut când ai plecat și când te-ai întors, n-a aflat nimeni, cu excepția lui Lysimahos, și l-ai înlocuit frumușel pe Lysimahos pe coloană, și erai acolo la ora șase dimineața, ca și cum, chipurile, ți-ai fi făcut regulamentar tura, și de vreme ce tu ai putut să furi ciomagul și canistra cu benzină, și ai fi putut bine mersi să aduci înapoi o canistră goală și un ciomag gol, o trestie groasă, vreau să zic, atunci am tot dreptul să presupun că, în noaptea aceea, inamicul a furat lada plină și a înlocuit-o cu una goală, caz în care sunt de vină tovarășii Misiunii care au dormit la ruinele Templului Demetrei și, în primul și-n primul rând, tu personal, că ți-ai părăsit neregulamentar postul), în al treilea rând, se poate ca lada să-ți fi fost furată și înlocuită din punctul n13 încolo (pentru că, firește, n-ai avut cum să stai nedormit patru zile întregi, astea-s povești!), în al patrulea rând, se poate ca tu însuți să-i fi dat inamicului lada, pentru că ești, pur și simplu, un trădător, așa cum foarte probabil o spune „cartea ta de vizită", în al cincilea rând, e posibil ca lada să fi fost golită aici, pe culoarul de la subsol, de tovarășii care au deschis-o și care au venit la mine, chipurile, uluiți, îngroziți și cumplit de deznădăjduiți și mi-au raportat că o găsiseră, chipurile, goală, și ca să revin la vina ta, înțelegi, sper, confuzia pe care inamicul ar fi reușit s-o creeze în rândurile noastre dacă presupunem că te convingea nu doar să-i predai lada, nu doar să treci de partea lui, cum tu însuți ai spus ceva mai sus, ci chiar să-i faci un serviciu în plus, unul și mai important, și anume să ne aduci o altă ladă, una goală, și să nu-mi zici mie acum „Ce-aș fi avut de câștigat, fir-ar să fie!", multe are de câștigat cel care trece de partea inamicului, e suficient ca acestea să cântărească greu pentru el, iar dacă n-ai făcut-o de bunăvoie, poate că te-au forțat, întotdeauna există o cale să forțezi pe oricine să facă orice, da, da, e corect ce spuneți, totul e posibil, toate cele cinci versiuni ale dumneavoastră sunt posibile, așa că e de prisos să continui, o să vă înapoiez foile albe, adică o să le las acolo nescrise, iar gardianul

poate aduce altele în fiecare dimineață, treaba lui, să se adune acolo, o întreagă stivă în colț, lângă tinetă, sau poate că o să le rup bucățele-bucățele, ca să înțelegeți în cele din urmă că până aici a fost, nu mai continui, am spus totul, am mărturisit totul, am lămurit totul, insistând chiar și asupra unor detalii inutile, a ierarhiilor vechi și noi, a gradelor trecute sau actuale, a avansărilor, degradărilor și transferurilor dintr-un detașament într-altul, am notat toate schimbările în cel mai mic detaliu, fără să fac nicio greșeală, în privința asta sunt sigur, toate s-au întâmplat așa cum am spus (adică a doua oară, potrivit hărții nr. 2), am stat și mi-am amintit fiecare lucru în parte, mi-am bătut de fiecare dată capul încercând să văd clar chipurile tovarășilor mei, ca nu cumva să încurc prima și a doua trecere pe la Marele Lac, de parcă avea vreo importanță pentru dumneavoastră în ce punct a murit sau a fost otrăvit unul sau altul, dumneavoastră vă e de-ajuns că ați întocmit o listă cu cei dispăruți, inutile, deci, și ridicole toate aceste amănunte, de vreme ce nu vă sunt de trebuință, nimănui nu-i sunt, și cu siguranță există și alte amănunte la fel de inutile, tot ce am scris e până la urmă ridicol și inutil, și bine am făcut să mă abțin de la a transcrie, de exemplu, cele discutate în timpul deplasării (și câte n-am discutat atunci, sperând că lada o să ajungă în orașul K, gândindu-ne cu mândrie că echipa noastră era cea care o transportase, sperând neîncetat, în ciuda tuturor morților și a otrăvirilor cu cianură, sperând până în ultima clipă camarazii mei, care sunt morți acum, fie că și-au luat doza de cianură, cum a făcut-o însuși Maiorul, fie că s-au sinucis cu pistolul, cum a făcut-o Sofoklis, ca să nu ne încetinească niciunul deplasarea), bine am făcut că m-am limitat doar la a înșira sec evenimentele, ce mi-o fi venit să notez conversația avută cu Lysimahos în ultima noapte, mai bine să vă fi lăsat cu impresia că n-am discutat niciodată și că ne deplasam muți, ce mi-o fi venit să adaug acel ultim dialog cu Lysimahos, inutile toate cele povestite, dar ia stați așa, mai există și o a șasea versiune, de multe ori mi-a trecut prin minte gândul ăsta (ca un burghiu, gândul avansează răsucindu-se), însă mereu îl alungam, dar cu toate astea există și a șasea versiune, și de vreme ce am ajuns până în punctul ăsta și înșirăm versiuni, o să-mi spun gândul până la capăt, chiar dacă risc să fiu numit calomniator și să-mi îngreunez situația, însă există a șasea versiune, orice am zice, e posibil ca însuși Cartierul General să ne fi sortit, în deplină cunoștință de cauză, eșecului și morții (doar eram echipă de sacrificiu, nu?), în deplină cunoștință de cauză și intenționat, studiind și planificând Operațiunea Lada de așa manieră încât scopul Cartierului General să reușească tocmai prin nereușita noastră, și poate că așa se explică faptul că viceguvernatorul Velisarios l-a repartizat în ultima clipă pe Lysimahos în echipa noastră și i l-a propus Maiorului, chipurile, să ne fie călăuză, însă e posibil ca Maiorul să fi avut de obiectat, pentru că nimic nu justifică prezența lui Lysimahos în echipa noastră, de vreme ce nu avea nici grad, nici decorație, nici instruire, nici specializare, nici nu trecuse prin toate verificările ca noi, ceilalți, pentru care decisese Cartierul General, în vreme ce pentru Lysimahos a decis de unul singur viceguvernatorul Velisarios, și nici nu poți zice, desigur, că a primat intenția de a completa echipa după executarea celor cinci, pentru că, dacă era așa, ar fi trebuit adăugați alți patru Lysimahos, și nici nu stă în picioare argumentul că Lysimahos cunoștea zona, adică, da, o știa, însă la ce ne trebuia o călăuză, de vreme ce aveam harta militară și mesajele zilnice ale Cartierului General, și până la urmă s-a dovedit că Lysimahos doar pe mine m-a ajutat, de fapt, cu informațiile sale topografice, indicându-mi linia de cale ferată și vagonetul și, prin urmare, s-a dovedit că Lysimahos n-a avut nicio contribuție în calitate de călăuză, ca să nu mai

zic că această contribuție a fost una negativă, de vreme ce m-a ajutat să plec, ca să mă întâlnesc cu Rena, însă viceguvernatorul Velisarios l-a adăugat grupului nostru tocmai pentru că știa că suntem cu toții condamnați să murim, prin decizia Cartierului General, așa că viceguvernatorul Velisarios a vrut să fie sigur că se descotorosește de soldatul Lysimahos, pentru simplul motiv că pusese ochii pe iubita lui Lysimahos, pe Panayota, o fetișcană de 19 ani, frumoasă foc, cu un an mai mică decât Lysimahos, și cine știe, poate că Panayota fusese impresionată de epoleții de locotenent-colonel ai lui Velisarios, poate că-l și plăcea ca bărbat, pentru că, deși avea vreo 40 de ani, era destul de atrăgător, și nici nu purta ochelari negri de soare, avea ochelari fumurii, sau se mai poate ca viceguvernatorul Velisarios s-o fi șantajat, amenințând-o că, dacă nu acceptă, o să ia de bună mărturia mea și o să-l trimită pe Lysimahos în fața tribunalului militar, unde o să fie condamnat la moarte pe motiv că fusese prins dormind în post, și o să fie executat la zidul sudic al bisericii Izvorul Tămăduirii, și așa se explică faptul că viceguvernatorul Velisarios mușamalizase afacerea, iar Lysimahos rămăsese cu impresia că l-am acoperit și nu l-am raportat (deși l-am raportat, în primul rând, pentru că, așa cum am mai spus, am considerat că e de datoria mea să fac asta și, în al doilea rând, pentru că viceguvernatorul Velisarios era cel mai în măsură să audă raportul meu, îmi era superior în rang, nu inferior, cum era instructorul nostru, ca să n-am chef să raportez unui inferior, ceea ce m-a făcut ca până la urmă să nu spun nimic despre cuvântul pe care îl văzusem scris pe tabla neagră și pe care îl vedeam de câte ori intram în fostul atelier de lucru manual, adică în camera noastră din fostul liceu, și m-a apucat un fel de îndârjire și mi-am spus „Nu zic nimic, să se bage altul în belea“, însă nu s-a găsit nimeni să spună ceva, poate pentru că nu li s-a părut important, poate pentru că și ceilalți s-au încăpățânat la fel ca mine să nu zică nimic, și cuvântul a rămas acolo, scris clar — de fapt, nu foarte clar, pentru că tabla neagră se cam albise de la praful de cretă și nu mai era tocmai neagră și, în plus, cuvântul nu era scris cu majuscule, așa că se poate să fi rămas acolo de la un exercițiu de ortografie pentru elevi, dar care fusese șters, da, mi-aduc aminte acum că literele mi s-au părut scrise de mâna unui copil și pe tablă rămăseseră câteva desene, printre care și o floare cu petale roșii, frunze verzi și pistiluri galbene, așa încât, până la urmă, printre toate acele desene și linii făcute cu cretă albă, verde, roșie și galbenă, printre toate acele ștersături și scrisuri suprapuse, cuvântul de care zic poate că nu atrăgea atenția prea mult, însă se putea distinge, deși era estompat, pe jumătate șters, probabil, deși era singurul cuvânt printre toate desenele acelea –, în orice caz, nu i-am spus nimic instructorului și acum, când mă gândesc din nou la asta, mă întreb dacă nu cumva, într-adevăr, rămăsese scris acolo de mâna unui copil, poate că nu zicea „Moarte“, ci „Moară“, de exemplu, și mi-aduc aminte că mă gândisem să iau inițiativa și să șterg totul, să curăț tabla neagră, am găsit chiar și buretele, dar se făcuse iască, nu curgea apă la chiuvetele din fostul atelier de lucru manual, se uscase și bucata mare de lut pe care o înfășuraseră într-o pânză umedă odinioară, așa că mi-a fost lene să cobor în curte, să ud buretele și să urc iarăși în atelier, am tot amânat și azi așa, mâine așa, a venit ziua în care ne-am adunat păturile de pe podeaua de lemn și am plecat, pe nepusă masă, în noaptea dinspre 12 iulie 1949, iar cuvântul a rămas acolo), l-am raportat însă pe Lysimahos și viceguvernatorul Velisarios a mușamalizat afacerea, l-a detașat în echipa noastră și, astfel, și-a atins scopul, așa cum și l-ar fi atins și Cartierul General (potrivit celei de-a șasea versiuni) dacă eram ucis și eu, dacă se rătăcea lada, dacă n-ar fi ajuns niciodată în orașul K, da, afirm asta, și puteți să ziceți că hulesc și calomniez,

asta a fost intenția Cartierului General, pentru că, dacă într-adevăr voia ca lada să ajungă în orașul K, ar fi putut bine mersi s-o încarce într-un jeep și, într-o oră, ar fi ajuns întreagă și în perfectă stare, ladex, dar la ce bun să ajungă o ladă goală (de vreme ce, potrivit celei de-a șasea versiuni propuse de mine – desigur, e o simplă supoziție –, Cartierul General trimitea, în deplină cunoștință de cauză, o ladă goală), la ce bun, deci, să ajungă lada, potrivit acestei logici, nu trebuia să ajungă, ci să fie plimbată încoace și încolo, să tot înainteze, să se deplaseze și să se apropie de presupusul capăt, să circule încontinuu zvonul că o operațiune de cea mai mare importanță este în desfășurare, că lada urmează să ajungă în orașul K dintr-un moment într-altul, că, deci, victoria urmează să fie obținută dintr-un moment într-altul, numai că există probleme, apar piedici, lada este obligată să cotească ba la dreapta, ba la stânga, făcând ocoluri, trecând de două și chiar de trei ori prin același punct sau, mai degrabă, aceleași puncte, cu toate astea continuă să se deplaseze, circulă încontinuu zvonul, încât a ajuns și la urechile Renei, și cum să nu ajungă, de vreme ce nu mergeam prin pustiu, firește, mereu întâlneam țărani și vehicule de transport pe drum, treceam prin sate, chiar dacă numai noaptea, sau le ocoleam, dar dacă le ocoleam, stârneam dimpotrivă și mai mult curiozitatea, iar camuflajul carelor nu era de prea mare folos, și de la un punct încolo, după cele două lungi ocoluri, Cartierul General probabil că a decis să pună capăt transportului lăzii, să scape de ladă, să scape de cei care mai rămăseseră în echipa noastră, ca să poată spune că plănuise, organizase și demarase o operațiune decisivă, însă o greșeală, o scurgere de informații, o trădare, poate, îi permisese inamicului să pună mâna pe ladă, lichidându-i pe cei care o păzeau, și în consecință greșeala trebuia îndreptată, trebuia ca trădătorii să fie pedepsiți și totul să fie luat de la capăt, și așa se explică de ce, împreună cu Podul de Lemn, au sărit în aer carul, caii și tot detașamentul doi, dinadins ne-au dat o bombă cu ceas, pe care, chipurile, o puteam regla singuri cu ajutorul ceasului deșteptător, pe când, de fapt, ea era în așa fel construită, încât să explodeze imediat ce băgai ștecherul în priză, și așa se explică faptul că ne-ar fi prins bombele avioanelor dacă n-am fi pierdut vremea cu bălăceala în râu, da, știu bine ce zic, însuși Cartierul General trebuie să se fi îngrijit ca informația să ajungă la inamic, și anume că, în ziua cutare, la ora cutare, o să ne aflăm la cotitura dinspre Lykovrysi, și astfel se explică, întâi de toate, faptul că niciun inamic rănit n-a vorbit după lupta de la Podul de Piatră, pentru că pur și simplu niciunul nu era inamic, toți erau combatanți de-ai noștri, inamicii nu-și țin gura când văd un Tilemahos că le execută chiar în fața lor, unul după altul, tovarășii de luptă răniți, când văd că în clipa următoare le vine și lor rândul și că e suficient să deschidă gura ca să evite împușcătura fatală, când un Maior îi apasă cu opinca pe burta ciuruită de gloanțe, nu, nu rezistă, oricât de antrenați ar fi, chiar dacă ar aparține celor mai de elită unități de vânători de munte, de-ai noștri erau, care aleg să-și reteze limba cu dinții decât să vorbească, care aleg să moară suportând cele mai diverse torturi (precum Clio a mea, da, chiar dacă l-a ales pe Alekos, chiar dacă devenise dificil, dacă nu imposibil, s-o întâlnesc la întrunirile revoluționare, pentru că, vezi bine, continuam să-i fiu îndrumător și amândoi știam că întâlnirile erau inutile, de vreme ce, firește, n-aveam nimic de adăugat la cele deja auzite de Clio de la Alekos, și chiar dacă nu-mi mai rămânea nimic altceva decât să-i zic Cliclio, chipurile, ca s-o necăjesc, ca și cum, chipurile, aș fi vrut să-i dau o poreclă amuzantă, zicând că avea o curioasă înclinație spre „cli“ – Clitemnestra-Clio –, însă pentru mine Cliclio era ca un alint al lui Clio, și dacă s-a întâmplat toată povestea cu Rena, a fost pentru că, din prima clipă, atunci când ne-am

revăzut, mintea a început să-mi licăre, ca luminița galbenă a mașinii de poliție era gândul că trebuia să merg mai departe, trebuia să confirm, trebuia să fac reală, palpabilă asigurarea Renei că toată discuția aceea despre salvarea lui Haris fusese un „capriciu copilăresc"), da, doar ai noștri nu vorbesc, și așa se explică de ce printre parașutiști se afla și Pelopidas, nu era dezertor, pur și simplu aparținea și el unei alte echipe sinucigașe, care primise ordin de la Cartierul General s-o extermine pe-a noastră, iar un alt Maior (îmbrăcat în uniformă de parașutist, așa cum și noi purtam uniformă de țărani, iar eu continui s-o port și acum) le-o fi explicat scopul propriei Misiuni, avuseseră loc, probabil, o ședință de partid, ceremonia voluntariatului, depunerea jurământului, iar Pelopidas trebuie să fi jurat că își dă până și viața, și chiar și-a dat-o, lăsându-și barbă ca să nu-l recunosc, și mai jurase, probabil, că n-o să scoată nicio vorbă, doar ai noștri nu vorbesc, chiar și când sunt puși la zid de ai noștri sau la porțile de fier ale garajului, și faptul că Nikitas a vorbit a fost, desigur, o excepție, așa cum stătea chiar în fața mea, chiar în mijlocul celor condamnați la moarte, cu doi tovarăși la dreapta și cu alți doi la stânga, chiar în dreptul meu, așa cum stăteam în mijlocul plutonului, cu cinci tovarăși la dreapta și cu alți cinci la stânga, Nikitas stătea la cei șase pași distanță (deși mereu am crezut, și încă mai cred, că e o figură de stil, nimeni n-a măsurat pașii, am impresia că trebuie să fi fost mai mulți, Tilemahos ne-a poziționat la o distanță aproximativă, pe care trebuie s-o fi estimat din ochi), dar în orice caz, când ne-am așezat în fața lor, așa de mică era distanța, că și dacă ai fi vrut, tot n-ai fi putut rata ținta, și atunci la ce bun acest tir, ce sens avea această distanță, de ce nu ne duceam noi, cei unsprezece, să-i împușcăm de-aproape pe cei cinci, eram toți înarmați, cu puștile încărcate cu gloanțe adevărate, nici măcar nu ne-au lăsat speranța ca vreunul dintre noi să aibă un glonț orb, așa cum am auzit că se întâmplă la execuții (se spune că există un glonț orb printre cele unsprezece, iar soldații din pluton, deși nu le prea pasă lor, desigur, doar urmează să execute un infractor, un condamnat de drept comun, își iau glonțul din grămadă, la întâmplare, așa că fiecare în parte poate să se consoleze și să aibă conștiința liniștită gândindu-se că glonțul lui e probabil unul orb), și deci, să nu fiu eu ăla care-l ucide pe cel care așteaptă în fața mea, stând în picioare la poartă, cu mâinile legate la spate, cu ochii legați, ca să nu vadă (ce să vadă, doar nu e cu putință să vadă glonțul venind spre el?), de ce nu îi astupă și urechile, ca să nu fie ordinul „Foc!" ultimul cuvânt pe care-l aude înainte să moară, sau fac asta ca noi, cei din plutonul de execuție, să nu-i vedem ochii în timp ce-l țintim, dar cine îl privește în ochi pe cel din fața lui, toți îi țintesc pieptul, așa îmi închipui, inima i-o țintesc, niciodată capul, poate pentru că lasă capul pentru lovitura de grație a comandantului, așa că de ce nu ne-am duce lângă el noi, cei unsprezece, de ce nu ne-am lipi țevile puștilor de piept, două țevi lipite de fiecare piept, în cazul nostru, și o țeavă ar fi fost în plus, întrucât cinci erau cei puși acolo la porțile de fier ale garajului, Aristarhos, Kostas, Nikitas, Kostakis și Vlasis, sau poate că Vlasis era în locul lui Kostas, iar Kostas în locul lui Aristarhos, nu mai sunt sigur acum, Nikitas însă era exact în fața mea și aș fi putut foarte bine să fac câțiva pași, cei șase pași de care se zice, poate și mai mulți, ce importanță are, și să trag de foarte aproape, în același timp cu celălalt camarad din pluton, poate chiar și cu un al treilea, pentru că o pușcă era în plus, și e posibil ca cel din stânga mea, de exemplu, după ce a ezitat o clipă, să se fi hotărât în cele din urmă să lipească țeava puștii de pieptul lui Nikitas și am fi tras toți trei în același timp, fără să fim nevoiți să țintim, sau poate că, dimpotrivă, ni s-a oferit șansa să nu nimerim, adică să țintim atât de precis, încât să ne atingem obiectivul, însă glonțul să treacă

atât de aproape de obiectiv, încât nimeni să nu bănuiască înșelăciunea, pentru că, desigur, nu poți ridica prea mult pușca, s-ar vedea imediat că tragi în aer, nici nu poți lăsa prea jos țeava, pentru că s-ar vedea că tragi în pământ sau, în cel mai bun caz, în picioare, fapt iarăși de neacceptat, un refuz fățiș de a executa ordinul, așa că poate ăsta e motivul pentru care poziționează plutonul la șase pași, ca fiecare să aibă impresia că de el ține să nimerească sau să rateze obiectivul, da, însă știi că același gând le-ar putea trece prin minte și celorlalți zece, caz în care cei condamnați n-o să fie executați, iar plutonul ar putea fi penalizat sau, în cel mai bun caz, Maiorul ar putea să ne ordone s-o luăm de la capăt, și pentru toate aceste motive iei până la urmă decizia să ținteşti corpul, pieptul, dar nu inima, iei decizia să-l rănești, ca să cadă la pământ și să pară că ți-ai făcut datoria, și să-l lichideze comandantul de pluton, dacă vrea, pe Nikitas, să-i dea el lovitura de grație, tu nu ai ucis pe nimeni, doar ai provocat o rană, iar Tilemahos va putea spune că l-a lichidat pe unul care a căzut din cauza unei răni mortale, pe unul care acuma suferă și are dureri și, deci, de ce să nu-i sară în ajutor, de ce să nu-l scutească de ultimul chin, chiar dacă e scurt, dar dacă e așa, atunci de ce să nu-l ținteşti tocmai tu cum trebuie, o dată și bine, de ce să nu nimerești în centru, așa cum ai învățat după atâtea și atâtea exerciții, în centru, în inimă, să cadă la pământ mort, definitiv, fără dureri, nu doare, așa zice toată lumea, nu doare un glonț în inimă, nu apuci să ai dureri, de vreme ce mori imediat, pe loc, și cazi la pământ fiind deja un cadavru, după ce ai rămas cadavru în picioare pentru o infimă fracțiune de secundă, de ce să nu-l scutești o dată pentru totdeauna de acele ultime clipe, când încă trăiește și simte și știe și așteaptă glonțul fatal, care o să-l execute pentru a doua oară, de ce să nu fiu eu cel care-l izbăvește de chin, o dată pentru totdeauna, așa cum am scutit-o de chinuri pe pisicuța aceea care abia ce deschisese ochii și căzuse pe cimentul din curte și nu se mai putea ridica, abia de se târa, nici măcar nu mai avea putere să miaune, și niște colegi de-ai mei s-au apucat s-o chinuiască, au răsturnat-o cu picioarele în sus, o trăgeau de coadă, strigau la ea să meargă, o împungeau cu creioanele, au pus-o pe tăblița de ardezie cu pătrățele, pe care o foloseam la calcule, și unul dintre ei târa tăblița pe ciment trăgând-o de sfoară, adică de capătul de care era legat buretele, ca și cum ar fi vrut să țină mâna cât mai departe de tăbliță, ca și cum s-ar fi temut să nu reînvie pisicuța și să sară pe el și să-l zgârie, și trăgând așa tăblița de burete, în vreme ce restul țopăiau și strigau în jurul lui, au transportat pisicuța în celălalt capăt al curții, și acolo au răsturnat pisicuța pe ciment și, în cădere, ea s-a rostogolit de două ori, iar ei erau tare fericiți că se joacă de-a basculanta, și nu știu ce altceva le-ar mai fi trecut prin cap dacă n-aș fi pus eu mâna pe-o cărămidă și nu i-aș fi tras una drept în moalele capului, storcindu-i craniul micuț, așa cum spargi o nucă cu o piatră, și am țintit, deci, cât am putut de bine, adică am socotit cât am putut de bine poziția exactă a inimii și cred că am nimerit direct în centru, pentru că Nikitas s-a prăbușit cu totul, dintr-odată, vreau să zic, de parcă brusc i s-ar fi rupt toate ligamentele care îl țineau în picioare, așa că la ce bun să continui, la ce bun să caut toate versiunile posibile, cine îmi garantează că nu există și o a șaptea, dar da, există, cum de am uitat-o, e posibil ca în noaptea aceea în care i-au zis lui Ioannis Kepesis să sudeze lada metalică, e posibil chiar să fi pus ceva în ea (o ladă mai mică, de exemplu, una de lemn, de metal sau, pur și simplu, una de carton, care și ea, desigur, putea fi goală, dar probabil că nici cel care o adusese nu știa asta – de vreme ce i-o dăduseră închisă, iar el credea că e plină – și nici cei care fuseseră de față când au sudat-o, dar despre aceștia, în mod curios, n-a circulat niciun zvon, nimeni nu putea spune dacă fuseseră prezenți

Nikodimos, guvernatorul militar în funcție, Velisarios, viceguvernatorul de atunci, Memos, secretarul Comisiei Orășenești, Grigoris de la Biroul Politic sau doi dintre ei, sau trei, sau chiar toți patru în același timp, sau niciunul dintre ei, caz în care ambalarea și sudarea lăzii metalice fuseseră supravegheate de cadre inferioare, care au și plecat apoi din orașul N, da, așa trebuie să se fi întâmplat), dar în orice caz, dacă într-adevăr puseseră ceva în lada metalică, atunci cineva sau poate mai mulți trebuie să fi furat acel ceva și să-l fi înlocuit cu altceva asemănător, dar gol, în răstimpul în care lada metalică rămăsese acolo, în Arsenal, fiind folosită de gărzi pe post de masă, iată cea de-a șaptea versiune, și dacă substituția s-a produs în timpul misiunii noastre, atunci răspunderea ar pica pe noi, care l-am executat pe Maior, pentru că, dacă într-o noapte toate santinelele au adormit în același timp, așa cum bine ați presupus, poate că Maiorul ar fi rămas treaz dacă nu l-am fi executat, dar pe de altă parte, ne-am face vinovați, dimpotrivă, pentru că am întârziat să-l executăm, ceea ce a dus la sinuciderea lui Sofoklis, pe când, în schimb, dacă am fi grăbit răzmerița și l-am fi executat mai devreme pe Maior, Sofoklis ar fi fost în viață și ar fi putut sta el de pândă în timp ce toți ceilalți dormeau, și e posibil să mai existe și alte versiuni, dar la ce bun să continui, nu se poate, desigur, să scot la lumină toate versiunile, nu e cu putință să-mi povestesc întreaga viața secundă cu secundă, pentru că fiecare secundă se dilată dintr-odată și cuprinde o mulțime de amintiri și, prin urmare, fiecare secundă a vieții mele se înmulțește cu suma secundelor din întreaga mea viață și, dacă nu greșesc, aș avea nevoie de o viață la pătrat ca să-mi descriu viața, dar nu, sigur greșesc, v-am spus că n-am intrat la Politehnică, nu sunt bun la matematică, dar dacă secunda n cuprinde suma secundelor din viața mea, atunci n+1 nu cuprinde doar suma, ci toate secundele de la 1 la n, fiecare secundă fiind saturată de suma secundelor, așa că nu mi-e de-ajuns o viață la pătrat, ci o viață la puterea n și totul ridicat la puterea n+1, sau ceva de felul ăsta, v-am zis, nu mă pricep la matematică și nici nu-mi pasă de formula dumneavoastră matematică, lăsați-mă în pace, mi s-a ordonat să mă prezint în orașul N și m-am prezentat, am aflat că o să iau parte la o misiune periculoasă și am acceptat, mi s-a spus că participarea mea e benevolă, mi s-a oferit posibilitatea să plec din garaj, n-am plecat, am preferat să fac „un pas în față“, m-am oferit voluntar și de data asta, așa cum am făcut-o mereu, mi s-a spus că rezultatul războiului depinde de reușita misiunii și am fost convins că așa e, am transportat lada riscându-mi viața, am reușit s-o duc în orașul K, am predat-o autorităților competente, nu știu dacă am preluat-o goală, nu știu dacă a fost golită pe drum, nu știu dacă era plină, nu știu dacă au golit-o sau au înlocuit-o, singurul lucru de care sunt sigur e că nu eu am golit-o, n-am predat-o inamicului, n-am înlocuit-o cu alta goală, identică, sunt sigur de asta, însă acum mi-e imposibil să dovedesc așa ceva, nu am nicio probă, niciun martor, și cel mai grav e că, așa cum știți, am mărturisit eu însumi că am mințit, o dată, de două ori, de trei ori, așa că cine vă poate garanta că nu mint și pentru a patra oară, la ce bun să continui, de vreme ce nu mai sunt de încredere, am eșuat și la acest examen, considerați că am predat foaia goală, puțin îmi pasă, mi-e indiferent ce credeți (de fapt, și acum mint, nu mi-e indiferent, pentru că, dacă mi-ar fi fost indiferent, n-aș fi luat decizia să atașez „cartea mea de vizită“, care, deși e posibil să nu schimbe – atașarea ei, vreau să zic – procentele în favoarea mea, arată totuși limpede că nu am de gând să vă ascund nimic și, deci, că încerc, chiar și în ultima clipă, să vă influențez judecata într-un mod care să-mi fie favorabil), deci, nu mi-e indiferent, dar iarăși, ce importanță are, oricât m-aș strădui sau mi-ar fi indiferent, nu mai am cum să schimb cele întâmplate, lada e

goală, și dacă credeți că puteți s-o umpleți cu leșul meu (m-am gândit, să nu credeți că nu m-am gândit să declar greva foamei, să încetez să mănânc pâinea neagră, să încetez să beau apă, să mor de foame și de sete, dar știu că aș avea de suportat chinul hrănirii forțate, și m-am gândit chiar să-mi iau avânt și să mă dau cu capul de perete, însă am respins și această soluție, fiindcă ar fi o încălcare a Regulamentului deplasării, care prevedea doar otrăvirea cu cianură, și recunosc că, atunci când Sofoklis a ales pistolul, pe mine personal m-a iritat, indiferent dacă era pe deplin îndreptățit să facă asta, n-am fost de acord din principiu, și dacă mă întrebau pe mine, aș fi zis că-mi pare mai degrabă o păcăleală, dar nu am cianură, am predat și doza mea împreună cu tot ce rămăsese, nu m-am gândit să ascund și doza de cianură în bandaj, am crezut că n-o să mai am nevoie de ea, de vreme ce ajunsesem în orașul K și nu se mai punea problema să întârzii transportul, nu m-am gândit, am uitat, deși atunci, după explozia trusei cu medicamente, mi-a trecut prin minte că Apollon i-ar fi putut spune acelui Oedip al Soldatului „Toate astea sunt pretexte, dacă într-adevăr nu voiai să împlinești oracolul, dacă într-adevăr nu voiai să execuți ordinul meu indirect, dar limpede, cum îți place ție să zici – de un cuvânt ne împiedicăm acum? –, dacă într-adevăr nu voiai să-ți ucizi tatăl, exista o cale, trebuia doar să iei decizia ca, odată ieșit din templu, să te sinucizi pe loc“, cu toate astea, am uitat, n-am ascuns cianura în bandaj), și dacă credeți, așadar, că e nevoie de leșul meu pentru a umple lada, ce mai așteptați, de ce nu mă puneți la cei șase pași, cu spatele la perete sau, mai degrabă, la porțile de fier?

Atena–Paris
1966–1972

POSTFAȚĂ
Goală de trup cămașa, trupul e gol de straie

În ciclul *Jurnal de bord III – Cipru, unde mi-a poruncit* (1955) de Yorgos Seferis, există un poem care reia o versiune a legendei frumoasei Elena (tratată de Euripide în tragedia omonimă), potrivit căreia regina spartană n-ar fi ajuns nicicând la Troia, ci doar un simulacru al ei. Ea însăși, în carne și oase, fusese transportată în Egipt, unde a regăsit-o Menelaos după încheierea războiului troian. Tot acolo o întâlnește Teukros, fratele lui Aiax, în drum spre Cipru, unde îi „poruncise" Apollon să se așeze și să întemeieze o nouă Salamină, în amintirea patriei din care fusese izgonit de tatăl său. Aflând din gura Elenei adevărata cauză – lipsa oricărei cauze – a celor zece ani de măcel în numele ei, vocea lirică, presupusă a aparține supraviețuitorului, se întreabă la ce bun „atâta jale și atâtea vieți/ prăbușite-n abis/ pentru-o cămașă goală de trup, pentru-o Elenă".

Printr-un ricoșeu ironic de felul celor ce abundă în istoria mentalităților, în Grecia mulți oameni de Stânga recunosc în versul lui Seferis – poet care nu fusese dintre ai lor – ecoul unor dezamăgiri și frustrări proprii. După tributul de sânge plătit în Rezistență, după eșecul politico-militar în Războiul Civil (1946–1949), după dura represiune la care au fost supuși încă mulți ani, iar pe de altă parte după dezvăluirea crimelor lui Stalin și pe măsură ce înțelegeau natura reală a „socialismului (i)real", cei dotați cu minimă luciditate încep să bănuiască – ba să se și încredințeze – că le-a fost dat să îndure tot acel lung cortegiu de jertfe și durere „pentru-o cămașă goală de trup, pentru-o Elenă".

În domeniul cultural, acest sentiment a stimulat apariția unui soi de curent sau de grup informal deosebit de vizibil în peisajul primei generații postbelice a literelor neogrecești. Un sagace critic din generația următoare l-a denumit „poezia înfrângerii", relevând totodată și reversul pozitiv al medaliei: „pe acești poeți i-a câștigat poezia, tocmai când îi pierdea ideologia" (în care crezuseră).

Autocritica Stângii a întârziat să-și facă loc în domeniul prozei; poate și pentru că, în Grecia, după părerea multora, narativa nu se ridică la nivelul calitativ atins de poezie. O fericită excepție o constituie cartea de față: *Misiunea*, în versiune românească[29], iar în original *Το Κιβώτιο* („lada", „cufărul"). Apărut în 1974, tradus în franceză și engleză, acesta este unicul roman al poetului, eseistului și traducătorului Aris Alexandrou, pe numele său „civil" Aristotelis Vasiliadis, de la a cărui naștere s-a împlinit de curând un veac (Petrograd, 1922 – Paris, 1978).

1. Golul și goliciunea

Deși nu a lăsat vreo mărturie explicită în privința acestei chestiuni, e evident (cel puțin pentru mine) că Aris Alexandrou, pe când își compunea *Misiunea*, va fi avut în minte poemul seferian. Dovadă, imaginea seminală din care cresc ambele opere și care nu e alta decât *vacuitatea*.

1.1. Iat-o desfășurată ca scenariu narativ:

Undeva în nordul Greciei, pe la sfârșitul verii și începutul toamnei lui 1949 (dar poate fi oriunde și oricând, în orice țară mistuită de vâlvătăile războiului civil). Într-un oraș ocupat de armata revoluționară, se constituie un comando de elită însărcinat cu transportul unui container metalic sigilat din localitatea respectivă până într-o alta, deținută și aceea de rebeli. Expediția are de traversat un teritoriu controlat în parte de inamic, iar de ajungerea lăzii la destinație în optime condiții și în timpul cel mai scurt depinde, li se spune, soarta revoluției locale, dacă nu și a celei mondiale. Misiunea lor, li se mai spune, e una „suicidară": vor avea de înfruntat nu doar dușmani fățiși, ci și ascunși, care vor trebui depistați și lichidați, precum și unele obstacole ivite chiar din propriile rânduri. Contra primilor se va face uz de arme defensive și ofensive; contra celorlalți, de infailibila armă morală a vigilenței revoluționare; în fine, pentru alte împrejurări, fortuite sau nu, există dozele de cianură (destinate, de pildă, celor care – bolnavi, răniți, accidentați – ar putea încetini marșul). Sub atari auspicii, detașamentul pornește la drum și, cum era de așteptat, e decimat pe măsură ce înaintează, astfel încât la țintă ajunge un singur membru al expediției. Containerul este predat destinatarilor, însă aceștia, deschizându-l, constată că e gol. În gol cade și depoziția supraviețuitorului către instanța de anchetă, una nevăzută și, foarte probabil, defel interesată să-i cunoască versiunea. Drept care, în același gol, protagonistul își așteaptă la rându-i execuția.

1.2. Metafora-concept generatoare a *Misiunii* are și o „valoare adăugită". Vizibilă doar în versiunea românească, pe urmele ei m-a pus propriul meu bilingvism: dacă în română *gol* înseamnă și „golaș" și „găunos", nu e prea greu ca lada goală, despre care toți jură că-i plină, să te ducă cu gândul la straiele cele noi ale Împăratului, pe care toți le laudă și nimeni nu le vede, până ce o voce de copil dă în vileag că Împăratul umblă în pielea goală.

Grație acestei omonimii ignorate de autor, noi, cititorii români ai lui Aris Alexandrou, avem putința de a înțelege esența demersului său: la el, autocritica Stângii divulgă nuditatea unei ideologii vide.

Iată cele două axe semantice care, unite în procesul creator, se cer distinse în cel analitic.

2. Vidul de sens: o fenomenologie a morții

Golind de semnificație războiul Troiei, cămașa „goală de trup" a Elenei spulberă așa-zisa vârstă eroică a civilizației grecești. Căci, cum ne spune Hesiod în ale sale *Munci și Zile*, nobila rasă a eroilor (*olbioi heroes*) piere luptând în conflicte deșarte: pentru și contra Thebei celei cu Șapte Porți, asediind sau apărând semețele ziduri ale Ilionului…

2.1. Analogiile cu vidul containerului din *Misiunea* și grăitoare sunt, și evidente:

> *…întreaga Operațiune Lada, în ansamblul ei, s-a dovedit a fi ea însăși inutilă, inutile au fost și execuțiile, inutile morțile din varii cauze, otrăvirile cu cianură, inutil totul.*

Decât dacă… Aici încep „teoriile conspirației", dintre care cea mai absurdă e și cea mai plauzibilă:

…e posibil ca însuși Cartierul General să ne fi sortit, în deplină cunoștință de cauză, eșecului și morții […] în deplină cunoștință de cauză și intenționat, studiind și planificând Operațiunea Lada de așa manieră încât scopul Cartierului General să reușească tocmai prin nereușita noastră…

Cum să nu-ți vină în minte tâlcul atribuit carnagiilor arhaice, și anume că prin ele pământul era ușurat de suprapopulația de semizei?[30]

Scenarii ca acela de mai sus nu oferă însă vreun răspuns punctual. În speță, nu se știe și nu se poate ști la ce au servit tribulațiile lăzii și jertfele escortei: și unele, și altele – „inutile", adică goale! Aici încap doar conjecturi hermeneutice. Pornind, de pildă, de la lipsa de reacție, de la mutismul obstinat al anchetatorului. Pornind, de asemenea, de la „cartea de vizită" ultrasecretă care i-a fost înmânată protagonistului sub consemnul sever de a o păstra închisă, de a o păzi „mai atent chiar și decât carnetul de partid" și de a o preda numai și numai aceluia care i-ar solicita-o în mod expres; însă pe care nimeni nu i-a cerut-o vreodată.

În ambele situații, personajul se află în postura „omului de la țară" în fața Legii, cel dintr-o cunoscută parabolă a lui Kafka. Dacă însă acela, ca să aibă acces la Lege, ar trebui să treacă de primul gardian, iar după el de un șir de alți străjeri, „unul mai puternic decât altul", pe eroul lui Aris Alexandrou lipsa aparentă de obstacole îl împinge la tentative repetate de a elucida arcanele vidului.

Spre exemplu, nu încetează să-l provoace pe anchetatorul invizibil: îi întinde capcane (bunăoară, privind efectivul exact al detașamentului: 40? 35? 34? – „nu aveți, cred, nicio obiecție în privința numărului, nu-i așa?"); omite, involuntar sau cu bună știință, date pe care apoi le dezvăluie când corecte, când denaturate; amenință să-și suspende confesiunea și o reia aproape imediat; îl copleșește cu digresiuni, deși își tot afirmă intenția de a nu se abate de la firul relatării; ajunge chiar să-l conteste agresiv („Tovarășe anchetator, încep să mă întreb dacă sunteți cu adevărat tovarăș. Sau, mai degrabă, încep să cred că nu sunteți și v-o spun răspicat…") – doar-doar îi va smulge un semn că depoziția sa e luată în seamă…

„Cartea de vizită" nesolicitată îi prilejuiește personajului o altă serie de dileme și strădanii. Oscilând între a o preda (dar cui?) și a o ascunde (dar de cine?), chinuit de anxietate, dorind cu orice preț să extragă o noimă oarecare din aceasta, el se încumetă să încalce consemnul, dar rezultatul nu-i mai concludent. Mesajul cu pricina poate la fel de bine să fie atât o acreditare, cât și o *lettre de cachet*, după cum în textul cifrat se va citi „credibil" sau „trădător"…[31]

Așadar, pentru „omul de la țară", la fel ca pentru soldatul Revoluției, enigma golului și golul ca enigmă rămân, deopotrivă, nepătrunse. Mai mult, toate par să indice că nu-i nimic acolo de pătruns. Primul află *in articulo mortis* că poarta peste al cărei prag nu îndrăznise să pășească îi era destinată numai lui. Celălalt, după asalturi repetate, va înțelege că neantul sensului e un recipient pentru moarte:

…și dacă credeți, așadar, că e nevoie de leșul meu pentru a umple lada, ce mai așteptați, de ce nu mă puneți la cei șase pași, cu spatele la perete sau, mai degrabă, la porțile de fier?

2.2. Într-adevăr, o întreagă *fenomenologie a morții* încape în lada goală (ori iese din ea).

Puțini sunt cei căzuți în luptă sau din motive aleatorii.[32] Mai numeroase sunt acele

pierderi înregistrate în împrejurări suspecte (precum ambuscada parașutiștilor, atacul aerian asupra convoiului sau așa-zisa eroare „tehnică“ la aruncarea în aer a Podului de Lemn); ele acreditează ipoteza „conspiraționistă“, potrivit căreia operațiunea fusese destinată eșecului chiar de comanditarii ei.

Ca în istoriile cu comori – ascunse de pirați, păzite de balauri –, trebuie suprimați cei care dețin secretul. Și anume că nu există și nici n-a existat vreo „comoară“. Iată de ce, chiar la plecare, e împușcat sudorul care sigilase lada, iar la sosire, aducătorul urmează a fi pus la zid și el.

Alți cinci sunt desemnați drept „trădători“ de către Cartierul General și executați de camarazii lor. Operațiunea propriu-zisă începe, așadar, cu un ritual mafiot: un pact al sângelui menit să cimenteze coeziunea grupului prin complicitate la crimă. Iar pe parcursul expediției, tot mai des se recurge la cianura din dotare. Nu întâmplător, aproape toate rapoartele escortei se încheie cu logotipul („cianură [luată de cutare], ladex [ladă în stare excelentă]“).

Formulă invariabilă pentru o situație invariabilă: vidul avid de victime sacrificiale.

3. „Împăratul e gol“: de-banalizarea Răului

Pentru a contura fenomenul, unii fac uz de metafore biologice: fagocitoza sau autofagia tipică revoluțiilor. Însă nu trebuie uitat că revoluțiile moderne sunt produsul erei industriale. De aceea, îmi par mai adecvate analogiile din sfera aferentă. Avem poate de-a face cu finele angrenaje ale mașinăriei morții, care, pentru a funcționa cum se cuvine, necesită nu doar materie primă – trupuri și suflete de malaxat –, ci și lubrifianții potriviți.

Prin excelență, aceștia sunt *cuvintele*. Și nu orice cuvinte, ci acelea atinse de un morb specific. Ar fi prea simplu a-l defini drept o rudimentară „limbă de lemn“ (pe care, de altfel, o include). Sindromul seamănă mai curând cu acel *Newspeak* imaginat de Orwell, studiat de Viktor Klemperer *in vivo* (în *Lingua Tertii Imperii*) și dus la perfecțiune ca *agitprop* comunist. Un aparat discursiv atât de sofisticat dovedește că Ideologiile care l-au pus la punct, deși se vor doctrine ale „faptei“, nu se pot dispensa nicio clipă de „vorbe“. Ele sunt straiele de aer cu care tot încearcă – fără spor – să-și acopere cât de cât goliciunea.[33]

3.1. Boala limbajului și limbajul ca boală, precum și semiologia ei, pot fi abordate în termenii, dar *în răspărul* controversatei teorii a lui Hannah Arendt despre „banalitatea răului“.

Ca filosof politic, autoarea radiografiase lucid și exact mentalul colectiv al totalitarismului; omenește, rămâne cu totul consternată de mediocritatea personajului Eichmann. Contrar așteptărilor, ucigașul nazist nu e un „monstru“, ci un birocrat oarecare, *tarat moral din mărginire intelectuală*. Privit prin prismă eichmanniană, Răul apare meschin și „banal“, iar indivizii pre-dispuși să-l facă, precum acela, cu eficiență rutinară, sunt, după toate aparențele, legiune.

Ceea ce îi scapă din vedere lui Hannah Arendt este însă faptul că, până la a deveni banal, Răul e mai întâi *banalizat*. Iată sarcina feluritelor dialecte ale aceluiași idiom totalitar: să facă în așa fel încât absurdul să treacă drept logică, minciuna drept adevăr și aberația drept normalitate. Ca în sloganele înscrise pe frontispiciul său de Ministerul Adevărului: *War is peace*, *Freedom is slavery*, *Ignorance is strength*.

Restituindu-ne sensul uzurpat de asemenea contrasensuri, Aris Alexandrou *de-banalizează Răul*. Lucrarea sa e vocea subversivă a evidențelor: „Împăratul e gol."

3.2. Revenirea obsesivă a întrebării (bineînțeles retorice): „Cu vorbele ne jucăm acum?" pune în evidență greutatea pe care o dobândește în roman tema limbajului ca instrument de banalizare a Răului. Începând cu sentința (de la Stalin citire): „Epurările ne fac mai puternici."

Tipic enunț de *Newspeak*, propoziția cu pricina cosmetizează paranoia ce se respiră precum aerul în lumea totalitarismului. Inclusiv în *Misiunea*, unde, cum am mai spus, suspiciunile ucigașe cauzează mai multe victime decât oricare alt factor.34

De regulă, astfel de directive emană de la eșaloane superioare și fac obiectul „liniei" trasate de acestea militanților. Cea despre care este vorba se face – cu surdina de rigoare – ecoul convulsiunilor interne de la vârf.35

Câte dintre toate acestea transcend până la bază? Escorta lăzii e la curent cu lupta care se poartă între „leniniști" și „dogmatici"; cu faptul că ultimii (care sunt și „fracționiști") au confiscat puterea prin proceduri „puciste" și au deținut-o o vreme – din fericire, scurtă –, până ce „rezoluțiile istorice ale Plenarei din 29 august" au repus în drepturi conducerea „legitimă" a Partidului. De asemenea, au aflat că, în interregn, au avut loc arestări, rotiri de cadre, execuții. Dar știu ei oare și că, indiferent de facțiune, se urmărește unul și același scop: să se sădească teama, nesiguranța și confuzia, astfel încât nimeni nu mai știe cine e cine, nici cu cine are de-a face?

> *…am bănuit că e posibil să se fi schimbat încă o dată conducerea Partidului și că rezoluțiile istorice ale Plenarei din 29 august 1949 este posibil să fi fost anulate de o altă Plenară la fel de istorică și, prin urmare, […] am început brusc să suspectez că e posibil să nu mă adresez anchetatorului leninist, ci unuia care mă judecă după alte criterii…*

La nivelul comportamentului individual și colectiv, Răul „banal", în varianta lui Aris Alexandrou, are două fețe, una „partinică" și alta cinică, însă vădit complementare.

Prima ne arată că ostașul Revoluției nu e un scelerat de spița lui Eichmann, inept și incapabil de empatie fiindcă îi lipsește imaginația. El poate să nutrească înțelegere față de cel victimizat (drept care o solicită și pentru sine: „puneți-vă în locul meu"). Dar, la rigoare, înaintea considerentelor de orice alt ordin, trece loialitatea supremă a militantului. Căci, cum credeau în epocă destui (iar unii o cred până astăzi), mai bine e să greșești cu Partidul decât să ai dreptate contra lui.

A doua față a Răului este, cum spuneam, una cinică. „Banalitatea" ei decurge dintr-o „gândire dublă" (*doublethink*), ca să ne amintim din nou de Orwell. Logic vorbind, infailibila „linie" face abstracție de principiul noncontradicției: dacă așa găsește Partidul de cuviință, atunci – de ce nu?! –, „Libertatea e sclavie". Și tot dacă Partidul găsește de cuviință, va desființa fireasca morală omenească bazată pe rețele de solidarități, pe milă, simpatie, caritate (cu sau fără suport religios). În lipsa ei, individul își suspendă, cu inima ușoară, dilemele de natură intelectuală sau etică. Ba, încă, poate trage și unele foloase de pe urma situațiilor dilematice.

Un exemplu grăitor e execuția maiorului Periklis, comandantul numit de sus al expediției, după o clară rebeliune a trupei. Cum însă delictul – gravissim, de altfel – se produsese doar cu

două zile înainte de „rezoluțiile istorice ale Plenarei din 29 august“, conjunctura cu pricina face posibilă justificarea lui *a posteriori* (printr-o sofistică abilă):

> *…rezoluția Plenarei din 29 august sublinia, printre altele, nevoia epurării dogmaticilor din rândurile noastre și, prin urmare, condamnându-l pe Maior, nu făcuserăm altceva decât să executăm un ordin al Partidului…*

Faptul nu trece totuși neobservat, iar autorul îl de-banalizează ironic, punându-l pe naivul Lysimahos să transcrie argumentația respectivă într-un registru involuntar rocambolesc:

> *– Adică – a spus pe un ton ezitant nu după multă vreme –, dacă v-ați fi răsculat atunci [înainte de execuția celor cinci – n. V.I.] și l-ați fi executat pe Maior, putând să vă ascundeți undeva până la Plenara din 29 august, Partidului i s-ar fi părut justificată fapta voastră acum, nu-i așa?*

3.3. Răul „banal“, în concepția lui Hannah Arendt, e incompatibil cu orice grandoare, fie ea monstruoasă. Atenție însă: de-banalizarea lui relativizează, simetric, și Binele.

Iată de ce atât în roman, cât și în contextul său de referință, sunt greu de găsit personaje cu care să se poată empatiza fără rezerve. Până nici compasiunea firească pentru victime nu te împiedică să vezi că între ele și călăi există o anume conivență.[36] Un studiu „de caz“ în chestiune îl poate lua drept subiect chiar pe protagonistul *Misiunii*. El este o astfel de victimă, prin excelență, ambivalentă: pe de o parte, posedă reflexe afective și etice normale, dar, pe de alta, acestea îi sunt inhibate de un *Super-ego* de Partid. Când, la răstimpuri, tresăriri de umanitate amenință cât de puțin să-l tulbure, o conștiință vigilentă îl cheamă neîntârziat la ordine. Mediocru, deci, și în Bine, și în Rău, el oscilează permanent între mici rebeliuni și mici trădări.

Nu se opune, spre exemplu, „ritualei“ imolări a celor cinci; cu toate acestea, ar prefera să nu participe la ea el însuși. În consecință, va recurge la trucuri ieftine[37], iluzionându-se că, astfel, poate împăca și capra datoriei, și varza omeniei. În altă împrejurare, e pe punctul de a închide ochii la o neregulă minoră. Totuși, își mută gândul și, zelos, îl raportează pe un tânăr surprins dormind în post de santinelă, știind de bună seamă că denunțul îi poate atrage aceluia pedeapsa capitală.

Vocația amiciției nu-i lipsește. Cu trei prieteni din copilărie împărtășește aceleași idealuri și înfruntă, de asemenea, primejdii similare în anii Rezistenței. Dar nu ezită să se lepede de ei, atunci când „linia“ Partidului i-o cere. Doi dintre aceia, având opinii eretice, precum și curajul să și le susțină cu tărie, se văd excluși din Organizație sub false acuzații de trădare. Protagonistul, dimpotrivă, înăbușindu-și îndoielile, aplică „linia“ fără crâcnire. Tot ceea ce îl preocupă e ca legăturile lui cu deviatorii să nu dăuneze propriei reputații. De aceea, nu va face un gest cât de mic de solidarizare cu Alekos, care demisionase din Partid, nici de reabilitare postumă a lui Hristoforos, care îi salvase viața și care, apoi, sub ochii lui, căzuse în luptă cu o întreagă patrulă germană. E de citat raționamentul său justificativ, o mostră antologică de *doublethink*, de oportunism „principial“ și de perversitate argumentativă:

> *…îmi aminteam de Hristoforos, mă gândeam adesea la el, dar cu toate astea nu le-am*

spus niciodată adevărul celor din Organizație, pentru că, în primul rând, dacă aș fi depus mărturie în favoarea lui, Organizația s-ar fi văzut nevoită, desigur, să mă excludă și, în al doilea rând, pentru că nici eu, care fusesem salvat de Hristoforos, care văzusem că fusese ucis, nu puteam fi sigur (atunci) în privința poziției lui, fiindcă era posibil ca într-adevăr să fi trecut de partea inamicului […], iar apoi îi păruse rău și încercase să-și răscumpere greșeala salvându-mă pe mine și sinucigându-se… […] Și în orice caz, fapta lui, oricât de curajoasă fusese, a făcut din el mai curând un desperado decât un combatant lucid și, firește, ar fi fost o greșeală din partea mea să dezvălui adevărul […], pentru că, spunând adevărul, aș fi făcut din Hristoforos un erou în ochii tinerilor și era ca și cum l-aș fi dat exemplu de urmat, lucru care, ca să fiu sincer, mi se părea (atunci) inacceptabil.

Un alt prieten, Haris, împușcat de ocupanți, e evocat de narator cu pietate. Dar chiar această pietate nu poate ascunde faptul că, și în cazul respectiv, protagonistul face rabat la omenie în numele eticii partinice. Astfel, pe când Haris era arestat, dar încă în viață, sora lui, Rena, le vorbește prietenilor despre posibilitatea (destul de incertă) ca, mituind anumiți funcționari din Poliție, aceștia să-l facă scăpat de execuție. Cum tatăl lor, din avariție și anticomunism, nu se arată dispus la tranzacție, fata, în disperare de cauză, se întreabă dacă nu cumva Organizația ar fi dispusă să ajute la strângerea sumei. Deși ipotetic formulată, doleanța ei provoacă indignarea naratorului, care o mustră cu asprime, atrăgându-i atenția că „nu ne jucăm cu păpuși, avem de dus o luptă“, iar sacrificiul e în firea luptei, astfel încât de datoria ei e „să lase bocitul, […] să facă un dublu efort, atât pentru ea, cât și pentru tovarășul nostru pierdut, pentru că Haris era pierdut“.

Brutalitatea replicii provocase atunci ruptura dintre Alekos și protagonist, dar peste ani va deveni prilejul apropierii erotice a aceluiași de aceeași Rena, doar că „maturizată“ între timp (politicește și, în plus, trupește):

…a venit într-adevăr să-mi spună că toată povestea aia […] și atitudinea lor față de mine și felul în care puseseră amândoi problema erau, toate, un „capriciu copilăresc“ și eu eram cel care avusese dreptate […], iar eu o ascultam și mă gândeam că, în toți anii ăștia, se maturizase brusc […] că are o gândire matură, un trup matur […] și absolut pe neașteptate […] ne-am trezit îmbrățișați nu-mi amintesc care dintre noi a făcut primul pas, e posibil ca amândoi să fi făcut gestul spontan de a ne îmbrățișa…

Pervers paradox acuplarea reală a victimei cu călăul, fie și amândoi simbolici! Corectitudinea partinică drept excitant sexual nu este doar un amănunt grotesc. În cazul Renei, el ascunde o mutilare sufletească, care se traduce, nu întâmplător, și într-o mutilare fizică[38]. Iată dovada – metaforică, însă cu atât mai pertinentă – că în sângerosul roman al Revoluției, fie acesta ficțiune sau viață, nu încap și nu pot încăpea personajele „pozitive“.

3.4. Puținele excepții, care confirmă regula, sunt „norocoșii“ morți la timp[39], adică înainte de a fi zdrobiți, iar alții, corupți de „banalitatea Răului“.

Primii sunt Haris și Hristoforos, căzuți în lupta pe care o purtau *pe cont propriu*: primul, lăsat de izbeliște de propria familie, al doilea, stigmatizat de tovarăși, și ambii, fără sprijin la greu de la prieteni. Al treilea e Alekos, cel cu mamă rusoaică, născut în Rusia și devenit

comunist grec din nostalgie pentru patria natală. În el putem vedea, în filigran, un autoportret al autorului. Cu date biografice similare, Aris Alexandrou s-a rupt, precum eroul său, de lumea kafkaesco-orwelliană a organizațiilor de Rezistență dominate de stalinismul local. Ostracizat la rându-i, devine și el un rezistent solitar, însă (din nihilism, ai zice, masochist) solidar cu perdanții atunci când aceștia înfruntă prigoana.

Ultima victimă „la timp“ vine din afara cercului de prieteni ai protagonistului și din afara celui temporal, al Rezistenței. E vorba de Lysimahos, un tânăr – probabil, recrut – adăugat *in extremis* escortei, pesemne pentru a-i întări efectivul diminuat prin executarea „trădătorilor“. De narator, el se atașează din pură gratitudine, neștiind că, de fapt, nu prea are de ce (căci, încălcându-și promisiunea, acesta îl raportase comandantului că l-a surprins dormind în post). Hazardul face, în plus, ca tocmai el să rămână ultimul companion al personajului, până aproape de finalul misiunii, și e cel care, la ultimul popas, îi va salva viața cu prețul vieții sale.

Acest băietan simplu și bun e poate și naiv, dar, în fond, de o naivitate înțeleaptă. De pildă, pare să prevadă ceea ce, *oculis ipsis*, nu va putea constata: „Chiar crezi c-o să câștigăm războiul dacă-i predăm lada guvernatorului orașului K?“ își chestionează camaradul cu o abia disimulată, premonitorie ironie.

Firesc și nesilit, Lysimahos pune deasupra tuturor ideologiilor abstracte o omenie și concretă, și directă. Susține, spre exemplu, fără emfază, dar fără șovăială, că unchiul său, sudorul împușcat după ce sigilase lada, măcar că „reacționar“, fusese totuși „om bun“, în sensul că „n-a făcut rău la nimeni“.

Dar mai ales pe Lysimahos îl bântuie neliniști de tentă aproape religioasă, legate de ideea vinii, a ispășirii și iertării. În toiul unui măcel de zi cu zi, banalizat ca parte a Răului banal, el ia asupră-și accidentul fatal al camaradului căzut, din joacă, într-o groapă cu var. Drept care caută, cu moartea în suflet, răspunsul la întrebarea fără de răspuns: oare, murind, acela va fi apucat să-l ierte?

În șoapta lui îndurerată răsună, cu aceeași forță, strigătul inocenței denunțând evidențe hidoase.

3.5. Să ne amintim că la această meditație pe marginea *Misiunii* lui Aris Alexandrou am pornit de la poemul seferian, ecou, la rândul lui, al dramei euripidiene. Iar pe parcurs i-am adăugat ca reper basmul lui Andersen despre straiele noi ale Împăratului.

Însă, de la „cămașa goală de trup“ a Elenei la cufărul tot gol al Revoluției și apoi la trupul gol de straie al monarhului, distanța e aceeași ca de la tragedie la farsă, pe care o parcurge – după Marx – istoria, atunci când se repetă. Containerul vid se umple doar cu leșuri, cămașa goală n-o ocupă vreun corp strălucitor de frumusețe, ci trupul dizgrațios și flasc, de curvă bătrână, al unei ideologii care s-a crezut irezistibil de seducătoare: cândva din trufie, astăzi din senilitate.

Iată de ce Războiul Civil grec n-a fost defel războiul Troiei. Rațiunea, demonstrată de Aris Alexandrou, e că această farsă, oricât ar fi de tragică, nu a putut vreodată conține un *catharsis*.

Victor Ivanovici

1 Lanț muntos din nordul Greciei, unde își aveau baza de operațiuni partizanii armatei democrate, înființată de Partidul Comunist în timpul Războiului Civil (1946–1949).

2 Denumire colocvială a ceasurilor de buzunar.

3 Numele Leondaris este format de la *leontari*, „(pui de) leu“ („viteaz ca un leu“). Aluzie la legenda despre Androkles (sau Androclus) și leul relatată de diverși autori romani, care dă și titlul unei fabule de Esop.

4 Ioannis Metaxas (1871–1941), general și politician grec. A fost prim-ministru al Greciei din 1936 până în 1941.

5 Cartier din Atena.

6 Skaramagkas, oraș portuar la vest de Atena.

7 Armata Populară de Eliberare Națională.

8 Localitate din nordul Atenei.

9 Este vorba despre nimfa fântânii Abarbaree, pomenită de Homer în *Iliada* VI, 21–26.

10 Este vorba despre evenimentele din decembrie 1944–ianuarie 1945, când, la Atena, au avut loc confruntări armate între forțele EAM (Frontul Salvării Naționale) și forțele britanice și guvernamentale.

11 Cartier înstărit din Atena.

12 Sau Agios Dimitrios, suburbie sudică a orașului Atena.

13 Astăzi, Neos Kosmos, cartier al Atenei populat, începând din 1914, de numeroși refugiați, în special, armeni.

14 Termen folosit pentru a desemna o persoană care colaborează cu inamicul sau, mai larg, orice trădător. Provine de la numele ofițerului norvegian Vidkun Quisling, care a colaborat cu regimul nazist în timpul celui de Al Doilea Război Mondial.

15 EAM, Frontul Național de Eliberare, grupare de rezistență formată de comuniști în septembrie 1941.

16 Clădire istorică din Atena, aparținându-i lui Gheorghios Hatzikostas (1753–1845). După 1942, a funcționat, timp de aproape zece ani, ca închisoare pentru deținuți politici. Clădirea a fost dărâmată în 1963.

17 Literal: „Podgoreanul“.

18 „Afară!“

19 Stradă din Atena, în cartierul Kolonaki, unde se afla sediul Comandamentului SS.

20 Compania Papastratos, înființată de Evanghelos Papastratos în 1930, este cel mai mare producător și distribuitor de țigări din Grecia.

21 Localitate aflată la vest de Alexandria (Egipt), care a servit ca lagăr de concentrare pentru comuniști și pentru luptătorii din Rezistență, în timpul guvernării lui Gheorghios Papandreou (1944–1945).

22 Napoleon Zervas (1891–1957), general și lider al Rezistenței din timpul celui de Al Doilea Război Mondial. Ca ministru al Ordinii Publice (1947), a dispus arestări în masă în rândul comuniștilor.

23 Liga Național-Republicană Greacă, grup de rezistență noncomunist format în timpul ocupației Axei (1941–1944).

24 Aleksandr Fiodorovici Kerenski (1881–1970), avocat și revoluționar rus, prim-ministru al guvernului provizoriu instaurat înainte de preluarea puterii de către bolșevici, în octombrie 1917.

25 Organizația de Apărare a Luptei Populare, organizație paramilitară afiliată Frontului Național de Eliberare și Partidului Comunist Grec, care avea ca scop siguranța, strângerea de informații și executarea de misiuni speciale. Acronimul OPLA înseamnă, în greacă, „arme".

26 Citadelă antică din localitatea Nafplio. Începând cu 1937, închisorile militare de aici au fost transformate în lagăr de concentrare pentru inamicii comuniști.

27 Vechi cartier al Atenei, care a servit ca bază grupărilor de rezistență în timpul Ocupației.

28 Spusă atribuită mamelor spartane care își îndemnau astfel fiii plecați la război: „Ori cu scutul, ori pe el", adică ori învingător, ori mort. Fraza este citată de Plutarh în *Apoftegmele spartane* din *Moralia*.

29 Îl felicit pe această cale pentru excelenta traducere pe Claudiu Sfirschi-Lăudat și îi mulțumesc pentru că m-a determinat să scriu acest eseu și mi-a pus la dispoziție textul românesc, în avanpremieră. (Toate notele din *Postfață* îi aparțin lui Victor Ivanovici.)

30 Fără a recurge la atari analogii (măcar că nu lipsite de o anume pertinență), din ce în ce mai mulți istorici se întreabă astăzi dacă Războiul Civil grec n-a fost cumva pornit anume ca, pierzându-l Stânga, ea să-și anihileze forța politică și militară pe care o dobândise în timpul Rezistenței. Iată o interpretare cel puțin verosimilă, dacă se ia în calcul duplicitatea Moscovei – căci doar acolo se afla Cartierul General al revoluției mondiale. La Ialta, Stalin consimțise ca Grecia să fie arondată sferei de influență occidentale; cu toate acestea, nu i-a descurajat prea energic pe comuniștii greci să ia armele, ba chiar, când aceștia au făcut-o, i-a și impulsionat cu semipromisiuni și pseudoajutoare: atâtea cât să le întrețină fluidă pentru un timp hemoragia. Amatorii de paralelisme pot depista strategii similare și de partea cealaltă. Bunăoară, pe durata Războiului Rece, partizanilor anticomuniști din România li s-a alimentat credința într-o iminentă „venire" a americanilor, deși eventualitatea respectivă nu a fost niciodată avută în vedere serios de Occident. Scontat sau nu, rezultatul a fost nimicirea opoziției armate și dezarticularea celei civile.

31 Ori se vor descifra, eventual, inițialele unor agenturi fie aliate, fie inamice (adică, pe de-o parte, *Centre d'Enregistrement Bulgare*, iar pe de alta, *Centre Britannique* – recte *Intelligence Service* – sau *Centre bis – le Deuxième Bureau* francez). Și tot așa, într-un delir hermeneutic literalmente dătător de amețeală.

32 Îi poți număra pe degete, sunt șase: Haridimos, doborât de un *franc tireur*; Spartakos, călcând pe o mină; Stamatis, ucis de un prezumptiv infiltrat; Sofoklis, nevoit să se împuște când o rană banală i se infectează; Agathoklis, înecat accidental într-o groapă cu var nestins, și ultimul, Lysimahos, înțepat de un scorpion.

33 A se vedea, în acest sens, sofistica lui Gramsci, care explică vaga entelehie a „leninismului" prin raportare la entelehia și mai vagă numită *praxis*.

34 Iar dacă ieșim din ficțiune spre contextul istoric, se știe pozitiv că, pe durata Rezistenței, EAM-ul dominat de comuniști a dat dovadă cel puțin de tot atât zel luptând contra organizațiilor rivale și/ sau a dizidenților interni, cât împotriva ocupanților.

35 Ceea ce implică și distincția între ceea ce Orwell numește *inner* și *outer Party* (pe care Aris Alexandrou nu o formulează explicit, dar cred că o presupune).

36 Aici constă, de pildă, drama sordidă a eroului din *Darkness at Noon*. Cât despre procesele-spectacol de la Moscova, ficționalizate de Arthur Koestler în cartea cu pricina, eu unul nu pot evita convingerea că diverșii Kamenev, Zinoviev, Buharin (mai târziu Troțki) au pierit „pre limba lor", căci între ei și Stalin diferența era una de grad, nu de esență.

37 Încearcă să trișeze la tragerea la sorți; nereușind și nimerind în plutonul de execuție, țintește alături de victima

aflată pe direcția lui de tir (ceea ce nu evită, desigur, ca acela să fie împușcat de altul).

38 Într-adevăr, când naratorul o revede pe traseul misiunii, tinerei îi lipsește brațul stâng (fără vreo informație despre cum îl pierduse).

39 Parafrazez aici titlul, devenit proverbial, al autoficțiunii lui Hronis Missios (1930–2012): Καλά, εσύ σκοτώθηκες νωρίς („Tu, tot e bine, ai căzut devreme“). Autodidact ca scriitor (carte a învățat, se zice, la închisoare), autorul, de extracție proletară, comunist din adolescență, având la activ ani grei de temniță, schingiuri, deportări și o condamnare la moarte, trecuse deci (cum ar spune Ion Vianu) și prin proba focului, și prin cea a cenușii. Cartea cu pricina, apărută în 1985, a înregistrat un răsunet fără precedent, tocmai fiindcă dădea glas stării de spirit a unei întregi generații de oameni de Stânga, care își sacrificaseră tinerețea „pentru-o cămașă goală de trup, pentru-o Elenă“.

La prețul de vânzare se adaugă 2%,
reprezentând valoarea timbrului literar.